

Kıraatde Mekruhlar.....	11
Okuduğu Miktarı Parmakla Saymak.....	11
Namazda BİR Şeye Dayanmak.....	11
Namazda Yürümek.....	11
Namazda Bit, Pire Öldürmek.....	11
Namazda Acele Davranmak.....	12
Mekruh Kıraatler.....	12
BİR Şey Giyip Çıkarmak.....	12
Güzel Koku Koklamak.....	12
Tükürmek.....	12
Yelpazelenmek.....	13
Ellerin Durumu.....	13
İntikâlleedeki Zikirler.....	13
Terini Silmek.....	13
Namazda Bazı Dualar.....	13
Resimli Seccadelerde Namaz Kılmak.....	14
Minder, Keçe Ve Benzerleri Üzerinde Namaz.....	14
İmâmın Duracağı Yer.....	14
Son Safta Tek Başına Namaz Kılmak.....	14
Namaz Kılmanın Mekruh Olduğu Yerler.....	15
BİR Sûreyi Okurken Başka BİR Sûreye Geçmek.....	15
İmamlık Yapmanın Mekruh Olması Hâli.....	15
İmâmın Okurken Tutulması.....	15
Kölenin, A'râbînin, Âmâ'nın, Ve Veled-İ Zinanın İmamlığı.....	16
Bayram Namazından Önce Nafîle Namaz.....	16
Abdesti Daralmış Olarak Namaz Kılmak.....	16
Kendisine Dönülerek Namaz Kılmanın Mekruh Olduğu Yerler.....	16
Namaz Kılan Kimsenin Önünden Geçmek.....	17
Namaz Kılanın Önüne Sütrecik Dikmesi.....	17
Yemek Hazırken Namaz Kılmak.....	18
Namazda İmâmdan Önce Hareket Etmek.....	18
Fırın, Ocak Ve Benzerlerine Karşı Namaz Kılmak.....	18
El Ve Ayak Parmaklarının Kibleden Ayrılması.....	18
Mescide Koşarak Gitmek.....	18
Namazın Kesilmesi Halleri.....	18
ALTINCI BÖLÜM.....	18
NAMAZI İFSÂD EDEN (BOZAN) ŞEYLER.....	18
Namazı İfsâd Eden (Bozan) Şeyler Namaz İçinde Konuşmak.....	19
Namaz İçinde İnlemek «Âh» Etmek.....	19
Aksıran Kimsenin «Elhamdüli'llâh» Demesi.....	20
Tutulan İmâmı Açmak.....	20
Namaz İçinde BİR Şey Yemek.....	20
Amel-İ Kesir - Amel-İ Kalîl.....	21
Namazda Bebek Emzirmek.....	21
Namaz Kılan Kimsenin İteklenmesi.....	21
Namazda Selam Almak.....	21
Namazda BİR Şey Giymek Veya Çıkarmak.....	21
Namaz Kılan Kimsenin Başkasına Vurması.....	22
Hayvan Üzerinde Namaz Kılan Kimsenin Hareketleri.....	22
Namaz Kılan Kimsenin İşaretle Cevâp Vermesi.....	22

Namaz Kılan Kimsenin Yazı Yazması.....	22
Namaz Kılan Kimsenin Müezzine İcabet Etmesi.....	23
N A.Maz İçinde Ta'zim Ve Salevât Getirmek.....	23
Namaz Kılan Kimsenin Gönlünden Geçirdikleri.....	23
Namaz Kılan Kimsenin Selâm Alması.....	23
Namaz Kılan Kimsenin Bir Emir Üzerine Hareket Etmesi.....	23
Namaz İçinde Duâ.....	24
Namaz İçinde Yazı Okumak.....	24
Amazda Kur'ân'ı Yüzünden Okumak.....	24
Namaz İçinde Taş Ve Ok Atmak.....	25
Namazda Kaşınmak.....	25
Namazda Bit Öldürmek.....	25
Yüksek Sesle Okuyarak İzin Vermek.....	25
Namaz Kılan Kimseyi, Eşinin Öpmesi.....	25
Namaz Kılan Kimsenin Vesveseye Düşmesi.....	26
Sehven Selâm Vermek.....	26
Namazda Yürümek.....	26
Namazda Sakız Çiğnemek Ve Bir Şey Yemek.....	26
Namazı Bozup Bozmayan Şeyler Hakkında Feri Mes'eleler.....	27
Namaz Kılarken Abdestin Bozulması.....	27
Namaz Kıldırırken İmâmın Abdesti Bozulursa.....	29
Sehiv Secdesi Gerektirmeyen Haller.....	30
Sehiv Secdesi Ne Zaman Vâcib Olur.....	30
Sehiv Secdesinin Vacip Olmasının Altı Sebebi.....	30
Vâcibin Vasfını Değiştirmek.....	30
Açıktan Okunacak Namazda Gizli, Gizli Okunacak Namazda Açıktan Okumak.....	31
Namazlarda Teşehhüdü Unutmak Veya Fazla Rek'atlere Kalkmak.....	31
Birinci Ka'dede Teşehhüdden Fazla Okumak.....	32
Son İki Rek'atte Bir Şey Okumamak.....	33
Kunut Dualarını Sehven Terketmek.....	33
Kıyamda Fatihayı Veya- Süreyi Sehven Terketmek.....	33
Dört Rek'atlı Bir Namazda Sehven İki Rek'atte Selâm Vermek.....	33
Namazda Beşinci Rek'ate Kalkmak.....	33
İmâmın Sehiv Secdesi.....	34
İftitâh Tekbirinde Şüpheye Düşmek.....	34
Hangi Namazı Kıldığında Şüpheye Düşmek.....	35
Mesbûk'un Sehvi.....	35
İki Rek'ati Geçiren Mesbûk.....	36
Mesbûk'la Münferid Arasındaki Dört Fark.....	37
Mesbûkla İlgili Bazı Mes'eleler.....	37
Lâhık'la İlgili Bazı Mes'eleler.....	38
Kaç Rek'at Kıldığını Bilmeyen Kimse.....	38
Sehiv Secdesi Nasıl Yapılır.....	39
Sehiv Secdeleri İle İlgili Bazı Mes'eleler.....	40
ZELLE-I KARİ (NAMAZ İÇİNDE KUR'ÂN OKURKEN YANILMA).....	40
Kur'an'da Bulunmayan Bir Lafız Gibi Okumak.....	40
Benzeri Kur'an'da Bulunan Fakat Manası Uygun Olmayan Okuyuşlar.....	41
Bir Harf Yerine Başka Bir Harf Okumak.....	41
Kelimeyi Bölmek.....	42
Durulmaması-Gereken Yerde Durmak.....	43

Bir Harfi Başka Bir Kelimeye Bitiştirmek.....	43
İyyâke Kelimesinde Durmak.....	44
Bir Harf Yerine Başka Bir Harf Okumak.....	44
Dilinde Rekaket Olan Kimse.....	44
Harekeyi Değiştirerek Okumak.....	45
Bir Harf Ekleyerek Okumak.....	45
Bir Harf Noksanlaştırarak Okumak.....	45
Sad İle Sin Harflerini Birbirleri Yerine Okumak.....	46
Bir Harf Yerine Başka Bir Harf Okumak.....	46
Bir Lafzı, Başka Bir Lafız Yerine Okumak.....	46
Harekeyi Değiştirerek Okumak.....	47
Bir Kelime Yerine Bir Başka Kelimeyi Okumak.....	47
Bir Kelime Yerine Başka Bir Kelimeyi Okumak.....	47
Şeddesiz Harfî Şeddeli, Şeddeli Harfî Şeddesiz Okumak.....	48
Tenbih (Yanlı Okuyuştan Meydana Gelen Neseb Değişikliği).....	48
Bir Harf Yerine Başka Bir Harf Okumak.....	48
Zelletü'l-Kari İle İlgili Bazı Mes'eleler.....	49
Ayete Bir Kelime Ekliyerek Okumak.....	49
Namazda Mekruh Olan Ve Mekrûlî Olmayan Kıraatler.....	49
Namaz Dışında Kur'an Okumak Ezberlemek :.....	51
Kaç Günde Bîr Kur'ân Hatmetmeli.....	51
Kur'an Okumanın Mekruh Olduğu Yerler.....	51
kur'ân okumakla ilgili bazı mes'eleler.....	52
Kur'an Okurken Nağme Yapmak.....	53
Mushaflar Nasıl Olmalıdır.....	53
Tilâvet Secdesi Nedir?.....	53
Secde Âyetleri Hangileridir?.....	53
Tilâvet Secdesi İle İlgili Mes'eleler.....	53
Tilâvet Secdesi Nasıl Yapılır?.....	54
Tekrar Tekrar Okunan Secde Âyeti.....	55
Binili İken Secde Âyeti Okumak.....	56
Secde Âyetinin Namaz İçinde Tekrarlanması.....	56
Peygamber (S.A.V.) Efendimize Selevât Getirmek.....	56
Tilâvet Secdesi İle İlgili Bazı Mes'eleler.....	56
Namazı Cemâatle Kılmak Ve İmamet.....	57
Cemâatle Namaz Kılmamayı Mubah Kılan Özürlü.....	57
Kimin İmâm Olması Daha Uygunluk.....	57
Fâsık Ve Bid'atçinin İmamlığı.....	58
İmamlığa Geçirilmesi Mekruh Olanlar.....	58
İmâm Olarak Kimlere Uymak Caizdir Ve Kimlere Uymak Caiz Değildir.....	58
İmâm Nerede Durmalıdır.....	60
Saf Tutarken Dikkat Edilecek Hususlar.....	60
Namazda Erkek Kadın Aynı Hizada Bulunması.....	60
Kadınla Erkeğin Aynı Hizada Bulunmasının Namazı Bozmasının On Şartı.....	60
İmâma Uymanın Sahih Olmasının Şartları.....	61
Muktedînin İmâma Uyması Ve Uymaması Şartları.....	62
İmâm Terketse Bile Cemâatin Yapması Gereken Şeyler.....	63
Geçmiş Namazların Kazası.....	63
Kazaya Kalan Namazlar İki Çeşittir.....	64
Hangi Namazı Terkettiğini Bilmeyen Kimse.....	65

Bir Namazda Bir Secdeyi Tehkeden Kimse.....	65
Yatsıdan Sonra, Sabahdan Önce Bülüğe Ebe Çocuk.....	65
Hastalar Kazaya Kalan Namazlarını Nasıl Kılarlar	65
Namazı Kılıp,Kılmadığını Bilmeyen Kimse.....	65
Iskat-I Salât.....	66
Misafir (Yolcu) Namazı.....	66
Yolcular Hakkındaki Bazı Hükümler.....	66
Seferle İlgili Bazı Hükümler.....	67
Misafirin Mukîme İktidast.....	68
Vatan Kaç Kısımdır.....	68
Konuda Bazı Mes'eleler.....	69
Cum'a Namazı	69
Cum'a Namazının Vücubunun Şartları	69
Cum'anın Edasının Şartları.....	70
Şehrin Ta'rîfi.....	70
Bir Şehirde Birden Çok Yerde Cum'a Kılmak.....	71
Veliyyul - Emr.....	71
Cum'anîn Vakti.....	72
Hutbenin Şabtı.....	72
Hutbenin Rüknu.....	72
Hutbenin Vâcibleri.....	73
Hatibin Uyması Gereken Şeyler.....	73
Cum'a Cemâati.....	73
Cum'a İçin İzin.....	73
Cum'a İle İlgili Bazı Mes'eleler	74
Hutbeyi Sessizce Dinlemek.....	74
Cum'a İle İlgili Çeşitli Mes'eleler.....	74
Bayram Namazı.....	76
Bayram Namazının Kılınışı.....	76
Bayram Hutbesi.....	76
Bayram Namazları İlf, İlgili Feri Mes'eleler.....	77
Teşriyk Tekbirleri.....	78
Cenazeler Ölmek Üzere Olan Kimseye Karşı Vazifeler.....	78
Ölen Kimseye Karşı Vazifeler.....	79
Ölünün. Yıkanması.....	79
Ölünün Keflenmesi.....	80
Ölü Nasıl Keflenir.....	80
Cenaze Namazı.....	81
Cenaze Namazını Kim Kıldırmalı.....	82
Cenaze Namazı Nasıl Kılınır?	82
Cenaze Namazında Nasıl Saf Tutulur.....	83
Cenaze Namazı İle İlgili Muhtelif Mes'eleler.....	84
Cenazenin Taşınması.....	84
Kabir Nasıl Olmalıdır.....	85
Ölü Kabre Nasıl Konur.....	85
Şhidle.....	86
Şhidin Hükümü.....	87
Cenaze Hakkında Müteferrik Mes'eleler.....	87
Birden Çok Cenaze İçin Bir Namaz.....	89
Mü'min Cenazeleri İle Müşrik Cenazeleri Karşırsa.....	89

Kim Olduğu Bilinmeyen Ölü.....	89
Cenaze Ne Zaman Defnedilmeli.....	89
Cenazenin Peşinde Yürümek.....	90
Cenazede Ücretle Yaptırılabilir Ve Yaptırılmayacak İşler.....	90
Ölü Nerede Defnedilmelidir.....	90
Ölü Kabirden Çıkarılır Mî?.....	90
Çeşitli Mes'eleler.....	90
Kabir Ziyareti.....	90
Çeşitli Mes'eleler.....	91
Ta'ziyede Bulunmak.....	91
Mezarla İlgili Bazı Mes'eleler.....	91
Mescidlerle İlgili Hükümler; Pîs Koku İle Mescide Girmek.....	92
Mescidde Yapılması Yasak Olan Şeyler.....	92
Hangi Mescid Daha Faziletlidir.....	93
Kisinin Kendi Mahallesinin Mescidinde İsamaz; Kıtması.....	93
Mescidden Çıkmanın Doğru Olmadığı Haller.....	94
Namaz Gâhla:.....	94
Finâ-İ Mescid.....	94
İçerisinde Mescîd Bulunan Ev.....	94
Mescidin Mumu.....	94
Bir Mescidde Ve Aynı Vakitte Cemâatin Tekrarlanması.....	95
Gasbedilmiş Olan Bir Yerde Yaptırılan Mescid.....	95
Dar Gelen Mescidi Genişletmek.....	95
Mescid Yaptıran Kimselerin Bazı Hakları.....	95
Mescide Yapılan Hizmetlerden Hangisi Efdâldir.....	95
Mescidin Kapısını Kitlemek.....	95
Mescidi Süslemek.....	96
NAMAZLA İLGİLİ MUHTELİF MES'ELELER.....	96
Ka'be'nin İçinde Namaz Kılmak.....	96
Kaç Çeşit Secde Vardır.....	96
Şükür Secdesi Nasıl Yapılır.....	97
Secde Hakkında Uydurulan Şeyler.....	97
Döşeme Ve Döşek Üzerinde Namaz Kılmak.....	97
Başkasının Evinde Namaz Kılmak.....	97
Namazla İlgili Çeşitli Mes'eleler.....	97
Namazda Kıraatle İlgili Bazı Mes'eleler.....	98
Dişi Ağrıyan Kimsenin Ne Şekilde Namaz Kılacağı.....	98
Fatihayı Okuyup Okumadığı Hususunda Şüpheye Düşen Kimse.....	98
Namazla İlgili Çeşitli Meseleler.....	98
İmâm Abdestsiz Namaz Kıldırıldığını Hatırlarsa.....	99
Yine Çeşitli Mes'eleler.....	99
Nağme Yapan İmâmın Arkasında Kılınan Namaz.....	99
Çeşitli Meseleler.....	99
Kul Hakkına Bedel Olarak Namazların Sevabından Alınacağı.....	100
Kunut Tekbîrini Terk Eden Kimse.....	100
Kaza Namazları İle Meşgul Olmak.....	100
Tilavet Secdesi İle İlgili Bazı Meseleler.....	100
Cemaate Yetişebilmek İçin Bir Çare.....	100
Namazla İlgili Bazı Nezirler.....	100
Çocuğu Namaza Başlatmak.....	101

YEDİNCİ BÖLÜM.....	101
NAMAZ SÛRELERİ ve NAMAZ DUALARI.....	101
Dikkat!.....	101
FATİHA SÛRESİ.....	101
Okunuşu:.....	101
Meali:.....	101
Açıklaması:.....	102
AYETE'L-KÛRSİ.....	103
Okunuşu	103
Meali :.....	103
Açıklaması :.....	103
ÂMENE'R-RESULÜ.....	104
Okunuşu	104
Meali :.....	104
Açıklaması :.....	104
SABAH NAMAZINDAN SONRA OKUNAN AYET HÜVALLAHÛLLEZİ.....	105
Okunuşu	105
Açıklaması :.....	106
el-ASR SÛRESİ.....	106
Okunuşu :.....	107
Meali :.....	107
Açıklaması :	107
HUMEZE SURESİ.....	107
Okunuşu :.....	107
Meali:.....	107
Açıklaması :.....	107
FİL SÛRESİ.....	108
Okunuşu :.....	108
Meali :.....	108
Açıklaması :.....	108
KUREYŞ SÛRE.....	109
Okunuşu	109
Meâlî :.....	109
Açıklaması :.....	109
MÂÛN SÛRESİ.....	110
Okunuşu :.....	110
Meali :.....	110
Açıklaması.....	110
KEVSER SÛRESİ.....	111
Okunuşu:.....	111
Meali	111
Açıklaması :.....	111
KÂFİRÜN SURESİ.....	112
Okunuşu :.....	112
Meâlî	112
Açıklaması	112
NASR SÛRESİ.....	112
Okunuşu:.....	113
Meâlî:.....	113
Açıklaması:.....	113

TEBBET SÛRESİ.....	113
Okunuşu	113
Meali:	113
Açıklaması:.....	114
ÎHLÂS SÛRESİ.....	114
Okunuşu:.....	114
Meali :.....	114
Açıklaması:	115
FELAK SURES.....	116
Okunuşu:.....	116
Meali:.....	116
Açıklaması:.....	117
NÂS SÛRESİ.....	117
Okunuşu :.....	117
Meali.....	117
Açıklaması:.....	117
EZAN.....	118
KAMET.....	118
SÛBHANEKE.....	119
Kısaca Manası:.....	119
ET-TAHİYYAT.....	119
Kısaca Manası:.....	119
Allâhumme Salli.....	119
Kısaca Manası:.....	119
Allâhümme Barik.....	119
Kısaca Manâsı:.....	119
ALLÂHÜMME RABBENA.....	120
Okunuşu:	120
Kısaca Manâsı:.....	120
KUNUT DUALARI.....	120
Okunuşu.....	120
Kısaca Manâları:.....	120

Kıraatde Mekruhlar

Besmele»yi, «amin»,¹ «subhâneke»yi ve «üzü»yi açıktan söylemek mekruhtur. Çünkü, bunların açıktan söylenmesinde sünnete muhalefet vardır.

Kıraati rükûda tamamlamak mekruhtur. Çünkü rükû,kıraat yeri değildir.¹

Okuduğu Miktarı Parmakla Saymak

ıamaz kılan kimsenin, namaz esnasında okuduğu âyetleri, sûreleri ve getirdiği teşbihleri parmakları ile sayması, İmâm-ı A'zam (R.A.) 'a göre mekruhtur. İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) ile İmânî Muhammed (R.A.) 'e göre ise, bunda beis yoktur.

Yine Meşâyih bu hususta ihtilâf etmişlerdir. Bazıları: «Nafîle namazlarda saymanın mekruh olmadığına ihtilâf yoktur.» demişlerdir. Bazıları da: «İhtilâf nafîle namazlardadır. Fakat, farz namazlarda saymanın mekruh olduğunda ihtilâf yoktur.» demişlerdir.

Fakîh Ebû Ca'fer Hindvânî: «Bu ihtilâf, farz namazlarda da nafîle namazlarda da câridir,» demiştir.

Fetâvâyî Hâkânîyye'de : «Parmaklar mesnûn olduğu şekilde konmuş bulunurken, onların başlarını yumarak sayılırsa mekruh olmaz.» denilmiştir.

Yine Hâkânîyye'nin bir ba'ka yerinde : «Namaz kılan kimse, eğer tesbîh namazında olduğu gibi teşbihleri saymaya ihtiyaç hissederse, bu durumda onları sâdece kalbinde saklar, parmakları ile saymaz» denilmiştir.²

Namazda Bîr Şeye Dayanmak

Bir kimsenin namaz esnasında, duvara veya bir asaya özürsüz olduğu halde dayanması mekruhtur. Bir özrünün bulunması halinde dayanmasının mekruh olmadığı, Kıyam bahsinde geçmişti.³

Namazda Yürümek

Namaz esnasında, özürsüz olarak bir kaç adım yürümek mekruhtur. Fakat, bir özürden dolayı yürünürse mekruh olmaz.

Nitekim, namazda iken abdesti bozulmuş olan kimse abdest almak için yürürse veya Serahsî'nin kavline göre, namaz kılan kimse yılan veya akrep öldürmek için yürürse, mekruh olmaz.

Namazda yürümenin sadece mekruh olması, namaz kılan kimsenin her adımda veya iki adımda bir, biraz durup sonra tekrar yürümesi şartına bağlıdır. Fakat, bu kimse hiç durmadan peşpeşe üç adım yürür ve kendisinin bir özrü de bulunmazsa, namazı fâsid olur. Bu durumda eğer bir özrü varsa, namazı fâsid olmadığı gibi, mekruh bile olmaz. Eğer bir özrü bulunmaz ve ardı ardına üç adım yürürse, namazı fâsid olur. Özrü var ise, namazı mekruh olur; fâsid olmaz.

Namazda sağa sola eğilmek de, abes olduğu ve huşû'a aykırı bulunduğu için- mekruhtur.⁴

Namazda Bit, Pire Öldürmek

Namazda, kehle veya pire tutup öldürmek veya gömmek mekruhtur.

Bu hususta Hulâsâ'da Hanefî imamları arasında ihtilâf olduğu bildirilmiş ve şöyle denilmiştir : İmâm-ı A'zam (R.A.) : «Namaz kılan kimse, namaz içinde kehle öldürmez; bilâkis onu çakıl taşlarının altına gömer.» dedi.

İmâm Muhammed (R.A.) : «Onun öldürülmesi, bence gömülmesinden daha uygundur; fakat ikisinde de beis.yoktur.» demiştir.

İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) ise: «öldürülmesi de, gömülmesi mekruhtur,» demiştir.

Bu mes'eleda kehlenin namaz kılan kimseyi ısırması hâlinde, İmâm Muhammed (R.A.) 'in kavli ile amel etmek evlâdır. Çünkü, kehlenin tekra ısırması, namaz kılan kimsenin huşû'-unu dağıtacağı için, onu gidermek daha evlâdır.

Bu mes'eîde İrââm-ı A'zam (R.A.)'m ve İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) 'un kavilleri ile amel, kehle veya pirenin namazı kılan kimseyi ısırarak özrü olmaması halindedir. (Isırırse, onlara göre de öldürülür veya gömülür.)

Namaz içinde yılan veya akrebi öldürmekte bir beis yoktur. Çünkü, Peygamber (S.A.V.) Efendimiz :

bi'e iki siyahı öldürünüz: Yılan ve akreb» buyurmuştur.

Meşâyihin bazıları: «Namaz içinde yılan veya akrep öldürmekte bir beis olmaması, namaz küan kimsenin (peş peşe üç adımdan) çok yürümeye ve ardarda üç defadan fazla varmaya ihtiyaç duyulmaması şartına bağlıdır.

Fakat, namaz kılan kimse eğer bunları öldürmek için, peşpt-şe üç adımdan fazla yürümeye veya ard arda üç

¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 302.

² Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 302.

³ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 302.

⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 302-303.

defadan fazla vurmaya ihtiyaç hissederse,.bu durumda namazı fâsid olur. Ni-tekim, namaz kılarken doğuşen kimsenin namazı da fâsid olur. Çünkü, bunlar amel-i kesirdir. (=çok hareket) Bu tafsîlâtı, îmâm Serahsî Mebsût'unda zikredilmiştir. Sonra yine, îmâm Serahsî şöyle demiştir : «Ezhar olan şudur : Onları öldürmeye ruhsat olduğu için, bu mes'eleda tafsîlât (ihtilâf) yoktur. Nitekim, abdest bozulduğu zaman yürümeye ruhsat olduğu gibi... Zikretmiş olduğumuz hadis-i şerifin mutlak olması da bunu te'yîd eder.

Fakat bu Konuda sahih olan kavi, namazın fâsid olmasıdır. Lâkin, onları öldürmek için namazı bozmak mubahtır. Nitekim, zulme uğrayan bir kimseye yardım için veya bir kimseyi helak olacağı bir sebepten kurtarmak için veyahut da kıymeti bir dirheme ulaşan bir şeyin kaybolmaması için, namazı bozmana oluşu gibi...

5

Namazda Acele Davranmak

Rükû' ve sücûdda, vücûd azalarının sükûn bulmasını terk edip, çok acele davranmak mekruhtur. Çünkü, bu durumda vâcib terk edilmiş olur.

Keza, ayakta durma ve oturma esnasında da vücûd azâalarının 'sükûn bulmasını terk etmek de mekruhtur. Tftnv bu durumda da bir rivayete göre vacibi terk, bir rivayette ise müek-ked sünneti terk vardır ve her ikisini de terk etmek mekruhtur.⁶

Mekruh Kiraatler

Başka bir sûreyi okumaya kadir olduğu halde, farz namazların iki rek'atinde aynı sûreyi tekrar edip okumak veya bir rek'atte aynı sûreyi iki defa okumak mekruhtur.

Fakat, o sûreden başka bir sûreyi okumaya kadir olmayan bir kimsenin, aynı sûreyi ikinci rek'atte okuması -bu durumda zaruret bulunduğu için mekruh değildir.

Birinci durumda kıraatin mekruh olması, tekrarın kasden yapılmış olması halindedir. Tekrar, kasıdsız olarak meydana gelirse mekruh olmaz. Nitekim, birinci rek'atte «Kul eüzü bi Rab bi'n-nâs» okuyan kimsenin, bu sûreyi ikinci rek'atte de tekrar etmesi mekruh olmaz

Nafîle namazların bir rek'atinde aynı sûreyi tekrar okumak ve bir sûreyi iki rek'atte tekrar etmek mekruh değildir. Nafîle namazların her seferinde, (her iki rek'atlık bölümünde) , birinci rek'atte ikinci rek'atten daha uzun okumak mekruhtur. Fakat, bu şekilde uzunca okumak, Hazreti Peygamber (S.A.V.) Efendimizden kavlen veya fiilen rivayet edilmiş bulunursa, bu takdirde mekruh olmaz. Nitekim Resulü Ekrem (S.A.V.) Efendimizin, vitrin birinci rek'atinde «Sebbihî'sme Rabbike'l-a'lâ» yi ikinci rek'atinde «Kul yâ eyyühel-kâfirûn» ve üçüncü rek'atinde de «Kul hüvellâhû ehad» okuduğu rivayet olunmuştur.

Farz ve nafîle namazların hepsinde, ikinci rek'atte birinci rek'atten daha uzun okumak mekruhtur. Bazılarına göre, bu durumda da nafîleler mekruh olmaz. Bu hususta sahih olan kavi, birinci kavildir.

Nafîle namazlarda üçüncü rek'atte, kendisinden önceki rek'atten daha uzun okumak mekruh olmaz. Çünkü, üçüncü rek'atle başka bir şefe (müstakil bir bölüme) başlanmış olmaktadır.⁷

Bir Şey Giyip Çıkarmak

Namaz kılan kimsenin gömleğini, sarığını veya bunl benzer bir şevini namaz içinde amel-i yesir (amel-i kalil) ile çıkarması veya giymesi mekruhtur. Bu işleri amel-i kesir ile yapmış olursa, namazı fâsid olur.⁸

Güzel Koku Koklamak

Namaz içinde kasden güzel koku koklamak mekruhtur. Fakat bu güzel koku, kasıt olmadan bir kimsenin burnuna girerse mekruh olmaz.⁹

Tükürmek

Namaz içinde tükürmek mekruhtur.

Namaz kılmakta olan bir kimsenin, mecbur olmadan, şiddetli bir nefesle, balgamı genzinden veya göğsünden boğazına çekmesi ve tükürüp atması mekruhtur. Fakat, öksürmekle veya zaruri bir tenahnüh ile boğazına gelen balgamı atmaya mecburiyeti olursa, -namazı mescidde değil de bir arazide kılıyorsa- onu sol ayağının altına

⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 303-304.

⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 304.

⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 304-305.

⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 305.

⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 305.

atması mekruh değildir. Mescidde ise, balgamı elbisesinin ucuna -mendile- alması evlâdır. ¹⁰

Yelpazelenmek

Namaz kılmakta olan kimsenin, elbisesinin ucu ile veya yelpaze ile bir veya iki defa yelpazelenmesi mekruhtur. Eğer, peşpeşe üç defa yelpazelenirse, namazı fasid olur. Çünkü, bu amel-i kesirdir. ¹¹

Ellerin Durumu

Kıyam, rükû', sükûd ve teşehhüde elleri, -Namazın nasıl kılınacağı bölümünde bildirilen- konulması sünnet olan yerlere koymamak mekruhtur. Fakat, elleri sünnet olan yerlere koymamak bir özürden dolayı olursa, mekruh olmaz. ¹²

İntikâlleedeki Zikirler

Namaz kılan kimsenin, kıyam hâlinin dışında, meselâ, rükûda ve sükûdda teşbihleri terk etmesi veya üçden az teşbih getirmesi mekruhtur. Çünkü, bu durumların hepsinde sünnete muhalefet vardır.

İntikâller esnasında meşru' olan zikirleri, intikaller tamamlandıktan sonra söylemek mekruhtur: Rükû'a varırken alınması gereken tekbiri, rükû'a vardıktan sonra almak; «Semi'allahü li-men hamiden» demeyi de tamamen doğrulduktan sonraya bırakmak gibi... Bunlar ve benzerlerinin hepsi mekruhtur. Çünkü, bunların hepsinde sünnette muhalefet vardır. Sünnet olan ise: İntikallere başlarken zikre de başlamak, intikallerin tamamlandığı sırada zikri de tamamlayıp sona erdirmektir.

İntikallerin zikirlerini, intikaller tamamladıktan sonra söylemekte iki kerahet vardır:

1 - Zikir yerinde, zikri terk etmenin mekrûhluğu;

2 - Zikir yeri olmayan bir yerde, zikir lâfzını söylemenin mekrûhluğu... ¹³

Terini Silmek

Bir kimsenin namaz kıldığı esnada veya teşehhüde oturduğu zaman, selâm vermeden önce, alındaki teri veya toprağı silmesi mekruhtur. Çünkü, bu fâidesi olmayan bir iştir. Fakat, eğer onu sümekte namaz kılan kimse için bir fâide meydana gelirse, Meselâ: Eğer teri silmemesi halinde, gözüne gidip kendisine elem verecek olursa, kalbin meşguliyetini gidermek gibi bir fâidesi bulunacağı için, onu silmek mekruh değildir. Çünkü, Peygamber (S.A.V.) Efendimiz namaz kıldığı zaman alını sağ eli ile siler ve sonra:

Eşhedü en lâ 'ilâhe illallahü'r - Rahmanü'r.Rahîmi Allâhümme izheb anni'l-hemme ve'l-hüzne.» derdi. ¹⁴

Namazda Bazı Dualar

Tek başına nafîle namaz kılmakta olan bir kimsenin, namazda iken Cehennem'in zikredilmesi hâlinde, ondan Allah (C. C.)'a sığınarak . «Allâhümme ecirnâ mine'n-nâr» demesinde bdr beis yoktur.

Cennetten ve ni'metlerin her nev'inde bahseden rahmet âyetleri zikrolununca da, Allâhu Teâlâ'dan onları dilemek ve ta-leb etmekte de bir beis yoktur.

Affu, mağfîret ve bunların benzerlerinin zikredilmesi hâlinde de, Allahu Teâlâ'dan bunları dilemek ve talep etmekte de bir be^ is yoktur.

Fakat, bir kimsenin farz bir namazı kılarken bunları yapması mekruhtur,

İmâm veya imâma uymuş olan kimse (muktedî), farz veya teravih gibi cemâatle kılınması meşru' olan nafîle bir namazda, yukarıda geçen şeylerin hiçbirisini asla yapamaz.

Oturarak veya ayakta olduğu halde konuşan bir kimsenin, arkasına durarak namaz kılmakta -namaz kılan kimse koluşmasından dolayı hataya düşeceğinden korkmazsa yoktur. bir beis

Bir kimsenin yüzüne karşı namaz kılmak mekruhtur. Ancak, bu iki kimse arasında bir üçüncü şahıs bulunur ve bu şahsın sırtı namaz kılan kimsenin yüzüne doğru olursa, bu durumda namaz kılmak mekruh olmaz. Çünkü, bu durumda, kerâhatin sebebi olan «surete ibâdet benzerliği» ortadan kalkmış olur.

Bir kimsenin, mushafa veya asılı duran kılıca karşı namaz kılmasında bir beis yoktur. Çünkü, bunlara hiç bir kimse ibâdet etmemiştir. ¹⁵

¹⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 306

¹¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 306.

¹² Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 306.

¹³ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 306-307.

¹⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 307.

¹⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 307-308.

Resimli Seccadelerde Namaz Kılmak

Üzerinde zirûh suretleri C = canlı resimleri) bulunan yaygı, sergi veya kilimlerin üstünde namaz kılınır, fakat secdeler 'tam suretin üzerine gelmezse/bu durumda namaz kılmakta beis yoktur. Bazıları da : «Suret üzerine secde etmese bile, öyle birşeyin üzerinde namaz kılmak mekruhtur.» demişlerdir. Bu durumda, böyle bir şey üzerinde namaz kılmayı terk etmek evlâdır.

Fakat, bir kimsenin zirûh olmayan bir şeyin suretinin üzerinde namaz kılması, suretin üzerine secde etse bile -ittifaklamakruh değildir.

Namaz kılan kimsenin başının üstünde, -tavanda veya önünde ve yakın bir yerde suret bulunur veya namaz kılan kimsenin tam karşısında -uzak bile olsa- duvar veya başka bir şey üzerinde resmedilmiş bir suret bulunsun veya bu resim.yere konmuş veya bir yere asılmış olsa, bu durumda namaz kılmak mekruhtur.

Fakat, eğer suret namaz kılan kimsenin arkasında bulunursa namazı mekruh olmaz. Çünkü, suret arkada bulununca, namaz kılan kimsenin ona ta'zim etmesi ile ilgili bir alâmet bulunmaz. Bu durumda, namaz kılan kimsenin o surete belki ihaneti ve saygısızlığı söz konusu olabilir.

Söylediğimiz bu hükümler, suretin büyük olması ve başının kesilmemiş bulunması şartına bağlıdır.

Fakat, eğer şûret küçük olur, namaz kılan kimse ayakta dururken, yerde bulunan suretin uzuvlarının tafsilâtı kendisine zahir olmazsa, yani bu durumda resmedilmiş olan şeyin uzuvlarını açıkça göremezse veya o suretin başı kesilmiş veya başı örtülmüş veya imha edilmiş olursa, o resmin namaz kılan kimsenin önünde veya üstünde veya herhangi bir yerde bulunması halinde kılman namaz mekruh olmaz.

Suretin yüzünü mahvetmek, başımkesmek gibidir. Ellerini ve ayaklarını kesmek ise, başını kesmek hükmünde değildir.

Hulâsa'da : «Yastıkta veya döşemede bir suret bulunursa, onları kullanmakta beis yoktur. Eğer suret, -onunla namaz kılmıyorsa izârda veya perdede bulunursa, bunları kullanmak mekruhtur. Suretin, namaz kılan kimsenin elinde veya yüzüğünde bulunmasında bir beis yoktur.» denilmiştir.¹⁶

Minder, Keçe Ve Benzerleri Üzerinde Namaz

İçi dolu minder üzerinde, keçe ve diğer döşemelikler üzerinde namaz kılmakta, -eğer bu döşemeler ince olur ve onların üzerine secde eden kimse yerin hacmini sertliğini duyarsa- bir beis yoktur.

Fakat, namazı arada hiç bir şey olmadan yer üzerinde kılmak veya yerde biten bir şey üzerinde kılmak efdâldir. Çünkü; bu durum tevâzû'a daha yakındır.

Ayrıca, böyle yapmakta İmâm Mâlik'e muhalefet etmekten çıkmış olmakta vardır. Çünkü, O'na göre yer cinsinden olmayan bir şey üzerine secde etmek mekruhtur.¹⁷

İmâmın Duracağı Yer

İmâmın kıyam yerinin -ayakta durduğu yerin-mescidde, yani mihrabın dışında bulunmasında ve secdesinin de tak'da yani mihrabda olmasında bir beis yoktur.

Fakat, imâmın ayaklarının da mihrabda bulunması ve namazı böyle kılması mekruhtur. Çünkü, böyle yapmakta özel bir mekân ile imâmı imtiyazlı kılmak bakımından ehl-i kitaba benzemek vardır.

Sadece imâmın cemâatin tamamından daha yüksek bir yere durarak namaz kılması mekruhtur" Fakat.-cemâatin bir kısmının imâmıla aynı yükseklikte bulunması halinde namaz mekruh olmaz.

imâmın cemâatten daha alçak bir yerde durarak namaz kıldırması hususunda meşâyih' ihtilâf etmişlerdir.

İmâm Tahâvî : «Bu hal, ehl-i kitaba benzerlik söz konusu olmadığı için mekruh değildir. Çünkü, onlar önderlerine yüksek bir mekân tahsis ederler. Söylenilen durumda ise, imâm aşağı bir yerde bulunduğu için onlara benzetmek lâzım gelmez.» demiştir.

Zâhir-i rivayete göre ise, bu durum da mekruhtur. Çünkü bu halde imâmı tahkir (hakir görme, aşağılama) vardır. İmâmın ne kadar yüksekte durması hâlinde namazın mekruh olacağı hususunda ihtilâf edilmiştir. Bu miktara bazıları : «ayakta durma miktarıdır.», bazıları : «imâmın imtiyazlı sayılacağı miktardır.» ve bazıları da : «bir zira' (kulaç) miktarıdır.» demişlerdir ki, i'timâd bu son kavledir.¹⁸

Son Safta Tek Başına Namaz Kılmak

İmâma uymuş olan bir kimsenin, safin ardında tek başına durarak namaz kılması mekruhtur. Fakat önündeki safda aralık (yer) bulunmaması hâlinde, saffin arkasında yalnız durması mekruh değildir.

Bu hususta muhtar olan şudur : O kimse safda aralık bir yer bulduğu takdirde, imâm rûkû'a varıncaya kadar

¹⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 308-309.

¹⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 309.

¹⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 309-310.

bekler, eğer yanma başka bir kimse daha gelirse, onunla birlikte arkada saf olur. Aksi takdirde yalnız durması, safda olanlardan bir kimseyi yanına çekmesinden evlâdır. Çünkü zamanımızda cehalet gâlibdir; o kimse ne için çekildiğini bilmez; bu hal, belki o kimsenin namazını bozmasına yol açar. Tek başına nama⁷. kılmakta olan bir kimsenin, bir imâma uymuş olan muktedllerin meydana getirdiği saflar arasında durup namaz kılarak, onlara kıyam, kuûd, rûkû' ve sücûdda muhalefet etmesi mekruhtur.¹⁹

Namaz Kılmanın Mekruh Olduğu Yerler

Umûmun geçeceği yolda namaz kılmak mekruhtur.

Çünkü, Peygamber (S.A.V.) Efendimiz şu yedi yerde namaz kılmayı yasaklamıştır :

- 1 - Mezbelede,
- 2 - Salhanede,
- 3 - Kabristanda,
- 4 - Yol ortasında,
- 5 - Hamamda, Gusûl edilen yerde,
- 6 - Ka'benin üstünde,
- 7 - Develerin su içtikten sonra, suyun kenarında çöküp durdukları yerde.

Bir kimsenin, sahrada önünden başka bir kimsenin geçmesi korkusunun bulunmasına rağmen, Önüne sûtreye koymadan namaz kılması da mekruhtur.

Kâdîhân'da : «Bir kimse hamamda bir yeri yıkar ve o yerde suret de bulunmazsa, orada namaz kılmakta beis yoktur. Fakat, evlâ olan. kılmamaktır. Ancak zaruret vaktinde olursa, meselâ : Vaktin, geçmesi ve benzeri bir zaruret bulunursa o yerde namaz kılmakta bir beis yoktur.» denilmiştir.

Hamamcının oturduğu yerde namaz kılmak hakkında da yine Kâdîhân : «bunda bir beis yoktur. Çünkü orada necaset bulunmaz» demiştir.

Keza yine Kâdîhân : «Eğer kabristanda namaz için hazırlanmış bir yer bulunur ve orada kabir de olmazsa, kabristanın bu bölümünde namaz kılmakta bir beis yoktur. denilmiştir.²⁰

Bir Sûreyi Okurken Başka Bir Sûreye Geçmek

Namaz kılan kimsenin bir sûreden bir veya iki kelime okuduktan sonra, hiç bir özrü olmadan o sûreyi bırakıp, bir başka sûreden okumaya başlaması mekruhtur.

Keza, aynı sûrenin başka bir âyetine geçerek,, ilk okuduğu âyetle sonra geçmiş olduğu âyet arasında ki bazı âyetleri oku-mayıp bırakması da mekruhtur.

Fakat, kıraatin sünnetleri tamamlanmadan, tutulur ve okuduğu âyetin devamını bulamazsa, bu durumda aynı sûrenin bir başka âyetine veya bir başka sûreye geçmesi mekruh değildir.

Bu şekilde bir başka âyete veya bir başka sûreye geçmenin mekruh olması, bunun kasden yapılmış olması şartına bağlıdır.

Bir kimse, eğer kasdı olmaksızın bir başka âyete veya bir başka sûreye geçer ve bunu sonradan hatırlarsa, önceki âyete dönmesi uygun olur. Fakat, önceki âyete dönmese bile, bunu kasden yapmadığı için mekruh olmaz.²¹

İmamlık Yapmanın Mekruh Olması Hâli

İmâmda, kerâhate sebep olan bir haslet bulunmasından dolayı, cemâat imâmı kerih görür, ondan hoşlanmazlar ve onun imamlık yapmasını istemezlerse, veya cemâat arasında imamlığa o kimseden daha lâıyk birisi var ise, o kimsenin imamlık yapması mekruhtur.

Fakat, imâmda kerâhati mucip olan bir haslet bulunmaz, cemâat onu meşru' olmayan bir şekilde- kerih görürse ve sebepsiz yere ondan hoşlanmazlarsa, o kimsenin imamlık yapması mekruh olmaz.

İmâm olan kimsenin, kıraati ve diğer zikirleri sünnet olan haddenden daha uzun okuyarak cemâate ağırlık vermesi mekruhtur.

İmâm olan kimsenin, rûkû' ve sücûd teşbihlerinde ve ta-hiyyatı okumakta sünneti tamamlamayacak şekilde acele etmesi de mekruhtur.²²

İmâmın Okurken Tutulması

Kıraat esnasında tutulan bir imâmın, sünnetin yerine geleceği miktarda okumuş ise rûkû'a varmaması, bu miktar

¹⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 310.

²⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 311.

²¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 311-312.

²² Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 312.

okumamış ise başka bir âyete geçmemesi, yani bu vaziyette cemâatin kendisini açmasını beklemesi mekruhtur İmâm olan kimseye. Kur'an-ı Kerim'den kendisine kolay gelen yeri okuması, hıfzını tamamlayıp sağlamlaştırmadığı yeri okumaması vâcibtir. Tâ ki, tutulup cemâati zorlamış olmasın. kendisini açmaya

İmâm olan kimsenin, tutulduğu zaman başka bir â geçmesi veya kâfi miktarda kıraat etmişse rükû'a varması uygundur.

Kâfi olan miktar hususunda ihtilâf vardır. Bazıları : «Kâfi olan miktar, sünnet olan miktardır.» demişler; bazıları da «Kâfi olan miktar kendisi ile namazın caiz olduğu miktardır.» demişlerdir. Bazıları ise : «Kâfi olan miktar, vâcib olan miktardır.» demişlerdir.

Namaz kılan bir kimsenin, sonunda sünnet kılınacak olan bir farzı kılıp selâm verdikten sonra, namaz kıldığı yerde çok oyalanıp oturması mekruhtur.

Bu durumda : «Allahümme ente's-selâni ve minke's-selâm te-bârekte yâ zel-celâli ve'l-ikrâm» diyecek kadar oturup, ondan sonra kalkarak sünneti kılmalıdır.²³

Kölenin, A'râbinin, Âmâ'nın, Ve Veled-İ Zinanın İmamlığı

Bir kimsenin, kölesini imamlığa geçirmesi mekruhtur. Çünkü, kölenin cahil olması ve namazla ilgili mes'eleleri bilmemesi gâlib bir ihtimaldir.

Fakat, kölenin bilgili olduğu bilinirse onu imamlığa geçirmek mekruh değildir.

A'râbi (çölde yaşayan arap)'yi imamete geçirmek de mekruhtur. Çünkü, cehalet onlarda da yaygındır.

Â'mâ olan bir kimseyi imamete geçirmek de mekruhtur. Çünkü, onların necasetten gereği gibi kaçınmaları mümkün olmadığı gibi, kible yönünü de hakkı ile ta'yin edemezler.

Fâsık bir kimseyi imamete geçirmek mekruhtur. Çünkü, fâsiklar, dini işlerde -lüzum olmadığı yerde de- aşırı kolaylaştırırlar, ta'viz verirler ve dini emirleri kollamazlar.

Veled-i zinayı imamete geçirmek mekruhtur. Çünkü, bunların da câhil olmaları gâlib bir ihtimâldir. Fakat, bunların da, köle ve a'râbi gibi câhil olmadıkları ortaya çıkarsa, imamlığa geçirilmeleri mekruh olmaz.

İmamete geçirilmeleri mekruh olan bu kimseler, kendileri imamlığa geçmiş olsalar, arâlarında namaz kılmak maalkerâ-he (mekruh olmakla birlikte) caizdir, fâsid değildir.tur.²⁴

Bayram Namazından Önce Nafile Namaz

Bayram namazından önce nafile namaz kılmak mekruh-

Bayram namazı kılınmış olan namazgâhda veya mescid-de bayram namazından sonra nafile namaz kılmak mekruhtur.

Fakat, bir kimsenin mahallesinin mescidinde veya evinde, bayram namazından sonra nafile namaz kılması mekruh değildir.²⁵

Abdesti Daralmış Olarak Namaz Kılmak

Bir kimsenin, büyük veya küçük- abdest bozmaya ihtiyacı var iken, namaza başlaması mekruhtur.

Eğer, bevl veya kazâi hacet ihtiyacı var iken namaza başlayan kimseye, bu hali meşguliyet veriyor ve namazdaki huşû'una mâni' oluyorsa, vakitte de genişlik var ise, o kimsenin namazını bozup, kazâ-ı hacetten sonra abdest alarak, namazını kamil bir şekilde eda etmesi gereklidir.

Eğer vakitte genişlik yoksa, namazı kesmez ve o sıkışık hâli ile, maal kerâhe (mekruh olmakla beraber) namazını kılar,

Vakitte genişlik bulunmasına ve durumunun namazdaki huşû'una mâni' olmasına rağmen, namazını kesmeyip kılan kimsenin bu namazı iade etmesi lâzım gelmez; kılmış olduğu namaz kifâyet eder. Fakat o kimse, isâet etmiş ve günahkâr olmuş olur. Çünkü, bu namazı kerâhat-i tahrimiyye ile edâ etmiş olur:

Namaza başladıktan sonra bevl veya büyük abdesti ge-îen kimse, vakitte genişlik olması hâlinde namazını keser. Fakat, namazını kezmezse, kıldığı namaz, -isâetle birlikte- kâfidir.²⁶

Kendisine Dönülerek Namaz Kılmanın Mekruh Olduğu Yerler

Mescidin kiblesi, helaya, hamama veyahud da kabre doğru olur ve namaz kılan kimse ile bu yerler arasında duvar veya başka bir hâil bulunmazsa, bu yerlere yönelerek namaz kılmak mekruhtur. Fakat, arada bir hâil bulunursa mekruh olmaz.

²³ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 312-313.

²⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 313.

²⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 314.

²⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 314.

Evde, hamama doğru namaz kılmakta bir beis yoktur Çünkü, mescidde hamama doğru namaz kılmanın mekruh olması, mescide ihtiram içindir. Yoksa, bu durumda namazın necaset yanında kılınmış olacağından değildir. Çünkü, arada bulunan hamamın duvarı namazı necasetin yanında kılmaya hâildir. Necaset, namaz kılan kimsenin önünde olsa ve o kimse evinde evde bile bulunsa- necasete karşı namaz kılmak mekruhtur.²⁷

Namaz Kılan Kimsenin Önünden Geçmek

Namaz kılan kimsenin önünden geçmek mekruhtur Çünkü, Peygamber (S.A.V.) Efendimiz şöyle buyurmuştur : «Namaz kılan kimsenin önünden geçen kişi, kendisine ne lâzım geldiğini bilseydi, elbette kendisi için kırk yıl durup (beklemesi) namaz kılan kimsenin Önünden geçmesinden haya hayırlı olurdu. (Ve bir rivâyette de : kırk mevsim) şeklinde varid olmuştur.

Namaz kılan kimsenin önünden geçmenin mekruh olması, o kimsenin önüne dikilmiş bir sütre veya direk, ağaç, insan, hayvan veya başka bir hâilin bulunmaması şartına bağlıdır.

Eğer, namaz kılan kimsenin önünde saydığımız şeylerden biri bulunursa, hâilin ötesinden geçmek mekruh değildir.

1. Bir hâil bulunmadığı zaman, namaz kılan kimsenin önünden geçmenin mekruh olması, secde edilen yerden geçilmiş olması halindedir. Esahh olan kavi budur.

Nihâye'de : «Bu hususta esahh kavi şudur : Eğer namaz kılan, kimse, namazı huşu içinde kılıp, meselâ : Kıyam halinde iken, secde edeceği yere bakar ve nazarı geçen kimseye dokunmayacak yerden geçmesinde kerâhat olmaz» denilmiştir.

İmâm Serâhsî'nin ihtiyar ettiği önceki kavildir. Nihâye'deki kavi ise, Fahrül-İslâm'm ihtiyar ettiği kavildir.

Bir kimse seki üzerinde namaz kılmakta iken, önünden geçen kimsenin uzuvları, namaz kılan kimsenin uzuvlarının hizasına gelirse mekruh olur.

Zikredilen bütün bu tafsilât, yâni namaz kılan kimse ile önünden geçen kimsenin aralarında hâil bulunmadığı zaman, geçmenin mekruh olması, sahrada namaz kılan kimse hakkındadır.

Fakat, bir kimse mescidde namaz kılrsa ve bu mescid küçük olsa, o kimsenin önünden geçmek mutlaka mekruhtur.

Fakat, mescid büyük ise onda ihtilâf vardır. Bazıları : «Büyük mescid de küçük mescid gibidir. Bunda da namaz kılan kimse ile kible duvarı arasından geçilmez.» demişlerdir.

Bazıları ise : «Büyük mescid, sahra gibidir. Orada namaz kılan kimsenin secde ettiği yerin ötesinden geçmek caizdir.» demişlerdir.

Bazıları ise : «Elli zira' (kulaç) miktarı kadar yerin ötesinden geçmek caizdir.» demişlerdir.

Bazıları da : «Birinci saf ile kible duvarı arasındaki mesafe kadar .bir yerin ötesinden geçmek caizdir.» demişlerdir.

Bu hususta İbni Hümân, mescid ile mescidin dışındaki yerlerin arasını tahsil ederek (= iUm öğrenmek) Nihâye'de mezkûr olanı tercih etmiştir.²⁸

Namaz Kılanın Önüne Sütre Dikmesi

Sahrada namaz kılan kimsenin, serçe parmak kalınlığında, bir zirâ' (kulaç) uzunluğunda ağaçtan bir sütre dikmesi, kendisinin de bu sütreye yakın durması uygun olur. O sütre, iki kaşından birinin karşısına dikmeli iki kaşın ortasına rastlayan yere dikmemelidir.

Sütre olacak ağacı önüne bıraksa, fakat yere' dikmese . veya sadece bir çizgi çizse, bazıları : «Bunlar sütre yerine geçer ve kâfi gelir.» demişler; bazıları da : «... bunlar kifayet etmez.» demişlerdir.

Caizdir diyenler arasında da çizginin keyfiyetinde ihtilâf vâki' olmuştur; bazıları : «Mirab gibi çizgi çizer, demişler; bazıları da : «Sağ tarafından sol tarafına doğru çizer.» demişlerdir.

Ağaç parçasının (asâ'nın) yere nasıl bırakılacağı hakkında Kifâye'de şöyle denilmiştir-: «Namaz kılan kimse asayı, önüne uzunluğuna koymalı, enine koymamalıdır. Zira, uzunluğuna koymak yere dikmek gibi olur.»

Bir kimse, namaz kılan kimsenin secde ettiği yerden veya namaz kılan kimse ile sütre arasından geçerken, namaz kılan kimsenin o kimseyi sadece işaretle veya teşbihle uzaklaştırması caizdir. Fakat, ikisi ile birlikte onu uzaklaştırmaya çalışmamalıdır.

Sütrenin sadece imâmın önünde bulunması, bütün cemâate kifayet eder.

Namaz kılan kimsenin önünden, hiç kimsenin geçmesi ihtimâlinin bulunmadığı yerlerde sütre, terk etmek caizdir.

Kınye'de : «Bir kimse son safda dursa ve kendisi ile diğer safların arasında boş bir yer bulunsa, başka bir kimse de ilerideki saffâ ulaşmak için onun önünden geçse, bu caizdir. Çünkü, önceki kişi, ilerideki saflara varmamakla kendi nefesine hürmet etmemiş bulunmaktadır. Bu durumda başkasının da kendisine hürmet etmesi

²⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 314-315.

²⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 315-316.

lâzım olmaz ve önünden geçen kimse günahkâr olmaz» denilmiştir. Bir kimsenin, namaz kılariken gözlerini göğe dikmesi mekruhtur.²⁹

Yemek Hazırken Namaz Kılmak

Yemek hazır iken, onu yemeden namaz kılmak niekrûhtur.³⁰

Namazda İmâmdan Önce Hareket Etmek

Namazda başını imâmdan Önce kaldırmak veya ondan önce yere koymak mekruhtur.³¹

Fırın, Ocak Ve Benzerlerine Karşı Namaz Kılmak

Bir kimsenin önünde yanan bir fırın veya ocak başı denilen bir yerde yanmakta olan bir ateş bulunduğu halde, ateşe karşı namaz kılması mekruhtur.

Fakat, namaz kılan kimsenin önünde, mum, lamba veya kandil bulunsa, bunlara karşı namaz kılmak mekruh değildir.

Fetâvâyi Vülûcîyye'de : «Lambaya karşı namaz kılmamak evlâdır» denilmiştir.³²

El Ve Ayak Parmaklarının Kibleden Ayrılması

Namaz kılan kimsenin secde esnasında, ellerinin ve larının parmaklarının, kible istikâmetinden başka tarafa çevirmesi mekruhtur.

Keza, vacibe ve sünnete muhalif ne varsa, hepsi de mekruhtur.³³

Mescide Koşarak Gitmek

Hazânetü'l-Fıkûr'da : Namaz kılmak için mescide koşarak acele ile gitmek de nehyedilmiştir ve böyle yapmak mekruhtur.» denilmiştir.

İftitâh tekbiri sırasında, ellerini kulaklarından- yukarı kaldırmak mekruh olduğu gibi, yine iftitâh tekbiri sırasında, ellerini omuz hizasından daha aşağı kaldırmak da mekruhtur.

Selâm vermeden önce sehiv secdesi yapmak mekruhtur. BAŞKASININ YERİNDE İZİNSİZ NAMAZ KILMAK İzin almadan başkasının yerinde namaz kılmak mekruhtur. Bazıları : «O toprak bir müslümana ait bulunur ve ekilmiş de olmazsa, orada izin almadan namaz kılmak mekruh olmaz.»

Demişlerdir.

Yolda veya bir başkasının toprağında namaz kılma mecburiyetinde kalan bir kimsenin, eğer o toprak ekili bulunur veya bir kâfire ait olursa- namazını yolda kılması evlâdır. Aksi takdirde o arazide kılması evlâ olur.³⁴

Namazın Kesilmesi Halleri

Bir kimse namazda iken, kendisini ebeveyninden birisi ça~ gırsa, çağırana icabet etmesi vacip değildir. Fakat, mühim bir iş için kendisinden imdâd istemiş olsalar, namazını keser ve o mühim işi görür.

Nitekim başka bir kimsenin, yüksek bir yerden düşmesinden veya suya düşüp boğulmasından veya ateşe düşüp yanmasından korktuğu zaman -bunlara mâni' olmak için veyahud da kendisinin veya bir başkasının, kıymeti en az bir dirhem edecek bir şeyini çalınmaktan kurtarmak için, namazı kesip, o mühim işi halletmesine ruhsat vardır.³⁵

ALTINCI BÖLÜM

NAMAZI İFSÂD EDEN (BOZAN) ŞEYLEH

Bu bölümde :

²⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 316-317.

³⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 317.

³¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 317.

³² Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 317.

³³ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 317-318.

³⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 318.

³⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 318.

1- SEHİV SECDESİ

2- ZELLE-İ KÂRÎ

- a) Namazda Mekruh olan ve Mekruh Olmayan Kıraatler.
- b) Namaz Dışında Kur'an Okumak.
- c) Secde-i Tilâvet ve İmamet Konuları.

3 - MUKTEDİNİN İMÂMA TÂBÎ OLMASI.

4 - GEÇMİŞ NAMAZLARIN KAZASI.

5 - SEFERİNİN (YOLCUNUN) NAMAZI

6 - CUM'A NAMAZI

7 - BAYRAM NAMAZI

8 - CENAZELER

9 - MESCİDLERLE İLGİLİ HÜKÜMLER

10 - NAMAZLA İLGİLİ ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER konuları bulunmaktadır³⁶

Namazı İfsâd Eden (Bozan) Şeyler Namaz İçinde Konuşmak

Namaz kılan kimse, namaz içinde sehven veya unutarak veyahud da kasden insanlar arasında söylenen sözlerden bir söz söylese, namazı fâsid olur. Söylediği sözün en az iki harf miktarında olması, namazın ifsadına kâfidir.

Kelâmın namazı ifsâd etmesi, o sözün söyleyen kimse tarafından işitilmesi ve harflerin doğru çıkartılıp telaffuz edilmesi şartına bağlıdır,

Bir kimse, namazda uyuyarak konuşsa veya gülse, namazı fâsid, olur. Bu mesfelenin tafsilâtı, Abdesti Bozan Şeyler bölümünde geçmiştir. Oraya müracaat edilsin.³⁷

Namaz İçinde İnlemek «Âh» Etmek

Bir kimse, namaz kılariken inleyip «âh» dese veya teevvüh edip «eyvah» dese veya «oh» dese veya «Âh...» dese veyahud da namaz içinde yüksek sesle ağlasa, eğer o kimsenin inlemesi, ağlaması uhrevî işlerle ilgili ise, Cennet'in Cehennem'in veya bunlara benziyen şeylerin zikredilmesi sebebi ile olursa, o kimsenin namazı fâsid olmaz. Çünkü bu haller, bu hususta rahmet ve af dilemek için duâ etmek yerine geçmektedir ve namazı ifsâd et- Fakat, mezkûr şeyler namaz kılan kimseden, bedeninde bulunan bir ağrıdan dolayı veya ehli ve malı ile ilgili olarak kendisine isabet eden bir musibetten dolayı sâdir olmuş olursa, o kimsenin namazı fâsid olur. Çünkü, bu- durumunda mezkûr şeyler şikâyet yerine geçer ve insanların sözlerinden sayılırlar. Bunun için de namazı ifsâd ederler.

Fakat, İmâm Muhanîmed (R.A.) : «Bir kimsede şiddetli bir ağrı bulunur ve ona sabredemediğinden zikri geçen şeylerden biri onun ağzından çıkarsa, namazı fâsid olmaz.» demiştir.

İmâm-ı A'zam. (R.A.) ve İmâm Muhammed t.R.A.) ya göre ve Ebû Yûsuf (R-AJ 'dan gelen zahir rivayete nazaran : Mezkûr şeylerin âhret işleri için söylenmesi hâlinde namazı ifsâd etmeyip; ağrı veya musibet için söylenmesi hâlinde namazı ifsâd etmesinden konuşan kimsenin «A» demesi ile «Oh» demesi aralarında bir fark yoktur.

İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'dan gelen son rivayet de şöyledir : Konuşan kimsenin sözü, sadece iki harften meydana gelir ve o iki harften biri veya ikisi de ziyâde harflerden bulunursa, o kimsenin namazı fâsid olmaz.

Ziyâde harfleridir.

Meselâ, namaz kılan kimse eğer «Ah» veya «Uf» veya «Tûf» dese, bu durumda «Ah» demesi iki harfdir ve ikisi de ziyâde harflerdendir, «uf» ve «tûf» demesi de şeddetsiz olarak iki harflidir ve bu harflerden yalnız biri ziyâde harflerdendir ve namazı ifsâd etmezler.

Fakat, eğer namaz kılan kimsenin söylediği kelime gerek ziyâde harflerden olsun ve gerekse diğer harflerden meydana gelmiş bulunsun üç harfli olur veya ziyâde harflerin dışındaki harflerden iki harfli bir kelime olursa -ittifakla- namazı fâsid olur.

Mülteka'da-: «Namaz kılan bir kimseyi yılan sokar ve o da. «Bismillahirrahmânirrahim» derse, namazı fâsid olur. İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) 'ya göre ise, namazı fâsid olmaz.» denilmiştir.

İmâm Muhanîmed (R.A.): «Eğer hastanın ağrısı şiddetlendiği zaman, sabredemeyip : «Bismülâhirrahmânirrahîm» des namazı fâsid olmaz» demiştir.

İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)dan da böyle bir kavil rivayet olmuştur.

Nitekim bir kimse, namaz içinde geçirir veya aksır ve onun sesi yükselerek o sesteki harfler meydana gelirse, namazı -ittifakla- fâsid olmadığı gibi, bu mes'eledede kaçınmak mümkün olmadığından af olunur.

Zehiyre'de : «Hasta olan kimse, kendisine arız olan elem lerden dolayı namaz içinde «Yâ Rab» veya «Bismillâh» dese, yine İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) kavline göre, o kimsenin namazı fâsid olmaz; İmâm-ı A'zam (R.A.) ile İmâm Muhammed (R.A.) 'ya göre ise, fâsid olur» denilmiştir.

³⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 319.

³⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 319-320.

Namaz kılan kimse, kendisine «Tanrı bir midir?» diye suâl eden kimseye, cevap vermek için «Lâ Uâhe illallah» dese veya kendisine sevinçli veya üzüntülü bir haber veyahud da şaşılacak bir haber getirilse o kimse bu haberler karşısında, sevinçli habere cevap için «el-hamdü lillah» veya üzüntülü habere cevap için «lâ havle velâ kuvvete ülä bülah» dese, veyahud da şaşılacak habere cevap olarak «SÜbnânellah» dese, yine İmâm-A'zam ile İmâm Muhammed (R.A.)'ya göre namazı fâsid olur-, İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) 'ya göre ise, namazı fâsid olmaz. İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) : «Zikredilen bu kelimeler, zikruil olduğu için namazı ifsâd etmezler.» demiştir. İmâm-ı A'zam (R.A.) ile İmâm Muhammed (R.A.) ise: «B kelimeler cevap oldukları için insanların konuşmaları gibidirler ve namazı ifsâd ederler.» demişlerdir.³⁸

Aksıran Kimsenin «Elhamdü'lillâh» Demesi

Namaz kılan kimse aksırıp akabinde «el-hamdü lillah» dese, namazı fâsid oîmaz. İmâm-ı A'zam (H.A.) 'in şöyle dediği rivayet olunmuştur. «Namaz kılan kimsenin aksırmasını müteakip «el-hamdü lillah» demesi ile. namazının fâsid olmaması, gönülden hamdedip, dudaklarını hareket ettirmemesi halindedir. Eğer iki dudağını hareket ettirirse, namazı fâsid olur.» Fakat, evvelki kavil zahirdir.

Namaz içinde aksıran kimsenin, askırdıktan sonra sükût etmesi uygun olur. Bazıları : «Gönülden hamd eder.» demişlerdir.

Eğer bir başka kişi aksırmca, namaz kılan kimse «el-hamdü lillah» dese, böyle demekle de maksadı aksıran kimseye hamd etmeyi hatırlatmak olsa, sahih olan kavle göre o kimsenin namazı fâsid olmaz.

Fakat, eğer namaz kılan kimse, aksıran kimseye «yerha-mükallah» dese namazı fâsid olur.

Ve eğer namaz kılan kimse, namaz içinde aksırsa, bir başka kimse de kendisine' «yerhamükallah» deyince, aksıran kimse, de «âmin» dese, namazı fâsid olur. Çünkü, âmin demesi o kimseye cevâp vermek olduğu için, insanların kelâmından sayılır.

Eğer namaz esnasında aksıran kimsenin yanında, namaz kılan bir başka kimse bulunur ve namaz kılmayan kimsenin «yerhamükallah» demesi üzerine, namaz kılan kimselerin ikisi de âmin deseler, aksıran kimsenin namazı fâsid olur. Çünkü, onun âmin demesi «yerhamükallah» diyene cevap vermektir. Diğerinin namazı ise fâsid olmaz. Çünkü, onun âmin demesi cevap yerinde değildir. Bu mes'ele Kâdîhân'ın fetvalarında da zikrolunmuştur.³⁹

Tutulan İmâmı Açmak

Namaz kılan kimse, kendi uymuş olduğu imamından başkasını açsa yani kıraat esnasında tutulmuş olunca, ona okuduğu âyeti hatırlatsa, namazı fâsid olur. Bu kimsenin namazının fâsid olması, onun -imamından başkasını açmayı kasdetmesi şartına bağlıdır.

Fakat, o kimse eğer kıraati kasdetse, fakat bir başkasını açmayı kasdetmese, lâkin böyle bir şey kasdetmeksizin açma di meydana gelse, namazı fâsid olmaz.

Namaz kılan kimsenin, kıraat esnasında tutulan imamını açması hususunda, bazıları: «Eğer imam, kendisi ile namazın caiz olacağı miktarda kıraat eylemiş ise, açan kimsenin namazı fâsid olur. Eğer imâm da, o kimsenin açtığı yerden alıp okursa, hepsinin de namazı fâsid olur.» demişlerdir. Bu hususta kıyâs

Fakat, esahh olan kavil şudur: Açan kimsenin ve imâmın namazları fâsid olmaz. Müstahsen olan da bu kavildir.

Eğer imâm bir âyeti okurken, diğer bir âyete intikâl etse, bu geçişinden sonra, muktedi olan bir kimse, kendisine önce -atlamış olduğu- âyeti açsa, imâm da o kimsenin açtığı yerden alıp okusa, meşayihin umûmisi namazın fâsid olmayacağına zâhib olmuşlardır. Sahih olan kavilde budur.

Fakat bu hususta evlâ olan şudur: İmâm tutulduğu veya başka bir âyete intikal ettiği zaman,, muktedinin onu açmak için acele etmemesi, imâmın da eğer namaz caiz olacak miktarda okumuşsa cemâati kendisini açmaya zorlamaması, bilâkis -hemen- rükû'a varması uygundur.

Aksi takdirde, başka bir âyete intikal etmelidir.

Eğer imâm kıraat esnasında tutulduğu zaman, kendisini namaz kılanların dışında bir kimse açsa ve imâm da onun açmış okruğu yerden alıp okusa, bu bir öğrenme olduğundan ve öğrenme de amel-i kesir bulunduğundan namazı fâsid olur.⁴⁰

Namaz İçinde Bir Şey Yemek

Namaz kılan bir kimse, kasden veya unutarak namaz içinde bir şey yer veya bir şey içerse, namazı, fâsid olur. Çünkü, namaz içinde bir şey yiyip içmek amel-i kesirdir. Ve unutarak yiyip içmenin namazda özür olarak kabul edilmemesi, ise, durum ve şekil itibarıyla namazın hatırlatıcı olmasındandır. Durum ve şekil itibarıyla oruçta

³⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 320-321.

³⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 322.

⁴⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 322-323.

sürekli hatırlatıcılık vasfı olmadığı için, oruçlu kimsenin unutarak yiyip içmesi özür sayılır.

Namaz kılmakta olan kimsenin yediği şeyin, -dışarıdan ağzına aldığı bir şey olması ve dişleri arasından çıkan bir şey olmaması hâlinde az veya çok olması arasında bir fark yoktur; yâni azı da çoğu da namazı bozar.

Hatta, dışarıdan ağzına aldığı bir susam tanesini yutmuş olsa bile namazı bozulur.

Dişleri arasında bulunan bir şeyi yutmak hususundaki tafsîlât ise «Namazın Mekruhları» bölümünde geçmiştir. Oraya bakınız.⁴¹

Amel-İ Kesir - Amel-İ Kalîl

Namaz amellerinden olmayan ve namazı ıslâh etmek maksadı ile yapılmayan amel-i kesir, namazı bozar.

Amel-i kesîr: Namaz kılan bir kimseyi, başka bir kimse, bir iş yaparken. görür ve yaptığı işten dolayı onu namaz kılmıyor sanır veya namaz kılmadığı hususunda kesin kanaate varır ve bu hususta şübheye düşmezse, namaz kılan kimsenin yapmakta olduğu bu işe amel-i kesir (çok iş) denir.

Amel-i Kalîl: Namaz kılan kimsenin yaptığı işi gören kimse, o kimsenin namaz kılmakta olup olmadığı hususunda şübheye düşerse, bu durumda namaz kılan kimsenin yaptığı iş amel-i ka-lîl (= az bir iş) dir ve namazı bozmaz.

Bazıları: «Örf ve âdet olarak iki elle yapılan işlere amel-i kesîr denir. Ve bunlar namazı bozar. Hatta namaz kılan kimse, bu işi bir eli ile yapmış olsa bile namazı bozulur.

Fakat, örf ve âdet olarak bir elle yapılan işler de amel-i ka-lildir. Amel-i kalil, - tekrar tekrar yapılmadıkça namazı ifsâd etmez.

Bazı alimler; «Amel-i kalîl, iki elle yapılmış olsa bile namazı bozmaz.» demişlerdir.

Fakat, bu kavil sadece, elle yapılan işlere mahsustur. Önceki kavil ise umûmidir ve muhtardır.

Namaz kılan kimse, bir kabtan yağ alarak veya bir elinde bulunan yağı diğer eline alarak başını veya sakalını yağlamış olsa, namazı bozulur.

Keza, namaz kılan kimse, sürme çekinse veya bir kap içinde bulunan gül suyunu alıp herhangi bir uzvuna dökse veya sürse, namazı bozulur..

Fakat yağ ve benzeri şeyler, namaz kılan kimsenin elinde bulunur ve onu diğer eline almadan başına veya diğer bir uzvuna sürerse, namazı bozulmuş olmaz. Çünkü, bu amel-i kalildir.⁴²

Namazda Bebek Emzirmek

Bir kadın, namaz kılariken çocuğu kucığına alıp emzirse o kadının namazı bozulur. Çünkü, bu amel-i kesirdir.

Namaz kılmakta olan bir kadının memesini çocuk emse, eğer çocuğun emmesi ile ağzına süt gelirse, kadının namazı fâsid olur. Çünkü, bu tam bir emzirmedir ve amel-i kesirdir. Amel-i kesîrin namazı bozmasında da, bu işin meydana gelmesini namaz kılan kimsenin istemiş olması şart değildir. Namaz kılan kimsenin dileyip istemesi ile olmayan amel-i kesîr de namazı bozar.

Namaz kılmakta olan bir kadının memesini bir çocuk emer, fakat memeden süt çıkmazsa, kadının namazı bozulmuş olmaz.

Fakat, memeden süt çıkmaması halinde bile, çocuğun kadının memesini üç defa emmiş olması durumunda, kadının namazının fâsid olacağını Kadîhân ve diğerleri zikretmişlerdir.⁴³

Namaz Kılan Kimsenin İteklenmesi

Meselâ : Bir kimseyi namaz, kılmakta iken iterek bir başka yere götürseler, eğer o kimse başkalarının itmesi sebebi ile, kendi ihtiyarı olmaksızın bir kaç adım yürümüşse, namazı bozulur.

Keza, bir kimse namaz kılmakta iken, başka bir kimse onu hayvanına bindirir veya onu namaz kıldığı mekândan ayırır ve bu sebeple namaz kılan kimse de kendi isteği ve ihtiyarı olmaksızın bir kaç adım yürümüş olursa, namazı bozulmuş olur.⁴⁴

Namazda Selâm Almak

Bir kimse, selâm almak kasdı ile, bir başka kimse ile müsâfaha ederse tel sıkışırsa, o kimsenin namazı bozulur.

Fakat, selâm almak kasdı olmaksızın müsâfaha etmişse, namazı fâsid olmaz.⁴⁵

Namazda Bir Şey Giymek Veya Çıkarmak

⁴¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 323-324.

⁴² Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 324-325.

⁴³ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 325.

⁴⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 325.

⁴⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 325.

Namaz kılan kimse, başından sarığını veya kavuğunu alıp yere koysa veya bunları yerden alıp başına koysa; gömleğini çıkarsa veya elbise giyse, eğer bu işlerden herhangi birini sadece bir eli yapmış -bunları iki eli beraber yapmış olmasa- veya bir eli ile yapmış olmasına rağmen, bunları birbiri ardından tekrar tekrar yapmış bulunmaz, yâni amel-i kesir halinde yapmış olmazsa, namazı fâsid olmaz.

Fakat, bunları bir özü bulunmaksızın yapmak: mekruhtur.

Lâkin, eğer sarığını başına koyması soğuktan veya sıcaktan zarar görmek korkusundan dolayı olursa, bu mekruh değildir.

Bir kimsenin, namazda kendisine necaset isabet etmiş olan elbisesini veya sarığını çıkartması mekruh değildir.

Fakat, bu çıkartma işinin amel-i kalil ile yapılmış olması şarttır.

Namaz esnasında elbise giymeye gelince, bu hususta fetva kitaplarında: «...Giymek amel-i kalil ile mümkün olmadığından, sahih kavil onun namazı bozucu olduğudur.» denilmiştir.

Bir kadının namaz içinde mahremesini (baş örtüsünü) örtünmesi de amel-i kalil ile mümkün olmayacağından, bunu yapan kadının namazı da fâsid olur.

Bir kimsenin sarığının kıvrımı, namaz içinde bozulmuş olsa, onu bir eli ile bir veya iki defada düzeltirse, o kimsenin namazı bozulmuş olmaz.

Fetâvâyı Hücet'de «Bir kimsenin sangı veya kavuğu namaz içinde düşse, onu ameî-i kalil ile kaldırıp başına koyarak namaz kılması, başı açık olarak kumasından efdâldir.

Fakat, eğer çözülmüş olan sarığı sarmak veya düşen sarığı kaldırıp tekrar basma koymak amel-i kesir gerektiriyorsa, bunu yapan kimsenin namazı fâsid ölü.» denilmiştir.⁴⁶

Namaz Kılan Kimsenin Başkasına Vurması

Namaz kılan kimse, bir başka kimseye bir eli ile hiç bir âlet olmaksızın, veya kamçı ve benzeri gibi bir şeyle vurmuş olsa, Mu-hıyt ve diğer kitaplarda zikredildiğne göre; o kimsenin namazı bozulur. Çünkü, bu vuruş ya hasımlık veya terbiye etme veyahut da şakalaşma sebebi ile olur ve -bunların hepsi de- amel-i kesirdir.⁴⁷

Hayvan Üzerinde Namaz Kılan Kimsenin Hareketleri

Zehıyre isimli kitapta: «Binek hayvanı üzerinde namaz kılan kimse, hayvanını yürütmek için ona vursa, namazı fâsid olur.» Burada zikredilen vuruş -İnsana vurmada olduğu gibi -bir defa vurmayı da içine alır.» denilmiştir.

Fakat, Meşâyih'i bazıları: «Eğer namaz kılan o kimse, hayvanına bir defa veya iki defa vurursa namazı fâsid olmaz. Fakat, o kimse bir rek'at içinde, ard arda hayvanına üç defa vurursa namazı fâsid olur.» demişlerdir.

Bu kavil esahhtir. Çünkü, zikredilen bu vuruş amel-i kalildir ve peşpeşe tekrarlanınadıkça namazı bozmaz.

Fakat, yukarıda geçtiği gibi insana vurmak, hayvana vurmanın hilâfıdır. Yani, -hüküm bakımından-onun gibi değildir. Çünkü, insana vurmak, ya talim (öğretmek) veya ilâm (bildirmek) menzilesindedir. Bundan dolayıdır ki, amel-i kesirden sayılır ve namazı ifsâd eder.

Binek hayvanı üzerinde namaz kılan kimse, eğer kamçı ile hayvanına işaret ederek onu yürümeye teşvik edip özendirse, sonra da hayvanına vursa, namazı fâsid olur. Çünkü, bu durumda, hem talim (öğretme) ve hem de vurma vardır ki, bu hâl amel-i kesirdir.

Binek hayvanı üzerinde namaz kılan kimse, bir rek'at içinde hayvanını yürütmek için ayağının birini, bir veya iki kere hareket ettirse namazı bozulmuş olmaz. Fakat, eğer iki ayağını birlikte hareket ettirirse, iki eli ile yaptığı bir işten dolayı namazının bozulmuş olması gibi- namazı bozulur,

Meşâyih'ten bazıları: «Namaz kılan bu kimse, eğer iki ayağını hafif bir hareketle hareket ettirir ve onu gören kimse, bu hareketi, üzerinde düşünmeden anlayamazsa ve ardarda bu hareketi tekrarlamazsa namazı hâsid olmaz.» demişlerdir.⁴⁸

Namaz Kılan Kimsenin İşaretle Cevâp Vermesi

Bir kimse, namaz kılmakta olan bir cemâatin yanına va-np «ne kadar kıldınız?» diye sorarsa; bu suâl üzerine cemaatle birlikte namaz kılmakta olan bir kimse, iki rek'at kıldıklarını iki parmağı ile, üç rek'at kıldıklarını üç parmağı ile veya daha çok kıldıklarını daha çok parmağı ile işaret etse ve böylece suâl sahibine cevap vermiş olsa: Hazreti Ebû Bekir (Radiyallahu Teâlâ anh) den gelen rivayetlere göre bu kimsenin namazı -yapmış olduğu işaret amel-i kalil olduğu için- bozulmuş olmaz.⁴⁹

Namaz Kılan Kimsenin Yazı Yazması

⁴⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 326.

⁴⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 326.

⁴⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 327.

⁴⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 327-328.

Namaz kılmakta olan bir kimse, namaz içinde bazı harfleri, yazı belli olan bir şey üzerine yazsa, o yazı üç kelimedenden az ise, amel-i kalil olduğu için- o kimsenin namazı fâsid olmaz.

Keza, bu kimse yazıyı harflerin belli olmadığı bir şey üzerine yazsa, meselâ: Havaya veya yaş olmayan, kuru olan bir elbise üzerine veyahut bir taş üzerine parmağı ile yazsa, yaptığı bu iş amel-i kesir olmazsa, namazı bozulmuş olmaz; ancak bu mekruhtur.

Fakat, harfleri belli olması ve yazı yazanı gören bir kimsenin onun namazda olmadığını zannetmesi halinde, bu yazı da üç kelime veya daha çok bir miktarda olursa, o kimsenin namazı bozulmuş olur.⁵⁰

Namaz Kılan Kimsenin Müezzine İcabet Etmesi

Mültekat'da : «Namaz kılan bir kimse, eğer namaz içinde iken müezzine icabet eder ve onun dediklerini icabet kastı ile tekrarlırsa, İmâm-ı A'zam (R.A.) ve İmâm Muhammed (R.A.)'e göre, namazı fâsid olur. İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) 'a göre ise, bu kimsenin namazı fâsid olmaz.» denilmiştir.

Fetâvâyı Hâkânîyye'de de «Bir kimse, eğer namaz kılmakta iken ezan okur ve onunla namaz vaktinin girmiş olduğunu bildirirse, İmâm-ı A'zam (R.A.)'a göre, o kimsenin namazı fâsid olur. İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'a göre ise, o kimse; «Hayya-le's-salâh» ve «Hayya ale'l-lelâh» demedikçe, namazı fâsid olmaz.

İmâm-ı A'zam (R.A.) 'a göre, bu kimsenin namazının fâsid olmasının sebebi : Vakti bildirmesinden dolayı, ezanın insanların kelâmından olmasıdır.

İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'a göre, bu kimsenin namazının bo-zulmamasının sebebi ise : Ezan bir zikir olduğu için namazda yapılan fiillere aykırı değildir. Fakat, «Hayyaale's salah» ve «Hay ya ale'l-feiâh" demekle, Ebû Yûsuf (R.A.)'a göre de namazın fâsid olması, bu kelimelerin hitap olmalarından dolayı, insanların kelâmı olması sebebi ile, denilmiştir.⁵¹

N A.Maz İçinde Ta'zim Ve Salevât Getirmek

Namaz kılan,kimse Allah ismini işitince «Colle Celâlû-hû» dese veya ta'zim ifâde eden lafızlardan bunun gibi birisini söylese veyahut da Peygamber (S.A.V.) Efendimizin ismini işitip : «Sallallahü Teâlâ aleyhi ve sellem» dese ve bunları söylerken de icabet etmeyi kasdetmiş olsa, o kimsenin namazı fâsid olur.

Ancak bunları söylerken cevap kasdı ile söylemez, fakat sadece Allahü Teâlâ'yı sema kasdı ile veya Peygamber (S.A.V.) Efendimize duâ kasdı ile söylerse, -semâ ve salât-ü selâm namaza aykırı olmadığı için- o kimsenin namazı bozulmuş olmaz.⁵²

Namaz Kılan Kimsenin Gönlünden Geçirdikleri

Namaz kılmakta olan bir kimse, gönlünden bir şiir veya bir hitabe tertib ve nazm eder, fakat bunları dili ile söylemezse, bu kimsenin namazı fâsid olmaz. Fakat bu kimse, huşû'u terk edip, kalbini namazdan başka bir şeyle meşgul ettiği için, çok yaramaz bir iş yapmış olur. Özellikle, ibâdet cinsinden olmayan " bir şeyle kalbi meşgul etmek, pek ziyâde yaramazlıktır.⁵³

Namaz Kılan Kimsenin Selâm Alması

Namaz kılan kimse, selâm veren bir kimsenin selâmını eli veya başı ile işaret ederek alır, veya bir kimse kendisinden bir şey isteyince, namaz kılan kimse «evet» veya «hayır» ifâdele-, rinden birisinin yerine başı ile veya gözü ile veyahut da kaşı ile işaret ederse, -bu amel-i kalil olduğu için- bu kimsenin namazı bozulmuş olmaz.

İmâm Halvânî, Ahkâmül-Kur'ân isimli eserinde: «Namaz kılan kimseye, birisi bir şey söylediği zaman, namaz kılan kimsenin o kimseye başı ile cevap vermesinde bir beis yoktur.» demiştir.⁵⁴

Namaz Kılan Kimsenin Bir Emir Üzerine Hareket Etmesi

namaz kılan kimseye, başka bir kimse «ileri git» diye emretse ve o da bu emir üzerine bir miktar ileri gitse; veya safın arasına bir kimse girince, namaz kılan kimse yeni gelen kimsenin yerini genişletmek için, durduğu yerden bir miktar uzaklaşsa, bu kimsenin namazı fâsid olur. Çünkü, bu durumda Allah (C.C.)'in emrinden başka bir emre uymuş olmaktadır.

⁵⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 328.

⁵¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 328-329.

⁵² Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 329.

⁵³ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 329.

⁵⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 329.

Kendisine böyle bir emir verilmiş olan musallî (namaz kılan kimse) nin, yapması uygun olan davranış şudur: O kimsenin emrinden sonra, bir miktar durup, sonra (kendisinden yapılması istenilen) o işi, kendi re'yi. ile yapmalıdır. Böyle yaparsa namazı iasid olmaz. ⁵⁵

Namaz İçinde Duâ

usallî, namaz içinde, «Allahümme ekrimni - Allah'ım bana ikram et.» veya «Allahümme en'im aleyhe = Ey Allah'ım bana ni'met ver.» veya «Allahümme eslin emri = Ey Allah'ım işimi ıslâh et.» veya «Allahümme'rızk ni'l-âriyete Ey Allah'ım beni afiyetle rızıklandır.» veya «Allahümme'ğfirli ve ii-vâlideyye ve-lil mü'minîne ve'l-mü'minât Ey Allah'ım beni, babamı - anamı, mü'min erkekleri.ve mü'min kadınları affet.» dese namazı bozulmaz.

Keza, eğer Allahümme'ğfirli ve li-valideyye Ey Allah'ım, anamı babamı affet-» veya «Allahümme'ğfir li'l-mü'minîne ve-l-mü'minât Ey Allah'ım' mü'min erkekleri ve mü'min kadınları affet.» üese, yine namazı fâsid olmaz.

Bu hususta asıl kaide şudur: Namazda insanlardan istenilmesi muhal olan bir şey ile duâ etmek, namazı bozamaz. Bunun için Hidâye'de: «Allahümme'rzuknî Ey Allah'ım beni rızıklandır.» demek, insanlardan talep edilmesi muhal olan şeylerden değildir. Namaz kılan bir kimse, eğer bunu namaz içinde söylerse namazı fâsid olur.» denilmiştir. Fakat, bu hususta ezhar olan ise şudur Kendisinden sonra, mal veya benzeri bir şey zikredilmedikçe, sadece «Allahümme'r zuknî» demekle, namaz fâsid olmaz.

Namaz, kılan kimsenin, namaz içinde «Allahümme'ğfirli Hahî - Ey Allah'ım kardeşimi affeyle.» demesinin hükmü hakkında, müteahhurin (sonra gelen âlimler) in ihtilâfları vardır. Ez-hâr olan ise, bunun namazı ifsâd etmediğidir.

Bir kimse namaz esnasında «Allahümme'ğfir. li-a'mmi (veya li-hâli) Ey Allah'ım amcam Cveya dayımı) affet.» derse veya bunlara benzer bir şey söylerse, ittifakla namazı fâsid olur. Çünkü, böyle bir şey Kur'an-ı K. erim'de de Peygamber (S.A.V) Efendimizden nakledilen hadis-i şeriflerde de yoktur.

Fakat, eğer bir müsalli (namaz kılan kimse) «Allahümme merzıkni rü'yetike Ey Allah'ım, beni seni görmekle rızıklandır.» veya «Allahümme'rzukni cenneteke Ey Allah'ım beni beytini haccetmekle rızıklandır.» dese, namazı fâsid olmaz. Çünkü, bunlar halktan istenebilecek şeylerden değildir.

Namaz kılan bir kimse, eğer «AÜahümme'rzuknî dâbe-ten - Ey Allah'ım beni bir binek hayvanı ile rızıklandır.» veya Allâhümner'zükni kermen = Ey Allah'ım beni bağ ile rızudan-dır.» veya «Allahümme'rzukni zevcen = Ey Allah'ım beni bir hanım, ile rızıklandır.» veya «Allahümme'kdı deyni = Allah'ım borcumu öde.» derse, namazı fâsid olur. Çünkü, bunları insanlardan istemek de mümkündür. ⁵⁶

Namaz İçinde Yazı Okumak

Namaz kılan kimse, bir kitaba veya yazılı bir kağıda bakar"ve onda yazılmış bulunan şeyi, anlarsa, eğer yazılı bulunan şeyi anlamak kasdı ile bakmamışsa, ittifakla namazı fâsid olmaz, eğer anlamak kasdı ile bakmışsa, o kimsenin namazının fâsid olacağını Mültekat Sahibi zikretmiştir; İmâm Muhammed (R.A.) 'den de bu şekilde bir rivayet vardır.

Fakat, Encâs isimli kitapta İmâm Ebû Yûsuf (R-A.) 'tan rivâ--yet edilerek, o kimsenin namazının, bozulmayacağı zikredilmiştir.

Bu hususta sahih kaviil şudur : Bu durumda da namaz, -ittifakla- fâsid olmaz. Hidâye ve Kâfi'de de böyle zikredilmiştir. ⁵⁷

Amazda Kur'ân'ı Yüzünden Okumak

Namaz kılan kimse, Kur'ân'ı mushaftan veya müirabdan okusa, întâm-ı A'zam (R.A.) 'a göre namazı fâsid olur. İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) ve İmâm Muhammed (R.A.) bu kavle muhaliftir. Onlara göre bu kimsenin namazı hâsid olmaz; ancak bu durumda ehl-i kitaba benzeme bulunduğu için, namaz mekruh olur.

İmâm-ı A'zam CR.A.) 'a göre, bu durumda namazın fâsid olmasının sebebi şudur: Bu durumda ya sayfaları çevirme veya -bakarak- öğrenme vardır. Bunların her birisi de amel-i kesirdir. Amel-i kesir olunca da namaz fâsid olur. İmâm-ı A'zam (R.A.) kavline göre. bu hususta az okumak ile çok okumak arasında bir fark yoktur.

Fakat, bazıları da: «...Fatiha miktarınca okumadıkça namaz fâsid olmaz.» demişlerdir.

Bazıları da: «Bir âyet okumadıkça namaz fâsid olmaz.» demişlerdir. Bu kaviil, diğer bütün kavillerden ezhardır.

Bu şekildeki okumanın namazı ifsâd etmesi, namaz kılan kimsenin mushaftan veya mihrabdan okumuş olduğu âyetleri ezbere bilmemesi şartına bağlıdır.

Fakat, eğer onların birinden okumuş olduğu âyetleri ezbere bilmekte ise, -öğrenme olmadığı için ittifakla-

⁵⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 330.

⁵⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 330-331.

⁵⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 331.

namazı fâsid olmaz.⁵⁸

Namaz İçinde Taş Ve Ok Atmak

Namaz kılan kimse, eğer yerden eline taş alır ve onu kuşa veya başka bir şeye atarsa, namazı fâsid olur. Çünkü, bu bir amel-i kesirdir.

Fakat, eğer taş namaz kılan kimsenin yanında bulunur ve onu kuşa veya bir başka şeye atarsa, fâsid olmaz. Çünkü, bu bir amel-i kailidir. Lâkin, bu durumda da isâet etmiş olur. Çünkü, namaz esnasında(namazdan başka bir işle meşgul olmuş olmaktadır.

Namaz kılan kimse, yanında bulunmakta olan taşı bir insana atmış olsa, uygun olan: O kimsenin namazının fâsid olmasıdır. Nitekim, bir insana kamçı ile veya eli ile vuran bir kimsenin namazının fâsid olması gibi... Çünkü, bu durumda hasımlık bulunduğu için, amel-i kesir olur.

Ecnâs'da : «Namaz kılan bir kimse, parmaklarının ucu ile bir taş atsa, namazı fâsid olmaz. Keza, bu vaziyette iki taş da atsa, amel-i kalî olduğu için yine namazı fâsid olmaz.

Fakat, eğer bu durumda bir ok atsa, namazı fâsid olur. Çünkü, bu bir amel-i kesirdir.⁵⁹

Namazda Kaşınmak

Namaz kılan bir kimse, vücûdunu bir kerre veya peş peşe iki kerre kaşısa namazı bozulmaz. Çünkü, .bu bir amel-i kalil-dir. Fakat, o kimsenin namazı mekruh olur.

Keza, bir kimse vücûdunu defalarca kaşısa, fakat, bu kaşımaları peş peşe yapmasa, yani bu kaşımalar bir rükün içinde ardarda yapılmış olmasa, yine namazı fâsid olmaz.

Fakat, bir kimse vücûdunu birbiri ardından defalarca kaşısa, namazı fâsid olur. Çünkü, bu amel-i kesirdir.

Bu şekilde kaşımanın namazı ifsâd etmesi, her defada kaşındığı yerden elini kaldırıp, ondan sonra yine koymakla olur.

Fakat, her defada elini kaldırmadan, defalarca ve peşpeşe kaşısa, bunların hepsi-tek bir kaşıma olduğu için namazı ifsâd eylemez. Hulâsa'da da böyle zikredilmiştir.⁶⁰

Namazda Bit Öldürmek

Ecnâs isimli kitapta şöyle zikredilmiştir: Namaz kılan bir kimse, bir biti birkaç hareketle öldürür veya bir kaç biti birer birer öldürürse, eğer her hareket arası bir rükün edâ edecek kadar yok ise, namazı fâsid olmaz, fakat bunu terk etmek efdâldir.⁶¹

Yüksek Sesle Okuyarak İzin Vermek

Eğer bir kimse, musallinin namaz kıldığı eve girmek içi: namaz kılan kimseden izin ister veya musalliye nida ederse, namaz kılan kimse de kendisinin namazda olduğunu ona bildirmek için, Kur'ân'ı yüksek sesle okur veya o kimseye bildirmek kasdı ile «Elhamdülillah» veya «Allahu Ekber» der veyahud da tesbîh eyleyse, namazı fâsid olmaz.⁶²

Namaz Kılan Kimseyi, Eşinin Öpmesi

Namaz kılan bir kimseyi hanımı öper ve hanımının öpmesinden dolayı namaz kılan kimsede şehvet hasü olmazsa, o kimsenin namazı tamamdır.

Namaz kılan bir kadını kocası, -şehvetli veya şehvetsiz olarak- Öpmüş olsa, kadının namazı fâsid olur.

Hulâsa Sahibi, bu mes'eledede, aradaki farka işaret ederek şöyle demiştir: «Kocanın öpmesi cima' mânâsıdır". Yani: Koca cimâ'da fâü olduğu için, onun cimâ'ı teşvik eden bu gibi şeyleri yapması, nerde ise cimâ'dır. Bu durumda eğer hanımına cimâ etmiş olsa idi, kadının namazı fâsid olacaktı. Keza, hanımını öpmesi de mutlaka kadının namazını bozar. Çünkü, öpmek ci-mâ'a teşvik edici duygu ve hallerdendir.

Keza, kocanın hanımına şehvetle dokunması da kadının namazını ifsâd eder.

Fakat 'kadın cimâ'da fail olmadığı için, onun cimâ'ı teşvik eden halleri yapması, kocaya şehvet arız olmadıkça cima' mânâsına gelmez.

Namaz kılan bir kimse, talâk-ı rici⁶³ ile boyadığı hanı-minm fercine şehvetle baksa, ona rücû etmiş olur. Fakat,

⁵⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 332.

⁵⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 332-333.

⁶⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 333.

⁶¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 333.

⁶² Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 333.

⁶³ Talâk-ı ric'i: Kadının iddeti içinden, kocanın vazgeçme hakkı olan talâk (boşanma)

muhtar olan kavle göre, namazı fâsid olmaz.⁶⁴

Namaz Kılan Kimsenin Vesveseye Düşmesi

Namaz kılan bir kimseye şeytan vesvese verse, o da: «Lâ havle ve lâ kuvveLe illâ billahî']-aliyyi'l-azîm» dese, eğer bu vesvese, âhîret işlerinden bir iş için olursa, namazı fâsid olmaz. Fakat, eğer bu vesvese dünya işlerinden bir iş içinse, öyle demesi namazını ifsâd eder.⁶⁵

Sehven Selâm Vermek

Namaz kılan kimse, sehvederek bir kimseye selâm vermeyi murad edip, «es-selâm» dedikten sonra kendisinin namazda olduğunu hatırlar sükût eder ve «aleyküm» demezse, yine de namazı fâsid olur. Çünkü, mezkûr «es-selâm» lâfzı hitap kasdı ile telâffuz edilmiş olduğundan ve bu da insanların kelâmından bulunduğundan, namazı bozar.⁶⁶

Namazda Yürümek

Zehîyre'de şöyle denilmiştir: Namaz içinde yürüyen kimse, yürüme esnasında kibleye yönelmiş ve yönünü kibleden ayırmadan yürür, yürümesi de birbiri ardından adım atarak,- üç adımdan fazla değilse, o kimsenin namazı fâsid olmaz.

Bu kimsenin mescidde namaz kılması hâlinde, o kimsenin yürüyerek mescidden dışarı çıkmaması, namazın bozulmaması

Fakat, bu kimse eğer sahrada namaz kılmakta ise, yürümesinin namazı bozmaması için, önünde saflar var ise, bu safları geçmemesi şartına bağlıdır.

Fakat, eğer önünde saflar yoksa, yürümenin namazı ifsâd etmemesi, secde edilen yeri geçmeme şartına bağlıdır.

Bu hususun tefsîlâtı şudur Namaz kılan bir kimse, namaz içinde kible tarafına yürür fakat bir saf miktarı yürüdükten sonra durup, bir rûkûn edâ edecek kadar eğlendikten sonra, yine diğer bir saf miktannca yürüyüp yine durursa, bu şekilde pek çok saf miktannca yürümüş olsa bile namazı bozulmuş olmaz.

Ancak, bu kimse mescidde bulunduğ takdirde böylece durup yürüyerek mescidden çıkar veya sahrada olduğu takdirde, yürüyerek safları geçerse, bu takdirde namazı fâsid olur.

Ve eğer bâr defada iki safı geçse, yine namazı fâsid olur. Önünde hiç bir saf bulunmadığı halde, secde yerini geçince de namazı fâsid olur.

Zikredilen bu tefsîlât namaz kılan erkek hakkındadır. Kadın hakkında ise, Ebû Ali Neseî'ye göre, evi mescid gibidir. Başka-lanna göre ise, kadın hakkında evi sahra gibidir.

Bazı Meşâyih'e göre ise : «Namaz kılan kimse, durduğu yerde veya safdan yürüyüp, Önünde bulunan gaflardan kendisine en yalan olan safdaki aralığa varsa, namazı fâsid olmaz. Fakat, o safdan daha ileride bulunan safdaki aralığa varsa, namazı fâsid olur.» Bu, kendisine en yakın olmayan safı, bir defada yürümüş olsa bile, namazı fâsid olur demektir.⁶⁷

Namazda Sakız Çiğnemek Ve Bir Şey Yemek

Musallî, namaz içinde sakız veya helilec çiğnese, sadece peşpeşe üç defa çiğnemekle namazı fâsid olur; yutması şart değildir.

Fakat çiğnemeyip sadece ağzında tutması ile, ondan az bir şey namaz kılan kimsenin boğazına gitse, namazı fâsid olmaz.

Fakat, eğer namaz kılan kimsenin ağzında şeker veya benzeri gibi ağızda eriyen bir şey bulunur ve namaz kılan kimse onun eriyen parçalarını yutarsa, namazı fâsid olur. Zira, adı geçen bu şeyin yenilmesi zikredilen şekilde olduğundan, o kimse namaz içinde yemek yemiştir.

Namaz kılan kimse, namazdan önce yemiştir olduğu yemekten dişleri arasında kalmış olan bir parçayı namaz içinde yutarsa, eğer yuttuğu o şey nohuttan büyük ise o kimsenin namazı bozulur. Keza, bu şey nohut kadar olsa, yine namazı bozulur.

Fakat, bu şey eğer nohuttan küçük olursa, namazı ve orucu bozmaz. Bu mes'ele daha önce «Namazın Mekruhları» bölümünde geçmişti.

Bir kimse namazdan önce helva yiyip, onun tatlılığı ağzında durmakta iken, namaza ba-şlasa ve namaz içinde halâvetli tûk-rûğünü yutarsa, o kimsenin namazı bozulmaz.⁶⁸

⁶⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 334.

⁶⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 334.

⁶⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 334.

⁶⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 335.

⁶⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 336.

Namazı Bozup Bozmayan Şeyler Hakkında Feri Mes'eleler

Namaz içinde üfleyen kimsenin, bu üflemesi -başkaları tarafından- işitilmezse, namazı bozulmaz. Fakat, mekruh olur.

Bu üflemenin işitilmesi halinde, bundan hece harfleri meydana gelirse, -meselâ : üf, tûf gibi- namazı fâsid olur. Namaz kılan kimse, namaz içinde öksürür ve bu öksürmesi esnasında harfler meydana gelirse, (meselâ: Emheb veya benzeri gibi bir şey söylese) namazı fâsid olmaz. Çünkü, öksürmek isteğin dışında meydana gelen bir şeydir.

Bir kimse namaz kılarken geydrse ve bu esnada bazı harfler hâsıl olsa, eğer geyirmeyi gidermek mümkün olmamış ve isteğinin dışında geyirmişse, namazı fâsid olmaz.

Eğer kendi isteği ile geyirmiş ve bu esnada harfler meydana gelmişse, namazı fâsid olur..

Musallî (namaz kılan kimse), namaz içinde esner ye bu esneden bazı harfler meydana gelirse, bu durumda na mazi fâsid olmaz.

Bir kimse kapıya vurduğu zaman, musallî, namaz için

de : «ve men dahalehû kâne âminen» «kim girdiyse, emin oldu. der ve bununla, o kimsenin içeri girmesine izin vermeyi murâ ederse, namazı fâsid olur.

Namaz kılan bir kimseye: «Nereden geldin?» diye soru sa ve o da ve bi'rinnuattaletin ve krın meşid = Muattal bir kuyudan ve muhkem b"lr köşkten» dese; veya namaz kılan kimseye : «Senin malların nedir?» diye soru- lunca, oda vel-hayle vel-biğale ve hamir At, katır ve eşek...» dese; bunlarla suâl sahibine cevap vermeyi murad ederse, namazı fâsid olur.

Namaz kılan kimsenin lisanında «ne'am = evet» lafzı cereyan ederse, eğer bu kimsenin namaz dışında ve evet lafzını çokça kullanmak âdeti ise, bu insanların kelâmından olduğu için namazı fâsid olur. Aksi takdirde namazı fâsid olmaz; çünkü bu durumda «ne'am = evet» lafzı, Kur'an-ı Kerim'den sayılır.

Namaz kılan kimse eğer «ne'am = evet» manâsına fars-çadaki «Âri = evet» kelimesini kullansa, hükmün yine yukarıdaki tafsilât üzere olduğu fetvalarda zikredilmiştir.

Musallî, namazda İncil'den v-eya Tevrât'dan okusa, eğer okumuş olduğu şey zikir değilse namazı fâsid olur.

Musallî, namaz içinde şiir okusa, bu şiirin içinde zikir bulunsa bile namazı fâsid olur.

Namaz kılmakta olau kimse, dişleri arasından çıkan kanı yutsa, yuttuğu o kan ağız dolusu olmadıkça namazı fâsid olmaz.

Keza musallî, (namaz kılan kimse) ağız dolusundan az kusup, o kusuntu ağzına gelip, sonra içine geri döndüğünde, onu. içine göndermeyip tutmaya gücü yetmezse, namazı fâsid olmaz.

Bir kimse, namaz içinde ridâsım giyer veya bir el ile taşınabilen hafif bir yükü namaz içinde yüklenir veya bir bebeği veya bir elbiseyi omuzuna alarak onunla namaz kılsa, yine namazı fâsid olmaz.

Bir kimse, namaz içinde bir binek hayvanına binse, namazı fâsid olur. Fakat, namaz esnasında binek hayvanından .inen kimsenin namazı fâsid olmaz.

Bir kimse, namaz esnasında mestini giymiş olsa, namazı fâsid olur. Ancak, mesti geniş olur ve onu bir el ile giymek mümkün olursa, namazı fâsid olmaz. Mesti çıkarmak da böyledir.

Musallî, namaz içinde binek hayvanına gem vursa veya onu eğerlese veyahud da onun eğerini çıkartsa, namazı fâsid olur.

Namaz kılan kimse namaz içinde binek hayvanının gemini tutar veya onun gemini çıkarırsa, namazı fâsid olmaz.

Musallî, eğer namaz içinde izârim veya donunu bağlarsa namazı fâsid olur. Fakat, eğer donunu namaz içinde çıkarırsa namazı fâsid olmaz.⁶⁹

Namaz Kılarken Abdestin Bozulması

Namaz kılan kimsenin bedeninden, namaz içinde, abdest almayı gerektirecek semavî bir hades çıksa, durmadan çabukça gidip, -abdest için lüzumlu olmayan hiç bir şeyle meşgul olmadan- hemen abdest alır. Bundan sonra, Haneî imamlarına göre, namazının kalan kısmını, önceki kılmış olduğu kısmının üzerine bina ederek tamamlar. Fakat, bu esnada namaza aykırı olan bir şeyin kendisine ânz olmaması şarttır. Meselâ: O kimsenin, o esnada konuşmuş olması, namazın kalan kısmını, önce kıldığı kısmın üzerine bina etmesine münâfidir.

Bu durumda abdest alarak, namazı küncaya kadar hiç bir söz söylemez ise, o namazı hades (abdestsizlik) vâki' olduğu yerden başlayıp kılmak caizdir. Fakat, istinaf etmek yönü o namazı yine baştan başlayıp kılmak efdâldir.

Bazıları: «îmânı ve muktedî (imâma uymuş olan kimse) hakkında evlâ olan, cemâatin faziletini elde edebilmek için, kalan kısmı önce kılman kısmın üzerine bina etmektir. Fakat, başka bir cemâat ile istinaf (baştan başlayarak kılmak) mümkün olursa, bu durumda onların da baştan başlayarak kılmaları efdâi olur.» demişlerdir.

Namaz içinde hades vâki' olduğu için, abdest almaya giden münferid (tek başına namaz kılan kimse), eğer dilerse, mümkün olduğu takdirde namazını abdest aldığı yerde tamamlar. Eğer orada tamamlaması mümkün olmazsa, oraya en yakın bir yerde tamamlar. Eğer dilerse, hades vâki' olan yere gelip evvelce kıldığı yerde

⁶⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 336-338.

tamamlar.

Fakat, muktedînin (imâma uymuş olan kimsenin), abdest aldıktan sonra, eğer imâm henüz namazdan çıkmamışsa, elbette yine önce kıldığı yere gelip orada tamamlanması lâzımdır. Hatta bu durumda, kendisi ile imâmın arasında iktidânın (imâma uymanın) sıhhatine mâni' bulunan bir yerde kılması sahih değildir.

Fakat, eğer o muktedî, abdest alıp gelinceye kadar imâm namazdan çıkmış ise, o da münferid (tek başına namaz kılan kimse, se) gibi namazını istediği yerde kılabilir.

Bu mes'eleda imâmın hükmü, muktedînin hükmü gibic Çünkü, imâm olan kimseye namaz içinde hades vâki' olur ve yerine bir başka kimseyi bırakırsa, bu imâm, kendi yerine bıraktığı kimseye muktedî olur.

İmâm olan kimseye namaz içinde hades vâki' olunca, başka bir kimseyi yerine halîfe kılması ittifakla caizdir. Çünkü, Hazreti Ömer (Radıyallahü Teâîa anh)'dan rivayet edildiğine göre : O namaza girdi; sonra yanındaki bir adamın elini tuttu (onu yerine geçirdi; ve namazdan çıktı. Hazreti Ömer (Radıyallahü Teâlâ anh) daha sonra şöyle, dedi: «Namaza girip tekbir aldığım zaman, bir şeyden şübheye düştüm. Elimle dokundum ve bir ıslaklık buldum.»

Namaz kıldığı esnada kendisine hades vâki' olan (abdes-ti bozulan) bir kimsenin, namazının kalan kısmını önce kıldığı kısım üzerine bina etmesinin caiz olması, o kimsenin hades vâki' olduktan sonra, derhâl abdest tedârikine gitmesi şartına bağlıdır.

Fakat, eğer namaz kılan bu kimse, abdesti bozulduktan sonra aynı yerde bir rükûn eda edecek kadar durursa, sahih olan kavle göre, namazı fâsid olur.

Fakat, abdesti uyku ile bozulur ve bir zaman geçtikten sonra uyanırsa, bu durum abdest aldıktan sonra, namazın kalan kısmının, önce kılınmış olan kısmı üzerine bina edilmesine mâni' olmaz.

Eğer o kimse, abdest almaya giderken veya gelirken Kur'ân okusa, sahih kavle göre kılmış olduğu namaz fâsid olduğu için, bu durum, kılınacak kısmın önceki kısma bina edilmesine aykırıdır.

Ve eğer abdeste giderken veya gelirken sâdece zikretse, sahih olan kavle göre bu, namaza bir zarar "vermez.

Eğer, rükû'da iken abdesti bozulan kimse, başını rükûdan «Semiâllahü limen hamiden» diyerek kaldırmış olsa, o kimsenin namazı fâsid olur.

Keza, secdede iken abdesti bozulan kimse, başını secdeden tekbir-getirerek kaldırır, bu tekbiri, gerek tamamlamak niyeti ile olsun, gerekse o niyetle olmasın- namazı fâsid olur.

Fakat, eğer o tekbir ile abdest almaya gitmeyi kasetmiş olursa, bununla namazı bozulmuş olmaz.

Abdest, kahkaha sebebi ile veya baş yarığından veyahut başka yerlerden kan akmasından veya kendi mekûlesinin veya başkasının ısırdığı yerden kan akması dolayısıyla bozulmuş olursa, o kimse abdest alınca, o namaza başından başlayarak kılar. Çünkü, bunlardan hiç birisi semavi hades değildir.

Namaz kılan kimsenin, namaz esnasında abdesti bozul-mayıp, namaz içinde, namaza mâni' olacak bir necaset isabet eylese, gidip o necaseti yıkadıktan sonra namazı istinaf eder, yani baştan başlayarak yeniden kılar. Sonraki kısmı,, önceki kısım önceki kısma üzerine bina etmez. Ebû Yûsuf (R.A.) bu kavle muhaliftir.

Eğer necaset, namaz kılan kimsenin kendisinde meydana gelen hadesten dolayı isabet etmişse, bu durumda namazının kalan kısmını önceki kısmına ittifakla bina eder.

Fakat, namaz kılan kimseye, başka bir kimsenin abdes-tinin bozulmuş olmasından dolayı, (namaz kılan kimseye) necâ set isabet etmişse, bu durumda yine, "namazının kalan" kısmını, önceki kısmına bina etmez.

Keza, namaz kılan kimsenü? bir yerinde çıban çıkar ve onu sıkmasından dolayı akan kan sebebi ile vâki' olan hades için abdest aldığı zaman, yine namazının kalan kısmını önce kılmış olduğu kısmına bina etmez. O namazı baştan başlayarak kılar.

Eğer, o çıbanın üzerinde bulunan cerahatin akmasına mâni' olan şey, bir kimse tarafından düşürülmek sizin kendiliğinden düşmüş olur ve bu sebeple o çıbandan bir şey akarsa ve bundan dolayı meydana gelen hades için abdest aldıktan sonra, bu kimsenin namazının kalan kısmını, önce kıldığı kısım üzerine bina edip edemeyeceği hususunda ihtilâf vardır.

Bazıları, o hadesin meydana gelmesinde kulun yaptığı bir şey olmadığından, o kimsenin namazın kalan kısmını, önce kılmış olduğu kısım üzerine bina edebileceğini söylemişlerdir.

Bazıları da,, bu mes'eleda mezkûr ihtilâf üzere hareket edilmesi gerektiğini söylemişlerdir.

Eğer hades, musallînin aksırmasından dolayı meydana gelmişse yine bina edilip edilemeyeceğinde ihtilâf edilmiştir. Fakat, bu hususta ezhar olan : Aksırmanın semavî olmasından dolayı, namazının kalan kısmını önce kıldığı kısım üzerine bina etmesinin caiz olduğudur.

Eğer hades, namaz kılan kimsenin öksürür gibi yapması sebebi ile meydana gelmiş olursa, bu durumda ezhar olan kavil bina etmenin caiz olmadığıdır.

Bir kadının kürsüfû, ıslanarak kendiliğinden düşse, o ka dm abdest aldıktan sonra, ittifakla bina eder. Fakat, o şey kadının hareketi sebebi ile düşerse, bu mes'eleda yine yukarıdaki ihtilâf vardır.

Eğer hades, namaz kılan kimsenin, bedeninden hasıl olmaz ve meselâ : Bayılma veya cinnet getirme gibi bir sebepten dana gelmiş olursa, abdest aldıktan sonra, bina etmez.

Keza hades, eğer ihtilâm gibi gusûl icâb ettiren bir şey olsa yine bina etmez.

Namaz içinde abdesti bozulan bir kimse, abdest alırke zarurî olmayan fiil öle iştigal etse, -meselâ hadesten sonra abdeste kifayet edecek kadar su bulup, onu kullanmaya kadir iken o suyu geçip, ondan uzak bir yere giderek

orada abdest alsa- yine bina etmesi caiz olmaz, istinaf eder.

Sahih olan kavle göre, o kimsenin abdest azalarını üçer kere yıkaması ve abd estin diğer sünnetlerini de tamama ile yerine getirmesi caizdir.

Bu kimsenin abdest alması için havuzda bir yer bulunur, fakat o kimse abdesti bu yerde almayıp, diğer bir yere geçer ve abdestini orada alırsa, eğer o yere geçmesi -meselâ : birinci yerin dar olması gibi bir özürden dolayı ise, bu abdest ile kılacağı namazı, önce kılmış olduğu kısmın üzerine bina etmesi caizdir. Aksi takdirde caiz olmaz.

Namaz içinde abdesti bozulan bu kimse, abdest almak için havuza gitmeye niyyet eder, fakat kendisine bu havuzdan daha yakın bir yerde su olursa, eğer bu su ile havuzun arası iki saf miktarı kadar var ise, o havuza gitmekle namazı fâsid olmaz. Fakat aradaki mesafe daha fazla ise, o kimsenin oraya varması ile namazı fâsid olur.

Fakat namaz kılan bir kimsenin âdeti havuzdan abdest almak olur ve hadesten sonra havuzla bulunduğu yer arasında su bulunduğunu unutarak havuza giderse, burada aldığı abdesten sonra, namazın kalan kısmını önce kıldığı kısma bina etmesi caizdir.

Eğer havuz uzak olup, ondan daha yakın bir yerde busu kuyusu bulunursa, o kimse bilinen âdeti üzere havuzdan abdest alıp namazını bina eder. Su kuyusunu terk eder; zira kuyudan su çekmek muhtar olan kavle göre, binaya mâni'dir.

Namaz esnasında kendisine hades vâki' olan kimseye, -abdest almak üzere- yerinden ayrıldıktan sonra, konuşma ve benzeri gibi namaza aykırı olan bir şey ânz olsa veya avret mahalli açılrsa, bina etmesi yani namaza kaldığı yerden devam etmesi caiz olmaz.

Kadın, başını meshetmek için veya kollarını yıkamak için açsa, sahih olan kavle göre bu kadın namaza kaldığı yerden devam edemez:

Keza, erkek veya kadın istincâ için avret yerlerini açmış olsalar, bunlar zahir-i mezhebde namazlarına kaldıkları yerden devam edemezler.

Bazıları : «Kadının avret yerini açmasında bir mecburiyet varsa, onun açıldıktan sonra, bina etmesi caizdir.» demişlerdir.

Namaz kılariken abdesti bozulmuş olan kimsenin, abdest almak için çıkarken eğilerek ve burnunu tutarak gitmesi sünnettir. Ta ki, görenler sū-i zann etmeyip, burnu kanamı? zannetsinler.

Namaz esnasında imâma hades vâki' olduğu zaman, yerine birini halîfe bırakmasının yolu şudur : imâmın yapmaya lâik olan bir kimseyi, kendisinin yerine geçirmek üzere, elinden veya elbisesinden tutarak çeker veya yerine geçmesi için ona işaret eder. Fakat, yerine geçirme işini konuşarak yapmaz.⁷⁰

Namaz Kıldırırken İmâmın Abdesti Bozulursa

Bu imâm namazı mescidde kıldırmakta ise, yerine geçireceği kimseyi mescidden çıkmadan geçirir, eğer namazı sahrada kudurmakta ise yerine geçireceği kimseyi safları geçmeden geçirir.

Kger bu imâm, yerine kimseyi geçirmeden mescidden çıka; veya sahrada safları geçerse, cemâatin namazı bâtil olur.

Bu durumda, imâmın namazının bâtil olup olmaması hususunda iki rivayet, vardır. Fakat bu rivayetlerin ezheri, imâmın namazının bâtil olmamasıdır. Çünkü, İmâm kendi hâlinde mün-ferîd Ctek başına namaz kılan kimse) gibidir.

Namaz kıldırmakta olan imâma hades vâki' olunca, yerine bırakacağı kimsenin imamlık yapmaya sâlih olması şarttır.

İmâmın yerine bırakacağı kimsenin mesbûk (imâ sonradan uymuş olan kimse) olması da caizdir.

Eğer imâm ile birlikte namaz kılan sadece bii tek kimse bulunur ve başka bir kimse olmazsa, bu kimse de imamlık yapmaya sâlih ise, ta'yin etmeksizin-o kimse imâmın yerine geçmiş olur.

Fakat, eğer o kimse çocuk veya kadın olduğu için imamlık yapmaya sâlih değilse, bu mes'eled e ihtilâf vardır.

Bazıları : «Yine o kimse imamete ta'yin edilmiş olur. Fakat, imamlığa sâlih olmadığı için. o kimsenin ve imâmın namazı fâsid olur. demişlerdir.

Fakat, esahh olan kavil, o kimsenin imamlığa ta'yin edilmiş olmamasıdır.

Bu durumda n kimsenin namazı fâsid olur, fakat imâmın namazı fâsid olmaz,

Namaz kılmakta olan kimsenin abdesti rûkû veya secde içinde bozulmuş olursa, gidip abdest aldıktan sonra, kaldığı yerden namaza devam etmeye başladığı sırada, o rûkû'u veya secdeyi yine iade eder. Çünkü, müsallinin namazda bir rûkünden diğer bir rûkne abdestli olarak intikal etmesi şarttır. Bu şart miktarı bulunmadığından, içinde hades vâki' olan rûknü iade etmesi gerekir. İade etmemesi hâlinde namazı caiz olmaz.

Rûkû' veya sücûdda iken, bir secdeyi yapmadığı hatırına gelse, unutmış olduğu secdeyi yaptıktan sonra, içinde bulunduğu rûkû'u veya, secdeyi iade etmesi vâcib olmaz. Fakat, bunu iade etmek müstehabtır.

Bu hususta, İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) 'dan rûkû'un iade edilmesinin lâzım geldiği rivayet edilmiştir. Çünkü, ona göre kavme (yani rûkû'dan doğrulmak) farzdır.⁷¹

⁷⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 338-343.

⁷¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 343-344.

Sehiv Secdesi Gerektirmeyen Haller

kavle göre, sehiv secdeleri vâcibdir. Bazıları da : -Sehiv secdeleri sünnettir.» demişlerdir. Sehiv secdelerinin vâcib olması için t

- 1 - Namazın vâcib elerinden birinin terkedilmiş olması;
- 2 - Bir vacibin, yerinde edâ edilmeyip tehir edilmiş olması;
- 3 - Bir rüknün yerinde yapılmayıp te'hir edilmiş olması gerekir.

Namazın sünnet veya müstehablanm terkedümesi ile sehiv secdeleri vâcib olmaz. Meselâ :

- 1 - Eûzüyü,
- 2 - Besmeleyi,
- 3 - Sübâneke'yi,
- 4 - Fatihâ'mn sonunda âmîn demeyi,
- 5 - İntikal tekbirlerini ve
- 6 - Teşbihleri terketmekle sehiv secdeleri vâcib olmaz.

Namazın farzlarını terketmekle de sehiv secdeleri vâcib

Çünkü, eğer namaz kılan kimse, farzlardan birini terk eder ve bu farzı tedârik edip iade etmezse, bu farzın terk edilmiş olması namazı bozar. Bu namaz, sehiv secdeleri ile tamamlanmış olamaz.⁷²

Sehiv Secdesi Ne Zaman Vâcib Olur

Namazın vâciblerinden birini terk etmekle sehiv secdele-leri vâcib olur. Meselâ :

- 1 - Vitir namazında kunut dualarını okumayı unutmak,
- 2 - İki ka'denin birinde teşehhüdü terle etmek,
- 3 - Bayram namazlarındaki tekbirleri terk etmek,
- 4 - İmâm olan kimsenin gizli okunacak yerde açıktan okuması veya açıktan okunacak yerde gizli okuması gibi hallerde, sehiv secdeleri vâcib olur.

Fakat, münferid tnamazı tek başına kılmakta) olan kimseye açıktan okuması gereken yerde gizlice okumasından dolayı sehiv secdeleri vâcib olmaz. Çünkü, münferid muhayyerdir; dilerse açıktan okunması gereken yerde açıktan okur, dilerse gizlice okur.

Keza, münferid gizli okunması gereken yerde açıktan okusa, zâhir-i rivayette o kimseye sehiv secdeleri vacip olmaz; fakat nevâdir-i rivayette vâcib olur. İbn-i Hümân da buna meyletmıştır. Çünkü, münferide gizli okumak vacip olduğu için, o kimse vâcipi terk etmiş olur.

Bazılar da : «Münferid (tek başına namaz kılan kimse) eğer gizli okunması gereken yerde, imâmın açıktan okuması gibi açıktan okursa o kimseye sehiv secdeleri vacip olur. Fakat, eğer kendi işiteceği kadar açıktan okursa, o kimseye sehiv secdeleri vacib olmaz.» demişlerdir.⁷³

Sehiv Secdesinin Vacip Olmasının Altı Sebebi

Zehiye'de beyan edildiğine göre, sehiv secdeleri şu altı se-beble vacip olur ;

1- Bir rüknün takdimi : Namaz kılan kimse, kıraat etmeden önce rükû'a varır veya rükû'dan önce secdeye giderse, yapmış bulunduğu bir rükû ve sücûd bir şey yerine geçmez. Namaz kılmakta olan bu kimsenin, dönüp namazını tamamlaması lâzımdır. Birinci durumda kıraati edâ ettikten sonra, yine rû-' kû'u iade etmesi ve ikinci durumda da rükû'u edâ ettikten sonra, yine sücûdu iade etmesi farzdır. Fakat, namazın rükünlerinden olan rükû'u ve sücûdu bu iki durumda takdim etmiş olduğu one almış bulunduğu) 'için, namaz kılan bu kimseye sehiv secdeleri vacip olur.

2 - Bir rüknün te'hiri : Namaz kılan bir kimse, eğer yanüa-rak namazın bel kemiği olan (namazın farzlarından olan) secdeyi, terk eylese, yani namazın bir rek'atinin bir secdesini terk etmiş olsa ve henüz namazını tamamlamadan önce o secdeyi ha-tırlasa onu kaza eder, fakat o rüknü mahallinden te'hir etmiş olduğu (sonraya bıraktığı) için, kendisine sehiv secdeleri vâcib olur.

Veya, ikinci rek'ate kalkmayı te'hir eylese yani birinci rek'a-tin ikinci secdesinden sonra bir miktar oturup, İkinci rek'ate sonra kalksa yine bir rüknü mahallinden te'hir etmiş olduğu ifln, kendisine sehiv secdesi vacip olur.

3 - Bir rüknü tekrar etmek i Namaz kılan kimse sehven rükû'u iki defa yapsa veya üç defa secde etse, o kimseye sehiv secdeleri vacip olur.⁷⁴

Vâcibin Vasfını Değiştirmek

⁷² Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 344.

⁷³ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 345.

⁷⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 345-346.

4 - Vacibi bir sıfattan diğer bir sığata taşıyir etmek ı Namaz kılan bir kimse, gizli okunması gereken namazda, sehven açıktan okursa; veya imâm, açıktan okuması gereken namazda, sehven gizli okursa, sehiv secdeleri vacip olur.

5 - Vacibi terk etmek : Meselâ i Namaz kılan kimse, sehven, farz namazlarda birinci ka'deyi, vitir namazında kunut dualarını, bayram namazlarında ziyâde tekbirleri veya namazın vaciplerinden bunlar gibi bir şeyi terk ederse, sehiv secdeleri vacip olur.

6 - Her namaza izafe edilen bir sünneti terk etmek : Meselâ: Birinci rek'atte teşehhüdü okumayı terk etmek gibi... Teşehhud'e «namazın teşehhüdü» denir; «Ka'denin teşehhüdü» denmez, Fakat bir çeşit sünnet daha vardır ki, bu her namaza tZA-fa edilmez, Meselâ: «Rükû'un tesbih'i» «secdenin teşbihi» denilir; «namazın teşbihi» denilmez ve bu teşbihlerin terk edilmesi sehiv secdesine sebep olmaz. Teşehhüdü terk etmekle, namazın sünnetini terkatmış. olmaktan dolayı sehiv secdesinin vacip olması, birinci teşehhüdün sünnet olduğu rivayeti üzeredir.

Fakat meşâyihin bazıı : «Birinci ka'dede teşehhüd vacibtir.» demişlerdir. Muhakkiklerin katıldığı zahir rivayet de budur. Bu durumda, bu rivayet üzere, sehven birinci ka'dede teşehhüdün terkedilmesi ile lâzım gelen sehiv secdeleri, bir vacibin terk edilmesi sebebi ile vacip olan sücüd secdeleri kabilindendir.

Şimdiye kadar söylenilen şeyler, sehiv secdeleri hakkında söylenmiş olan sözlerin mecmû'udur.

Bazıları: «Zikredilen bu şeylerin hepsi vacibi terke ra'ci'dir.» demişlerdir.

Bu durumda, sehiv secdelerinin vacib olması, bir şey sebebi ila olur. Meselâ : Namazın rükünlerinden her birini yerinde yapmak vacib olduğundan, herhangi bir rüknü takdim, veya te'hir eden kimse, vacibi terk etmiş olur.

Namaz içinde bir rükünün tekrar edilmesi üe de, ond sonraki rükün te'hir edümiş olur. Bu durumda da yine vacib olan intikalleri tehir etmiş olur. Diğer kalanlar ise açıktır ve bu kıyas üzere hepsi bir şeye râci olmuş olur.⁷⁵

Açıktan Okunacak Namazda Gizli, Gizli Okunacak Namazda Açıktan Okumak

Namaz küan bir kimse, gizli okunacak bir namazda, namaz caiz olacak miktardaki kıraatı sehven açıktan okur veya açıktan okunması gereken bir namazda, sehven, mezkûr miktar kadar gizli okursa, sahih kavü üzere, bu miktar ve o kimseye sehiv secdeleri vacip olur.

Eğer, açıktan okuması veya gizli okuması mezkûr miktar üzere olmazsa, o kimseye sehiv secdeleri vacip olmaz.

Zahir rivayette, bu mes'eledede açıktan okumakla gizli okumak arasında fark yoktur.

Fakat, nevâdir rivayette aralarında fark olduğu bildirilmiş ve «Namaz kılan kimse eğer gizli okunacak namazda, sehven açıktan okursa, bu okuyuşu gerek az olsun, gerek çok olsun, o kimseye sehiv secdeleri vacip olur.» denilmiştir.

Bir kimse açıktan okunacak bir namazda gizli okursa, bu durumda şu tafsilat, vardır :

Eğer bütün fâtihâ sûresini veya ekserisini gizli okur veyahut bir sûreden üç kısa âyeti veya bir uzun âyeti gizli okursa, yine

sehiv secdeleri.vacib olur.

Fakat, eğer kısa bir âyeti gizli okursa yine İmâm-ı A'zam (R.A.)'ya göre sehiv secdeleri vaciptir. İmâm Yûsuf (R.A.) ve İmâm Muhammed (R.A.) 'ya göre ise, vacip değildir.

• Buna göre, nevâdirde gizli okumayı, açık okumaktan farklı görmenin sebebi şudur: Akşam ve yatsı namazları gibi açıktan okunarak kılman bazı namazlarda, gizli okumak meşru' olduğu için, açıktan okunacak yerde, gizli okumak daha hafiftir. Bunun içindir ki çok olmakla sınırlandırılmıştır.

Fakat, gizli okunarak kılınması gereken namazlarda, açıktan okuma asla meşru' olmadığından, bunda az veya çok olması müsavidir ve sadece -açıktan okumuş olmakla sehiv secdeleri vacip olur.⁷⁶

Namazlarda Teşehhüdü Unutmak Veya Fazla Rek'atlere Kalkmak

Günyetül-Fukahâ'da : «Namaz kılan kimse, dört rek'atli bir namazda, sehven beşinci rek'ate kalkar veya üçüncü rek'at-te başını secdeden kaldırdıktan sonra oturur veya akşam namazında ikinci rek'atte oturmayıp üçüncü rek'ate kalkar veya sabah namazında üçüncü rek'ate kalkar veya bütün namazlarda birinci rek'atten secdeden başını kaldırıncaya oturursa; saydığımız bu durumlarda kıyama kalkıldığı zamanlarda, sadece kıyam etmiş olması ile sehiv secdeleri vacip olduğu gibi kuûd durumlarında da sadece oturmuş olmakla sehiv secdeleri vacip olur. Çünkü, kıyam durumunda vacip olan teşehhüdü veya vacip olan selâmı te'hir etmiş olacağı gibi, kuûd durumunda da kıyam rükününü te'hir etmiş olur.» denilmiştir.

Namaz kılan kimse, sehven üçüncü rek'ate kalkmaya başlasa, eğer kuûda (oturma durumuna) yakınsa, oturur. Bu durumda kendisine sehiv secdelerinin vücûbiyyeti konusunda me-şâyih arasında ihtilâf vardır. Fakat, esah olan kavi, bu durumda sehiv secdelerinin vacip olmayacağıdır. Çünkü, bu fiil kıyam sayılmaz; bilakis kuûddur ve o kimse kâid menzilesindedir.

Bu hükümde birinci ka'de ile ikinci ka'de arasında bir fark yoktur.

⁷⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 346-347.

⁷⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 347-348.

Namaz kılan bu kimsenin kuûda daha yakm olması hali, dizlerini henüz yerden kaldırmamış olduğu zamandır. Muhiyt Sahibi de böyle zikretmiştir.

Fakat, esahh olan Bedre'd-din el-Kerderî'nin zikretmiş olduğu şu kavildir : «Namaz kılan kimsenin eğer alt yarısı doğrulmuş ise kıyama daha yakın olur; aksi takdirde kuûda daha yakın olur.»

Namaz kılan bu kimse, eğer kıyama daha yakın ise, oturmaz-, hemen kalkıp, namazını kılmaya devam eder. Fakat, o kimse birinci ka'deyi terk etmiş olduğu için kendisine sehiv secdele ' vacip olur.

Zikrettiğimiz bu tafsilat İmâm Yûsuf (R.A.) 'dan rivayet edilmiştir ve Buhârâ Meşâyihî de bunu ihtiyar etmişlerdir.

Fakat zahiri rivayette, namaz kılan bu kimse ayak üzeri kalkıp doğrulmadıkça, kuûda avdet eder; fakat ayak üzeri kalkıp doğrulmuş olursa kuûda avdet etmez. Şeyh Kemâleddin İbni'l-Hümâm : «Esah olan kavil budur.» demiştir.

Peygamber (S.A.V.) Efendimizin şu hadis-i şerifleri de bunu te'yid etmektedir :

«İmâm iki rek'atte kıyama kalktığı zaman eğer ayakta düz olmadan önce hatırlarsa otursun, eğer ayakta düz hale gelmişse oturmasın ve sehiv için iki secde yapsın.»

Namaz kılan bir kimse, kıyama daha yakın olduktan sonra, eğer yine kuûda avdet ederse, bazıları : «O kimsenin namazı fâsid olur.» demişlerdir. Fakat, o kimsenin namazı; esahh olan kavil üzere fâsid olmaz.

Ve eğer kalkıp doğrulduktan sonra, kuûda avdet ederse esahh olan kavilde p kimsenin namazı fâsid olur. Çünkü, birinci kâ'de farz olmadığı halde namaz kılan bu kimse başlamış bulunduğu farz olan kıyamı, onun için (birinci ka'de için) terk etmekle, -tam bir cinayet vaki olmuş olacağından- o kimsenin namazı fâsid olur.

Kınye'de şöyle zikrolunmuştur : «Eğer imâm birinci ka'-deden kalktıktan sonra, kuûda avdet eyiese, kendisi ile birlikte cemâat avdet etmez. Bazıları ise : «cemaatte imâmla birlikte avdet eder.» demişlerdir.

Kınye'de zikredilen bu kavil, namazın bu kuûd ile fâsid olmayacağı ifâde eder.

Yine Kınye'de «Eğer muktedi (imâma xıymuş olan kimse), birinci ka'dede teşehhüdünü unutup kalksa ve kalktıktan sonra hatırlasa o muktedi kuûda avdet edip, teşehhüd'ü okur. Çünkü, imâma mütâbaat lâzımdır.» denilmiştir.

Nitekim, bir kinse imâma birinci ka'dede yetişip, onunla birlikte oturduğu zaman, sonradan uymuş (mesbûk) olan bu kimse, teşehhüde başlamadan imâm kalksa, mesbûk olan bu kişi de imâmın teşehhüdüne tabî olarak teşehhüdünü okur ve ondan sonra kalkar.

Fakat, imâm ve münferid (tek başına namaz kılan kimse) bunun hilafıdır. Yani, bunlar birinci ka'dede teşehhüdünü unutup, ayağa kalktıktan sonra hatırlasalar, teşehhüde avdet etmezler.

Namaz kılan kimse, eğer önceki iki rek'atin birisinde, sehven fâtihâ sûresini peşpeşe tekrar etmiş olsa, veya rükû'da veyâhud da sücûdda veya teşehhüd yerinde fâtihâ sûresini okumuş olsa, kendisine rehiv secdeleri vacip olur. Çünkü, birinci durumda vacip olan-zamm-ı sûreyi te'hir etmiş olur.

Namaz kılan bu kimse, eğer fâtihâ'yı okumuş ondan sonrada zamm-ı sûreyi okumuş bulunsa ve ondan sonra da yine fâtihâ'yı okumuş olsa, kendisine sehiv secdeleri vacip olmaz.

Keza, Fâtihâ sûresini okuyup, yalnız bir harfini okumamış olsa ve bu fâtihâ'yı tekrar okusa (iade etse) yine kendisine sehiv secdeleri vâcib olmaz. Hulâsa'da da böyle zikredilmiştir.

Namaz kılan kimse, eğer fâtihâ sûresini son iki rekratten birinde iki defa tekrar etse veya bu rek'atlerin birinde fâtihâ'-dan sonra zamm-ı sûre okusa, Veya fâtihâ okumadan sâdece sûre okusa veya son ka'dede iki defa ettahiyat'ı okusa veya kıyamda, rükû'da, secde de teşehhüd etse (et-tahiyat'ı okusa), bu durumlarda, muhtar olan kimseye sehiv secdelerinin lazım olmadığıdır. Çünkü, bu durumlarda vacibin tekredilmesi hâli yoktur. Zîrâ, yalnız fâtihâ'nın son iki rek'atte vâcib olma yolu ile ta'yin edilmiş olması söz konusu değildir. Kıyam, rükû' ve sücûd ise sena mahallidir. Teşehhüd dahi sena olduğu için, mahallinde vâki' olmuş olur.

Bazıları : «Eğer kıyamda Fâtihâ 'yi okuduktan sonra, teşehhüd eylese (et-Taniyyat'ı okusa), o kimsenin sehiv secdelerini yapması lâzım gelir.» demişlerdir. Bu kavli, İmâm Sürûcî tashih etmiştir. (Sahih görmüştür, doğrulamıştır.)

Bazılar da : «Eğer rükû'da veya secde de teşehhüd eylese, kendisine sehiv secdeleri lâzım gelir.» demişlerdir. ⁷⁷

Birinci Ka'dede Teşehhüdden Fazla Okumak

Namaz kılan kimse eğer birinci ka'dede, sehven teşehhüd-deyi sonra ona ilâve olarak Allahümme sallî ala Muhammedin ve ala âli Muhammed» dese, kendisine -ittifakla- sehiv secdeleri vâcib olur. Çünkü, bu durumda farzı te'hir etmiş olmaktadır.

İmâm-ı A'zam 'nm şöyle dediği rivayet olunmuştur «Namaz kılan bu kimse; bir harf bile ziyâde etmiş olsa, kendisi-ne sehiv secdeleri vâcib olur.»

İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'la İmâm Muhammed (R.A.)'den de şöyle rivayet olunmuştur. «Namaz kılan bu kimse eğer i «Alla-. hümmе sallî alâ Muhammed» dese, kendisine sehiv secdeleri vacip olmaz. Fakat, eğer : «ve alâ ali Muhammed»e kadar dese, kendisine sehiv secdeleri vacip olur.» Bu hususun tafsilatı şehhüd» bahsinde geçmiştir. ⁷⁸

⁷⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 348-351.

⁷⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 351.

Son İki Rek'atte Bir Şey Okumamak

Namaz kılan kimse, sonraki iki rek'atte kasden sükû ederse (bir şey okumazsa) isâet etmiş olur. Yâni, yaramaz bir iş yapmış olur. Sonraki iki rek'atte fâtihâ'nın okunmasının vacip olmasından dolayı, o kimseye sehiv secdeleri vâcib olur.

İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) «O kimseye sehiv secdeleri vâcib değildir.» demiştir. Çünkü, ona göre, sonraki iki rek'atte Fâtihâ okumak vâcib değildir. Bu hususun tafsîlâtı da «Kıraat» bahsinde geçmiştir.

Namaz kılan kimse eğer ikinci ka'dede teşehhüdden sonra bir şey okusa, kendisine sehiv secdesi vâcib olmaz. Çünkü, teşehhüd duâ ve semâ mahallidir. Kur'ân-ı Kerim de bunları içine almakta olduğundan, burada okunmuş olmasından dolayı, sehiv secdesi gerekmez.⁷⁹

Kunut Dualarını Sehven Terketmek

Namaz kılan bir kimse', kunut dualarını sehven terk etmiş olduğunu rükû'dan sonra hatırlamış olsa, kunut dualarını okumak için kıyama avdet etmez. Okunması gereken yer geçmiş olduğu için, kunut dualarını, rükû'dan başını kaldırınca da okumaz.

Fakat, henüz rükû'a inerken hatırlarsa, o kimsenin kunut dualarını okumak için kıyama avdet etmesi hususunda iki rivayet vardır :

Bazıları : «Avdet edip, kunut dualarını okur.» demişlerdir. Fakat, esah olan avdet etmemektir. kimse, Kunut dualarını rükû'da da okumaz.

Bu kimse hakkında İmâm Nâtıkî: «O kimse kıyama avdet etse de, etmese de sehiv secdelerini yapar» demiştir. Hulâsa'da da : «O kimse avdet etse de etmese de, Kunut dualarını okusa da okumasa da, onun üzerine sehiv secdesi lâzım gelir.» denilmiştir.⁸⁰

Kıyamda Fatihayı Veya- Sûreyi Sehven Terketmek

Fakat, eğer namaz kılan kimse, kıyamda Fâtihâ'yı veya sûreyi terk ettiğini, rükû'da hatırlamış olsa, kıyama avdet eder, unutmış olduğu şeyleri- okur ve tekrar rükû'l eder.

Bu durumda, eğer rükû'u iade etmezse, namazı fâsid olur. Çünkü, kıyama avdet etmiş olduğu için, birinci rükû-u sayılmaz. Bundan dolayı da tekrar rükû' etmezse, o namazda rükû'u terk etmiş olur.

Namaz kılan bu kimse, kıyama avdet edince, kıraat etmemiş olsa, birinci rükû'un sayılıp, tekrar rükû' etmesine hacet olduğu ve olmadığı şeklinde iki rivayet vardır.⁸¹

Dört Rek'atli Bir Namazda Sehven İki Rek'atte Selâm Vermek

Bir kimse, öğle namazında tamamladım zannı ile iki rek'-atte selâm verip, sonra iki rek'at kılmış olduğunu hatırlarsa, namazını tamamlar ve sehiv secdesini yapar. Çünkü bu durumda, selâmı sehven vermiş olmaktadır.

Namaz kılan bu kimse, kıldığı namazı cum'a veya sabah namazı zannederek iki rek'atte selâm vermiş olsa, bu namazı baştan başlayarak yeniden kılar.

Çünkü, bu durumda, iki rek'at kıldığını vakinen bilerek selâm vermiş olduğundan, selâmı kasden vâkî, olmuş olur ve bu selam ise onun namazını bozar.⁸²

Namazda Beşinci Rek'ate Kalkmak

Namaz kılan kimse, eğer dört rek'atli namazlarda, ka'dede sehvederek beşinci rek'ate kalkar ve beşinci rek'atte bunu secdeye varmadan hatırlarsa, kuûda (oturmaya) avdet eder; teşehhüd eder ve selâm verü'. Bundan sonra da son ka'deyi te'hîr etmiş olmasından dolayı, sehiv secdelerini yapar.

Namaz kılan bu kimse, eğer beşinci rek'ati secde ile bağlamış olursa, İmâm-ı A'zam (R.A.) ile İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'ya göre, o kimsenin farzı bâtil olur ve kıldığı namaz nafilâye dönüşür. İmâm Muhammed (R.A.) 'ya göre ise, o namaz tamamen batıl olmuş olur ve farz yerine de nafilâ yerine de geçmez

Esah olan kavil üzere, İmâm-ı A'zam (R.A.) ve İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'ya göre, namaz, kılan bu kimse, kılmış bulunduğu beşinci rek'ate altıncı bir rek'ati daha ekler. Böylece altı rek'atli bir nafilâ namaz kılmış olur. ki, böyle yapması mendub tür. Fakat, altıncı rek'ati eMemese de bir şey lâzım gelmez.

Namaz kılan bu kimsenin, kıldığı farzın batıl olması, İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) 'ya göre, beşinci rek'atte secde için. sâdece başını yere koymakla hâsıl olur. Çünkü, Ebû Yûsuf (R.A.)'ya göre secdenin tamam olması, namaz

⁷⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 351.

⁸⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 352.

⁸¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 352.

⁸² Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 352-353.

kılan kimsenin başını yere koyması iledir.

Fakat, İmâm Muhammed (R..A.) 'va göre secdenin tamamlanması, başın yerden kaldırılması ile oldüğudan. namaz kılan bu kimsenin farzının bâtil olması, başını beşinci rek'atin secdesinden kaldırması iledir.

Bu mes'eledede ihtilâfa düşülmüş olmasının fâidesi şudur : Namaz kılan bu kimse, eğer başını secdeden kaldırmadan, abdesti bozulmuş olsa, abdest alır ve teşehhüd eder. İmâm Muhammed İR.A.l 'ya göre, o kimsenin kıldığı farz sahih olur.

İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'ya göre ise, o kimsenin farzı sahih olmaz, fakat nafilaya dönüşmüş olur.

Bu mes'eledede muhtar olan, İmâm Muhammed (R.A.) 'm kavlidir.

Namaz kılan bu kimsenin namazı nafilaya dönüştükten sonra, bazı meşâyihin kavline göre, sehiv secdelerini yapar. Fakat, esahh olan kavil, sehiv secdelerini yapmamaktır.

Namaz kılan kimse, dördüncü rek'atte oturup, sonra selâm vermeden önce beşinci rek'atte sehven kalkmış olsa, bu rek'-at için secdeye varmadan önce, kuûda avdet edâp (tekrar oturup) selâm verebilir. Sehvetmiş olduğu için de sehiv secdelerini yapar. Kuûda avdet etmeyip; o kimsenin ayakta selâm vermesi, -mutlak namazda ayakta selâm vermek meşru' olmadığı için- caiz değildir.

Namaz kılan bu kimse, eğer beşinci rek'atte secde etmişse, farzı tamam olur. Ve fakat o -beşinci- rek'ate bir rek'at bir rek'at daha ekler. -Farz için alınmış olan iftitâh tekbiri ile nafilâ namaz kılmanın sahih olmasına binâen kıldığı o iki rek'at nafilâ olur.

Namaz kılan bu kimsenin sehiv secdesi yapması müstahsendir.

Kıldığı bu son iki rek'atin, öğle namazının veya yatsı namazının sünneti yerine geçip geçmeyeceği konusunda ihtilâf vardır. Bazıları, geçer demişlerdir. Fakat, esahh olan kavil bu iki rek'atnı, mezkûr sünnetlerin yerine geçmeyeceğidir.

Akşam namazında, sehven dördüncü rek'ate, sabah namazında da sehven üçüncü rek'ate kalkmak hakkındaki söz ve hüküm de dört rek'atlı namazlarda, beşinci rek'ate kalkmak hakkındaki söz ve hüküm gibidir.

Namaz kılan bu kimsenin, öğle ve akşam ve yatsı namazlarında, -bu şekilde- ilâve yapmasının caiz olduğu hususunda aykırı bir söz yoktur. Çünkü, bu namazlardan sonra nafilâ kılmak mekruh değildir.

Fakat sabah ve ikinci namazlarında, o kimsenin -bu namazlara- bir rek'at bile eklemesi hususunda ihtilâf vardır. Bazıları : «Ancak ikinci namazında, birinci şekilde zammedebilir.» demişlerdir. Yani, ilâveleri ile bu namazı altı rek'ate tamamlar...

Bazıları ise, hiç bir kayıt koymadan, bu namazlarda da. bu durumda, diğer rek'aüeri «ekliyebilir.» demişlerdir. Muhtar olan da bu ikinci kavildir.

Çünkü, sabah ve ikinci namazlarından sonra, nafilâ kılmanın yasaklanmış olması, nafilâ kılmaya kasden başlanmış olması halindedir. Yoksa bu nehiy kasıt olmaksızın vâki olan nafilâler hakkında değildir.

Keza, bir kimse gecenin sonunda, nafilâ bir namaza başlayıp, bir rek'at kaldığı zaman fecir doğmuş olsa, evlâ olan o kimsenin o namazı tamamlayıp, ayrıca sabah namazının sünnetini kılmasıdır. Çünkü o kimse, fecirden sonra sabah namazının sünnetinden başka fazla bir şeyle kasden nafilâ namaz kılmamış olur.⁸³

İmâmın Sehiv Secdesi

İmâm olan kimse namazda sehvederse, sehiv secdesini yapması kendisi için asaleten vâcib olur. Cemâat için de ona tâbi olduklarından dolayı, sehiv secdesi yapmaları icâb eder,

Fakat, imâm sehiv secdesini terk ederse, cemâat de sehiv secdelerini yapmaz.

İmâma uymuş olan bir kimsenin sehvetmesi hâlinde, kendisine de uymuş olduğu imâma da sehiv secdelerini yapmak vacip olmaz.

Namaz kılan kimse, selâmda sehveder yani namazdan çıktım zannı ile, bir rûkûn edâ edecek kadar veya daha fazla bir miktarda, son ka'deyi uzatır ve daha sonra da henüz namazdan çıkmamış olduğunu yakinen bilirse, hemen- selâm verir. Ve fakat, bir vacibi te'hîr etmiş olduğu için, sehiv secdelerini de yapar.

Eğer, kendisine sehiv secdelerini yapmak lâzım gelen bu kimse, namazı kesmek niyyeti ile selâm verse, yani o selâmı verdikten sonra sehvinden dolayı secde etmeye niyyeti bulunmasa, bilakis secde etmemeye niyyetli bulunsa, fakat selâm verdikten sonra, sehiv secdesi yapmış olduğu zahir olsa, eğer selâmdan sonra konuşmamış ve yönünü kıbleden çevirmemişse secdeleri caizdir, Velhasû o kimseye namaza aykırı olan bir şey ânz olmadıkça, sadece sehiv secdelerini yapmamaya niyyet etmiş olması, bu secdelerin vacip olmasına mâni olmaz.

84

İftitâh Tekbirinde Şüpheyne Düşmek

Namaz kılan bir kimse, eğer iftitan., tekbirini aldım mı, almadım, mı diye sühoe ederek, bu hususta düşünür ve bu düşünmesi bir rûkûn edâ edecek miktarda uzun olursa, sonra da tekbir almış olduğuna bilgi ve kanâati nasıl olur veya tekbir-almadığı hususunda, gâlib bir zanna vararak bu tekbirî iâ^e ettikten sonra, daha Önce tekbir

⁸³ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 353-355.

⁸⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 355.

almış olduğunu hatırlarsa, bu kimsenin üzerine sehiv secdelerini yapmak vâcib olur. Çünkü, bu durumda, düşünmesi sebebi ile,,farz olan kıraati te'hîr etmiş olmaktadır.⁸⁵

Hangi Namazı Kıldığına Şüpheyi Düşmek

Keza, namaz kılan kimse, meselâ : Öğle namazında mı, ikinci namazında mı olduğu hususunda veya üç rek'at mi, dört rek'at mi kıldığı hususunda şüpheyi düşse veyahut Fâtihâ'yı bitirdikten sonra, hangi sûreyi okuyacağı hususunda düşünse; bu durumlarda eğer düşünmesi uzun olursa, o kimseye sehiv secdeleri vacip olur.

Düşünme hakkındaki hükümde asıl olan şudur : Düşünme eğer namaz kılan kimsenin, namazın bir rûknünü veya bir vacibini edâ etmesine mâni' olursa, o kimseye sehiv secdeleri vâcib olur. Zira, o rûknü veya o vacibi yerinde yapmak vacip olduğundan, bu mâni' oluş vacibin terk edilmesini gerektirmiş olur.

Eğer düşünme, namaz kılan bu kimsenin, bir rûkûn veya bir vâcib edâ etmesine mâni' olmazsa, meselâ : Namaz kılan bu kimse, rûkûnleri edâ ederek düşünse, o kimsenin sehiv secdelerini yapması lâzım gelmez.

Meşâhiyden bazıları : «Düşünme, namaz kılan o kimseyi eğer kıraatden veya tesbîhden men ederse, o kimsenin üzerine sehiv secdeleri vâcib olur. Aksi takdirde vâcib olmaz.» demişlerdir.

Bu durumda, bu kavi üzere düşünme, meselâ : Eğer namaz esnasında rûkû' etmekte olan Dır Kimseyi ruku' tesoihierinden ankorsa, o kimseye sehiv secdeleri vacip olur. Fakat, birinci kavle göre bu kimseye sehiv secdeleri lâzım gelmez, üsahh olan Kavi de bu birinci kavildir.⁸⁶

Mesbûk'un Sehvi

Eğer mesbûk (imâma sonradan uymuş olan kimse) seh-vedip, imâmın birinci selâmı ile diğer muktedüer gibi selâm verse, o kimse üzerine sehiv secdeleri vacip olmaz. Çünkü, o mesbûk, henüz muktedî" (imâma uymuş olan kişi) dir. Muktedinin sehviden dolayı da'sehiv secdeleri icâp etmez.

Eğer bu mesbûk, imâm selâm verdikten sonra selâm mis. olursa, o kimse üzerine sehiv secdeleri vâcib olur. Çünkü bî selâm,, o kimsenin münferîd (tek başına namaz kılan) olmasından sonra vâkî' olmuştur.

Bu mes'ele hakkında Muhiyt sahibi : «Eğer sehvetmiş olan mesbûk, birinci selâm esnasında imâmın selâmına bitişik bir şekilde selâm verirse, henüz muktedî olduğu için, o kimse üzerine sehiv secdeleri vâcib olmaz. Fakat, eğer imâmın selâmından sonra selâm" verirse, bu durumda mesbûk, münferid olmuş olacağından, onun tek başına kılarken sehvetmiş olmasından dolayı sehiv secdeleri gerektiği için-, bu şekilde sonradan vermiş olduğu selâmdan dolayı, kendisinin sehiv secdelerini yapması icâp eder.» demiştir. Burada Muhiyt sahibi «bitişik bir -şekilde» demekle, imâmın selâmı ile muktedinin selâmının görçek-ten beraber olmasını murâd etmiştir. Fakat, bunun vukû'u nâdir bir şey olması sebebi ile ilk anlatılırken «selâmın akîbinde» şeklinde anlatılmıştır.

Buna göre, mesbûk olan kimse, birinci selâmla gerek imâmın selâmı ile birlikte ve gerek imâmın selâmının akibinde selâm, verse, bu selâmdan dolayı sehiv secdeleri icâp etmez. Çünkü, bu durumda tek başına iken selâm vermiş olmamaktadır.

Hasılı kelâm mesbûk'un münferid olması, imâmın iki selâmından da sonradır.

Mültekat'da zikredilen şu husus da bu hükmü te'yid eder: «Sehven, imâm ile birlikte selâm veren mesbûk, -teşrik günlerinde alınması gereken -teşrik tekbirlerini de onunla alırsa, o kimse üzerine sehiv secdeleri vâcib olur. Teşrik tekbirleri her üd selâmdan da sonra alınacağından, o kimseye sehiv secdelerinin vâcib olmasının teşrik tekbirlerine bağlı olması, o kimsenin münferid olmasının her iki selâmdan sonra olduğuna delâlet eder.»

Mesbûk kimse, sehiv secdelerinde de imama uyar. İmâmın sehvi; o kimsenin iktidâsmdan (imâma uymasından) önce meydana gelmiş olsa bile, yine ona uyar. Zira, mesbûk imâma uymayı iltizâm etmiş olduğundan, kendisine imâmın bütün fiillerini yapmak lâzım gelir:

İmâm olan kimse, eğer kendi üzerine sehiv secdeleri vâ-cib oldu zannı ile secde eder, mesbûk da -bu secdelerde de ona tâbi olmuş olursa, daha sonra da imâmın üzerine sehiv secdelerinin vâcib olmadığı anlaşılırsa, bir rivayette o mesbûk'un namazı fâsid olmaz. Sadrû's-şehîd de buna göre amel etmiştir. Bir rivayette ise, onun namazı fâsid olur. Bu rivayet daha uygundur. Çünkü, bu durumda, mesbûk olan o kimse imâma, tek başına namaz kılması gereken yerde uymuş olur.

Mesbûk olan kimse, eğer imâmın selâm vermesinden Önce kazaya kalkmış, kıraat ve rûkû, eylemiş, fakat henüz secde etmemiş bulunur ve bu esnada imâm sehviden dolayı secde etmiş olursa, mesbûk olan o kimse de bu secdelerde imâma uyar. Kendisinin yapmış bulunduğu kıyam, kıraat ve rûkûl mu'teber değildir. Zira, onun infiradı (tek basma namaz kılmaya başlaması) henüz kesinlik kazanmadığından, imama tâbd' olması lâzım gelir.

Bu durumda, imâmla beraber bu sehiv secdelerini yerine getirmeden önce yapmış bulunduğu kıyam, kıraat ve rûkû'u iade etmesi lâzım gelir.

Hatta, eğer onları iade etmeyip, onların üzerine namazın kalan kısmını tamamlamış olsa, namazı fâsid olur.

Bu durumda, mesbûk olan kimse, sehiv secdelerinde imama uymamış olsa, namazı fâsid olmaz. Fakat, bu

⁸⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 356.

⁸⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 356.

kimsenin namazı bitirdikten sonra, yine bu sehiv secdelerini yapması gerekir.

Eğer bu mesbûk, kalkmış bulunduğu bu rek'ati sücûd ile bağlamış olsa, imâmı sehiv secdesini yaptığı sırada ona uymaz. Fakat, namazı bitirdikten sonra bu secdeleri yapar. Bu durumda eğer imamına uyarsa, namaza fâsid olur. Eğer imâm sehiv secdelerini yaptığı zaman, mesbûk olan kimse ona uymazsa, namazı tamamladıktan sonra o secdeleri yapması müstahs endir.

Eğer mesbûk imâmdan ayrıldıktan sonra, kendi başına imâma yetişemediği bölümü kaza ederken sehvetse, bu sehviden dolayı da sehiv secdeleri lâzım gelir. Çünkü, bu sehiv onun infiradı Ctek başına namaz kuması) hâlinde meydana gelmiştir.

Eğer mesbûk, imâmın sehviden dolayı, imâmla birlikte secde etmez ve sonra da yetişemediği rek'atleri kaza ederken kendisi de sehvederse, o iki sehiv için- dört secde yapması gerekmez iki secde kendisine kifayet eder. Çünkü, sehivin tekrarı ile, secdelerin de tekrar edilmesi gerekmez.

Mesbûk olan kimsenin, imâmın selâm vermesinden önce yetişemediği rek'atleri kaza etmek için kalkması, kerâhat-i tah-rimiyye ile mekruhtur.

Ancak mesbûkun, imâmın selâm vermesinden önce kalk- ması, namazını fâsid olmaktan korumak için olursa, o zaman mekruh olmaz; bilakis mubah olur.

Meselâ Mesbûk. imâmın selâm vermesini beklediği takdirde, sabah namazında, kendi namazı tamam olmadan güneşin doğmasından korkarsâ;

Bu bekleme sebebi ile mestinin mesih müddetinin geçmesinden korkarsâ;

Cum'ayı kılariken ikinci namazının vaktinin girmesinden korkarsâ;

Özürlü olur ve bu bekleme sebebi ile vaktin çıkmasından veya abdestinin bozulmasından korkarsâ;

Bekleme sebebi ile önünden insanların geçmesinden ve kendisini kıbleden saptırarak namazını ifsâd etmelerinden korkarsâ;

Ve bunlara benzer şeylerle namazının bozulmasından korkarsâ, mesbûkun bu durumlarda imamının teşehhüd miktarı oturmasından sonra, fakat selâm vermesinden önce kalkması mekruh değildir.

Fakat, imamının teşehhüd miktarı oturmasından önce, mesbûkun ayağa kalkması asla caiz değildir.

Buna göre, eğer-mesbûk, imamının teşehhüd miktarı oturmasından evvel, namazın yetişemediği kısmını kaza etmeye kalkarsa, bu durumda mes'ele bir kaç vücûh üzere olur. O vecihle-rin dayanağı .-. Mesbûk olan kimsenin, imamını teşehhüd miktarı oturmasından önce. eda etmiş oldu&u kıyam, kıraat, rükû' ve sücûdunun mu'teber olmaması ve onun icaza ettiği kıraatin de namazın evveline ait olmasıdır.

Meselâ: Mesbûkun âmâma yetişmeyip geçirdiği kısım bir rek'at olabilir; iki rek'at olabilir; üç rek'at olabilir ve hatta dört rek'at olabilir. Yani mesbûk imâma son ka'dede yetişmiş olabilir.

Eğer mesbûkun yetişmeyip geçirmiş olduğu, bir. rek'at olursa; bakılır : imâmı teşehhüdden fariğ olduktan sonraKi kıraati, kendisi ile namazın caiz olacağı miktarda olursa, o kimsenin namazı caiz olur.

Eğer imâmın teşehhüd miktarı oturmasından sonra, o mes-bûkun kn-âati, kendisi ile namazın caiz olacağı miktarda değilse, o kimsenin namazı fâsid olur ve ondan önceki kıraatine itibar edilmez.

Bu,durumda, imâmın teşehhüd miktarı oturmayı tamamlamasından önce, o mesbûkun kıyam ve kıraatine i'tibâr olunmadığından, böylece o mesbûk farz olan kıraati terk etmiş olduğu için, onun namazı fâsid olur.⁸⁷

İki Rek'ati Geçiren Mesbûk

Mesbûkun yetişmeyip geçirdiği kısım iki rek at olursa, bunun hükmü de bir rek'ate yetişmeyip geçirmiş olan kimse hakkındaki hüküm gibidir.

Çünkü, geçirmiş olduğu- o iki rek'atte de kıraat kendisinin üzerine farzdır. Onlardan sonra, imamın ferağından sonra namazın caiz olacağı miktarda kıraat mümkün olmadığından ve yine farzı eda etmemesi sebebi ile namazı fâsid olur.

Fakat eğer, mesbûkun yetişmeyip geçirmiş bulunduğu kısım iki rek'atten fazla olursa, bu durumda mesbûk, imamını teşehhüd miktarı oturmasını tamamlamasından önce kazaya kalktığı zaman, onun, imânının teşehhüd miktarı oturmasından sonra olan kıraati kendisi ile namazın caiz olacağı miktarda olmasa da namazı fâsid olmaz. Çünkü, bu durumda, o mesbûkun kılmakta olduğu namazdan, kıraati tedârik etmesi mümkün olacak inik- ' tarda, kalan kısım vardır ve bu kalan kısımda, daha sonra bu kıraati tedârik etmek mümkündür.

Hatta, eğer o mesbûk, geçmiş' kısımları kaza ederken, iki rek'atten sonra da kendisi üe namazın caiz olacağı miktarda oku-mayıp, bilakis imâmın teşehhüd miktarı oturmasından önce kıraat eylediği iktifa ederek, o hal üzerine gitse onun namazı yine fâsid olur.

Mesbûk : İmâma namazın başında değil de, o, bir, iki veya üç rek'at kıldıktan sonra veya son ka'dede uyarak namaza başlamış olan kimsedir.

Lâhık : Namazın başında imâma uyduğu halde, sonradan kendisine namaz esnasında, namazı ifsâd eden bir şeyin arız olması ile, abdest almak için namazdan ayrılan ve o namazın bir kısmını veya tamamını imâmla birlikte kılamıyan kimsedir.

Müdrük : Namazın başından sonuna kadar, fasılasız olarak imâma tamamen uyan ve namazın bütün rek'atlerini

⁸⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 357-360.

imâmla birlikte kılan kimsedir.⁸⁸

Mesbûk'la Münferid Arasındaki Dört Fark

Mesbûk olan kimse, kaza eylediği rek'atlerde münferid (tek başına namaz kılan kimse) hükmündedir.

Ancak, şu dört mes'e lede mesbûk, münferid gibi değildir İS

1- Bir kimsenin, mesbûk olan kimseye iktidâ etmesi caiz değildir. Halbuki münferide iktidâ caizdir.

Fakat, aynı rek'atta imâma uymuş olan iki-mesbûktan birisi, namazın ne miktarının kaza edilmesi lâzım geldiğini unutup, diğer mesbûka iktidâ etmeksizin, onun fitlerini mülâhaza ederek namazını kılsa, bu namazı sahîh olur.

2- Mesbûk eğer, istinaf (yeniden başlama) niyyeti ile tekbir alsa, önceki niyyetle ba-şlamış olduğu namazı kesmiş ve yeniden bir namaza başlamış olur.;

Fakat, münferid olan kimse sadece yeniden başlama niyyeti ile tekbir almakla, yeniden namaza başlamış olmaz. Yâni, bu durumda, önceki niyyeti üe başlamış olduğu namazı iptal etmiş olmaz. Ancak, kılmakta olduğu namazdan başka, diğer bir namaz için niyyet etmiş olursa, o zaman -diğer bir namaza- yeniden başlamış ve önceki niyyeti ile kılmakta olduğu namazı iptal etmiş olur.

3- Mesbûk olan kimse, imamının selâm vermesinden önce kalkar ve bundan sonra da imâmı sehiv secdeleri yaparsa, bu kimse kalkmış bulunduğu rek'ati secde ile bağlamamış olduğu müddetçe, imamına uyarak o da sehiv secdelerini yapar.

Fakat, münferid (namazı tek başına kılan) kimseye, başkasının sehvetmesinden dolayı, sehiv secdeleri lâzım gelmez.

Mesbûk olan kimsenin ittifakla teşrik tekbirlerini alması vâcibtir.

Fakat, İmâm-ı A'zam (R.A.) 'ya göre münferîd (namazı tek başına kılan) kimseye, teşrik tekbirleri vâcib değildir. Mesbûk olan kimse, kendisinin yetişemediği kısımları kaza etmeye kalkmasının sahih olduğu yerde kalkar, noksanlarını kaza ettikten sonra ve imâmın selâm vermesinden önce namazını tamamlayıp, selâm vermekte yine imâma uyarsa, bazı alimlere göre bu durumda namazı fâsid olur. Fakat, bu hususta fetva namazın fâsid olmayacağı üzeredir.⁸⁹

Mesbûkla İlgili Bazı Mes'eleler

Mesbûk, -namazını tamamlamak üzere- kalkmış bulunduğu rek'ati, secde ile bağlamadan önce, imâmı tilâvet secdesini hatırlar ve bu secdeyi yaparsa, o mesbûk, bu secdede de imamına uyar. Mesbûk, bu durumda, eğer imamına uymazsa, namazı fâsid olur.

Fakat, eğer bu mesbûk, kalkmış bulunduğu rek'ati secde ile bağlamış bulursa, bu tilâvet secdelerinde imâma uymaz. Bu durumda imâma uyarsa namazı fâsid olur.

Bazıları «uymaması hâlinde namazı fâsid olur.» demişlerdir. Fakat, bu durumda esahh olan, namazın fâsid olmadığıdır.

Mesbûk olan bu kimsenin kalkmasından sonra, kalkmış bulunduğu o rek'ati secde ile bağlamadan, imâmı geçirmiş bulunduğu selbi secdeyi (namazın rûkûnlerinden olan secdelerden birini) hatırlar ve bu secdeyi yaparsa, o mesbûk secdede imamına gerek -uymuş ve gerek uymamış olsun, kendisinin namazı fâsid olur.

Mesbûk olan kimse, imâmla birlikte akşam namazından bir rek'ati kılmaya yetişmiş olsa, yetişemeyip geçirmiş bulunduğu iki rek'atte. Fatiha ile birlikte sûre de okur. Kuûdu (oturuşu) o iki rek'atin birincisinde yapar. Çünkü mesbûk, kıraat hakkında namazının baş kısmını kaza etmekte, kuûd (oturuş) hakkında da namazının son kısmını kaza etmektedir. Fakat sehve-dip, o iki rek'atin birincisinde kuûd etmese, kendisine sehiv secdesi lâzım gelmez. Çünkü, o rek'at bir yönden namazın birinci rek'ati olmaktadır.

Eğer mesbûk, dört rek'atli namazların sadece bir rek'atı-ne yetişmiş olsa, kazaya kalktığı zaman birinci rek'ati Fâtihâ ve zamm-ı sûre ile kılp oturur. Bu kuûddan sonra kıldığı rek'ati de fâtihâ ve zamm-ı sûre ile kılar. Ondan sonra kuûd etmiyerek -kalktıktan sonraki- üçüncü rek'ati sâdece fâtihâ ile kılar.

İmâmın, kıraati önceki iki rek'atte terk edip, son iki rek'atte kaza etmiş olduğu durumda, mesbûk imâma son iki rek'atte yetişmiş olsa, kaza ettiği rek'atlerde de o mesbûkun üzerine kıraat farz olur. Çünkü imâmın kıraati, yeri olan önceki iki rek'atte iltihâk etmiş olmakla, ikinci iki rek'at kıraatten hâli kalmış olmaktadır. İmdi geçmiş olan kırâtı kaza etmek kendisine lâzım gelir.

Bazıları : «Mesbûk olan bir kimse, teşehhüdü imamının selâm vermesinden önce okuyup bitirirse, yine başından başlıya rak teşehhüdü tekrar eder.» demişlerdir.

Bazıları da demişlerdir.

Bazıları ise Bazıları da

«Bu durumda kelime-i şehâdeti tekrar eder.»

«Sükût eder.» demişlerdir.

«Salevâtı ve duayı okur.» demişlerdir.

⁸⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 360-361.

⁸⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 361-362.

Fakat, bu hususta esahh olan kavi şudur: Bu kimse teşehhüdü ağır ağır okumalıdır. Ta ki, imâmı selâm verdiği zaman, kendisi de teşehhüdü tamamlayıp bitirmiş olsun.

Fakat, muktedi (imâma uymuş) olan kimse, imâmının tamamlamasından önce, kendisi teşehhüd'ü bitirmiş olursa, bu kimsenin sükût edip bekliyeceği hususunda ihtilâf yoktur.

Açıktan okunarak kılman namazlarda, mesbûk olan kimse, yetişmeyip geçirdiği kısımları kaza etmek için kalkmadıkça semâyı (sübhâneke'yi) okumaz. Sahih olan kavi budur.

İmâm sehven beşinci rek'ate kalktığı zaman, mesbûk olan kimse de ona uysa, eğer bu imâm dördüncü rek'atte kuûd etmiş ise (oturmuşsa) mesbûkun namazı mücerred kalkmış olması ile fâsid olur. Eğer imâm dördüncü rek'atte oturmamışsa, bu mesbûkun namazı, beşinci rek'ati -imâm ile birlikte- secde ile bağlamadıkça fâsid olmaz.⁹⁰

Lâhık'la İlgili Bazı Mes'eleler

Lâhık olan kimsenin -namaz esnasında- imâma bir müddet uymamasının sebebi vakit olur ki, tu da -bazen- uyumakla, veya abdestinin bozulmasından dolayı abdest almakla meşgul olması ile veya rükûl ve sükûd edecek bir yer bulamıya-cak kadar izdiham ve zahmet bulunması ile olabilir.

Bu durumda bu sebeplerden herhangi biri ile, -imâma uyarak kılmakta olduğu namazdan bir kısmını geçirmiş olan lâhık hakkındaki hüküm şudur : O lâhık, -mesbûkun aksine- önce geçirmiş olduğu o kısmı kaza edip, sonra eğer henüz imâmı namazı bitirmemişse, imâma tâbi olur. Namazın geçirmiş bulunduğu kısmını kaza ederken, lâhık kıraat eylemez. Bu durumda, imâmın namazını bitirmiş olmasından sonra kaza etmekte olsa bile, lâhıkıyine kıraat eylemez. Çünkü, lâhık olan kimse, hükmen imâmın ardıdadır. Bundan dolayı, geçirdiği kısmı kaza ederken, kıraat etmez.

Lâhık, kaza ederken sehvetmiş olsa, hükmen imâmın ardında bulunmasından dolayı, sehiv secdelerini yapmaz.

Lâhık kaza namazını tamamlamadan, imâmı sehiv secdeleri yapsa, bu lâhık imâmı ile bu sehiv secdelerini yapmaz..Ancak, namazını tamamladıktan sonra bu secdeleri yapar.

Eğer Lâhık ve imâmı misafir C Yolcu olur, fakat lâhık namaz esnasında- ikâmete (mukîm olmaya) niyyet ederse, -bu niyyeti ile- o lâhıkın namazı dört rek'ate dönüşmüş olmaz.

Saydığımız bu durumların hepsinde, mesbûk lahika muhaliftir.⁹¹

Kaç Rek'at Kıldığı Bilmeyen Kimse

Fetevâyı Hâkâniyye'de : «Bir kimse namaz kılarken üç rek'at mi veya dört rek'at mi kıldığını bilemese, eğer bu sehvi o kimsenin ilk sehvi ise, o kimse bu namazı yeniden kılar.» denilmiştir.

Fakat, «ilk sehvi ise» denilmesinde ihtilâf edilmiştir. Bazıları: «Kıldığı namazda ilk sehvi ise...» demişlerdir.

Bazıları ise : «O şeyde rükünde- vâki' olan ilk sehvi işe...»

demişlerdir. Bazıları da: «Bulûğa ermesinden sonra ilk sehvi ise...» demişlerdir.

H Bu hususta meşâyihin ekserisinin amel etmiş oldukları ise şudur: Bu sehiv, o kimsenin ömründe vâki olan ilk sehvi ise bu namazı yeniden kılar.

Fakat, o kimsede bu şekilde şüpheler çok kere meydana gelmekte ise, o kimse amele en uygun olanını araştırır.

Meselâ : Eğer o kimsenin kıldığı namaz iki rek'atlı namazlardan ise ve araştırması bir rek'at kılmış olduğu kanâatini verirse, .o kıldığı rek'ate bir rek'at daha ilâve ederek namazını tamamlar ve sonra sehiv secdelerini yapar,

Eğer, bu namazda, o kimsenin araştırması, iki rek'at kılmış olduğu zarınım kuvvetlendirir ve iki rek'at kılmış olduğu kanâatine varırsa, bu durumda -usulünce- kuûd edip (oturup), te-şehhüd ederek selâm verir ve yine secdelerini yapar.

Fakat eğer, o kimse araştırması sonucu hiç bir kanâate varamasa, şüphe ettiği şeylerden az olanı tutar ve' onunla amel ederek namazını tamamlar.

Meselâ : Eğer .o kimse, sabah namazını kılarken, bir rek'at yahut iki rek'at mi kıldığı hususunda şüpheye düşse, güya kendisini bir rek'at kılmış farz eder, fakat bu rek'atin sonunda ihtiyaten kuûd eder, oturur.) Çünkü, iki rek'at kılmış olması ihtimâli vardır..

Zehıyre Sahibi: «Dört rek'atlı bir namaz kılan kimse, şüpheye düşüp, kıldığı rek'atin birinci rek'at mi veya ikinci rek'at mi olduğunu bilemese, her rek'at sonunda kuûd eder (oturur.) demiştir.

Yâni, eğer o kimse araştırması sonunda bir kanâate sahip olmazsa, o kimse, şüpheye düşmüş bulunduğu rek'ati birinci rek'at farzeder. Fakat, rek'atin ikinci rek'at olması ihtimâli de bulunduğu için, bu /rek'atten. sonra kuûd eder (oturur.) Sonra bir rek'at daha kılar ve yine kuûd eder. Bu rek'at ona göre,, ikinci rek'at olarak kabul edildiği için... Sonra bir rek'at daha kılip yine kuûd eder; çünkü bunun dördüncü rek'at olma ihtimali vardır.

Sonra, bir rek'at daha kılip yine kuûd eder. Çünkü, bu rek'at o kimsenin namazının sonu olmaktadır.

Hasılı o kimse, bütün rek'atlerde ihtiyat ile amel eder.

⁹⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 362-363.

⁹¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 364.

Fetevâyi Fazliyye'de : «Namaz kılan bir kimse, bir rek'ati tamamlayıp ayağa kalktığı zaman, kıyam halinde iken, kılıp tamamladığı rek'atin ikinci rek'at mı, üçüncü rek'at mı olduğu hususunda şüphe edip hangi rek'ati tamamlamış olduğunu bilmeseydi, sahili kavil üzere o kimse hiç bir rek'atte kuûd eylemez. (oturmaz.) Çünkü, eğer o rek'at üçüncü rek'atse, onda kuûd olmadığı, zahirdir. Eğer bu rek'at ikinci rek'at ise, hangi rek'atte olduğunda tereddüt eden bu kimsenin kıldığı namaz da akşam namazı veya vitir namazı olduğu takdirde o kimse, kuûda avdet eder. (oturur.) Ve teşehhüd eder. Çünkü, o rek'atin üçüncü rek'at olma ihtimâli vardır. Bu namazlarda da üçüncü rek'atte kuûd etmek (oturmak), farz olduğu için eder ve sonra kalkıp bir rek'at daha kılar. Çünkü, bu rek'atin ikinci rek'at olması ihtimâli de vardır.

Fakat, eğer o kimsenin kıldığı namaz bu iki namazın dışında bir namaz ise, kıldığı rek'atin ikinci rek'at olması durumunda birinci ka'de (oturuş) yi yapmadan ayağa kalkmış olmakla kuûda (oturmaya) avdet etmez.

Eğer namaz kılan kimse, sabah namazında, kâim olduğu halde şüphe etse ve kâim olduğu (ayakta durduğu) rek'atin ikinci veya üçüncü rek'at olduğunu bilmeseydi veya akşam namazında ve vitir namazında şüpheye düşüp, kâim olduğu rek'atin üçüncü veya dördüncü rek'at olduğunu bilmeseydi veya dört rek'atli namazlarda şüpheye düşüp, kâim olduğu rek'atin dördüncü veya beşinci rek'at olduğunu bilmeseydi, o kimse kuûd eder. (oturur.) ve sonra kalkıp bir rek'at daha kılar.

Keza, bu şüpheye rükû'da düşmüş olsa veya rükû'dan sonra fakat, o rek'ati secde ile bağlamadan önce bu şüpheye düşse, yine kuûda avdet edip, teşehhüdü okur. Undan sonra kalkıp bir rek'at daha kılar.

Fakat, o kimse bu şüpheye birinci secdeye başını kaldırmadan düşmüş olsa, İmâm Muhammed (R.A.)'in kavli üzere, o kimseye namazını ıslâh etmek mümkün olur. Çünkü, onun kâim olduğu rek'at eğer zaide (fazla) değil ise, o namazı tamamlamak, o kimse üzerine lâzım olur. Ve eğer zâid (fazla) ise, İmâm Muhammed (R.A.)'e göre namaz fâsid olmaz. Çünkü, o kimse birinci secdeye şüpheye düştüğünden o secde ortadan kalkar ve ona i'tibâr olunmaz. Nitekim, birinci secdeye, namaz kılan kimseye hades vâki' olduğu (abdesti bozulduğu) zaman, o secdenin orta dan kalkması gibi...

Buna göre, o kimse, bu durumda, kendisine şüphe gelen birinci secdeyi bırakıp, kuûda (oturmaya) avdet eder.. Teşehhüd-de bulunur, sonra bir rek'at daha kılar.

Eğer bu şahsın, mezkûr şüphesi, onun başını birinci secdeden kaldırmasından sonra arız olursa, o kimsenin namazı ittifaqla batıl olur. Çünkü, o rek'atin zâid (fazla) olmak ihtimâli bulunduğundan, o kimse son ka'deyi terk etmiş olmaktadır. Bir rükûnu terk etmiş olduğu için de namazı bâtıl olur.

Musallî (namaz kılan kimse) eğer sehvederek, birinci veya ikinci rek'atte fatiha'dan önce sûreye başlamış olsa, o kimsenin sehiv secdelerini yapması vâcib olur. Çünkü, o kimse bu durumda, vâcib olan fâtihâ'yı te'hîr etmiş olmaktadır.

Eğer başladığı sûreden bir harf bile okumuş olsa yine sehiv secdelerinin vâcib olduğu Hâmiyye'de de zikredilmiştir. Bu mes'eleda az bir miktarın bile affedilmemiş olması, burada seh-vetmenin gâlib olmamasından (sık sık) vuku' bulmamasından) dolayıdır.

Fakat, açıktan okunacak yerde gizli okumak, gizli okunacak yerde açıktan okumak, hususundaki sehiv gâlib olduğundan dolayı, bu mes'eleda az bir miktar affolunmuştur.

Buna göre yukarıda zikredilen durumda, sehveden bu kimse, fâtihâ'ya dönüp onu kıraat eder (okur.) Sonra da sûreyi okur.

Keza, eğer o kimse, Fâtihâ Sûresini, başladığı sûreyi bitirdikten sonra hatırlarsa veya bunu rükû'da hatırlamış olursa, yine dönüp, tertib üzere önce fâtihâ'yı bundan sonra da sûreyi okur.⁹²

Sehiv Secdesi Nasıl Yapılır

Sehiv secdesi, namaz kılan kimse tarafından, selâm verdikten sonra, iki defa secde edilerek yapılır.

İmâm Şafii (R.A.) ve İmâm Ahmed bin Hanbel göre sehiv secdeleri selâmdan önce yapılır.

İmâm Mâlik (R.A.) 'e göre ise, sehiv ziyade etmekle olmuşsa, bu secdeler selâmdan sonra ve eğer sehiv bir noksandan dolayı ise, bu secdeler selâmdan önce yapılır.

İmâm Mâlik (R.A.)'den rivayet edilmiş olan bu husus, imâm Ahmed bin Hanbel (R.A.)den de rivayet edilmiştir.

Sehiv secdeleri hususunda imamlar arasında vâki' olan bu ihtilâf onun efdaiyyeti hakkındadır.

Hatta, sehveden kimse, eğer selâmdan önce sehiv secdelerini yapmış olsa, zahir rivayet üzere, Hanefî imamlarına göre de bu kâfi gelir.

Bu hususta yine ihtilâf hasıl olmuş ve bazıları: «Sehiv secdeleri birinci selâmdan sonra yapılır.» demişlerdir. Cumhurun kavli de budur. Bu kavil Şeyhü'l-islâm ve Fahrü'l-islâm'm da ihtiyar ettiği kavildir.

Bazıları da: Sehiv secdeleri iki selâmdan da sonra yapılır.» demişlerdir. Bu kavil ise, Şemsül-einme ve Fahrü'l-islâm'ın kardeşi Sadrü'l-islâm'm ihtiyar ettikleri kavildir. Hidâye sahibi de bu kavlin sahih olduğuna hükmetmiştir. Keza, Zahirîyye'de ve Yenâbî'de de bu kavil sahih görülmüştür.

Sehiv secdelerini yapan kimse, bu iki secdeden sonra, teşehhüd eder ve yine selâm verir. Çünkü, Resûlullah (S.A.V.) Efendimizin böyle yaptığı rivayet edilmiştir.

Tahâvî'nin ihtiyar (seçip kabûl) ettiğine göre, sehiv secdelerini yapan kimse, bu secdelerin ka'desinde

⁹² Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 364-367.

(oturuşunda) namazların ka'desinde olduğu gibi- Peygamber (S A.V.) Efendimize Salevât getirir ve me'sûr duaları okur.

İmâm Kerhî: Sehiv secdelerinin ka'desinde Salevâtı ve me'sûr duaları okur.» demiştir. Hidâye Sahibi de bu kavlin sahih olduğuna hükmetmiştir.⁹³

Sehiv Secdeleri İle İlgili Bazı Mes'eleler

Bir kimse, nafil olarak iki rek'at namaz kılar ve bu namazda sehvetmiş olduğu için sehiv secdelerini yapmış olursa; bu kimse kılmış bulunduğu bu namazın tahrimesi üzerine (ifti-tâh.tekbiri ile 3iki rek'at namaz daha bina etmemelidir. Çünkü, bu durumda, o kimsenin yapmış olduğu sehiv secdeleri, zarûret-sdz olarak namazın ortasında kalmış olur.

Ancak, o kimse, kılmış olduğu iki rek'atin tahrimesine Cifti-tâh tekbirine), iki rek'at daha bina etmiş olsa, namazı fâsid olmaz. Fakat, sahih olan kavle göre böyle yapan kimse, sehiv secdelerini iade eder.

Misafir (yolcu) olan kimse, öğle namazını iki rek'at olarak kıldıktan ve bu iki rek'atteki sehvinden dolayı, sehiv secdelerini yaptıktan sonra, ikâmete (mukîm olmaya) niyyet aylese, o kimse namazını tashihe muhtaç olduğu için, yaptığı sehiv secdeleri batıl olur ve o kimse namazını dört rek'ate- tamamlar.

Musallî, namazın sonunda teşehhüdü unutup sslâm ve rir ve sonra hatırlayıp teşehhüdü okumaya başlar, fakat tamamlamadan yine selâm verirse, İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'a göre, o kimsenin namazı fasid olur. İmâm Muhammed (R.A.)'e göre ise, fâsid olmaz. Fetva ise, İmâm Muhammed (R.A.)'in kavli üzeredir.

Zikredeceğimiz şu mesele de yine bu ihtilâf üzeredir: Eğer bir kimse, fâti'hâ'yı veya sûreyi unutup, rûkû'a varınca hatırlayıp, sonra onu kıraat için döner fakat kıraati tamamlamadan secde ederse, bazıları: «O kimsenin namazı fâsid olur.» demişlerdir. Lâkin evlâ olan fâsid olmadığıdır.

Namaz kılan kimse, eğer gizli okunacak yerde açıktan ckur veya açıktan okunacak yerde gizli okumuş olui ve bu durumu fâti'hâ'mn bir kısmında hatırlamış olursa, açıktan okunması gereken namazda fâti'hâ'yı bir rek'atte açıktan. okunanla gizli okunan bir arada toplanmış olmaması için- iade eder. (tekrar açıktan-okur).

Namaz kılan kimse, birinci rek'atte kıraat etmiş olduğu sûreden sonraki sûreyi okumayı murad etse de, -burada denildiği gibi- ondan bir önceki sûreyi okumuş olsa, kendisine sehiv secdeleri vacip olmaz.

Kendisine sehiv secdeleri vâcib olan kimsenin selâm vermiş olması, o kimseyi namazdan, mevkuf bir çıkışla çıkarmış olur. Bu hüküm, İmâm-ı A'zam (R.A.) ile İmâm Muhammed (R. A.)'e göredir,

Bu durumda, o kimse eğer sehiv secdelerini yaparsa tekrar namaza dönmüş olur; bu secdeleri yapmazsa, namaza dönmüş olmaz.

İmâm Muhammedi (R.A.) 'e göre ise, kendisine sehiv secdeleri vacip olan kimseyi, selâm vermiş olması asla namazdan çıkarmaz.

Şu mes'ele zikrettiğimiz bu ihtilâf üzerine bina kılınmıştır : Bu kimse, selâm verdikten sonra, kendisine başka bir kimse iktidâ etmiş (ona uyarak ardında namaz kılmış) olsa, İmâm Mu-hamraed (R.A.)'e göre, o kimsenin iktidâsı mutlaka sahihtir.

İmâm-ı A'zam (R.A.) ile İmânı Ebû Yûsuf (R.A.)'a göre ise, eğer o kimse sehiv secdelerini yaparsa, kendisine iktidâ etmek sahih olur, eğer bu secdeleri yapmazsa ona uymak sahih olmaz.

Kendisine sehiv secdeleri vacip olan kimse, eğer misafir (yolcu) olur ve selâm verdikten sonra ikâmete t mukîm) olmaya niyyet ederse, o kimsenin namazı mutlaka dört.rek'âte dönüşmüş olur.

Fakat, İmâm-ı A'zam (R.A.) ve İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'a göre, o kimse eğer sehiv için secde ederse namaz dört rek'a-te dönüşmüş olur. Fakat, eğer secde etmezse, namazı dört rek'ate dönüşmüş olmaz.

Eğer, o kimse selâmdan sonra kâhkaha ile gülerse, İmâm Muhammed (R.A.)e göre, abdesti bozulur. İmâm-ı A'zam (R.A.) ile İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) 'a göre ise, bu durumda abdesti bozulmaz.⁹⁴

ZELLE-I KARİ (NAMAZ İÇİNDE KUR'ÂN OKURKEN YANILMA)

Kur'an'da Bulunmayan Bir Lafız Gibi Okumak

Namaz içinde meydana gelen zelle ve hata hususunda asıl ve kaide şudur: Okunmuş bulunan lafız gibi bir lafız, eğer Kur'an-ı Kerîm'de bulunmazsa ve bu lafzın manâsı da Kur'ân lafzının manâsından uzak olursa ve o lafız ile, Kur'ân lafzının manâsı fahiş bir değişiklik ile değişmiş bulunursa, o kadar ki bu iki manâ arasında bir münâsebet bile olmasa, bu durumda, namaz kılan kimsenin namazı fâsid olur.

Meselâ. hâze'l-ğurâb yerine hâze'l-ğubâr okumak böyledir ve namazı bozar.

Okunan şeyin benzeri Kur'ân'da bulunmaz ve onun hiç bir .manâsı olmazsa -ki bu durumda, o lafzın manâsının Kur'ân'ın manâsına uzak olup olmadığına da hükmedilemez bu durumda da namaz bozulur.

Meselâ: yevme tüble's-serâir yerine yevme tüble's-serâil şeklinde okumak gibi...⁹⁵

⁹³ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 367-368.

⁹⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 368-370.

⁹⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 371.

Benzeri Kur'an'da Bulunan Fakat Manası Uygun Olmayan Okuyuşlar

Okunmuş buîunan lafız gibi bir lafız Kur'ân'da bulunsa ve fakat, okunan lafzın manâsı, murad edilen lafzın manâsından uzak olursa; ancak murad olunan o lafzın manâsı, lafzın yeni şekilde okunması ile fahiş bir şekilde değişmiş olmazsa, o kimsenin namazı imâm-ı A'zam ile İmâm Muhammed'e göre bozulur. İhtiyata uygun olan da budur.

Bazı meşâyih de: «Umûm belva olduğu için, o kimsenin namazı bozulmaz» demişlerdir, imâm Ebû Yûsuf'un kavli de böyledir.

Eğer okunmuş bulî'nın lafzın benzeri Kur'ân'da bulunmaz ve fakat bu lafızla, Kur'ân lafzının manâsı değişmiş olmazsa, kavvâmiyn yerine kayyâmiyn okumak gibi- bu durumda da yukarıdaki gibi yine ihtilaf vardır.

İmâm Ebû Yûsuf'a göre, o kimsenin namazı fâsid olur.

İmâm-ı A'zam ile İmâm Muhammed'e göre ise, o kimsenin namazı fâsid olmaz.

Buna göre, manânın fazla bir şekilde değişmiş olmaması halinde, namazın bozulmaması için mu'teber olan, İmâm Ebû Yûsuf'a göre, Kur'ân'da o lafzın mislinin bulunmasıdır; İmâm-ı A'zam ve İmâm Muhammed'e göre ise, bu iki lafzın manâ bakımından uygunluklarıdır.

Mutekaddimin imamlarının bu husustaki kaideleri, zikretmiş olduğumuz bu kaidelerdir.

Muhammed bin Mukâtil, Muhammed bin Selâm, İsmâîl bin Zâhidî, Ebû Bekir bin Saîdî'l-Belhî, Hindvânî, İbnî'l-Fadl ve Halvânî gibi müteahhirîn âlimleri ise şu kaide üzerinde ittifak etmişlerdir: Kâriin (Kur'ân okuyan kimsenin) hatası i'rabda (kelimelerin sonlarındaki harflerin nasıl harekelenip nasıl okunacağı hususunda) olursa, namaz asla fâsid olmaz.

Hatta, eğer hata ile okuduğu İ'rabın doğru olduğuna- i'fikad etmek küfür bile olsa, yine namazın fâsid olmayacağını Kâdîhân tasrîh etmiştir. Çünkü insanların ekserisinin i'rab şekillerini birbirinden ayıramadıklarından dolayı bu husustaki hatâ afvedilmiştir.

Bu hususta müteahhirîn'in kavli daha geniştir ve fakat mutekaddiminin kelâmı ihtiyata daha uygundur.

Çünkü, namaz kılan kimse, -doğruluğuna- inanılması küfür olan okuyuş şeklini kasden yapmış olsa, bu durumda onun kâfir olması tahakkuk etmiş olurdu. Küfür olan şey ise kıraat olmaz.

İbn-i Hümâm'ın dediğine göre, o kimse kâfirlerle konuşmuş olacağından namazı fâsid olur. Çünkü, namaz kılan kimse, namaz esnasında insanların sözlerinden, küfür olmayanı bile söylese namazı bozulur; nerde kaldı ki küfür olanı konuşmakla namazı bozulmaya Zelle-i kârî (namazda Kur'ân okuyan kimselerin hatası) meselelerinden, mutekaddimin veya müteahhirîn imamlarından nakledilmiş bulunmayan mes'eielere, onların zikretmiş oldukları bazı mes'eielelere kıyâs edilemezler.

Ancak, lûgat ilminde, arapça ilimlerinde, meâ.vîde ve bunlar gibi tefsîr ilminin muhtaç olduğu şeylerde tam bir ilimle kıyâs olunur; tâ ki, bu konularda kâmil bir ilim sahibi olan kimse, mutekaddiraîn'in kavli üzere, hangi şeye inanmanın küfür olduğunu, -okuma esnasında yapılan- hangi değişikliğin fahiş olup, hangisinin fahiş olmadığını, hangi lafzın manâsının uzak olduğunu veya uzak olmadığını bilsin.

Ayrıca müteahhirîn'in kavline göre, harflerin mahreçlerini bilip, mahreç bakımından birbirine yakın olan harflerle yakın olmayan harfleri temyiz edebilsin.⁹⁶

Bir Harf Yerine Başka Bir Harf Okumak

Kârî (namazda Kur'ân okuyan kimse), bir harf yerine diğer bir harfi -bedel olarak- okursa, bu durumda kaide şudur:

Eğer o iki harf arasında mahreç yakınlığı bulunursa meselâ: (kaf) ile (kâf) gibi... Veya o harflerin ikisi de, bir mahreceden çıkmakta ise, meselâ: u-(sîn) ile Bu durumlarda o kimsenin namazı fasî olmaz.

Bu hususta Muhıyt'ta lüzumlu bir kayıt daha zikredilmiştir ki, bu kayıt da şudur: O iki harften herhangi birinin diğerine tebdil edilmesinin caiz olması da mu'teberdir. Meselâ: (cim), (ş!n) ve (ye). Bu üç harf aynı mahreceden iken bunlardan birinin diğerinin yerine tebdîl edilmesi (bedel olarak o harfin yerine okunması) caiz olmadığından, namaz kılan kimsenin, onlardan birini diğerinin yerine bedel olarak okuması, namazs bozar.

Bir kârî, 3 (zel) yerine, (zı) yi okusa, meselâ: (telezzü'l-a'yün) yerine, (telazzu'l-a'yün) okuması gibi... (mimmâ zeree) yerine (mimmâ zaree) okuması gibi.

Veyâhud.dad) yerine (zı) okuması veya bunun tersini yaparak (zı) yerine (dad) okuması, me'selâ: (mağdûb) yerinet (mağzûb) ve Jife (zafer) yerine (dafer) okuması gibi...

Bu durumlarda, o kimsenin namazı fâsid olur (bozulur). İmamların büyüklerinin kavilleri de bu şekildedir. Çünkü bu değişiklik, bir harfe bedel olarak başka bir harfin okunmuş bulunduğu lafızların, bazılarında değişiklik fahiş olmakta ve bazılarında da -bu değişiklikten dolayı- hiç bir manâ bulunmamaktır. (zı) İle, i (zel), ikisi bir mahreceden olmaına rağmen, (zı) (zel)'e bedel olarak okunması caiz değildir.

Bu mes'eSede, Muhammed ibn Seieme'den namazın.fâsid olmayacağı rivayet olunmuştur. Zira, acemler (arab olmayanlar) bu harflerin birbirinden ayırd edemeyeceklerinden, bu gibi değişikliklerin olacağından çok sık

⁹⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 371-372.

meydana gelmesinden dolayı, afvolunacağına zâhib olmuştur.

Kâdî İmâm Şehîd Muhsin: «Birbirine bedel olarak bu harflerin okunması hususunda -kendisine suâl sorulan-müftinin, cevâb olarak şöyle demesi en güzel olanıdır: Bir harfî diğerine bedef olarak okuma, okuyan kimsenin lisânında cereyan ederse ve o kârî, bu harflerden bazısını diğer bazısından ayırd edemezse ve o kelimeyi lâyük olduğu veçhile edâ ettiğini zannetmekte ise, o kimsenin namazı fâsid olmaz (bozulmaz),»

Bu mes'eledde, Kâdî Muhsin'in zikretmiş olduğu kavile benzer kaviller, Muhammed bin Mukâtîl'den ve Şeyhü'l-islâm İsmâîl ez-Zâhidî'den de rivayet edilmiştir.

Fetâvâyı Hücce'de: «Bu ibdâl'in meydana geldiği namazın fâkihler hakkında iadesiyle ve avam hakkında da caiz olmuş olması ile fetva verilir.» denilmiş olmasının manâsı, Şeyh Muhsin'in sözünün manâsı gibidir.

. Zehiyre'de zikrolunan da yukarıdaki kavi! gibidir, Zehiyre'de şöyle denilmiştir: «Herhangi bir harf arasında, mahreç beraberliği ve mahreç yakınlığı olmasa ve fakat bu iki harften birini diğeri yerine okumakta umûm-i belvâ bulunsa, meselâ: tedlîl yerine (dad) yerine 3 (zel) (fî tezlîl) okumak gibi...

Ve, i (zei) yerine (ze) veya tdad) yerine (zt) okumak gibi... Bazı meşâyihe göre bu durumlarda, o kimsenin namazı fâsid ofmaz. i (zel),(ze) ve (dad) harflerinin ibdâlt (birbirinin yerine okunması) hakkında Kâdlhân'ın zikretmiş olduğu mes'elelerin -alınıp- bu kitabta da zikredilmesi münasib görüldü.

Namaz kılan kimse eğer, d ad) yerine. (zı) ile (ve'i-a' diyâti Zabhan) diye okursa namazı fâsid olur. (liyeğyza bihümül'-küffâr) kavli şerifinde, (zt) yerine (dad) eğiyaiveya i (zel) ile(iyeğyze) şeklinde okursa namazı fâsid olmaz. (haDrâ) kavlinde, (Dad) yerine i (dâl) ile (hadrâ) şeklinde veya (Dad) yerine J (zel) ile (hazrâ) şeklinde okursa namazı fâsid olur. (ğayri'l-mağdûbi)'de,(Dad) ye'rine (Zı) (ğayri'l-mağZûbi) şeklinde veya (Dad) yerin (zel) İle (ğayri'l-mağZûbi) şeklinde okusa namazı fâsid olur. v" (ve le'DDâllih) (zı) ile İcjuâilSfj (ve leZZâlîn) şeklinde veya ; (dal) (ve leddâllîn) şeklinde okursa namazı fâsid olmaz.

Fakat i (zel) ile İjüüJISfj (ve lezzâlîn) şeklinde okursa namazı fâsid olur. (Tal'uhâhedîmün)'de (Dad) yerine i (Taruhâ-hezîmün) şeklinde veya (Zı) ile (Ta'uhâ heZiymün) şeklinde okursa namazı fâsid olur.

bi-Zallâmin lil'abld) de Ji (Zı) yerine İ (zel) ile (bi-zellâmin lil'abld) şeklinde okusa namazı fâsid olur.

(mûtû bi-ğayZiküm)'de (Zı) yerineDad) mûtû bi-ğayDiküm) şeklinde okusa namazı fâsid olmaz."

İkii ILî(feZZan ğalıyZa'!-Kalb)'de iki (zı)'nın her birinin yerine (feddan ğalıDa'l-Kalb) şeklinde okusa namazı fâsid olur. (ve câekümü'n-nezîr)'de, (zel) yerine (Zı)ile câekümü'n-naZıyr) şeklinde okusa, namazı fâsid olmaz.

(ve hüve mekZûmün)'de^(Dad) ilelâki hüve mekDû-mün) şeklinde veya i (dâl) (ve hüve mekdûmün) şeklinde okusa, namazı fâsid olur.

(nâDîretün ilâ rabbihâ nâZîretün)'de, birinci kelimedde yerine (Zı) ile, son kelimedde de Ji (Zı) yerine (Dad) ile (nâZîretün iia rabbihâ nâDîratün) şeklinde okusa, namazı fâsid olmaz. (feterDâ)'da, (Dad) yerine u (Zı) ile (feterZâ) şeklinde okusa, namazı fâsid olur. (zülliîet KuTûîhâ tezlîlen)'de i (zel)yerine (Dad) ile Sulau (Dullîlot KuTûfîhâ teDlîlen) şeklinde okusa, namazı fâsid olur. Fakat eğer i (zel) yerine (Zı) ile clîfe (Zulîllet kuTûfîhâ teZlîlen) şeklinde okusa, namazı fâsid olmaz.

(fe-Zallet a'nâkuhüm)'de (Zı) yerine (Dad(fe-Dallet a'nakuhüm) şeklinde veya (Zı) yerine ; (zel) ile (fe-zeiîet a'nakuhüm) şeklinde okusa, namazı fâsid olmaz. . (ve zellelnâhâ lehüm)'de, i (zel) yerine (Dad) "e (ve Dallelnâhâ lehüm) şeklinde okusa, namazı fâsid olur.

Fakat, eğer (Zel) yerine (ve Zallelnâhâ lehüm) seklinde okusa, namazı fâsid olmaz. (flteDlîlin)'de (Dad)yerine teziîlih) şeklinde okusa, namazı fâsid olmaz.

Fakat, eğer (Dad) yerine ile okusa, namazı fâsid olur. (İn. yettebi'üne ille'Z-Zanne ve inne'Z-ZanneJ'de .fı (Zı) yerine (' yettebi'üne ille'DDanne ve inne'D-Danne) şeklinde okusa, namazı fâsid olur.

(ezâ'û bihl)'de, (zel)" yerine (Dad)ie (eDâû bihl) şeklinde okusa, namazı fâsid olmaz. (men yûDlîli'ilahü)'det (Dad) yerine (Zı) ile şeklinde okusa, namazı fâsid olmaz. (feraDe'aleyke'l-Kur'âne)'de, (Dad) yerine (feraZa aleyke'l-kur'âne) şeklinde okusa, namazı fâsid (zel) ile (fî teZHlin) şeklinde (Zı) ile olur. (zel) ile fâsid olur. '(Dad) ile olur. (le ceml'un hâzirûn)'da. (zel) yerine (Dad) ile (le cemVun hâDîrûn) şeklinde okusa, namazı fâsid olmaz. (eizâ Dalelnâ)'da (Dad) yerine (Zı) ile, Ui (eizâ Zalelnâ) şeklinde okusa; namazı fâsid olmaz. (feraDe fîhinne'l-haccej'de, (Dad) yerineflhinne'l-hacce) şeklinde (Dad) yerine (feraze flhinneM-hacce) şeklinde okusa, namazı (ve zerû Zâhire'l-ismi)'de (zel) yerine (Zı) ile Zarû Zâhire'l-ismi) şeklinde veya (zel) yerine

(ve Darû Zâhire'l-ismi) şeklinde okusa, namazı fâsid fyece'alûlillahi mimmâzeree)'de (zel) yerine (Dad) (ve ce'aiû üüahi mimmâ Daree) şeklinde veya (zel) yerine (ve ce'alû lillahi mimmâ Zaree) şeklinde okusa, namazı fâsid olur. (ve telezzûl'a'yünü)'de '(ze0 yerine (ve teleDDü'i-a'yünü) şeklinde veya (zei) yerine (Zı) (ve teleZZü'l-a'yünü) şeklinde okusa, namazı fâsid olur⁹⁷

Kelimeyi Bölmek

Namaz kılan kimsenin bir kelimeyi okurken bazı harflerini söyledikten sonra nefesini kesmesi hakkındaki hükme gelince:

Meseiâ: (el-hamdü lillah) demek istese de, (ei) deyince nefesi kesüse veya bu durumda okuyacağı şeyin kalan

⁹⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 373-376.

kısmını unutsa, sonra da hatırlayarak (hamdü lillah) dese veyahud da hatırlayama-yıp, kalan kısmını terk ederek, diğer bir kelimeyi okumaya geçse, Şeyhü'l-İslâm Şemsü'l-eimmeti'l-Halvâm bu gibi durumlarda «namaz fâsid olur» şeklinde fetva vermiştir.

Fakat, meşâyihiin ekserisi: «Nefesin kesilmesi ve unutmak umûm-i belvâ Dİduğı için, bu durumda namaz fâsid oimaz» demişlerdir.

Bu sebeblerin muktezâsi üzere, eğer namaz kılan kimse, zikredilen bu jeyle, kasden yapmışsa, onun namazının fâsid olduğunu söylemek daha jygundur.

Bazı meşâyihi de, bu hususu tafsilâtı ile ele alarak: «O kelimeye bakılır; eğer o kelimenin tamamını zikretmek namazı ifsâd ederse, bir kısmını zikretmiş olmak da namazı ifsâd eder (bozar). Aksi takdirde bu durumda namaz bozulmuş olmaz.

Kâdihân bu kavil için: «Sahih olan budur» demiştir.

Ayrıca Kâdihân: «Namaz kılan kimse, eğer (Hattâ meTla'i'!-fecn)'i okumayı murad eder ve (el-fec) deyince nefesi kesilir ve bu durumda rûkû' ederse, o kimsenin namazı fâsid olmaz» demiştir.

Meşâyihiin bazıı da: «Bu hususta isim iie fiil arasında fark var, bu durumda, bir İsimde nefesin -okumanın- kesilmesi vuku' bulmuşsa, namaz fâsid olmaz. Fakat, bu hal bir fiilde meydana gelmişse, namaz bozulmuş olur.

Meselâ: (yeşkürûn) demeyi murad etse ve (yeş...) deyip, bu kelimenin kalan kısmını terk etse; o kimsenin namazı fâsid olur.

Çünkü isimde bulunan (lam) zâiddir. (kelimenin aslından değildir, faz-ladfr). Bundan dolayı (elhamd)'in (el)'ini okuyup, kalan kısmını îerkeden kimse, bir kelimeyi kesmiş olacağından, o kimsenin namazı fâsid olmaz.» demişlerdir.

Bu kavlin doğru olması ve kendisi ile amel edilmesi için namaz kıtan kimsenin, bu isimde de yalnız (elif-lâm)'ı kesmiş, yâni sadece, harf-i ta'rii olan bu (elif-lâm'ı, başına gelmiş olduğu isimden ayırmış olması gerekir.

Fakat, (elif-lâm)'e başka bir harf daha ilâve ederse, meseiâ: (el-fecn) kelimesinden gül (el-fec) kadarını veya (elhamd) kelimesinden (el-h) kadarını okuduğı, zaman bu îark doğru olmaz.

Bu mes'eleda meşâyihiin bazıında: «Eğer zikredilen bu bir kısmı okunan kelimelerin bir manâsi bulunur ve bu manâ ile Kur'ân'ın manâsi fahiş bir değışiklikle değışmiş, olfnazsa, o kelime ile namaz fâsid oimaz.

Fakat, eğer o kelimenin sahih bir manâsi olmaz; bilakis Kur'ân'ın manâsını fahiş bir değışiklikle değıştirirse, o kelime îie namaz fâsid olur.» demişlerdir.

Bu mes'eleda evlâ' olan, nefesin kesilmesinde ve unutmada umûmun

kavli ile ame! etmektir.

Bunun kasden yapılması hâlinde ise, Kâdlhân'ın sahih,gördüğü kaville ve tafsilâtını verdiğimiz diğer kavillerle amel olunur.⁹⁸

Durulmaması-Gereken Yerde Durmak

Durulmaması gereken yerde durmak, başlanmaması gereken yerden başlamış olmak namazın fâsid olmasını gerektirmez.

Böyle yapmak, alimlerin ekserisine göre, nefesin kesilmesi ve unutmak sebebi ile umûm-i belvâ olup, avam ve acem (arap .olmayanın manâyı bilmemelerinden dolayı, bu hususta temyiz (nerede durup, nerede başlayacağını bilip ayırt etmek) mümkün değildir.

Bazı âlimlere göre, durulması gereken yerden başka bir yerde durmakla veya başlanması gereken yerden başka bir yerden başlamakla, manâ fahiş bir şekilde değışirse namaz fâsid olur. .

Meselâ: Namaz kılan kimse (İâ ilahe) deyip dursa, daha sonra da

(illâ hû) diye başlamış olsa, (velekadv'e'ssayne'liezİneûü'l-kitâbemin

kabliküm) deyip dursa, daha sonra da' ve iyyâküm eni'ttekullah)'ı okuyarak başlasa,

Veya, (yührocüne'r-resûl) deyip dursa ve sonrada iyyâküm en tü'minû billahi rabbîve rabbeküm) diye başlamış

olsa, Veya, (ve kâleti'l-yehûd) diye dursa ve sonra

(Uzeyri nübnüllâh) diye başlamış olsa,

Veya, diye dursa ve sonra (yeduiiahi mağlû-ietüm) diye başlamış olsa,

Veya, keferel'lezzîne kâlû) diye dursa ve sonra (inne'!âhe hüve'l-mesihü'öhü meryem) diye başlasa,

Veya. (inne'llahe sâlisü selâsetin) diye başlamış olsa;

Zikretmiş olduğumuz bu yerlerde veya bunlara benziyen diğer yerlerde durmuş ve başlamış olsa, sahih olsn kavle göre, bunların hiç biri ile namaz fâsid olmaz. Çünkü bunlarda umum belvâ vardır.⁹⁹

Bir Harfi Başka Bir Kelimeye Bitiştirmek

Namaz kılan kimse, eğer bir kelimenin sonundaki harfi diğer kelimenin başına bitiştirse, meselâ:

Veya. zikrettiğimiz bu misallerde ve bunlara benzer bir şekilde, başka yerlerde bir kelimenin son harfini, diğer

⁹⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 376-377.

⁹⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 377-378.

kelimenin baş harfine bitişirmiş olan kimsenin namazı, alimlerin ekserisinin kavillerine göre fâsid olmaz. Hatta Kâdîhân: «Namaz kılan kimse, zikredilen bu şeyleri kasden yapmış oisa bile, yine namazı fâsid olmaz.» demiştir.

Tehzîb Şerkinde de: «Sahih olan kavil budur.» denilmiştir.

Çünkü, bir kelimeyi diğer bir kelimeye vaslederken (okuma esnasında bir kelimedenden diğer kelimeye geçerken) birinci kelimenin sonu ikinci kelimenin başına, zarurî olarak bitişir.¹⁰⁰

İyyâke Kelimesinde Durmak

Fetâvâyı Hucce'de: «Namaz kılan bir kimse, Fâtihâ sûresinden (iyyâke na'büdü ve iyyâke neste'yn) âyetini okurken (iyyâke) üzerine durup sonradan (na'büdü) demesi uygun değildir. Belki, evlâ ve esahh olan: (iyyâke na'büdü ve iyyâke neste'yn) âyetini vasi ü; (durmadan) okumaktır.» denilmiştir.

Bazı şeyhlerin kavillerine göre. {İyyâke) üzerinde duran ve sonra (na'büdü) yü okuyan bu kimsenin namazı fasid olur.

Ancak zahir olan, bu durumda namazın fâsid olacağına hükmedenin muradı şudur: Eğer o kimse (iyyâ) veya benzeri üzerine sükût ederse namazı fâsid olur, demektir. Aksi takdirde, bu durumda namazın bozulacağını vehmetmek âlime değil gafile bue uygun olmaz.

Bazı meşayih, bu hususun tafsilatına inerek: «Eğer anlatıldığı şekilde kıraat eden kimse, Kur'ân'ın keyfiyetini bilir ve fakat onun lisânında bu -anlatılan şekildeki- kıraat cereyan ederse, mesela: (iyyâke na'büdü) kırâtinde (kaf)'in birinci kelimedenden olup, ikinci kelimedenden olmadığını bilirse, o kimsenin namazı fâsid olmaz.

Fakat, onun itikadında Kur'ân-ı Kerîm, okuduğu gibi olursa (yani okuduğu gibi olduğuna inanırsa), meselâ: (kef)'in ikinci kelimedenden olduğuna inanır ve bu itikatla okursa, o kimsenin namazı fâsid olur.

Zira, o kimsenin irâdesine bakılırsa, -inancına İtibar edilirse- onun okuduğu Kur'ân-ı Kerîm'den (yani onun bir parçası olarak) sayılmaz.» demişlerdir. Bu hususta sahih olan, alimlerin ekseriyetinin kavlidir.¹⁰¹

Bir Harf Yerine Başka Bir Harf Okumak

(ha) yerine

(he) ile

Mültakat'da: «namaz kılan kimse, eğer (el-hemdü İllahi) şeklinde okursa, . Veya (kaf) yerine (kef) ile "(kül hüvelîâhü ehad)

şeklinde okursa,

Bu kimsenin, -okuduğu- bu şekillerden başka, doğru bir şekilde okumaya gücü yetmezse, kıldığı namaz caizdir, fâsid olmaz.

Keza, bu kimse (el-Hamdü lillâhi) şeklinde okusa, yine namazı fâsid olmaz.

Namaz kılan kimse, eğer; (zel) yenne(dai) ile, (kul eüzü) yü, (Kuieüdü) şeklinde okusa.

Veya (fe sâe sabâhu'l-jnünzerine) lafzında (en-munzerine)yi (zei)i esreli okuyarak (el-münzirine) şeklinde okusa, Bu kimsenin namazı fâsid olmaz. Çünkü, (eüdü), (ercü'u) manâsındadır. (be) ise (ifâ) manâsına gelmekte olduğundan, bu sözün (ercü'u !grabbîil-felak)(felak'fın Rab-bine dönerim), demek olur.

(fesâe sabâhu'l-münzirine) şeklinde okunması hâlinde de, bu kelâmın manâsı: Resullerin, sabahla beraber, kendilerini yalanlayan kavmin üzerine dahil olmaları... demek olur.

Keza, namaz kılan kimse, eğer s (dal) ile (yeüdüne biricâ-lin) şeklinde okusa. Veya, (fenzur keyfe kâne âkıbetü'münzerine)yi (zel)'i esreli okuyarak fenzur keyfe kâne âkıbetü'l -münzirin) şeklinde kıraat etse, bu durumda: Peygamberlere, kafirlere karşı yardım görmelerine bak... demek olur ki, yine o kimsenin namazı fâsid olmaz.¹⁰²

Dilinde Rekâket Olan Kimse

Elseğ: Diiinde rekâket, kekemelik, tutukluk bulunan kimse), (Rab) yerine (Lam) ile LJ (leb).dese, bu kimsenin namazı fâsid olmaz. ye dönüştüren veyahutta, mutlak olarak bir harfî diğer bir harfe dönüştüren kimsedir.

Elseğ diiinde rekâket bulunan) .kimse hakkındaki hükümde muhtar olan şudur:

Böyle bir rekâketi'bulunan kimsenin, dilini düzeltmesi için Hâimâ gayret sarfetmesi vâcibtir. Bu hususta gayret sarfetmeyi terk ederse ma'zur olmaz {özürlü sayılmaz).

Fakat bütün,gayretini sarfetmesine rağmen, dilini düzeitemezse ve o kimse, telaffuz edemediği harfin bulunmadığı bir âyet de bulunmazsa, kendi hakkında kılmış olduğu namaz caiz olur.

Fakat,dilinde böyle rekâket bulunan bu- kimsenin başkalarına imâm olması caiz olmaz. Çünkü, bu kimse, söyleyemediği harfî söyleyebilen kimse-karşısında ümml mesabesindedir.

¹⁰⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 378.

¹⁰¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 378-379.

¹⁰² Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 379-380.

Bu kimsenin, kendisinin telaffuz edemediği harfi telaffuz edebilen bir kimseye iktidasi (ona uyarak namaz kılması) mümkün olursa, tek başına namaz kılması caiz olmaz.

Bu kimse, içinde telaffuz edemediği harfin bulunmadığı bir âyet bulursa, namazda o âyeti okuması gerekir. Böyle bir durumda, bulduğu bu âyeti okumayıp, bilakis telaffuz etmekten âciz olduğu âyeti okursa, o kimsenin namazı caiz olmaz.

. Çünkü, telaffuzdan âciz olduğu harf ile kıldığı namazın caiz olması zarureten dolayıdır. Tam okuyabileceği âyet bulununca bu zaruret ortadan kalkmış olur. Zaruret ortadan kalkmış olunca da, telaffuz edemediği harflerin bulunduğu âyeti okuması iie namazı fâsid olmuş olur.

Bu hüküm elseğ (dilinde rekâket olan, kekeme kimse), ve yukarıda zikredildiği gibi- durum itibariyle ona benziyen kimseler hakkındaki kavillerin en sahihidir.¹⁰³

Harekeyi Değiştirerek Okumak

(ve izi'btelâ İbrâhime Rabbühû)kav[-i şerifinde (mim)i ötre ile ve (be)'yi de üstünle okuyarak Hj (ve izi'btelâ İbrâhlmü Rabbühû) şeklinde kırââî eden kimsenin, Veya, (el-Hâ'İku'i - Bâriü'l - Müsavvirü) lafz-t şerifinde, j (vav)ı üstünlü olarak okuyup "(el- Hâliku'l - Bâriü'l -Müsavverü) şeklinde telaffuz eden kimsenin, Veya, (ve hüve yûT'imü ve lâ yûT'amü) lafzında (ayın)ı birincide üstünlü, ikincide de esreji olarak (ve hüve yûT'amu ve la yûT'imü) şeklinde kırâat eden Kimsenin namazının fâsid olmayacağı İmâm-ı A'zam'dan rivayet edilmiştir.

. Bu durumda namazın fasid olmaması .' (ibtelâ) murad manâsına olacağından ve (hüve) zamiri ile de Allah (C.C.)'dan başkası kasedilmesi ve (musavver) kelimesi de (bâri)nin mefulü olması şartına bağlanmıştır. Fakat bu tevcih, (musavver) lafzının merfu olmaması (sonunun ötreli okunmaması) şartına bağlıdır. Bu kelime eğer (vav) in üstünü ve sonunun merful kılınması İte {musavver linde okunursa namazı ifsâd eder }bozar). (müsavverü)¹⁰⁴

Bir Harf Ekleyerek Okumak

Namazda Kur'ân okumakta olan kimse, eğer bir harf ziyâde ederse ve bu bir harfi eklemesi ile manâ değişmiş olmazsa, bu kimsenin namazı ittifakla

fâsid olmaz. Meselâ:

(ve'mür bi'l-mağrûfi ve'nhe ani'l-münkeri) lafzını YheVdfin sonra bir (elif) ziyâde ederek (ve'mür bi'l-mağrûfi ve'n'nâ anil-münkeri) şeklinde okusa,

(ve men ya'siüahe ve resûinhu ve yeteadde hudûdehû yüdihlû naran) iafzı şerifini, bir cemi' (çoğul) e (mim)i ekliyerek (ve men ya'sıllahe ve resûlehu ve yeteadde hudûdehû yüdihl -hum nâren) şeklinde okusa namazı fâsid olmaz. bir harf eklemekle manâ değişirse, o şekilde okuyan kimsenin namazı fâsid olur. Meselâ:

(ve'l-Kur'âni'l-hakîm. inneke lemine'l-mürselin) âyet-i kerimelerinin arasına bir (vav) ilâve ederek,

(veM-Kur'âni'l-hakîmi ve İnneke lemineM-murselîn) şeklinde okursa

Keza, Mtinne sa'yeküm leşettâ) âyet-i kerimesinin başına. (vav) ekliyerek (ve inne sa'yeküm ieşetta) şeklinde

Ve bunlara benzeyen diğer yerlerde, bu âyetlerde olduğu gibi, kasem'ı, (yeminin) cevâbını, kasem gibi, onun yerine- okumakla, böyle yapanın namazının fâsid olacağına zâhib olmuşlardır.

Fakat, buradaki değişiklik fahiş bir değişik olmadığından, namazın fâsid olmaması daha uygundur.¹⁰⁵

Bir Harf Noksanlaştırarak Okumak

Namaz kılan kimse, eğer Kur'ân-ı Kerîmin lafzından bir harf noksanlaştı-rırsa (yâni bir harf eksik okursa) ve bu harf kelimenin aslından olurda, noksan okunması sebebi ile kelime bozulur ve manâsı değişirse, İmâm-ı A'zam ile İmâm Muhammed'e göre bu kimsenin namazı fâsid olur. Meselâ:

Bu kimsenin namazı -zikredildiği gibi- İmâm-ı A'zam ile İmâm Muham-med'e göre fâsid olur.

Keza, noksan okunan harf kelimenin.aslından olmasa ve fakaî bu harfin noksan okunması, okuyan kimseyi inanılması küfür olan bir şeye götürse, bu harfin noksan okunması ile yine namaz fâsid olur. Meselâ: (ve mâ halaka'z-zekere ve'i-ünsâ) âyet-i kerîmesindeki ilk (vav)'ı noksan okursa, İmâm-ı A'zam ve İmâm Muhammed'e göre yine o kimsenin namazı fâsid olur.

Fakat, harfi noksanlaştırmak eğer kısaltma şeklinde olursa, meselâ: (yâ mâlik)'de f (kef)i kısaltmak maksadı ile kaldırılmış olur da, bu kelimeyi (yâ mâli) şeklinde okursa, bu kimsenin namazı ittifakla fâsid olmaz.

Keza,bu harf, kelimenin aslından olmazsa, meselâ: Âiilpt (el-vâkj'ab) kelimesini (he)siz (el-vâkı'a) şeklinde okursa,

Veya, okunmayan bu harf kelimenin aslından olur ve fakat onun noksan-faştırması ile o kelimenin manâsı

¹⁰³ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 380.

¹⁰⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 381.

¹⁰⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 381-382.

değişmezse, meselâ: (ts'âfâ ceddü rabbenâ) kavlini, (te'âfe oeddü rsbbenâ) şeklinde, (îeâlâ) kelimesinin sonundaki (ye) şeklinde yazılan (elif)'i noksan (da!) siz olarak (leknâ) şeklinde ('alna) şeklinde Fî'nin «Zelletül-Kârl.

laştırtarak okursa, yine o kimsenin namazı fâsid olmaz. . Şeyh Hüsâmeddin Eb] Sa'tydi'bni Es'ad en-Nese isimli kitabında: «Namaz kılan kimse, eğer (Allahüs'samede (sad) yerine (sin) ile kıraat ederek, bu-kelimeyi «îi (Aüahû's-samed) şeklinde okursa, onun namazı fâsid olmaz.» denilmiştir.

Şeyh İmâm Necmeddin Ebû Hafs Ömer en-Neseî'nin ihtiyarı da budur.

Bu durumda namazın fâsid olmayacağı hakkındaki hüküm, daha önce zikredilmiş olan bazı müteahhırın alimlerinin ihtiyar etmiş oldukları kavillere dayanmaktadır. Keza. bu hüküm mütekaddim âlimlerin kavillerine de dayanmaktadır.

Çünkü. (Allahû's-samed) okunması hâlinde de, (es-samed) kelimesinin manâsı, yücelik ve büyüklük demek olduğuna göre bu manâ sahihdir ve böyle okunmakla namaz bozulmuş olmaz.¹⁰⁶

Sad İle Sin Harflerini Birbirleri Yerine Okumak

Muhakkak ki,(sad), (sin) ve (ze)'nin üçü de bir mahrecdendir. Çok saman olur ki, bunların biri diğerlerinin yerine bedel olarak- okunur.

BuradKâdlhân'ın.mütekaddimin'in kavli üzere bina edip zikretmiş olduğu hususu söyleyeyim:

Namaz kılan kimse eğer (izâ câe nasrullahi) lafzını (sin) (izât câe-nesrullahi) şeklinde okursa,

Veya.(ve ye'ûka ve nesran)'daki (srn)i (sad) ile kıraat ederek (veye'ukavenasran) şeklinde okursa, 0 kimsenin namazı fasid oimaz.

Şemsü'l-eimme Serahsi'yegöre (es-samed) kelimesini (sin) İle (es-samed) şeklinde okursa, namazı fâsid olmaz (sad) iie (eSaîıyr) (esâııyr) kelimesini, şeklinde okursa, namazı bozulmaz. (hâsien ve nüve hasîr)i. (sad) ile, (hâsien ve nüve hasıyr) şeklinde okusa, namazı bozulmaz.

fuaîiSr (le'nflşâme) (sad) yerine (sin) ile, (le'nfisâme) şeklinde okusa namazı fâsid olur.-

(fehel 'aseytüm)ü, (sin) yerine (fehel 'asaytüm) şeklinde okursa namazı fâsid olmaz. Keza, (fein 'asavke) (sad) yerine öu (fein 'asevke) şeklinde okusa, namazı bozulmaz.

(ül-nâiniyne hasıymen) lafzını(sad) yerine (sin) ile Hâiniynehaslmen) şeklinde okusa namazı fâsid olur. sad) ile (sin) ile (sadednâküm)ü, u (sad) yerine (sedednâküm) şeklinde okusa namazı fâsid olur.

(tesTalûne) yi, (sad) yerine (tes Talûnfî^ şeklinde okumakla namaz fâsid oimaz. (bi semenin bahsin)i, (sin) yerine (sin) ile,¹⁰⁷

Bir Harf Yerine Başka Bir Harf Okumak

Namaz kılan kimsenin

(hattâ) lafzının (ha)sını (ayın)la değiştirerek ('atta) şeklinde okusa namazı fâsid olmaz. Çünkü bu kelimenin ('atta) şeklinde okunması hâlinde de bu bir lügattir. semî'allahü limen hamideh) yerine (nun)u (lam) ile değiştirerek » semî'ailahü limel hamideh) demekle, bu iki harfin mahreçleri birbirine yakın olduğu için namazın fasid olmayacağı umulur. Bu hususda zahir olan, bu hükmün elseğ (dilinde rekâket olan) hakkındaki hüküm olduğu gibidir.

(yedü'ul-yetîm) lafzını a (dal)'ı sakın kılarak yed'u'l-yetîm) şeklinde veya ç (ayın)'ın şeddesini terk ederek (yed'u'l-yetîm) şeklinde okumakla namaz fâsid olmaz, denilmiştir. Fakat, burada da dikkat etmek gerekir.

Bu durumda Kâdihân, a (dal)'ın sakın (harekesiz) okunması hâlinde, namazın fâsid olacağına hükmetmiştir. Şedde'nin terk edilmesinde manâ değişmiş olmayacağından, namazın fâsid olmayacağına hükmetmiştir.¹⁰⁸

Bir Lafzı, Başka Bir Lafız Yerine Okumak

Namaz kılan kimse, eğer (innellezîne âmenû ve 'amilü's-sâlihâti) lafzını okuduktan sonra, tam bir duruşla durmuş olsa ve daha sonra da (üîâike eshâbü'i-' cehim) dese veya!(ü!âikehüm şerrü'l-berıyyeh) dese ki bura . da, doğrusu âiü!('ülâike eshâbü'l-cenneh) demektir.ve sonra da (ve'llezîne keferû ve kezzebû bi âyâtinâ) diyerek dursa üîâike eshâbü!-cenneti:hümfıha hâlidün)deyip, Allahu Teâlanırı bu iki. fırkadan (cennet ehli ve cehennem ehli olan fırkalardan) birine ait olan hükmünü onun zıddı olan hükümle değiştirmek ve bunların birini diğerine bedel kılmakla veya zikredilen bu âyetlerin benzerini okumakla namaz fâsid olmaz. Çünkü, yukarıki iki misalde de söylediğimiz şekilde durduktan sonra, okunursa, ikinci kısımlar, kelâmın başlangıcı olur ve önceki kısımlarla birleşmez. Bu durumda da, bu fırkalardan birinin hükmü, zıddı ile değiştirilmiş olmaz.

Fakat, namazda bu gibi âyetleri okuyan kimse vakfetmez (durmaz) ve bilakis vaslederse (geçerek okursa), meşâyihiñ âmmesi: «Hak Teâîâ'nın haberine muhalif bir şeyle ha.er vermiş olduğu için o kimsenin namazı fâsid

¹⁰⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 382-383.

¹⁰⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 383-385.

¹⁰⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 385.

olur.» demişlerdir.

Hatta, eğer kıraat ettiği gibi itikâd ederse, (okuduğunun manâca da doğru olduğuna inanırsa) kâfir olur. Abdullah bin el-Mübârek, Ebî Hafsel-Keblî ei-Buhârî, Muhammed bin Mükâtil ve Merveziller'den bir cemâatin: «Bu şekilde okuyan kimsenin namazı fâsid olmaz. Çünkü, bu durumda dilin geçmesi zarureti vardır.» dedikleri rivayet olunmuştur. Keza, Ebû Mansur Mâturid] de böyle fetva vermiştir. Fakat, iân: «Önceki kavil esahtır.» demiştir.¹⁰⁹

Harekeyi Değiştirerek Okumak

(enne'llâheberiün mine'î-müşrikneveresûlühü) lafzında resul kelimesinin (iam)ını esreî okumak, müteahhirine göre namazı ifsâd etmez.

Fakat, Kâdihan, mütekaddimîn'e göre -bunun namazı ifsad edeceğini zikretmiştir. Çünkü esreli okunduğu halde, manan?n doğru olduğuna -i'tikâd etmek küfür olur.

Lâkin. Keşşaf'ta (Lam) harfinin esreli okunması ile (resûlihî) şeklinde de kıraat vardır. Bu durumda kelimesindeki esreli'okunma hâii, kase'm veya civar için olabilir.» denilmiş

Buna göre böyle okunmakla namazın fâsid olması, esreli okunmanın (müşrikîn'e) affedilmesine bağlıdır.

Namaz kılan kimse (innâ künnâ münziriyne) lafzında : (zel)'i üstünlü okusa yani (İnnâ künnâ münzerin)

dese, mütekaddimîn'in.kavli üzere namazı fâsid olur. (ve enle hayrû'l- münzilln) lafzın

(ze)'yi üstünlü kılarak, (ve ente hayrû'l-münzelîn) şeklinde okusa namaz mütekaddimîn'e göre fâsid olur.

Müteahhirine göre fâsid olmaz. . Veya (nahnü halaknâ) kelimesini (kaf)'ın

üstünlü okunması ile (nahnü halakanâ) şeklinde okusa yine bu kimsenin namazı mütekaddimîn'e göre fâsid olur. müteahhirine göre fâsid olmaz.

Keza (vekaddernâ) lafzını (re)'nin üstün okunması ile (ve kadderenâ) şeklinde okusa, mütekaddimîn'e göre namazı fâsid olur; müteahhirîn'e göre fâsid olmaz. .

.Keza, (ve ce'ainâ) lafzını (lam)'ın üstün okunması (ve ce'alênâ) şeklinde okusa, namazı mütekaddimîn'e göre fâsid olur, müteahhirîn'e göre fâsid olmaz. (ve enzelhâ)'nın ve (enzeienâ) şeklinde okunması.halinde hüküm böyledir.

Veya (ve men yağfirû'z-zünûbe illalîâhü) veya (ve mâ ye'lemü te'vilehü illallahü) lafızlarında 586 (he)'leri üstünlü olarak okursa yine mütekaddirûn'un kavline göre namazı fâsid olur; müteahhirîn'in kavline göre ise namazı fâsid olmaz.

Veya, (ve lâ yeğurrenekün billah'il-ğerûrû) lafzının sonundaki ötrell-588 (re) yi eşrefi okursa, yine mütekaddimîn'e göre o kimsenin namazı fâsid olur; müteahhirîn'e göre fâsid olmaz.

Felevâyî Kâdhân'da: «Namaz kılan kimse (Yedü'ül-Yetim) eğer ; (dal)'i sakın okuyarak, (yed'ul-yetim) şeklinde okumuş olsa, bu durumda manası, kasdediien mananın aksi olduğu için, namazı fâsid olur.» denilmiştir.

Yine, Fetevâyî Kâdhân'da: «Namaz kılan kimse. Yedhu-lûne) kelimesini (dal) yerine o getirerek (Yethulûne) şeklinde okusa namazı fâsid olur.» denilmiştir.¹¹⁰

Bir Kelime Yerine Bir Başka Kelimeyi Okumak

(İnnâce'ainâ) yerine (nahnü halaknâ fî e'nâkîhim eglâlen) dese; veya na'büdü) lafzında şeddeyi terk ederek (tyâke na'büdü) şeklinde okusa, müteahhirîn'e göre bu kimsenin namazı fâsid olmaz. Bu hususun tafsilatını şu iki fasılda görelim:¹¹¹

Bir Kelime Yerine Başka Bir Kelimeyi Okumak:

(onuda asıl olan kaide: Başka bir kelime yerine okunmuş bulunan kelimenin, esas kelime ile mana yönünden .yakınlığı varsa ve bu kelimenin misli de Kur'ân-ı Kerim'de mevcûd ise, bu şekilde değişik kelime okunmuş bulunan kimsenin namazı fâsid olmaz.

Mesela: (el-hakîm) yerine (el-âlîm) veya (el-basıyr) yerine (el-habîr) kelimelerini okumak gibi..

Fakat, bu iki kelimenin manaları birbirleriyle yakın olmazsa, ancak, bir kelimenin yerine okunmuş olan kelime Kur'an-ı Kerim'de bulunsa, bu durumda İmam-i A'zam ile'fmâm Muhâmmed'e göre yine bu kimsenin namazı fâsid olmaz.

İmam Ebû Yusuf dan bu hususta namazın caiz olacağı veya olmayacağı şeklinde iki rivayet vardır.

Bu ikinci duruma misal (evvâhü) yerine

Fakat, bu iki kelimenin manaları birbirlerine yakın oimasa, ancak, bir kelimenin yerine okunan diğer kelime Kur'an-ı Kerim'de bulunmakta oîsa. bu kimsenin namazı imam-i A'zam ve İmam Muhammed'in kavillerine kıyasla fâsid olur. İmam Ebû Yusuf'un kavline göre ise fâsid olmaz.

¹⁰⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 386.

¹¹⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 386-387.

¹¹¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 387.

Misâl: (Nusibet) yerine (sütihât) demek veya bunun aksini yapmak, yani (sütihat) yerine (nüsibet) demek gibi...

Veya, (rüfi.'at) yerine' (hülakat) demek veya bunun aksini yapmak gibi...

Bu durumda eğer, bir kelimenin yerine okunan kelimenin misli Kur'an-ı Kerimde yoksa ve fakat -böyle okunup, bu okunuşun ve bu durumdaki mana-ntn doğruluğuna inanmak küfür olan bir kelime değilse bile, o kimsenin namazı ittifakla fasid olur. demek veya bunun gibi başka değişiklikler yapmak gibi...

Fakat, bir kelimenin yerine okunan kelimenin misli Kur'an-ı Kerimde bulunur, ancak -böyle okunup, bu okunuşun ve bu okunuştaki mananın doğruluğuna- inanmak küfür olan kelimelerden olursa, ve namaz kılan kimse o kelimeyi durmadan okumuşsa, namazı yine meşâyihiin umumuna göre fasid olur.

Bazı meşâyihi de: İmam Ebu Yusuf'un kavline kıyas ile onun namazı fasid olmaz» demişlerdir. Fakat sahih olan kavi: O kimsenin namazının ittifaklaıası olduğıdur.¹¹²

Şeddesiz Harfi Şeddeli, Şeddeli Harfi Şeddesiz Okumak:

Bu durumda da asıl olan kaide şudur:

Şeddeli bir harfi şeddesiz okumakla (tahfif etmekle) eğer mana değışmiş olmazsa, namaz fasid olmaz.

Mesela: Namaz kılan kimsenin (ve kuilû taktîlen) şeklinde veya (veyes'elûneKeanl's-sa'ati)yi (ve yes'elûneke an sa'ati) şeklinde (sin)i şeddesiz okuması gibi.. Görüldüğü gibi burada ve kelimelerindeki şedde terk edilmiş olmaktadır.

Keza (yüdrikkümü'l-mevtü)yi yüdrükümü'l-meytü) veya (ve râvedûkü ileyk)i (ve râdûhü İleyk) okumakla da namaz fasid olmaz.

Fakat eğer tahfif ite {şeddesiz okumakmaktan dolayı) mana değışirse, meşâyihiin umumuna göre, o kimsenin namazı fasid olur.

Ebu Ali Neseî: «Namazda şeddeli okumayı terk eden kimsenin namazı fasid olmaz. Ancak:

(Rabbi'l-âlemiîn)de şeddeyi terk ederek (rabi't-âlemin şeklinde okumakla ve (iyyâke na'bûdü)de şeddeyi terk ederek (iyâke na'bûdü şeklinde okumakla, o kimsenin namazı fasid olur.» demiştir.

Ebü Ali'nin bu kavlinde, yukarıdaki tafsilatın mütekaddimin'in kavli üzere olduğı anlaşılmıştır. İhiyata en uygun olanda mütekaddimin'i, kavlidir. . Şeddeli olmayanı şeddeli okumanın hükmü de, yukarıda zikredilen ihtilaflar ve bildirilen tafsilat üzere- aksimin (yani şeddeliyi şeddesiz okumasının) hükmü gibidir.

Namaz kılan kimse (efe'ayînâ) lafzını, şedde ile efe'ayyeynâ şeklinde okusa namazı fasid olmaz.

(ihdina's-sırâta) lafzımda, (sad)ın şeddesini kaldırarak ve lâm-ı ta'rifi ortaya çıkararak şeklinde okusa, yine namazı fasid olmaz. Çünkü bu durumda mana değışikliği olmamaktadır.

(mâ veöJe ake) lafzındaki şeddeyi kaldırarak (ma' vede'ake) şeklinde okumuş olsa yine namazı fasid¹¹³

Tenbih (Yanlıı Okuyuştan Meydana Gelen Neseb Değıışikliği)

kelimenin yerine diğeri bir kelimeyi okumakla, neseb değışikliği ae olabilir. Böyle bir değışiklikte namaz kılan kimse, eğer:

(İ'sâ bin lukman) şeklinde okusa namaz fasid olur. Çünkü İsa (a.s.)'ı bir babaya nisbet etmiş olur. O'nun bir babasının olduğına İnanmak da küfürdür.

fMusâ bin Meryem) okusa/namazı fasid olmaz. Çünkü Musa {a.s.)'nın annesinin adının Meryem olmadığına kafi bir delil yoktur.

Musâ bin İsa) okusa, İmam.Ebü Yusuf'un kavline göre namazı fasid olmaz. Meşâyihiin umumisi de buna göre amel etmişlerdir.

(Musâ bin Lukman) okusa yine Ebu Yusuf'un kavline göre namazı fasid olmaz.

(İsa bin Sâre) okusa, namazı fasid olur. (Meryem binti Gıylan) okusa, namazı yine fasid olur. Bu, Tenbih'de zikredilenlerin hepsi bundan önce bir kelimeyi diğeri bir kelime yerine okumak hakkında zikri geçen ası! kaideden tahrir olunmuştur, (çıkartılmıştır.)¹¹⁴

Bir Harf Yerine Başka Bir Harf Okumak

(İllâ ma'dturirûm) lafzını (dad) yerine (ze) ile (illâ me'zTurirtüm) şeklinde okusa, dad yerine (İllâ me'zTurirtürn) şeklinde okusa namazı fasid olur. Fakat eğer bu lafzı yerine (te) ile (illâ.ma'dtürirtüm) şeklinde okusa, namazı fasid olmaz.

Namaz kılan kimse, eğer (illâmen hatife'l-hatfete) lafzını, (Ti) iann yerine (te) koyarak.(illâ men hatife'l-haifete) şeklinde okusa, namazı fasid olur. Çünkü ,-bu değışiklikle meydana gelmiş olan yeni kelimenin "manası yoktur (Da!) harflerinin birini diğeri yerine, bedel olarak okumak- hakkında kâdlhân'ın zikretmiş olduğı bazı

¹¹² Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 388-389.

¹¹³ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 389-390.

¹¹⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 390.

mes'eileri, bu kitabda bildirelim: (et-tehiyyatü) yerine (eT-Tahıyyâtü) veya (dal) ile o Ebû Ali Nesebî'ye göre namazı fâsid olmaz. (KunûT) dan müştak olan kelimeleri, oyi (kunûT) dan müştak olan kelimenin yerine okusa veya bunun aksini yapsa namazı fasid olur. (Ve 'aneti'l-vücuḥ) yerine (ve anedi'l-vücuḥ) dese namazı fasid olur.

(le entüm eşeddü rahbetep) lafzının sonundaki (te) (Ts) ile değiştirerek (le entüm eşeddü rahbeTan) şeklinde okusa, namazı fasid olmaz.

(es-sırat dese, namazı fâsid olmaz, (beteren) dese, namazı fâsid olmaz, dese, namazı fâsid olmaz. (emternâ aleyhim)¹¹⁵

Zelletü'l-Kari İle İlgili Bazi Mes'eleler

Namaz kılan kimse, bir kelimenin bazı harflerini diğer bazı harflerine takdîm eise, (yani, bir harfi kendisinden önceki harften evvel okusa) meselâ: (ke'asfin) yerine (ke'afsin) veya (husrin) yerine (sürhin) dese, bu durum eğer manâyı değiştirirse, o kimsenin namazı fâsid olur.

Namaz kılan kimse, bir âyeti okurken, bu âyetin içinden bir kelimeyi terk etse (okumasa), bu durumda manâ değişmezse namazı fâsid olmaz.

Meselâ: Ç (ve mâ tedrlnefsün mâzâteksibü) âyetini okurken (zâ) yi terk etmek veya (ve leinni'ttebe'te ehvâehüm mimba'di.mâ câske mine'l-'iimi)'yi okurken 782 (min) lafzını terketmek, veya (ve cezâü seyyie-tin seyyietün mislühâ)'yı okurken ikinci (seyyiefyi terketmek gibi hallerde namaz kılan bu kimsenin namazı fâsid oimaz.

Fakat, eğer bir kelimenin terk edilmesi sebebi ile -âyetin- manâsı değişmiş olursa, bu kimsenin namazı umûma göre fâsid olur.

Meselâ: terkemek veya (fernâiehümlâyü'minûn)'u okurken V (lâ) lafzını (ve izâ kurie 'aleyhimü'l-Kur'âne lâ yescüdüne)'yi okurken yine V (lâ) lafzını terk etmek gibi durumlarda, o kimsenin namazı fâsid olur.

Meşâyihi'nin bazıları: «Bu kimsenin namazı fâsid olmaz» demişlerse deT esas olan kavil önceki kavildir.¹¹⁶

Ayete Bir Kelime Ekliyerek Okumak.

Namaz kılan kimse, bir âyeti okurken, ona bir kelime ziyade ederek (ekliyerek) okusa.

Eklediği bu kelime Kur'ân-ı Kerim'de bulunur ve bu kelimenin ilâve edilmesi ile manâ değişmezse, namazı fâsid olmaz.

Meselâ:

(lâ te'büdüne illa'llahe ve bi'l-vâlideyni ihsânen ve birren ve zi'f-kurbâ) şeklinde okuyup, âyet-i kerîmeye (ve birren) kelimesini eklemek gibi

(inne'llâhe kâne ğaiûren rahîmen 'atîmen) şeklinde okuyup, âyet-i kerimeye, fallmen) kelimesini eklemek gibi...

Fakat, eklediği bu kelime Kur'ân-ı Kerîm'de bulunması kelimenin eklenmesi ile âyet-i kerimenin manâsı değişirse, . mesefâ: en, bu

(Men âmene billahi ve'l-yevmi'l-âhîri ve 'amile sâlihan ve kefare felehüm ecrüh.üm) şeklinde okuyarak âyet-i kerimeye (ve kefare) kelimesini eklemek gibi. Veya,

(ve emmâ men'bahile ve'steğnâ ve âmene ve kezzebe bi'l-hüsnâ) şeklinde okuyarak âyet-i kerîmeye v<ij (ve âmene) lafzını eklemek gibi...

Ve i'tikâd edenin kâfir olacağı şeylerden -yukarıda zikredilenlerin benzeri- olan bir şekilde kıraat etmesi hâlinde o kimsenin namazı fâsid olur. .: Keza, ilâve edilen kelime Kur'ân-ı Kerîmde bulunmaz ve bu kelimenin ilâve edilmesi ile manâ da bozulursa, yine namaz fâsid olur.

İlâve edilen kelime Kur'ân-ı Kerîmde bulunmaz ve iakat bu kelimenin ilâve edilmesi ile manâ bozulmazsa, bu kimsenin namazı fâsid olmaz. Meselâ:

(min semerihî izâ esmere ve'stehsade) şeklinde okuyarak (ve'siehsade) kelimesini eklemesi gibi..

Yahud (fihimâ fâkietün ve tüffâhun ve rummâ-nün) şeklinde okuyarak, (ve tüffâhun) kelimesini eklemiş olmak.

Burada zikredilenlerin hepsi Kâdîhân'ın Fetvalarından alınmıştır..¹¹⁷

Namazda Mekruh Olan Ve Mekruî Olmayan Kıraatlar

Namaz kılan kimsenin, namaz esnasında Kur'ân-ı Kerîmi toplanıp "bir araya-getirilmiş olduğu şekilde kıraat etmesinde yâni, başından tertib üzre başlayıp, her kıldığı namazda bir miktarını okuyarak, arada okumadığı âyet ve sûreler bırakmadan- hatmesinde ve sonra yeniden Kur'ân-ı Kerîm'in başından başlamasında bir beis yoktur..

¹¹⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 390-393.

¹¹⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 393.

¹¹⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 393-394.

Zikredilen bu husus; ashâb-ı kirâm'ın fiili ile bilinmektedir.

Ayrıca, bu şekilde yapmakla, Kur'ân-ı Kerim'in bir kısmını terketmekten de kaçınılmış olmaktadır.

Fakat, müstehâb olan, namaz kılan kimsenin, namaz esnasında mufassal olan sûreleri okumasıdır.

Efdal olan ise, namaz kılan kimsenin, her rek'atte bir sûrenin tamamını okumasıdır.

Namaz kılan kimse, bir sûrenin bir kısmını bir rek'atte, lan kısmını da diğer bir rek'atte okumuş olsa, bazılar? :

«bu mekruhtur.» demişlerdir. Fakat, esahh olan, böyle yapmanın mekruh olmadığıdır.

Namaz kılan bir kimse, bir sûrenin sonunu ikiye bölüp birini, iki rek'atten birinde okumayı düşünse, hangisini okuyacağı hususunda mütereddid olsa, onlardan hangisi uzun ise o kısmı okuması efdâldir.

Namaz kılan kimse, uzun bir ayet veya üç kısa âyei okumak arasında tereddüd etse, bu hususta sahih olan kavi şudur: Eğer, o üç âyet, kısa bir süre miktarına balığ olursa onu okuması efdaldır.

Namaz kılan kimse, eğer bir rek'atte bir sûrenin sonunu okumuş olsa, bazıları «O kimsenin, ikinci rek'atte, diğer bir sûrenin sonunu okuması mekruh olur.» demişlerdir. Ancak, mekruh olmamasının esah olduğunu Kâdîhân tasrîh etmiştir.

Keza, eğer namaz kılan kimse birinci rek'atte bir sûrenin ortasından veya başından okuyup, ikinci rek'atte de diğer bir sûrenin ortasından veya evvelinden okusa veyahud da kısa bir süre okusa, esahh olan bunun mekruh olmadığıdır. Fakat, .zaruret ohnadan, böyle bir şey yapmamak evlâdır.

Zikredilen bu durumdan dolayı, namaz kılan kimsenin bir süre içinde, bir âyetten diğer bir âyete intikâl etmesi, bu iki âyet arasında iki veya daha çok âyet bulunursa, mekruh değildir. Fakat, evlâ olan, zarûretsiz olarak bunu yapmamaktır!.

Eğer namaz kılan kimse, her rek'atte bir süre okur, fakat iki sûrenin arasındb, -sadece- bir sûreyi -okumayıp- terk etmiş olursa, bu mehrûktur.

Ancak, terkedilen bu süre, birinci rek'atte okunmuş olan sûreden uzun olur ve onu okumakla, ikinci rek'ati birinci rek'ate göre çok miktarda uzatmış olmak lâzım gelirse, bu durumda okunacak iki süre arasında bir sûreyi terk etmek mekruh değildir.

Eğer namaz kılan bu kimse, iki süre arasında, üç sûreyi -okumadan- terk ederse, bu durum mekruh olmaz.

Keza, okuduğu bu iki sûrenin arasında, okumadan- iki sûreyi terketmek de, sahih olan kayîe göre mekruh değildir.

Namaz kılan kimsenin bir rek'atte iki sûreyi -okuyarak- birleştirmesi mekruh değildir. Fakat evlâ olan, bunu farz namazlarda yapmamaktır. Yapsa bile mekruh olmaz.

Ancak, bir rek'atte birleştirdiği bu iki süre arasında bir veya daha çok sûreyi terk ederse, bu durumda, o kimsenin bir rek'atte iki sûreyi birleştirmesi mekruh olur.

Eğer namaz kılan kimse, bir rek'atte, bir âyetten diğer bir âyete intikâl ederse, (geçerse) bu mekruh olur.

O iki âyet arasında, pek çok âyetler bulunsu bile, zaruret olmadan yine bu şekildeki intikâl mekruhtur.

Eğer namaz kılan kimse, mezkûr intikali (bir âyetten diğer bir âyete geçişi) sehven yapar ve sonra bu durumu hatırlarsa, âyetlerin tertibine riâyet için, geri döner.

Eğer namaz kılan kimse, bir âyeti nafi bir namazda tekrar tekrar okursa, mekruh olmaz.

Fakat, bu tekrarı farz namazda ve kendi isteği ile yapmış ve okuyabileceği diğer âyetlerde Varsa, mekruh olur.

Farz bir namazda, bir âyetin tekrar edilmesi, --başka âyetler bilmemek gibi- bir özürden veya unutmadan dolayı meydana gelmiş olursa, mekruh olmaz. Bu mes'ele Muhıyt'de d3 böyle zikredilmiştir.

Eğer namaz kılan kimse, ikinci rek'atte birinci rek'atte okuduğundan yukarıda bulunan' bir âyeti veya sûreyi okumuş olsa, bu durum mekruh olur. Ancak bunu kasden yapmamış olması hâlinde mekruh olmaz.

Meşâyihin bazıları da: «Bu şekilde okumak, nafi namazlarda mekruh olmaz» demişlerdir.

Meşâyihden Ali bin Ahmed'den soruldu i

Bir kimse öğle namazının birinci rek'atında Felak Sûresini okuyup, ikinci rek'atında de (= Kul hüve'llahü ehad), okumaya başlayıp E=A]lahu's-samed) kavline gelince, (Kul u'üzü bi rabbinnâsH okumasının lâzım geldiği hatırına gelse, o kim senin ne yapması gerekir?

Bu suâle Şeyh Ali bin Ahmed şu cevabı verdi:

O kamse ihlâs sûresini (=Kul hüve'lîhü ehad)ı okuyup tamamlar.

Hulâsa'da şöyle zikredilmiştir ; «Eğer namaz kılan kimse, bir sûreye başlar, fakat o kimsenin maksadı başka bir sûreyi okumak olursa, başlamış bulunduğu sûreden bir âyet veya iki âyet okuyunca, bu sûreyi okumayı bırakıp, önce okumayı mu-râd etmiş olduğu sûreyi okumaya başlarsa bu mekruh olur.

Eğer namaz kılan kimse, birinci rek'atte (- kul e'üzü. rabbi'n-nâs) ı okumuş olsa, ikinci rek'atte de yine onu okuması uygun olur.

Bezzazı, bu durumdan bahsederken : «Bu sûreyi tekrarlamak Kur'ân'ı aşağıdan yukarıya doğru okumaktan ehvendir. demiş

Fetevâyı Vülücüyye'de «Namazda Kur'ân-ı hatmeden kimse, birinci rek'atte Muavvezeteyn (Kul eüzü bi rabbi'i-felak .z Hal e'üzü bir rabbi'n-nâs'i) bitirmiş olunca, rükû ve-sonra da sücüd edip, ikinci rek'ate kalkar, ikinci rek'atte de Fatiha Sûresini ve Bakare Sûresinden bir miktar okur.» denilmiştir.

Fetevâyı Hüccet'de de : «Namazda Kur'ân şu üç vecihle okunur. Farzlarda, teenni, teressül ve her bir harfini tedebbür (tefekkür) ederek okumaktır.

Teravihte, imâni olanların teenni ile sür'at arasında okumaları gerekir.

Gece nafile namaz kılariken, anlaşılacak şekilde okuduktan sonra, sür'atice okumak da caizdir.» denilmiştir.

Yedi rivayetin her biri ile kıraat etmek caizdir. Fakat, acîb (= tuhaf) kıraatleri ve garib (i=bambaşka) rivayetleri namazda okumamak daha evlâdır. Çünkü, bazı sefihler bunlara gülerek ve istihfaf ederek günâha girerler.

Buna göre, avam indinde Ebû Ca'fer, Hamza, Kisâi ve İbni Âmir kıraatlerini okumamalıdır ki, sefihlerin gülüp ishihfâf ederek dinden çıkmalarına sebep olunmasın.

Bu rivayetlerin hepsi de sahihtir ve güzeldir. Fakat Hanefî meşâyih Ebû Amr ve Hafs'm Asım'dan rivayet ettikleri kıraati ihtiyar etmişlerdir.¹¹⁸

Namaz Dışında Kur'an Okumak Ezberlemek :

Namazın caiz olacağı miktarda Kur'an ezberlemek, her mükellefin üzerine farzdır.

Fâtihâ'yı Şerife'yi ve bir de başka sûreyi ezberlemek ise vâcibtir.

Kur'an-ı Kerim'in tamamını ezberlemek ise farz-ı kifâ-yedir ve sünnet-i ayn'dır. tSünnet-i ayn'a revâtib de denilir ki bunlar farzlara tâbi' olan sünnetlerdir). Sünneti ayn ise, nafile namazlardan efdâidir.

Kur'an-ı Kerim'i mushaUan okumak efdâidir. Çünkü bu durumda hem Kur'an okuma ibâdeti ve hem de Kur'an'a bakma ibâdeti, bir arada toplanmış olmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'i okurken, abdestli olmak, kibleye yönelmek, en güzel elbiseleri giymek, eûzü - besmele çekerek okumak müstehabtır.

Kur'an okurken, bir defa'e'ûzü çekmek müstehabtır.

Kur'an okumayı bir dünya işi île kesmedikçe, tekrar e'ûzü çekmek lâzım değildir. okuyan kimse, kendisine selâm veren bir kimsenin selâmım alsa veya müezzine icabet etse (onunla birlikte ezan lafızlarını tekrarıasa). veya teşbih ve tehlü eylese e'ûzüyü iadesi (tekrar e'ûzü çekmesi) lâzım olmaz.

Zikrettiğimiz bu hususlar, Fetâvâyı Rücet'de de bu şekilde zikredilmiştir.

Kur'an okuyan kimse Tevbe Sûresinin başında besmele çekmez.

Bazıları: «Kur'an okuyan kimse Tevbe Sûresini okuyarak başlarsa besmele çeker. Fakat, Tevbe Sûresine, Enfâl Sûresinden geçmiş olursa besmele çekmez.» demişlerdir.

Bu mes'eîeyi de-Nevâzil Sahibi zikretmiştir.¹¹⁹

Kaç Günde Bir Kur'an Hatmetmeli

«Her kırk günde, bir hatim etmek evlâdır.» demişlerdir.

Bazıları da: «Kur'an okuyan kimsenin yılda iki defa Kur'an'ı hatmetmesi gerekir.» demişlerdir.

Bazıları ise Kur'an okuyan (okumasını bilen) kimse, eğer Kur'an'm hakkını edâ etmek isterse, her hafta bir hatim . yapsın.» demişlerdir.

Bazıları da : «Kur'an okuyan kimss, her ay bir hatim in-dırsın» demişlerdir.

Ebû 'İsmet de bu son kaville fetva vermiştir.

İbni Mübarek, «Kur'an okuyan kimsenin, yaz günlerinde gündüzün başlangıcında, kış günlerinde ise gecenin başlangıcında hatim yapması benim kalbime daha hoş gelir. demiştir.

Kur'an-ı Kerim'i üç günden daha az bir zamanda hatmetmek Tâtehab değildir.

Kur'an-ı hatmeden kimsenin, İhlâs Sûresini üç defa okumasını meşayihin bazıları güzel görmemiştir.

Fakat, Ehû.l-Leys : «Kur'an-ı hatmetmek esnasında, İhlâs Sûresini üç kere tekrar etmeyi ehl-i Kur'an ye şehirlerin imamları istihsân etmiş (güzel görmüş) olduklarından, tekrar edilmesinde bir beis yoktur. Ancak, Kur'an hatmi, fa.rz namazlarda olur ise bu durumda İhlâs Sûresini bir defadan fazla okumaz».¹²⁰

Kur'an Okumanın Mekruh Olduğu Yerler

Kur'an okuyan kimsenin, ayaklarını bitişirmek şartı üe yanı üzerine yatarken okumasında bir beis yoktur.

Yürürken veya bir şey yaparken Kur'an okumak, eğer yürümek ve o iş Kur'an okuyan kimsenin kalbini meşgul etmezse mekruh değildir. Aksi takdirde mekruhtur,

İmâm Bakkâî'den sormuşlar:

«Namaz kılmanın mekruh olduğu vakitlerde. Kur'an oku-lak mı efdâildir, yoksa Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'e salevât getirmek mi? Yoksa dua ve teşbihle meşgul olmak mı daha efdâildir?

İmâm Baklâtî şu cevâbı vermiştir :

O vakitte Peygamber (S.A.V.) Efendimize salevât getirmek, dua ve teşbihle meşgul olmak, Kur'an okumaktan efdâildir.»

Hamamda Kur'an okumak eğer orada avret mahalli açık bir kimse yoksa ve Kur'an-ı Kerim'in okunduğu yer

¹¹⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 395-398.

¹¹⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 398-399.

¹²⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 399.

necasetten tâbir ise (temiz ise) caizdir. Açıkta veya gizli okunması arasında -hüküm bakımından- bir fark yoktur.

Fakat eğer, orada avret mahalli açık olan birisi bulunur ve Kur'ân okunan yer de temiz olmazsa, bu durumda da bir kimsenin içinden Kur'ân okumasında bir beis yoktur. Ancak, bû durumda açıktan okuması mekruhtur.

Keza, Kur'ân-ı Kerim'i salhanede (hayvan kesilen yerde), gusûlhâne ve pislik yerlerinde okumak mekruhtur.

İmâxn-ı A'zam (R.A.)'a göre, kabirlerin yanında Kur'ân okumak da mekruhtur. İmâm Muhammed (R.A.) 'e göre ise bu mekruh değildir.

Meşayih-i fukahâ, İmâm Muhammed (R.A.)'in kavliyle amel etmişlerdir. ¹²¹

kur'ân okumakla ilgili bazı mes'eleler

Bir kimse fıkıh ilminden bir şey yazarken, bir başka kimse de onun yanında Kur'ân. okusa, fakat Fıkıh kitabını yazmakla iştigâl eden kimsenin, bu meşguliyetinden dolayı dinlemesi mümkün olmasa, bu durumda Kur'ân okuyan kimse günahkâr olur Çünkü bu kimse, insanların işleri ile meşgul oklukları bir Sde arktan okumakla, Kur'an. Kerim'i ibtizâl etmi olmaktadır.

Buna göre, bir kimse, nisanlar uyurken, gece çatı arasındj açıktan Kur'ân okusa, günahkâr olur.

Hulâsa'da da böyle zikredilmiştir.

Ancak zikredilen bu kavi, nazardan hâli değildir.

Bir çocuk evde Kur'ân okurken, âüe efradı bir işle meşgul olmalarından dolayı dinleyemeseler, eğer onlar o işe, çocuğun okumaya başlamasından önce başlamış iseler, dinlemeyi terket-mede ma'zûr olurlar. Aksi takdirde mazur olmazlar.

Kur'ân-ı Kerim okunduğu sırada, fıkıh okumanın hükmü de yukarıdaki tafsilat üzeredir.

Mektepte bir kişi yüksek sesle Kur'ân okumakta ise, mektebin yakınından geçen kimselere, o kimsenin okuduğu Kur'ân-ı dinlemek vâcib olur.

Ancak, mektebde çok sayıda Kur'ân okuyan bulunur ve bu durumda dinlemeye hâlel gelirse, mektebin yakınından geçen kimselerin dinlemesi vâcib olmaz.

Bir topluluğun, hep birlikte, bir ağızdan Kur'ân okumaları, bu durum dinlemeyi ve susmayı terketmeyi gerektirdiği için mekruhtur.

Bazıları: «Bu şekilde okumakta bir beis yoktur.» demişlerdir.

Naklettığımız bu hükümlerin tamamı Kmye'de zikredilmiştir.

Bu husustaki asıl kaide şudur : Kur'ân-ı Kerim okunduğu zaman onu dinlemek farz-ı kifâyedir.

Kur'ân okuyan kimsenin, Kur'ân'a dtirâm etmesi vâcibtir. Sokaklarda ve insanların dünya, işleri ile iştigal ettikleri yerlerde Kur'ân okuyarak, O'na hürmeti zayı' etmemelidir. Eğer bu yerlerde Kur'ân okuyup, Kur'ân'a hürmeti zayı' ederse, bu durumda ancak okuyan günahkâr olur, meşguliyeti olan kimseler-se günahkâr olmazlar. Çünkü, muhtaç bulundukları maişet se-beblerini terk etmek onlar için zordur.

kimse, fıkıh öğretmekle veya onu tekrar etmekle meşgul olan bir kimsenin yanında Kur'ân okusa, günahkâr olur.

Ders okunan yerlerde Kur'an okumakla, insanların iştigal ettikleri yerlerde Kur'ân okumak arasında fark vardır.

İnsanların işlerine başlamalarından önce, Kur'ân okumaya başlamak halinde de günâhın sadece okuyan kimsenin üzerine olması, insanların o yerlerden maişetlerini temin sebebi ile geçme durumunda olmaları ve oralarda Kur'ân okunması hâlinde halkın geçmesinde zorluk bulunacağından dolayıdır. Fakat, eğer ders okumaya daha önce başlanmışsa, ders okunan yerlerde böyle bir durum yoktur.

Fakat, eğer Kur'ân okumaya, dersten önce başlanmışsa, bu durumda günâh sonra başlayana olur.

Kur'ân okumakta olan kimsenin, hürmet göstermeye lâıyk bir kimsenin gelmesinden dolayı ayağa kalkmasının mekruh olmadığı Kmye'de zikredilmiştir.

Kur'ân-ı Kerim'i dinlemek, okumaktan efdâidir. Çünkü, dinlemek farzdır ve farz nafileden efdâidir.

Meşgul kimselerin yanında okumamak ve riya ihtimâli bulunmamak şar tiyle, Kur'ân-ı Kerim'i açıktan okumak efdâidir.

Bir kadının, Kur'ân okumayı bir başka kadından öğrenmesi, mahremi olmayan bir a'mâdan öğrenmesinden efdâidir.

Bazıları: «Katiyim, mahremi olmayan bir a'mâdan Kur'ân öğrenmesi, kadının sesinin de avret olmasından dolayı, mekruhtur.» demişlerdir.

Kâfire Kur'ân-ı Kerim ve fıkıh öğretmekte bir beis yoktur. Çünkü, onun ihtida etmesi umulabilir.

Fakat, İmâm Muhamed (R.A.) 'e göre, Kur'ân öğrenen o kâfirin gusletmedikçe, mustaha el sürmesi (dokunması) caiz değildir. İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'a göre ise, kafirin Kur'ân-ı Kerim'e dokunması hiçbir zaman ve hiçbir halde caiz değildir.

Bir kimse Kur'ân-ı Kerim'i öğrenir, sonra unutursa günahkâr olur. Bu hususta «unutmak" tan murad, Kur'ân-ı yüzünden okuyamamak demektir. ¹²²

¹²¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 400.

¹²² Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 400-402.

Kur'an Okurken Nağme Yapmak

Bir kimse Kur'ân okurken lahn (nağme) yaparsa, dinleyen kimse üzerine, okuyanı doğruya dönmeye da'vet etmek vâ-cib olur.

Fakat, nağme yapan kimsenin, bundan dolayı, kendisine düşmanlık, ve kin beslemeyeceğine yakînen kanaat getirirse, onu doğruya da'vet eder. Aksi takdirde bunu terk eder.

Meşâyihin âmmesine göre, Kur'an okurken terci' (baş'a dönüp tekrar okumak) ve telhîyn (nağme fapmak) mekruhtur. Çünkü bu şekildeki okumak, fâsıklarm işlerine benzemektedir.

Nağme yaparak okumanın sadece mekruh olidttı, Kur'ân harflerinin değişmemesi şartına bağlıdır. Fakat, yapılan nağme Kur'ân harflerini değiştirirse, bu şekilde okumak ihtilafsız haramdır.¹²³

Mushaflar Nasıl Olmalıdır

Mushafları' çok küçük ebadda yapmak mekruhtur. Çok ince kalemle mushaf yazmak da mekruhtur.

Yere düşenen şey üzerine, duvarlara ve mihrablara Kur'ân. yazmak müstahsen (güzel) değildir.

Mushafı süslemekte, harekelemekte, noktalamakta ve onu onar âyettik bölümlere ayırmakta bir beis yoktur. . Bir mushaf, okunması mümkün olmayan bir hale gelirse, onu temiz bir bez içine koyup, temiz bir yere defnetmek gerekir. Eskimiş bu mushafı, Kur'an ciltlemekte kullanmak caiz değildir,

Âlimlerin bazıları, Hadis kitaplarının kâğıtlarının Mushaf ciltlenmesinde ve Fıkıh kitaplarının ciltlenmesinde kullanılmasını caiz görmüşlerdir.

Fakat, Nahiv kitaplarının ciltlenmesinde bunların kullanılmasını da caiz görmemişlerdir.

Korumak kasdı olmaksızın, Mustafa dayanmak (ona yaslanmak, yastık gibi kullanmak) mekruhtur. Ancak, onu korumak için, mushafa dayanmak caizdir, içinde Mustaf bulunan çuvalın üzerine binmenin zaruret olunca caiz olması gibi...¹²⁴

Tilâvet Secdesi Nedir?

Kur'ân okuyan bir kimse, on dört yerde bulunan, secde âyetlerinden birini okursa, iftitâh tekbiri, hâriç, namazın diğer şartları ile, iki tekbîr arasında bir secde etmesi, Hanefî İmamlarına göre vâcibtir.¹²⁵

Secde Âyetleri Hangileridir?

Secde âyetleri Kur'ân-ı Kerim'de şu on dört yerdedir .

- 1- A'râf Sûresi, 206. âyet
- 2 - Ra'd Sûresi, 15. âyet
- 3 - Nahl Sûresi, 50. âyet
- 4- İsrâ Sûresi, 107. âyet
- 5 - Meryem Sûresi, 58. âyet
- 6 - Hacc Sûresi, 18. âyet
- 7- Furkân Sûresi 60. âyet;
- 8 - Nemi Sûresi, 25. âyet
- 9 - Secde Sûresi, 15. âyet
- 10 - Sad Sûresi, 24.âyet
- 11 - Fussilet Sûresi, 37. âyet
- 12 - Necm Sûresi, 62. âyet
- 13 - İnşıkak Sûresi, 21. âyet
- 14- Alak Sûresi, 19. âyet¹²⁶

Tilâvet Secdesi İle İlgili Mes'eleler

Tilâvet Secdesinde el kaldırmak, teşehhüd ve selâm yok-tur.

Tilâvet Secdesi okuyana ve dinleyene vâcibtir. Dinleyen kimse, dinlemeyi kasdetmiş olsa da, olmasa da kendisine tilâvet secdesi vâcib olur.

İmâma uyan kimse, secde âyetini, imamdan işitmese bile, imâmın o âyeti okumuş olmasından dolayı, kendisine de tilâvet secdesi vâcib olur.

¹²³ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 403.

¹²⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 403.

¹²⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 404.

¹²⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 404.

Tilâvet secdesini eğer imâm yapmazsa, imâma uyan kimse secde âyetini imâmdan işitmiş olsa bile, kendisi tâbî' olduğu için, bu secdeyi yapmaz.

İmâma uymuş olan kimse, secde âyeti okumuş olsa, ken-lisine ve aynı namaz kılmakta olan ve kendisini işiten kimselere,

İmâm-ı A'zam (R.A.)'a ve İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'a göre tilâvet secdesi vacip olur.

İmâm Muhammet! (R.A.)'e göre ise, bu kimse ile aynı namazı kılan kimseler, ilâvet secdesini namazı bitirdikten sonra yaparlar.

Secde âyetini okuyan kimse ile birlikte namaz kılmakta olmayan, fakat bu kimsenin okuduğu secde âyetini işiten kimselere tilâvet secdesi ittifakla vacip olur.

Namaz kılmakta olan kimse, namaz kılmakta olmayan bir kimsenin okumuş bulunduğu secde âyetini işitse, tilâvet secdesini namazdan sonra yapar. Bu secdeyi namaz içinde yapmaz.

Şayet, bu secdeyi namaz içinde yaparsa, tilâvet secdesi kendisinden sakıt olmaz. Ancak, bu kimsenin namazı da fâsid olmaz.

Secde âyetini, hayırlıdan, nifashdan, kâfirden, çocuktan ve mecnundan (deliden) işitmiş olan kimselere de tilâvet secdesi vâcib olur.

Keza, secde âyetini uyuyan kimseden işiten kimseye de sahih olan kavle göre, tilâvet secdesi vâcib olur.

Secde âyetini, kuştan veya sadâdan işitmekle, tilâvet secdesi vâcib olmaz.

Secde âyetini hecelelemekle, heceleleyen kimseye ve onu dinleyenlere tilâvet secdesi vâcib olmaz.

Keza, secde âyetini yazmakla ve okumaksızın sadece ona bakmakla tilâvet secdesi vâcib olmaz.

Secde âyetini (bir hayvana veya bir vâsitaya) binili olarak okuyan ve binüi olarak dinleyen kimsenin tilâvet secdesini imâ ile yapması caizdir.

Binili olmadığı bir durumda, secde âyetini okuyan veya dinleyen bir kimsenin tilâvet secdesini binili olarak, imâ yolu ile edâ etmesi caiz olmaz. Ancak, binili olarak, farz namazı kılmasını mubah kılan bir özürlü olan kimsenin, bu secdeyi binili olarak yapması caiz olur;

Bir kimse secde yapmaya kadir iken, secde âyetini okur fakat secdeyi yapmaz, sonra da hastalık veya başka bir sebeble bu secdeyi yapmaktan âciz olursa, o kimsenin bu tilâvet secdesini imâ ile yapması caizdir. Sıhhatine kavuştuktan veya -secdeye mâni olan- özürlünden kurtulduktan sonra, o kimsenin bu secdeyi iadesi (tekrar yapması) lâzım gelmez. Nitekim, mezkûr sebbelerden dolayı imâ ile kılman namazların-bu sebeblere ortadan kalkınca- iade edilmediği gibi...¹²⁷

Tilâvet Secdesi Nasıl Yapılır?

Tilâvet secdesi yapmak isteyen kimsenin, ayağa kalkması, kıyam hâlinde secdeye varması ve secdeden başını kaldırıncı da tekrar kıyam etmesi .(ayağa kalkması) müstehabtır.

Tilâvet secdesini yaparken, secde âyetini okumuş olan şahsın öne geçmesi, dinlemiş olanların da o kimsenin arkasında saf tutmaları müstehabtır.

Dinlemiş olanların, başlarını secdeden, okuyan kimseden önce kaldırmamaları da müstehabtır.

Fakat, dinleyenler okuyana muhalefet edip, okuyan kimsenin arkasında saf olmayıp, kendi bulundukları yerlerde secde etseler; bunlardan bir kısmı da okuyandan önce secde etmiş ve secdeden başını ondan önce kaldırmış olsa; bütün bu durumlar mekruh olmaz.

Okuyan kimsenin secdesinin fâsid olduğu zahir (açık, ortada) olsa bile, dinleyenlerin secdeleri fâsid olmaz.

Dinleyenlerin secdeye hazır olmamaları hâinde, Kur'ân okuyan kimsenin secde âyetini gizli (sessiz) okuması müstehâbdır.

Dinleyenlerin secdeye hazır olmaları hâinde ise, açıktan okunması müstehabtır.

Tilâvet secdesi ale'l-fevr (hemen yapılması gereken bir

şekilde) vâcib olmaz. Hattâ, üzerine tilâvet secdesi vâcib olan bir kimse, bir sene veya daha-uzun bir zaman sonra bu secdeyi yapsa, yaptığı secde edâ olarak makbul olur; kaza olmaz.

Fakat, tilâvet secdesini bir zaruret olmadan te'hîr etmek mekruhtur.

Tilâvet secdesi için niyyet şarttır. Fakat, ta'yin etmek şa değildir,

Bir kimsenin üzerine müteaddid tilâvet secdeleri vâcib olsa, bu kimse bu secdelerin sayısı kadar secde eder.

Fakat, yaptığı secdenin hangi âyete ait olduğunu ta'yin etmez.

Namazı dbtâl eden, konuşma, kahkaha ve abdest'in bozulması gibi şeyler, tilâvet secdesi yapan kimseden de sâdır olsa; eğer bu hal, secde eden kimsede, başını yerden kaldırmadan önce meydana gelmişse, İmâm Muhammed (R.A.)'den rivayet edilen sahih kavil üzere, tilâvet secdesini ibtâl eder. Bu hükme Ebû Yûsuf (R.A.) muhaliftir.

Bir kimse, secde âyetini namaz kılan kimseden işitse ve sonra, henüz o kimse tilâvet secdesini yapmadan mezkûr şahıs da ona iktidâ etse (onu imâm ittihaaz edip, uyarak arkasında namaz kılmaya başlasa), namaz kılan kimse tilâvet secdesi yapınca iktidâ eden kimsenin de tilâvet secdesini yapması gerekir.

¹²⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 404-406.

Eğer bu kimse, namaz kılan kimseye, o kimse tilâvet secdesini yaptıktan sonra iktidâ ederse, şayed o kimse rükû'da iken yetişip kendisine uymuşsa, bu kimseden tilâvet secdesi sakıt olur. Fakat, eğer bu halde yetişip kendisine uymamışsa, namazdan sonra tilâvet secdesini yapar.

Nitekim, bir kimse, namaz kılan bir kimseden secde âyetini işitmiş olsa, kendisine de tilâvet secdesini yapmak vâcib olur. Dolayısı ile, adı geçen şahsa da, tilâvet secdesi namazdan sonra vâcib olur.

Namaz içinde vâcib olan her tilâvet secdesini, namaz içinde edâ etmek gerekir. Çünkü, tilâvet secdesi, namaz içinde ale'l-fevr vâcibtir. Yâni derhal edâ edilmesi gerekir. Bu secde eğer namaz içinde edâ edilmezse, hiç bir zaman kaza da edilmez.

Bir kimse, namaz içinde secde âyeti okusa ve rükû' etse, bu rükû' ile tilâvet secdesine niyyet etmiş olsa da, olmasa da, bundan sonra secde etmekle, o kimseden tilâvet secdesi; secde âyetinden sonra üç âyetten fazla okumamışsa sakıt olur. Fakat, secde âyetinden sonra üç âyet"okuyup, ondan sonra rükû' etmişse, bu durumda ihtilâf vardır.

Fakat üç âyetten fazla okumuşsa, tilâvet secdesi, namaz için yapmış olduğu rükûl ve sücûdla kendisinden sakıt olmaz. Bu durumda, namaz içinde, tilâvet için kasden secde etmesi lâzımdır.

Bu secde namaz içinde edâ edilmezse, namaz hâricinde hiç bir zaman kaza edilmez.

Secde âyeti arabça olarak okunduğu halde, işiten kimse bu âyetin secde âyeti olduğunu anlamasa, fakat kendisine bu âyetin secde âyeti olduğu haber verilse, bu durumda o kimseye tilâvet secdesi, ittifakla vâcibtir.

Fakat, bu âyet (in mânası) farsça olarak okunsa, işiten kimse de bunun secde âyeti olduğunu anlamasa, lâkin kendisine bu âyetin secde âyeti olduğu haber verilse, bu durumda İmâm-ı A'zam (R.A.İ 'y& göre, o kimseye tilâvet secdesi vâcib olur. İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) ve İmâm Muhammed (R.A.İ bunu muhaliftir.

Secde âyetini işitmeyen kimseye, bu kimse Kur'ân okunan bir mecliste bulunsa bile, kendisine tilâvet secdesi vâcib olmaz.

Tilâvet secdesi yapan kimse, esahl olan kavil üzere, na-az için yaptığı secdede okuduğu teşbihleri okur.

Bazıları: «Tilâvet secdesi yapan kimse sübhâne rabbînâ in kâne va'dü rabbînâ 3 e mefûlâ) âyetini okur." demişlerdir.

Müteahhirin'in bazısı da bu kavli ihtiyar etmişlerdir.

Bazıları da«Tilâvet secdesinin farz namaz içinde bulunmaması halinde, zikredilen bu teşbih söylenir.» demişlerdir.¹²⁸

Tekrar Tekrar Okunan Secde Âyeti

Bir kimse, bir secde âyetini bir mecliste tekrar tekrar okursa, o kimsenin bir defa tilâvet secdesi yapması kâfidir. Bu kimse, dilerse bütün okumasını bitirdikten sonra, tilâvet secdesini yapar. Dilerse, bir miktar okuduktan sonra tilâvet secdesini yapar.

Fakat, bir kimse bir secde âyetini ayrı meclislerde okursa veya bir mecliste ayrı ayrı secde âyetlerini okumuş bulunursa, bunların sayısınca, tilâvet secdesini tekrar eder.

Meclislerin değişmesi iki çeşittir :

1- Hakikî değişim : Bir kimse secde âyetini sahra veya sahra hükmünde olan bir yerde okumuşsa, bu yerden üç adını veya daha fazla miktarda intikâl etmesi ile meydana gelen de-işikliklerdir.

2- Hükmi değişiklik : Bir kimsenin secde âyetini okuduktan sonra, tilâvet secdesinden başka bir işe başlaması ile meydana gelen değişikliktir. Meselâ Secde âyetini okuyan kimse, okuduğu yerden ayrılmadan üç lokma yemek yese veya üç yudum su içse veya yahud da üç kelime konuşması ile meclis, hükmen değişmiş olur.

Mecliste hakikî birlik zahirdir,

Mecliste hükmi birlik ise, örfen'bir tek mekân sayılan bir şeyin (yerin) bölümleri arasında olur. Meselâ : Mescid, ev ve dükkân gibi... Koza, sahra ve benzeri yerlerde üç adımdan az yürümekle mekân değişmiş olmaz-, bu durumda da mekan yine hükmen bir tek mekândır,

Buna göre, hakikaten veya hükmen mecliste birlik mevcut olursa, secde âyetinin tekrar tekrar okunması hâlinde, bir defa secde etmek kifayet eder.

Aksi taktirde, bir secde kâfi gelmez. Meselâ Secde âyetini okuyan kimse, bir adım veya iki adım yürürse yahud bir lokma veya iki lokma yemek yese yahud bir yudum veya iki yudum su içse yahud evin veya mescidin bir köşesinden diğer bir köşesine intikâl etse yahud kendisine verilen selâma cevap verse yahud aksıran kimseye hayır duada bulunsa; sonra secde âyetini tekrar okusa, bu durumda kendisine bir secde kifayet eder.

Fakat, bez çözmekle yahud harmanda ekin döğmek için yürüyerek secde âyetini okuduğu yerden başka yere intikâl etmiş olmakla, yahud ağaç üzerinde iken bir daldan diğer bir dala intikal etmekle yahud imli olmak halinden binili olmak hâline geçmekle ye bu durumlarda da secde âyetini tekrar etrae halinde, bu kimseye bir secde kifayet eylemez. zâ, üç kelime konuşsa, yahud üç yudum su içse yahud

nikâh akdi yapsa, yahud alış veriş ve benzeri bir iş yapsa ve bunlardan sonra da secde âyetini tekrar okusa, yine bir tilâvet secdesi kifayet etmez.

¹²⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 406-408.

Secde âyetini okuyan kimse, yukarıda saydığımız şeylerin hiç biri ile iştigâl etmese ve sadece aynı mecliste oturmayı uzatmış olsa, sonra da secde âyetini tekrar okusa, kendisine secdeyi tekrar etmek vâcib olmaz.¹²⁹

Binili İken Secde Âyeti Okumak

Secde âyetini okuyan kimse, binili olur ve hayvanı yürürken secde âyetini tekrar okursa, eğer bu tekrar edişi esnasında, namaz içinde değilse, tilâvet secdesini tekrar etmesi de vâcib olur. Fakat eğer bu tekrarı sırasında, namaz kılmakta ise, tilâvet secdesini tekrar etmesi vâcib olmaz.¹³⁰

Secde Âyetinin Namaz İçinde Tekrarlanması

Namaz içinde secde ayetinin tekrar edilmesi, halinde, bir rek'atte tekrar edilmesi ile birden çok rek'at içinde tekrar edilmesi arasında, İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)dan rivayet edilen esahh kavlî üzere, bir fark yoktur.

İmâm Muhammed (R.A.)'yagöre ise, secde âyetini okuyan bu kimse bunu. ayrı ayrı rek'atlerde tekrar etmişse, tilâvet secdesini tekrar etmesi de vacip olur.

Eğer dinleyenin meclisi değişir, fakat okuyan kimsenin meclisi değişmezse, dinleyen kimsenin tilâvet secdesini tekrar etmesi, ittifaqla vacip olur.

Eğer okuyan kimsenin meclis de değişir, fakat dinleyen kimsenin meclisi değişmezse, bazılarına göre, dinleyen kimseye de tilâvet secdelerini tekrar etmek vâcib olur. Bazılarına göre ise; tilâvet secdelerini tekrar etmek vâcib olmaz.

Bu mes'elede Kâfi Sahibi, dinleyen kimseye de, tilâvet secdelerinin tekrar edilmesinin vâcib olduğunu sahih görmüştür.

Hidâye'de ve Fetâvâyî Kâdîhân'da. bu durumda, dinleyen kimseye, tilâvet secdelerini tekrar etmenin vâcib olmayacağı sahih görülmüştür. Fetva da bu kavlî üzeredir.¹³¹

Peygamber (S.A.V.) Efendimize Selevât Getirmek

Hazret-i Resûl-i Ekrem Sallâhü Teâlâ aleyhi ve sellem'-in ism-i şerifi zikrolunduğu zaman, Ona salevât getirmenin vâcib olması, esahh olan kavlî üzere, meclisin değişmemesi hâlinde, selevâtın tekrar edilmesinin vâcib olmamasındaki hüküm tilâvet secdesinin hükmü gibidir.

Ancak, Peygamber (S.A.V.) Efendimiz anıldığı zaman, aynı, meclisde, salevâtı tekrar etmek mendûbtur; fakat, aynı meclisde okumanın tekrar edilmesi ile, tilâvet secdesinin tekrar edilmesi mendûb değildir.

İkisinin arasındaki fark şudur : Peygamber (S.A.V.) Efendimizi ismi zikredilmiş olmasa bile, sadece O'na saievât getirmekle, müstaküen yakınlık ve ibâdet hasıl olmuş olur.

Fakat, secde âyeti okunmadan, tilâvet secdesi yapmak, müs takilen kurb (yakınlık) olmaz.¹³²

Tilâvet Secdesi İle İlgili Bazı Mes'eleler

Bir kimse, secde âyetini namaz haricinde okur, tilâvet, secdesini yapmaz, henüz meclisi değişmeden- namaza başlayıp o secde âyetini namazda da okur ve tilâvet secdesi yaparsa; yaptığı bu secde her iki tilâveti için de kifayet eder.

Fakat, birinci tilâveti için secde ettikten sonra namaza başlar ve namazda da aynı âyeti tekrar etmiş olursa, önce yapmış olduğu tilâvet secdesi, her ikisine kifayet etmez. Bilâkis namazda okumuş olmasından dolayı, kendisine bir tilâvet secdesi daha vâcib olur.

O kimse, birinci ve ikinci tilâveti için secde etmeden namazı tamamlasa, ondan secdelerin ikisi de sakıt olur.

Nevâdir'de «Birinci secde sakıt olmaz.» denilmiştir. Fakat, esahh olan kavlî ilk kavildir.

Bir kimse, secde âyetini namaz içinde okuyup tilâvet secdesini de yapsa, selâmdan sonra o âyeti yine okursa, bazıları : «Birinci secde kâfi gelmez. O kimsenin ikinci bir secde yapması vâcib olur." demişlerdir.

Bazıları da «Birinci secde kifayet eder.» demişlerdir.

Bazıları ise : «Eğer o kimse, selâmdan sonra, konuşmadan, secde âyetini okumuşsa, birinci secde kifayet eder. Fakat eğer konuştuğundan sonra secde âyetini okumuşsa, birinci secde kifayet etmez.» demişlerdir.

Eğer bir kimse, namaz içinde secde âyetini okur, fakat tilâvet secdesini yapmaz, selâm verir ve sonra yine bu âyeti okursa, bu durumda bir secde kifayet eder; -namaz içinde yapması gereken- bilinci secde, o kimseden sâkit olur.

Bir kimse bir mekanda (yerde) secde âyeti okusa ve sonra yine aynı yerde, başkalarından da bu âyeti işitmiş olsa,

¹²⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 408-410.

¹³⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 410.

¹³¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 410.

¹³² Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 411.

işittiği kimseler ne kadar çok olursa olsun, zahir rivayet üzere o kimseye bir secde kifayet eder. Bu kimsenin namaz içinde olması ile namaz dışında olması arasında da bir fark yoktur.

Mesbûk (imâma iki rek'atte yetişememiş, sonradan uymuş olan kimse) imâmla birlikte tilâvet secdesini yapsa ve daha sonra yetişemediği rek'atleri kılarken secde âyetini kendisi de okusa, İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'un kavline göre, o kimse bir daha tilâvet secdesi yapmaz. İmâm Muhammed (R.A.) bu kavle muhaliftir.

Fakat, eğer o kimse imâmla birlikte secde etmemişse, ittifakla secde etmesi gerekir.

Bdr kimse, namaz içinde secde âyeti okur ve bu âyetten sonra da bir şey okumazsa, bu kimse muhayyerdır; dilerse o namazın rükû'unda veya sücûdunda tilâvet secdesine niyet eder, dilerse tilâvet için ayrıca bir secde yapar.

Fakat, eğer o kimse secde âyetinden sonra, üç âyetten fazla Kur'an okumuşsa, secde âyetinden dolayı, müstakilen bir secde yapması lâzım gelir.

Bu durumda da, o kimsenin tilâvet için müstakilen secde ettikten sonra, kalkıp, Kur'ân-ı Kerîm'den bir miktar okuyup, sonra rükû' etmesi gerekir.

Bu durumda,

Kalkıp, bir miktar Kur'ân-ı Kerîm okumadan rükû'a varmak mekruhtur.

Bu kimse okuduğu secde .âyetinin sûrenin sonunda bulunması hâlinde, diğer bir sûreden bir kaç âyet okur.

Eğer, secde âyetinden sonra, aynı sûreden iki veya üç âyet kalmış olursa Secde ve İnşikâk sûrelerinde olduğu gibi yine aynı şekilde, bu sûreye başka bir sûreyi bitişirmek uygun olur.

Ancak, bu süre tamamlandıktan sonra, başka bir sûreden okumamak yani bu âyetlerle iktifa edip, bunları okuduktan sonra rükû'a varmak da mekruh değildir.

İmâm olan kimsenin, gizli okunan namazlarda secde âyeti okuması mekruhtur.

Keza, Cuma Namazında ve Bayram Namazlarında secde âyeti okuması da mekruhtur.

Fakat, bu durumlarda, secde âyeti sûrenin sonunda bulunur ve tilâvet secdesini namazın rükû'u veya sücûdu ile edâ etmek mümkün olursa, bu namazlarda secde âyetini okumak mekruh olmaz.

Bu halde de" imâmın rükû'da tilâvet secdesine niyyet etmemesi uygun olur, ki tilâvet secdesi, imâmın secde etmesi ile bütün cemâat namına edâ edilmiş olsun.

Bir kimsenin, bir sûreyi okuyup, onda bulunan secde âyetini terk etmesi mekruhtur. Çünkü, böyle yapmak, secde etmekten kaçmaya benzer.

Fakat, sadece secde âyetini okuyup sûrenin diğer kısımlarını okumamak mekruh değildir.

«Ancak, müstehab olan secde âyeti ile birlikte bir kaç âyet daha okumaktır. Herşeyin en iyisini, en doğrusunu bilen Allahû Teâlâ'dır. ¹³³

Namazı Cemâatle Kılmak Ve İmamet

Cemâat ile namaz kılmak sünnet-i müekkededir.

Bazıları ': «Cemâat ile namaz kılmak vâcibdir.» demişlerdir. ¹³⁴

Cemâatle Namaz Kılmamayı Mubah Kılan Özürler

Bir kimsenin cemâatle namaz kılmaktan geri kalmasını mubah kılan özürler şunlardır.

- 1- Teyemmümü mubah kılan bir hastalığı olmak,
- 2 - Eli veya ayağı çapraz kesik olmak veya meflûc (felçli) bulunmak.
- 3- Şiddetli yağmur.
- 4 - Çamur
- 5 - Şiddetli soğuk.
- 6 - Sahih kavih üzere - şiddetli karanlık. 't-Sultandan gizlenmek.
- 8 - Borçlu olan kimsenin alacaklısından gizlenmesi.
- 9 - Yürümeye gücü yetmemek.
- 10- Âma olmak.

Bu saydıklarımızın hepsi, cemâatten geri kalmayı mubah kılan özürlerdendir. ¹³⁵

Kimin İmâm Olması Daha Uygunluk

İnsanlar arasında imamete evlâ olan sünneti en iyi bilendir.

Eğer ilimde eşit iseler, Kur'ân-ı Kerîm'i en iyi okuyanın imamlık yapması evlâdır.

Eğer, bu iki hususta da müsavi iseler, haramlardan en çok sakınanın imamlık yapması evlâdır.

¹³³ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 411-413.

¹³⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 413.

¹³⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 413-414.

Yukarıda saydığımız üç vasıfta da müsavi iseler, yaşça] büyük olanın imamlık yapması evlâdır. Zikredilen bu dört vasıfta da eşit olurlarsa, güzel ahlâklı olup, hilm, yumuşak başlı ve haya sahibi olanın imamlık yapması evlâdır. Saydığımız bu beş vasıfta da eşit olunması halinde ilâveten hangi vasfı taşıyanın imamlık' yapmasının evlâ olduğu hususunda ihtilâf edilmiştir. Bazıları : »Yüzü güzel olanın imâm olması evlâdır.« demişlerdir. Bâzıları ise : «Nesebce yüksek olanın imâm olması evlâdır.« demişlerdir. Saydığımız bu şeylerin hepsinde müsavi olurlarsa, aralarında kur'a atılır, hangisinin ismi zahir olursa, o kimsenin imamlık yapması evlâ olur.¹³⁶

Fâsık Ve Bid'atçının İmamlığı

Fâsık olan kimseyi imamete-geçirmek kerâhat-i tahrimiy-ye ile (harama yakın bir şekilde) mekruhtur. 'İmâm Mâlik (E.A.)ya göre, o kimsenin imamlığa geçülmesi caiz değildir. İmâm Ahmet (R.A.)'den de bu şekilde rivayet edilmiştir.

Keza, bid'atçının imamete geçirilmesi hususunda da yukarıdaki ihtilaf vardır.

Bid'atçı diye, ehl-i sünnet ve'l-cemâatin i'tikâd eyledikleri niu aksine i'tikâd eden kimseye denir.

Hanefî İmamlarına göre, bid'atçıye iktidânın (ona uyup namaz kılmanın) maa'l-kerâhe (mekruh olmakla beraber) caiz olması, o kimsenin inandığı şeyin küfre müeddi sebep) olmaması şartına bağlıdır. Bid'atçının i'tikâd ettiği şey küfre müeddi olursa, ona iktidâ caiz değildir.

Meselâ :

Gulât-ı revâfızdan (râfîziyelerin aşırılarından) Hazreti Âişe Cradıyallahü Teâlâ antîâ) ye iftira edenler.

Hazreti Ebû Bokir-iVSıddık (R.A.)'nm halifeliğini veya O'nun salîbi olduğunu inkâr edenler...

Şeyhayne (yani Hazreti Ebû Bekir (R-A-Ha Hazreti Ömer m.A.)'ya) küfredenler... gibi.

Zikredilen bu kimselerin hiç birisine iktidâ etmek caiz değildir.

Cehmiyye fırkasından olanlara, Kaderiyye fırkasından olanlara, Müşebbihe fıkrasından olanlara, Şefaati inkâr edenlere; Rü'yeti, Kabir azabını, Kirâmen kâtibini. inkâr edenlere iktidâ etmek de caiz değildir. Hazreti Ali (R.A.) yi daha üstün gören, lâkin şeyhayne (Hz, Ebû Bekir (R.A.) le Hz. Ömer (R.A.) e söğmeyen kimseye iktidâ etmek maa'l-kerâhe (mekruh olmakla birlikte) caizdir.

Keza, «Allahu Teâlâ, -bildiğimiz- cisimler gibi olmayan bir cisimdir.» diyenlere veya :

«Allahu Teâlâ, Celâi ve Azameti ile görünmez» diyenlere, iktidâ etmek de maa'l-kerâhe caizdir.

Böyle diyenler hakkında İmâm Ebû Yûsuf un :

«Doğruyu söylemiş olsa bile, böyle diyen ilm-i kelâma düşmüş olan- kimseye iktidâ etmek caiz değildir.» dediği rivayet olunmuştun :

Bu beyanda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Bazıları : «Burada zikredilen «kimseden murad, kelâm ilminin inceliklerinde mü-' nazara eden kimsedir.» demişlerdir.

Bazıları da: «Kelâmda, münazara esnasında hasmının hataya düşmesini isteyen kimsedir.» demişlerdir.¹³⁷

İmamlığa Geçirilmesi Mekruh Olanlar

Kölenin (hür olmayan kimsenin), A'râbînin (şehirli olmayan, çölde yaşayan kimsenin),

Veled-i zinanın (= nesebi gayr-i sahili olan kimsenin) ve A'mânım imamlığa, geçirilmesi mekruhtur.

Ancak, bunları imamlığa geçirmenin mekruh olması, fâ-sıkı imamlığa geçirmenin mekruh olmasından daha hafiftir.

Muhıyt'da: «A'mânım imâm olmasında bir beis yoktur. Fakat, gören kimsenin imamlığı daha evlâdır.» denilmiştir.

Kölenin, a'râbînin ve veled-i zinanın İmamlığa geçirilmesinin mekruh olması, cahilliğin bu gib'i kimseler arasında yaygın olmasından dolayıdır.

Eğer bunların âlâm olduğu bilinirse, kölenin, a'râbînin ve veled-i zinanın imamlığa geçirilmesinde mekrûhluk yoktur.

Şafii ve benzerine iktidâ etmek, eğer o kimsede, muk-tedînin görüşüne göre namazı fâsid eden bir şey tahakkuk etmese- caizdir.

Fakat, bu hususun caiz olması konusunda ihtilâf edi Bazıları, maa'l-kerâhe caiz görmüş; bazıları ise, kerahatsiz olarak caiz görmüşlerdir.¹³⁸

İmâm Olarak Kimlere Uymak Caizdir Ve Kimlere Uymak Caiz Değildir

¹³⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 414.

¹³⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 414-415.

¹³⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 415-416.

Erkeğin kadına uyması caiz değildir.

Sahili olan kavlî üzere, çocuğa uymak da câiz-değildi

Akıllı kimsenin, ma'tûha (bunamış kimseye), Kur'ân okumasını bÜejnin, ümmiye, .

Ümmînin, dilsiz,

Avret mahallî örtülü olanın, avret mahallî açık olana, imâ ile kılabilenin, imâ edemiyene,

Ayakta imâ edebilenin, yanı veya sırtı üzere yatarak imâ edebilene.

Temiz bir kimsenin, özür sahibi bir kimseye,

Bir özür ile özür sahibi olan kimsenin, başka bir özür ile özür sahibi olan kimseye, iktidâ etmesi caiz değildir.

Fakat, iki kimsenin de özürleri aynı ise, birinin diğerine iktidâ etmesi caiz olur.

Farz kılan kimsenin, nafîle kılan kimseye iktidâsı sahih değildir.

Bir farzı kılariken iktidâ edecek olan kimsenin, kendi kılacağı farzın dışındabir farz kılmakta olan kimseye iktidâ etmesi sahih olmaz.

Nafîle kılacak olan kimsenin, farz kılmakta olan kimsi iktidâ etmesi caizdir.

Nezretmiş (adamış) olan bir kimsenin, nezretmiş. olan bir başka kimseye İktidâ etmesi sahih olmaz.

Ancak, iktidâ eden kimse, imâmın adamasından sonra, ;«felanın nezretmiş olduğu, mendûb namazı, ona iktidâ, ederek birlikte kılmayı nezrettim (adadım).» derse, bu durumda, iktidâ etmesi sahih olur.

Hâlifin (yem'in eden kimsenin), diğer bir hâlife iktidâ etmesi caizdir,

Hâlifin (yemin eden kimsenin), nezretmiş olan kimseye iktidâ etmesi de caizdir. Fakat, nezretmiş olan kimsenin, hâlife iktidâ etmesi caiz değildir.

İki rek'at tavaf namazı kılan kimseler, nâzir (adamış) hükmünde olup, bu kimselerden birinin diğerine iktidâ etmesi sahih olmaz.

İki kişi nafîle bir namaza müştereken başlamış ve yine birlikte bu namazı ifsâd etmiş olsalar bu kimselerin bu namazı kaza etmeleri lâzım olduğundan, bu namazı kaza ederken, bu iki kişiden birinin diğerine iktidâ etmesi sahih olur.

Fakat, bu iki kişi, mezkûr namaza müştereken başlamış ve beraberce ifsâd etmiş omazlarsa, biri diğerinden önce başlamış veya önce ifsâd etmiş bulunursa, birinin diğerine iktidâsı sahih olmaz.

Bu iki kişiden birinin nâzdr'e (adamış bulunan kimseye) iktidâ etmesi de sahih olmaz.

Öğle namazını kılan iki kişiden her biri, diğerine imâm olmaya'niyyet etse, bu iki kişidn namazları sahih olur.

Fakat bu iki kişiden her biri diğerine iktidâ (uymaya) etmeye niyyet etmiş olsa, namazları fâsid olur.

Öğleden sonraki sünneti kılmakta olan bir kimsenin, Öğleden önceki sünneti kılan kimseye iktidâ etmesi caizdir.

Keza, yatsının sünnetini kılan kimsenin, teravih kılana iktidâ etmesi caizdir.

Keza, Muhammed bin Fadl'a göre vitir namazının vâcib olduğuna inanan kimsenin, vitir namazının sünnet olduğuna inanan kimseye iktidâ etmesi caizdir. Fakat, evlâ olan bunun câdz olmadığıdır.

Gâsilin (yıkayarak abdest almış olan kimsenin), mâsihe meshederek abdest almış olan kimseye) iktidâsı.caizdir.

Abdest almış olan kimsenin, teyemmüm etmiş olan kimseye iktidâsı caizdir.

Namazı ayakta lalan kimsenin, oturarak kılan, kimseye iktidâ etmesi caizdir.

Bu son iki kavle, İmâm Muhammed (R.A.) muhaliftir.

Ayakta kılan kimsenin, kamburluğu rükû' derecesine varan bir kambura iktidâ etmesi de yukarıdakd ihtilâf üzeredir.

Fakat o kimsenin kamburluğu rükû' haddine ulaşmazsa, sahih olan kavle göre, ittifakla, ayakta kılanın bu kimseye iktidâ etmesi caizdir.

Hünsâyi müşkilin, kadınlara imameti caizdir.

Kadının, kadına imameti caizdir. Fakat, aralarında erkek bulunmadan, sadece kadınlardan meydana gelen bir topluluğun, cemâat olarak namaz kılmaları mekruhtur.

Kadınlarm cemâat olup namaz kılmaları hâlinde, imâm olan kadının, diğerlerinin önüne geçmesi mekruhtur.

İmâm olan kadının ortalarda durması gerektir. Nitekim, çıplak olan bir kimsenin, çıplak olan kimselere imamlık yapması hâlinde, onların ortalarında durması gibi, imâm olan kadın da diğer kadınların ortasında durur.

Dilsizin, ümmîye iktidâsı caizdir ve fakat ümmînin dilsiz iktidâsı caiz değildir.

Dilsizin ümmî ile hükmü, ümmînin Kur'ân'ı güzel okuyanla hükmü gibidir.

Muhıyt'te : «Kur'ân'ı güzel okuyan kimse, mescidin kapısında bulunur veya civarında olursa, ümmî de mescidin içinde bulunur ve her ikisi de namazı yalnız kılarlarsa, ümmînin namazı ihtilafsız caizdir.» denilmiştir.

Keza, Kur'ân'ı güzel okuyan İtimse, ümmindn kıldığı namazdan başka bir namaz kılariken, ümmînin münferiden (tek başına) namaz kılması caizdir.

Ö ümmînin, Kur'ân'ı güzel okuyan kimsenin namazını bitirmesini beklemesi, bil-ittifak (ittifakla) lâzım değildir.

Fakat, güzel Kur'ân okuyan kimse, bir köşede namaz kılıp ümmî de başka bir köşede kusa, ikisinin kıldığı namaz da aynı namaz olsa, bu durumda, Ebû Hâzim'in İmâm A'zam (R.A) dan naklettiği kavle göre, bu namaz caiz omaz. Başka bir rivayette de «caiz olduğu» nakledilmiştir.

Birinci kavlî şu asıl.üzere bina edilmiştir

Eğer Kur'ân'ı güzel okuyan bir kimse ile bir ümmî, başka bir ümmiye jktidâ etmiş olsa, imâm-i A'zam (R.A.) a

göre bunların hepsinin namazı fâsîd olur.

Fakat, bu durumda, İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) a ve İmâm Mu-hamraed (R.A.) e göre, sadece güzel Kur'ân okuyanın namazı fâsîd olur.¹³⁹

İmâm Nerede Durmalıdır

İmâma uymuş olan kimsenin, imamının önüne geçmesi caiz değildir. Bu hükme, İmâm Mâlik (R.A.) muhaliftir. Bu mes'eleda mu'teber olan, ayakların durmakta olduğu yerdir.

Hatta, eğer imâma uymuş olan kimse, imâmdan daha uzun boylu olsa ve bu sebepten dolayı secdesi, imâmın secde ettiği yerden daha ileriye vâki' olsa, fakat ayağı imânının ayağından daha ileride bulunmasa, bu kimsenin namazı caizdir.

Ayakta da mu'teber olan ökçedir.

Hatta, eğer muktedirin (İmâma uymuş olan kimsenin) topuğu imamının topuğundan ileride olmasa, fakat muktedirin ayağının uzun olmasından dolayı, parmakları imamının parmaklarından ileride bulunsa, bu kimsenin namazı caiz olur.

Bir kimse, yalnız bir şahsa imam olsa, onu sağ tarafına durdurur.

Bir kimse, iki kişiye imâm olsa, onlardan ileride durur ve namazı öyle kıldırır.

İmâm Muhammed (R.A) in : «İmâma, yalnız bir kişi iktida ederse, o kimse -ayak- parmaklarını imâmın ökçesi hizasına getirmesi gerekir.» dediği rivayet olunmuştur.

İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) un da : «imam, iki şahısla birlikte namaz kıldığı zaman, onların ortasında durur.» dediği rivayet olunmuştur.

İmâma, yalnız bir kişi iktida ettiği zaman, imâmın ardında veya, solunda durması mekruh olur. Bazıları da «Mekruh olmaz. » demişlerdir.

Buna göre, iki kişinin ortasında durmak mekruh olmaz. Fakat ikiden çok kişilerin ortasında durmak mekruhtur.

¹⁴⁰

Saf Tutarken Dikkat Edilecek Hususlar

Bir cemâatte önce erkekler saf tutarlar.

Sonra çocuklar ve daha sonra da kadınlar saf tutar.

Hünsâyî müşkil, kadınların safının önünde durur,

Erkekler ile çocukların safları arasındaki tertib sünnettir; farz değildir ve sahih kavil de budur.

Fakat, erkekler üe Kadınlar arasındaki tertib, Hanefî imamlarına göre farzdır.¹⁴¹

Namazda Erkek Kadın Aynı Hizada Bulunması

Hatta, eğer bir kadın veya müşteha bir kız çocuğu, namazda bir erkekle beraber (bir hizada) veya bir rûkûn edâ edecek kadar erkekten önde durur ve ikisinin de namazı mutlak bir namaz olursa, iftitâh tekbîrinde ve edada ikisinin namazı da müşterek bulunur ve aralarında bir hâil (perde) bulunmaksızın mekânları ve yönleri de aynı olur ve imâmda kadına imamlık yapmaya niyyet etmiş bulunursa, o erkeğin namazı fâsîd olur¹⁴²

Kadınla Erkeğin Aynı Hizada Bulunmasının Namazı Bozmasının On Şartı

Fâkihlerin zikrettiklerine göre, kadının erkekle aynı hizada bulunmasının namazı bozmasının on şartı vardır :

1-Kadının hâliğa (bulûğa ermiş) olması veya kız çocuğunun müştehat bulunması.

Kız çocuğunun müştehat olması, mutlak olarak dokuz yaşında olması, ile olur, Yahud sekiz yaşında veya yedi yaşında olmasına rağmen semiz ve gösterişli olan kız çocukları da müştehat sayılır. Fakat, böyle olmazsa, sadece yedi veya sekiz yaşında bulunmakla, kız çocuğu müştehat sayılmaz. Bu durumdaki kız çocuklarının, erkeklerle aynı hizada bulunması ile erkeğin namazı fâsîd olmaz.

Bu mes'eleda, kadının mahrem veya gayr-d mahrem olması arasında bir fark yoktur.

2- Erkeklerle aynı hizada bulunan kadının veya müştehat olan kız çocuğunun, namazı düşünebilen bir halde bulunması gerekir. Bu durumda, bu kadının namazın ne olduğunu akledemi-yen bir mecnûne olması halinde, sadece cemâate, uymuş olmasından dolayı namaz fâsîd olmaz.

3- Aynı hizada bulunma hâli. İmâm Muhammed (R.A.) e göre bir rûknü eda edebilecek bir miktarda devam

¹³⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 417-420.

¹⁴⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 420-421.

¹⁴¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 421.

¹⁴² Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 421.

etmelidir. İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) 'a göre ise, aynı hizada bulunan kadınla bir rûkûn edâ etmek şarttır.

4 - Bu namazın mutlak bir namaz olması yâni rûkû'u ve sücûdu bulunan bir namaz olması şarttır.

Bu durumda, cenaze namazında ve tilâvet secdesini de, kadınla aynı hizada bulunmak, bunların sıhhatine mâni' değildir.

5- Namazın, tahrîme Ciftitâh tekberi i'tibâriyle erkekle onun hizasında bulunan kadın arasında müşterek olması lâzımdır.

Bu ise, kadının, hizasında bulunduğu erkeğin iftitâh tekbirine, kendi iftitâh tekbirini bina edip ona iktidâ etmesi ile veya o. erkekle birlikte iftitâh tekbirlerini bir üçüncü şahsın iftitâh tekbirine bina edip ona iktida etmiş olmaları ile vâki' olur.

Buna göre, kadın ve erkeğin tek başlarına kıldıkları bir namazda veya birinin, diğerinin uyduğu imâma uymadan kıldıkları namazda, kadının erkekle aynı hizada bulunması namazı ifsâd etmez.

6 - O, namaz, edâ i'tibâriyle erkek ile kadın arasında müşterek olmalıdır.

Bu ise, erkeğin kadma imâm olması veya onların edâ ettikleri namazda ikisinin, iki muktedî gibi bir imamlarının bulunması veya imâm namazı bitirdikten sonra, iki lâhık gibi takdire bir imamlarının olması ile olur.

Eğer ikisi de mesbûk olup (bir veya birkaç rek'at kılındıktan sonra imâma uyup) imâmın selâm vermesinden sonra, ye-tişemeyip geçirdikleri rek'atleri kılarken, aralarında bir hizada bulunma hâli meydana gelse, bu durumdan dolayı namaz fâsid olmaz. Çünkü mesbûk, tek başına kıldığı rek'atlerde münferid sayılır.

7 - Erkek ile kadının mekânı bir olmalıdır.

Hatta, eğer bunlardan biri, bir adam boyu yüksekliğinde bir seki üzerinde olsa, diğeri de yer üzerinde bulunsaydı; bu durumdaki aynı hizada bulunma hâli namazı ifsâd etmez.

8 - Erkek üe kadının cihetleri (yönleri) bir olmalıdır. Eğer bunlardan ikisinin de yönü birbirinden ayrı olursa, ki bu ancak her ikisinin de Ka'be-i Mukerremere içinde, başka yönlere yönelmiş olarak ve bir imâma uyarak namaz kılınmaları hâlinde olur- bu durumda aynı hizada bulunmak namazı ifsâd etmez.

9 - Kadınla erkeğin arasında hâü (perde) olmamalıdır.: Hatta, eğer ikisinin, arasında direk veya benzeri bir şey hâü (perde) bulunsaydı, bu durumdaki aynı hizada bulunma hâli namazı ifsâd etmez.

İkisinin arasında, bir insan sığacak kadar bir boşluğun bulunması da hâü gibidir.

10- İmâm olan zâtın, kadınlara imamlığa da niyyet etmiş olması gerekir. İmâm, kadınlara da imamlığa niyyet etmezse, kadınların ona iktidâ etmesi sahih olmayacağından, bu durumdaki kadınlarla bir hizada bulunmak namazı ifsâd etmez.

Âlimlerden bazıları «Tüysüz kimsenin aynı hizada bulunması kadının aynı hizada bulunması gibi namazı ifsâd eder.» demişlerdir; fakat bu kavil sahih değildir.¹⁴³

İmâma Uymanın Sahih Olmasının Şartları

İmâma uymanın sahih olması için, imâmın ve muktedinin mekânlarının hükmen bir olması şarttır.

Bu durumda, ikisinin arasında, uzunluğu bir adam boyundan kısa olan ve eni iki saf arasından fazla olmayan bir duvar bulunsaydı, bu duvar, iktidâyâ (imâma uymaya) mâni olmaz.

Eğer, duvar anlatıldığı şekûde olmaz, fakat bu duvarda . bir kapı veya imâma ulaşmayı mümkün kılacak bir delik bulunur ve bunlar da açık olursa, yine imâma iktidâyâ mâni' değildir.

Eğer kapı kapalı bulunur veya delik geçmek mümkün olmayacak şekûde küçük olur veya bu delik demir parmaklıklarla kapatılmış olursa, bu durumda eğer muktedîye imâmın hâli karışık görünmez, bilakis muktedî imâmını görür veya sesini işitirse, İmâm Halvânî'nin ihtiyarına göre, yine iktidâyâ mâni' olmaz. Muhiyt Sahibi de, bu kavlin sahih olduğu hükmüne varmıştır.

Eğer, İmâm ile muktedî arasında bulunan duvar, bahsettiğimiz duvara muhalif olursa, yani eni ve boyu daha fazla olur ve üzerinde bir delik bulunmazsa, bu durum iktidâyâ mâni' olur.

Eğer, imâm ile muktedî arasında bir duvar bulunmaz, fakat yine ikisinin arasında veya muktedî ile diğeri bir muktedinin önünde olan saf arasında uzaklık bulunur ve bu uzaklık bir saf mümkün olacak miktarda olmaz ve aradan bir araba geçemezse, bu uzaklık mutlak iktidâyâ mâni' olmaz.

Bu uzaklık, araya bir saf daha duracak kadar olur, fakat bu durum mescid içinde vâki' olursa yine iktidâyâ manii olmaz. Fakat, bu durum mescidin dışında vâki' olursa, iktidâyâ mâni' olur.

Ancak, bu geni~ uzaklıkta, üç kişi saf tutup durmuş ise", yine bu uzaklık iktidâyâ mâni' değildir. Çünkü, üç kiiji kâmil saf olmaktadır ve onların arkalarında, Önlerinde olanlara ittisali, ittifakla mu'teberdir.

Fakat, eğer o aralıkta sadece bir kişi kâim olmuş ise, o kimse ile önündeki safa ittisal ittifakla hasıl olmaz.

Keza, iki kişinin hükmü de; İmâm-ı A'zam (R.A.) ve İmâm Muhammed (R.A.) 'ya göre böyledir.

Fakat, İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'a göre iki kişi, kendileri ile önceki safa ittisâl hâsıl olmasında ve onlar ile hüküm cum'ada imamet mün'akıd olmakda ve kadınla aynı hizada bulunmanın hükmünde, üç kişi gibidir.

Âlimler : «Eğer mescid gayet büyük olursa, meselâ : Üç mescidi içine alan Beyli Mukaddes mescidi gibi- muktedî olan kimse, safların ittisali olmaksızın, mescidin uzak bir yerinde kılmış olsa, namazı caiz olmaz.»

¹⁴³ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 421-423.

demoşlerdir.

Eğei, bir kimse mescidin çatısından (damından) imâma iktidâ etse, bu durumun tafsilâtı, duvarın ötesinden iktidâ eden kimse hakkındaki tafsilât gibidir.

Keza, minareden iktidâ-eden hakkındaki tafsilât da böyledir.

Eğer, bir kimse mescide bitişik olan evinin duvarından imâma iktidâ etse, eğer imâmın hâli ona gizli değilse, iktidâsı caizdir.

Fakat, eğer evinin çatısında (damında) durup, imâma iktidâ etse, imâmın hâli ona gizli olmasa bile, iktidâ etmesi caiz değildir.

Eğer bir kimse, mescidin dışındaki bir seki üzerine durup imâma iktidâ etse, saflar birbirlerine muttasıl olarak oraya kadar gelir ise, bu kimsenin iktidâsı ciâz olur. Aksi takdirde caiz olmaz.

Camide veya cami dışında, imâm ile muktedî arasında bir ırmak bulunursa, eğer bu ırmak küçük ise, iktidâyâ mâni' olmaz. Fakat, eğer bu ırmak büyük ise, iktidâyâ mâni'dir. Büyük ırmakla, küçük ırmak arasındaki sahih fark şudur : Bir nehirde kayığın yüzmesi mümkün olmazsa, o küçük nehirdir. Kendisinde kayığın yüzmesi mümkün olan nehir ise, büyük nehirdir.

Bayram namazı kılınan musalla, hüküm bakımından mescid gibidir. ¹⁴⁴

Muktedînin İmâma Uyması Ve Uymaması Şartları

Muktedinin, namazın fiili erkânında imamına mütâbea tin (uymasının) lüzumunda ihtilâf yoktur.

Fakat, kavli rükün olan kırâatde, Hanefî İmamlarına göre, mütâbeat etmeyip, bilakis onu dinler ve sükût eder. Bu hükümde, imâmın açıktan okuması ile gizli okuması arasında bir fark yoktur.

Kırâatden başka zikirlerde de, muktedî imânına mütâbeat eder. Bu hususda imâmın yaptığını, muktedî de yapar. Namazın rükünlerinde, muktedî'nin imamına uymasının lâzım olduğuna şunlar bina edilir :

Muktedî, eğer rükû'da veya sücûdda başını imâmdan evvel kaldırır, tekrar avdet eder. Bu durumda, o kimse iki rükû veya iki secde yapmış olmaz.

Eğer, imâm başını rükû'dan veya sücûddan, muktedî üç defa teşbih etmeden önce kaldırır, sahih olan kavle, göre, o muktedî tesbîhi tamamlamadan, imâma mütâbeat edip, (= tabi olup) başını kaldırır.

Fakat eğer imam, üçüncü rek'ate muktedî teşehhüdü tamamlamadan önce kalkarsa, "bu durumda muktedî teşehhüdü tamamlayıp sonra kalkar. Fakat, tamamlamadan Önce, imâm mütâbeat ederek kalkarsa, buda caiz olur.

Keza, eğer imâm son oturuşta, muktedînin teşehhüdü tamamlamasından önce selâm verse, muktedî teşehhüdü tamamlayıp, sonra selâm verir teşehhüdü tamamlamadan önce selâm vermesi de caizdir.

Fakat, eğer muktedî salevât ve duayı me'sûreyi.(Hz. Mu-hammed'le sahabelerden naklolunan tesirli duâ) okumadan imâm selâm verse, muktedî imâma mütâbeat edip selâm verir. Çünkü, selavât sünnet, teşehhüd ise vâcibfciir. Bu durumda, vacibi terk etmek caiz olduğuna göre, sünneti terketmek ise bundan dah& evlâdır.

Keza, imâm ka'deyi tamamladıktan, sonra, muktedînin teşehhüdü tamamlamasından önce, konuşarak namazdan çıkmış olsa, muktedî teşehhüdü tamamlayıp, daha sonra selâm verir.

Fakat, eğer imânı bu durumda, kasden abdestini bozsa, muktedî teşehhüdü tamamlamaz. Bilakis bu durumda, teşehhüdü okumanın mümkün olacağı kadar oturmuş ise, namazı sahih olur. Ancak bu kadar oturmamışsa, namazı sahih olmaz.

Eğer, vitirde muktedî Kunût Duasını tamamlamadan, imâm rükû'a varsa, bu durumda muktedî Kunut Duasının bir kısmını okumuş ise, imâma mütâbeat eder. Fakat, eğer henüz muktedî Kunut Duasının bir miktarını okumadan, imâm rükû'a varmış ise, İmâmla birlikte rükû' fevt olmayacak (geçmiyecek) kadar bu muktedî Kunut Duasından biraz okuyup, sonra rükû'a varır.

Nazm-ı Zenderûsî'de : «Bir İmâm şu beş şeyi namazda yapmayıp terk etse, cemâat de onu terk eder, yapmaz:

1- Kunût Duaları,

2- Bayram namazlanndaki tekbirler,

3- Birinci Ka'de,

4- Tilâvet secdesi,

5-Sehiv secdeleri.

Şu dört şeyi imâm yapmış olsa bile, cemâat ona mütâbeat etmez :

1- Eğer imâm fazladan bir secde yapmış olsa, cemâat ona mütâbeat etmez.

2- Eğer imâm, bayram namazlanndaki tekbirleri, sahabe kavillerinden daha fazla getirse ve muktedîler o tekbirleri kendisinden işitmiş olsalar, bu durumda da muktedîler imâma mütâbeat etmezler.

3- Üçer imâm, cenaze namazında dörtten fazla tekbîr alırsa, fazla olan tekbirde, muktedî imâma mütâbeat eylemez.

4- Eğer imâm, sehvedip beşinci rek'ate kalksa, bu imâm dördüncü rek'atde oturmuş ise, muktedî onu oturarak bekler, kıyamda ona mütâbeat etmez. Bu durumda imâm eğer yine (oturmaya) avdet etmiş olursa, teşehhüdü iade etmeyip selâm verir. Muktedî de onunla birlikte selâm verir.

¹⁴⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 423-425.

Fakat, eğer imâm kalkmış olduğu beşinci rek'ati, secde ile bağlamış ise, muktedî onu beklemeyip, bilâkis kendisi selâm verir.

Eğer imâm dördüncü rek'atte oturmamışsa ve beşinci rek'ati secde ile bağlamadan, kuûda (oturuşa) avdet ederse, muktedî de kendisine mûtâbeat eder.

Fakat, eğer imâm bu durumda beşinci rek'ati secde ile bağlamış ise, cümlesinin namazı fâsid olur ve muktedînin teşehhüdü ve selâmı fâide vermez.¹⁴⁵

İmâm Terketse Bile Cemâatin Yapması Gereken Şeyler

Şu dokuz şeyi, bir imâm namazda yapmamış olsa, bun lan cemâat terk etmeyip yapar:

- 1- İftitâh tekbiri esnasında ellerini kaldırmak,
- 2- İmâm fatihâ'yı okumakta olduğu müddetçe, semâyı Csübhâneke'yü okumak, Fakat, eğer imâm Fâtihâ'dan sonra, sûre okumaya başlamış ise, İmâm Muhammed (R.A.)'e göre bu durumda da semâ (süb-hâneke) okumaz. Bu kavle, Ebû Yûsuf (R.A.) muhaliftir.
- 3- Rükûl tekbiri,
- 4- Sücûd tekbiri,
- 5- Rükû' ve sücûddaki teşbihler,
- 6- Tesrîm" (== Rükû'dan doğrulurken : «Semiâllahü limer hamiden» demek.)
- 7- Teşehhüdü Cet-Tahiyyât'ı) okumak,
- 8- Selâm vermek.
- 9- Teşrik tekbîrlerini getirmek.¹⁴⁶

Geçmiş Namazların Kazası

Bir kimse beş vakit namazdan birisini terk eylese, o namazı, o kimsenin kaza etmesi lâzımdır.

O kimsenin, bu namazı gerek musK.it olmayan Cfarziyeti düşürmeyen) bir özürden dolayı, gerekse bir özrü olmadan terk etmiş olması arasında bir fark yoktur. Ve elbette, o namazı kaza etmesi gerekir.

O kimse, kazaya kalmış bir namazı, vakit namazının üzerine takdim eder. (Yani kaza namazını, vakit namazından evvel kılar).

Çünkü, kazaya kalmış namaz ile vakit namazları arasında ve geçmiş namazlar arasında tertib, Hanefî İmamlarına göre şarttır. İmâm Şâfi (R.A.)'i bu hükme muhaliftir.

Fakat bu tertib, unutmak, vaktin daralması ve kaza namazlarının çok olması sebebi ile sâkit olur (düşer).

Tertibin şart olmasına göre, eğer bir kimse, kendi üzerinde geçmiş bir namazın kazasının bulunduğu hatırladığı halde, bir vaktin farzını kılar, o kimsenin kıldığı farz, imâm-ı A'zam Ebû Hanîfe (R-A.)'ye göre, mevkuf bir fesâd ile fâsid olur.

İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) ile İmâna Muhammed (R.A.)'e göre ise, bu namaz kat'î bir fesâd ile fâsid olur.

İmâm-ı A'zam (R.A.)'a göre mevkuf bir fesâd ile fâsid olmasının mânası şudur : Eğer o kimse, bu geçmiş namazı kaza etmez ve bunu hatırlamakta olduğu halde altı vakit namaz kılar, kıldığı bu namazların cümlesi sahih olur.

Bu durumun misâli şudur ; Bir kimse sabah namazını geçirdiği zaman, o kimse geçirdiği bu namazı hatırlamakta olduğu halde, öğle namazını, ikinci namazını, akşam namazını, yatsı namazını ve ikinci günde sabah namazını kusa, İmâm-ı A'zam (R. A)'a göre, onun kıldığı, saydığımız bu beş vakit namaz, mevkuf bir fesâd ile fâsid olur.

Eğer o kimse, geçirmiş olduğu bu namazı kaza etmeden, ikinci-günün öğle namazını da kılmış olsa, o öğle namazı ve ondan önce kılmış olduğu beş vakit namazın hepsi sahih olur.

Fakat, eğer ikinci günün öğle namazını kılmadan, geçmiş amazını kaza eylese, o kimsenin kılmış olduğu beş vakit günün namazın fesada uğraması, artık tekarrür (karar bulmuş sabit olmuş) etmiş olur.

Alimlerin : «Bir namaz vardır ki, beş vakit, namazı sahih haie getirir ve yine bir namaz vardır ki, beş vakit namazı ifsad eder.» demelerinin'mânası işte budur.

Öyle ise, beş vakit namazı sahih hale getiren, bu durumda ikinci günün-geçmiş namazın kazasından önce, edâ edilen Öğle namazıdır

Beş. vakit namazı ifsâd eden de, bu durumda ikin öğle namazından önce, kaza edilen geçmiş namazdır.

Geçmiş namazı, namaz kılmakta iken hatırlamak, bu hüküm de, onu namazın başında hatırlamak gibidir.

Fakat, eğer geçmiş namazı unutma hâli, musallinin (namaz kılan kimsenin) kıldığı namazda selâm verinceye kadar devam ederse, unutma sebebi ile tertib sakıt ve o kimsenin kıldığı namaz sahih olur.

Vaktin daralması ile, tertibin sakıt olması da şöyle olur. O vaktin kalan kısmının, geçmiş namazın kazası ile o vaktin namazını kılacak kadar geniş olmaması ve o kimse o vakitten önceki geçmiş namazını, kılmakla meşgul olması hâlinde, o vaktin namazını tamamlamadan vakit çıkacak olması durumunda, vaktin darlığı, tertibin sakıt olmasını gerektirir ve vakit namazı burada kazaya kalan namaza takdim edilir (önce kılınır.)

¹⁴⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 425-427.

¹⁴⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 427.

Eğer, kazaya kalmış bir kaç namaz bulunur ve bulunulan vaktin, vakit namazını kılmaya genişliği, kazaya kalmış olan o namazlardan bir kısmını kılmaya -ancak- müsait olursa, vaktin genişliği bunların hepsini kılmaya müsait olmazsa) bu durumda, kılmaya vaktin müsait olduğu- kadarı, o vaktin namazından önce kılınır.

Hatta bir kimse, yatsı namazı ile vitir'i terk ettiği zaman, eğer fecrin tulû'una kadar, -ancak- beş rek'at kılmaya müsait genişlikte bir vakit kalmış olsa, imâm-ı A'zam (R.A)'a göre, o kimse önce vitri kaza eder ve sonra da sabah namazını kılar.

Bu durumda mu'teber olan, vaktin hakikaten geniş olmasıdır. Yoksa, bu hususda galip zann mu'teber değildir.

Hatta, eğer üzerine yatsı namazının kazası lâzım gelen bir kimse, sabah namazı vaktinde, vaktin daraldığını zannederek, yatsı namazından önce sabah namazını kılsa halbuki bu sırada vakitte genişlik de bulunsa, o kimse güneş doğuncaya kadar, sabah namazını tekrar tekrar kılsa bile bu kimsenin kıldığı bu namazlardan, farz olan namazı, güneşin doğuşuna bitişik olan namazdır. Bu namazdan Önce kılmış olduğu namazlar ise nâfue olur.

Bazıları da : «O kimse, bu durumda, sabah namazından sonra yatsı namazını kaza etmeye başlar. Eğer bu namazı tamamlamadan güneş doğarsa, o kimsenin kıldığı sabah namazı salih olur. Aksi takdirde salih olmaz», demişlerdir. Zahidi Şerhi'nde de böyle zikredilmiştir.

Eğer, dar bir zamanda, bir kimse kazaya kalmış namazı vakit namazından önce kılsa, bu salâhtır, fakat bu kimse günahkâr olur.

Vaktin daralmasından murad, asıl vaktin daralmasıdır. Yoksa müstehab olan vaktin daralması değildir.

Hatta, eğer bir kimse, kendi üzerinde öğle namazının kazası olduğunu ikinci vaktinde hatırlarsa, fakat onun kazası ile meşgul olması hâlinde, ikinci namazının mekruh olan vakte kalacağını bilse, Hasan bin Ziyâd'a göre, o kimseden tertîb sakıt olur, bizim katımızda ise, o kimseden tertib sakıt olmaz.

Bir rivayette, İmâm-ı Muhammed (R.A) 'in Hasan bin Ziyâd'a muvafakat ettiği de nakledilmiştir.

Eğer bu durumda, müstehab olan vaktin genişliği öğle namazının tamamını kılmaya müsait olmasa, daha az bir zaman kalmış olsa- tertib, ittifakla sakıt olur. Ve o kimse ikindiye kılar; öğleyi de güneşin batmasından sonraya tadr eder.

Eğer bir kimse, öğle namazını kılmadığını hatırlamakta olduğu halde, güneşin kızardığı vakitte ikindi namazını kılmaya başlasa, sonra bu namazı tamamlamadan önce, güneş batsa, o kimse ikindi namazını tamamlar.

İbn-i Ebân'dan, o kimsenin ikindi namazını keseceği şeklinde de bir rivayet vardır.

İ'tibar,, iftitâh vaktinedir.

Hatta, eğer bir kimse, geçmiş namazı hatırlamakta olduğu halde vaktin başında, o vaktin namazını kılmaya iftitâh etse ve namazı uzatsa ve bu uzatmadan dolayı vakit daralsa veya çıkmış olsa, bu kimsenin kıldığı bu namaz sahih olmaz.

İmâm Zahidi «Üzerinde kaza namazı olan kimse, tertibe riâyet eder. Eğer namaza âid fiilleri ve kıraati kısaltarak vakit namazını tahfif ederse, kendisi ile namazın caiz olacağı en az miktar üzerine iktisâr eder ve yine geçmiş namaz ile vakit namazı arasındaki tertibi gözetir.» demiştir.

Geçmiş namazların çokluğunun tertibi iskât etmesi (düşürmesi) , geçmiş namazların altıya ulaşmış olması ve altıncının da vaktinin geçmesi ile olur.

İmâm Muhammed (R.A.) e göre, altıncı namazın vaktinin girmesi mu'teberdir. Fakat, sahih olan kavil birinci kavildir.¹⁴⁷

Kazaya Kalan Namazlar İki Çeşittir

Vaktinde kılınmayıp kazaya kalmış olan namazlar iki kısımdır :

1-Kadîme : Eskiden kazaya kalmış olan namazlar.

2- Hadise : Kazaya kalmış olan yeni namazlar.

Kazaya kalmış yeni namazlar (fevâit-i hadise) çok olduğu zaman, ittifakla tertibi iskât ederler.

Fevâit-i kadîmenin (eskiden kazaya kalmış olan namazların) tertibi iskât etmesi hususunda ihtilâf vardır.

Nitekim, bir kimse bir aylık namazı terk edip kılmaz, sonra nadim olup, vaktinde kılmadığı bu namazları kaza etmeden yine vakit namazlarını kılmaya başlar ve vakit namazlarından birini daha terk etse ve bu fâite-i hadiseyi (kazaya kalmış bu yeni namazı) hatırında bulundurduğu halde, bir vakit namazını daha kılsa, âlimlerden bazıları o kimsenin kıldığı vakit namazını caiz görmezler. Bu durumda onlar, mezkûr fevâit-i kadîmeyi (eskiden kazaya kalmış olan namazları) bir şey saymazlar ve tertibin sakıt olmasında onlara i'tibâr etmezler. Bilakis, fâite-i hadisenin (kazaya kalmış yeni namazın) azlığı sebebi ile, tertibi sakıt etmeyeceğine i'tibar ekmişlerdir.

Fakat, âlimlerin ekserisi, bu kimsenin kıldığı vakit namazını caiz görmüşlerdir. Fetva da- ekseriyetin bu kavli üzeredir.

Vaktinde kılınayıp kazaya bıraktığı pek çok namazı olan bir kimse, onların bir kısmını kaza etse ve onların çoğunluğu bitmiş olsa, bazı kimselere göre bu kimse tertibe döner.

Fakat, muhtar olan, bu kimsenin tertibe avdet etraameidir

Meselâ : Eğer bir kimse, bir aylık namazı terk etmiş ve bunları kaza etmeye başlamış bulunsa, kaza edeceği altı vakitten az kalmış iken ve bunlar hatırında bulunduğu halde, bir vakit namazı kusa, bazılarının göre o kimsenin

¹⁴⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 428-431.

kıldığı vakit namazı caiz olmaz.

Fakat, kaza namazlarını çokluktan azlığa düşürmekte tertibin dönmesinin muhtar olmasından dolayı, esahh olan bu namazın caiz olmasıdır. durumda, bir kimse bütün geçmiş, namazlarını kaza etmedikçe sâhib-i tertîb olmaz.

148

Hangi Namazı Terkettiğini Bilmeyen Kimse

Bir kimse, bir gün bir gecelik namazlardan birini terk etse ve terk ettiği namazın hangi namaz olduğunu unutsa, araştırması sonunda da, hangi namaz olduğunu anlayamasa, o kimse, bir gün bir gecelik namazı iade eder. (Yeniden kılar) Tâ ki, kılmaması gereken namazı kılmış olsun.,.

Eğer iki günlük namazdan iki namazı terk etmiş ve onların hangi namaz olduklarını unutmuş bulunsa, o kimse iki günlük namazı iade eder.

Keza, eğer üç günlük namazdan, üç namaz veya dört günlük namazdan dört namaz terk etse ve bunların hangi namaz olduklarını unutsa, yine hüküm zikredilen hüküm gibidir.¹⁴⁹

Bir Namazda Bir Secdeyi Tehkeden Kimse

Ulemâdan Amr bin Ebi Amr şöyle demiştir: -İmâm Muhammed (R.A.) den sordum :

Bir kimse, bir namazın bir secdesini terk edip, onun hangi namazın secdesi olduğunu unutsa, o kimsenin ne yapması gerekir?

İmâm Muhammed, cevaben

O kimse beş vakit namaz iade eder, dedi.

Yine kendisine sordum :

Eğer bir kimse, beş günde beş vakit namaz terk etse, fa kat fangi namazlar olduğunu unutsa, ne yapmak lâzımdır?

İmâm Muhammed, cevap olarak:

Beş günlük namazı iade eder, dedi.»¹⁵⁰

Yatsıdan Sonra, Sabahdan Önce Bülûğa Ebe Çocuk

Bir çocuk, yatsıyı kıldıktan sonra ve fecrin aydınlanmasından önce, bulûğa (erginlik çağına) ermiş olsa, bu çocuğun kılmış olduğu yatsı namazını iade etmesi (yeniden kılmaması) lâzımdır.

Bu mes'ele, Muhammed bin Hasan'ın vâkiasıdır. Durum îm'âm-ı A'zam (R.A.)'a sordu. İmâm-ı A'zam (R.A.)'da mezkûr cevabı verince, Muhammed bin Hasan yatsı namazını kaza eyledi.¹⁵¹

Hastalar Kazaya Kalan Namazlarını Nasıl Kılarlar

Bir kimse, sıhhatli iken geçirmiş olduğu namazını, hasta iken kaza etse, bu durumda teyemmüm, oturarak kılmak veya imâ hallerinden hangisine gücü yeterse, o şekilde kaza eder.

Sıhhatine kavuştuktan sonra-bu kimsenin kıldığı bu namazları iade etmesi lâzım gelmez.

Kişinin vaktinde kılmadığı namazları, evinde kaza etme-si evlâdır. Çünkü, böylece günahlarını örtmüş olur.¹⁵²

Namazı Kılıp,Kılmadığını Bilmeyen Kimse

Bir kimse namazı, kıldım mı kılmadım mı diye şüpheye düşerse, eğer o kimsenin şüphesi vakit içinde vâki' olmuş ise, o kimse o namazı kılar. Eğer vaktin çıkmasından sonra, şüpheye düşerse, o kimseye bir şey lâzım gelmez.

Üzerine pek çok namazın kazası lâzım olan kimse, ölümü sırasında namazlarının kefareti için, muayyen bir miktar mal vasiyyet eylese, bu vasiyyetin, malının üçde birinden yerine getirilmesi lâzımdır.

Her bir vakit namaz için, sadaka-i fitr için verilmesi gereken şey miktarı, .bir şey verilir..

Vitir için de yine, bir sadaka-i fitr miktarı bir şey verilir. Her bir günün orucu için de bu miktar verilir.

Eğer bu şahıs malından bir şey vasiyyet etmez, fakat varisleri (nin tamamı veya bir kısmı) onun namına teberra' ederlerse, bu da caizdir.¹⁵³

¹⁴⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 431-432.

¹⁴⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 432.

¹⁵⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 432-433.

¹⁵¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 433.

¹⁵² Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 433.

¹⁵³ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 433-434.

İskat-I Salât

Eğer bir şahsın kazaya bıraktığı veya kdamayıp geçirdiği namazlar çok olur ve ıskât-ı salât için vasiyyet ettiği buğday az olursa, vitir ile beraber bir gün bir gecelik namaz için meselâ üç sa1¹⁵⁴ buğdayı bir fakire verip, sonra o fakir de bu buğdayı, o şahsın vârisine verir. Devamlı olarak bu buğdayı vâris fakire, fakir de vârise verir... Bu verip almaya, kalmış namazları istiâb edinceye kadar, -kaç defa gerekiyorsa o kadar- devam edilir.^

Keffaret-i salâtı bir defada bir fakire vermek caizdir.

Fakat, yemin, zihâr ve oruç kefaretlarini, bir defada bir fakire vermek caiz değildir.

Bir kimsenin, kalmış namazları için, hastalık halinde fidye vermesi caiz olmaz. Tatarhâniyye'de de böyle zikredilmiştir.

Bir kimse, eğer kılmış olduğu namazları kaza etmeyi istese, eğer bu namazlarda bulunan bir noksandan dolayı kaza ederse, bu güzeldir. Aksi takdirde, bazılarına göre onları kaza etmek mekruhtur.

Bazılarına göre de, kaza olarak kılman bu namazlar nafile bir namaz olduğu için, bunları sabah namazından ve ündi namazından sonra kılmak mekruhtur. Bu vakitlerin dışında kılmak ise mekruh değildir.¹⁵⁵

Misafir (Yolcu) Namazı

Hanefî âlimlerine göre, seferin en az müddeti, orta bir yürüyüşle, senenin en kısa günlerinde üç günlük mesafedir.

Orta bir yürüyüşte i'tibâr edilen, karada, düz yerde yaya yürüyüş ve deve yürüyüşüdür; dağda da, ona uygun olan bir şekilde yürümektir. Denizde ise, rüzgârın mu'tedil esmesidir.

İmâm Ebû Yûsuf (RA.)'dan gelen bir rivayette de. seferin eh az müddeti, iki gün ve üçüncü günün ekserisi olarak nakledilmiştir.

Hidâye sahibinin tashih ettiğine (sahih bulduğuna) göre, sefer müddetinde fersaha itibar olunmaz.

Fakat, İmâm Mürğînânî ve meşayihin ekserisi, seferin müddetini fersah ile takdir etmişlerdir.

Lâkin, bu mesafenin kaç fersah olduğunda ihtilâf etmişlerdir. Bazıları: «Yirmibir fersah- demiş; bazıları da: «On sekiz fersah» demişlerdir.

İmâm Mürğînânî, ikinci kavil hakkında: «Fetva bu kavil üzerinedir.» demiştir.

İmâm 'Attabî de Câmî'u'l-FıkıhFda, yine İkinci kavil hakkında «Muhtar olan budur.» demiştir.

Kişinin misafir (yolcu) olması, onun bir yere gitmesi ile olur. Ki misafir (yolcu) olabilmesi için. kendisi ile o yerin arasında,-mezkûr mesafe bulunması ve o kişinin, o yere gitmek niyeti ile, bulunduğu şehrin veya köyün evlerini geçmiş olması gerekir.

Buna göre, o kişi, çıktığı yerin şenliğinden ayrılmadıkça, misafir (yolcu) olmaz.

Hatta, eğer o kimsenin çıktığı yönde, şehirden (veya köyden) ayrı bir mahalle bulunsa ve bu mahalle eskiden şehre bitişik bir durumda bulunmuş olsa, o kimse bu mahalleyi geçmedikçe misafir (yolcu) olmaz.

Finâ-i mısır (şehrin kenarında olan yer) ile şehrin arasındaki gûlûvve denilen ve dört yüz adımdan az olan yerler bulunur ve şehirle buralar arasında ekili yerler de bulunursa, misafir (yolcu) olmak hususunda., onu da geçmek gerektiğine i'tibâr olunur.

Fakat, finâ-i mısır hakkında mezkûr ihtilâf bulunursa, onu geçmiş olmaya i'tibâr olunmaz.¹⁵⁶

Yolcular Hakkındaki Bazı Hükümler

Misafirler hakkında, mukîmlere muhalif olan pek çok hükümler vardır. Meselâ r

Ramazan ayında gündüz yiyip içmenin mübâh olması, gibi... Mesih müddetinin üç güne kadar uzatılması, gibi...

Cum'a ve bayram namazları ile kurban kesmenin vâcib olmasının, sakıt olması, gibi...

Dört rek'atli olan namazlarda farzı iki rek'at olarak kı-altmak, Hanefî imamlarına göre, misafir için lâzımdır.

Hatta, bu namazı, eğer misafir (yolcu) olan kimse, ta-amlarsa, bu durum mekruh olur.

Fakat, tamamlamış olması hâlinde, gerekli tafsilât şöyledir -'Eğer ikinci rek'atde teşehhüd miktarı oturmuşsa, namazı sahih olur. Sonra kılman iki rek'at ise, nafile olur. Fakat, böyle apmış olan kimse, isâette bulunmuş olur. Çünkü, bu durumda selâmi te'hir etmiş ve nafileyi farzın iftitâh tekbirine bina etmiş olmaktadır.

Fakat, bu kimse ikinci rek'atte oturmamışsa, onun kıldığı farz bâtil olur; yâni farzı edâ etmiş olmaz. Çünkü bu durumda da fai"zı terk etmiş olmaktadır. Nitekim, sabah namazlarında ve Cum'a namazlarında ka'denin (oturuşun) terk edilmesi ile de farz bâtil olup, edâ edilmiş olmamaktadır.

Keza, eğer misafir (yoıcu) olan kimse, ilk iki rek'atten birinde kiraati terk etse, yine farzı edâ etmiş olmaz.¹⁵⁷

¹⁵⁴ Sa": 1040 dirhem buğday veya arpa olan bir ölçek.

¹⁵⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 434.

¹⁵⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 435.

¹⁵⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 436.

Seferle İlgili Bazı Hükümler

Misafir (yolcu) olan kimse, vatanına dönmedikçe yahud vatani olmayan bir şehir veya köyde on beş gün ikâmete niyyet etmedikçe, sefer hükmü ile amel etmekten hâli olmaz.

Yolcunun dönüp vatanına girmesi hâlinde, ikâmete niyyet etmesi şart değildir.

Eğer misafir (yolcu), vatanının dışında bir yerde, on beş günden daha az bir müddet oturmaya niyyet ederse, o kimseden sefer hükmü zail olmaz. Yâni, o kimse hakkında, sefer hükümleri devam eder.

Keza, eğer iki yerde -meselâ : Mekke ve Mina'da beş gün oturmaya niyyet eylese, yine o kimseden sefer hükmü zail olmaz. Ancak, o kimse -devamlı- bu iki yerden birinde gecelerse, bu durumda, bu iki yerde ikâmete niyyet ederse, kendisinden sefer hükmü zail olur.

Eğer, misafir (yolcu) bir yerde «yarın kalkarım» diyerek, senelerce durmuş olsa, Hanefi imamlarına göre, bu kimse mukim olmaz ve kendisinden sefer hükümleri kalkmaz.

Fetevâyı Gıyâsiyye'de : «Herhangi bir misafir (yolcu) bir şehre girip, ne zaman maksadı hâsıl olursa, o şehirden o zaman çıkmaya niyyet ederse, o kimse mukim olmaz. Ancak, o kimsenin maksadının, on beş günden az bir zamanda hasıl olmayacağı bilirse, o kimse, mezkûr şehirde ikâmete niyyet etmese bile mukim olur.» denilmiştir.

Askerin, dârü'l-harbde ikâmete niyyet etmesi sahih olmaz'. Fakat, eğer asker dârü'l-harbe enîân ile girmişse, ikâmete niyyet etmesi sahih olur.

Sahrada ikâmete niyyet etmek sahih olmaz.

Fakat, eğer bu niyyeti çadır ehlinde olanlar yapım, yerde, ikâmet müddetince kendilerine yetecek kadar'su ve ot bulunmakta ise, bu kimselerin niyyetleri sahih olur. Bu kimseler o yerde mukim olurlar.

Bu kimseler, o yerden ayrılıp, başka bir yere gitmeye niyyet ettikleri zaman, eğer kalktıkları yer ile varacakları yerin arası, sefer mesafesi kadar olursa, bu kimseler yine misafir (yolcu) olurlar. Aksı takdirde misafir (yolcu) olmazlar.

Herhangi, bir kâfir, dârü'l-harbde İslâm'a gelirse, ikâmeti üzere bakî kalır. Ona sefer hükmü arız olmaz.

Eğer o kimse, kâfirlerden korkup, niyyetsdz olarak üç günlük bir yere sefer irâdesi ile kaçmış olsa, sahih kavil üzere misafir olur.

Seferde ve ikâmette (yolcu veya mukim olmakta), met-bû'un (kenaisine tâbi olunan kimsenin) niyyetine itibâr edilir. Tâbi'dn (birine tâbi' olan kimsenin) niyyetine i'tibar olunmaz.

Meselâ: Askerin değil, onunla birlikte bulunan haufenin veya komutanın niyyetine i'tibâr edilir.

Karısı ile birlikte bulunan kocanın niyyeti mu'teberdir. likte bulunan efendinin niyyeti mu'teberdir.

İşçi ile birlikte bulunan iş verenin niyyeti mu'teberdir.

Talebesi ile birlikte bulunan üstadın niyyeti mu'teberdir.

Yâni, Komutan ile birlikte bulunan asker, rızkını gerek mezkûr komutandan alıyor, gerekse rızkını beytül-mâl'den te'-min etmekte bulunsun veyahut da askerleri bu komutanın yanına sultan ta'yin etmiş olsun, bu durumlar arasında bir fark yoktur. Sahih olan kavil üzere, komutanın niyyethie i'tibâr olunur.

Fakat, nafil olarak cihâd eden kimse hakkında i'tibâr .kendi niyyetinedir.

Bir kimse, başka bir kimseyi zulüm ve baskı ile sürüp götürse, fakat götürülen kimse nereye götürüldüğünü bilmeseydi ve götürülen kimseye sorduğu zaman, o da haber vermese, o götürülen kimse üç güne kadar namazını tamam olarak kılar. Üç günden sonra da, kasreder.. (Yâni dört rek'atlı farzları iki rek'at olarak kılar).

Keza, tâbi' olan' her kimse, metbû'unun (tâbi' olduğu kimsenin) niyyetini bümese ye sorduğu zaman, o kimse niyyetini bildircnese, tâbi' olan o kimsenin, ikâmet veya sefer hallerinden hangisi üzere bulunmakta idiye, o asıl üzere amel etmesi uygundur. Yani bulunduğu durumun aksi ortaya çıkıncaya kadar, kendi asıl durumu ne idiye o duruma göre amel etmelidir.

Herhangi bir sebepten dolayı, suâl sormanın sakıncalı olması, suâl sorulduğu zaman, cevâp alınmaması menzilesindedir.

Herhangi bir misafir (yolcu) borçlu olur ve alacaklısı kendisini habsederse, borçlu olan bu yolcunun eğer eli de dar ise ve ikâmete niyyet etmezse, namazı kasreder. (Yani dört rek'atlı farzları iki rek'at olarak kılar).

Keza, borçlu olan bu kimsenin eli geniş olur: ve borcunu ödemeye niyyet eder veya niyyet etmezse, yine namazı kasreder.

Fakat, eğer borcunu ödememeye niyyet ederse, namazını tamam kılar. Çünkü, bu niyyeti ikâmete niyyet menzilesindedir. Muhiyt'te de böyle zikredilmiştir.

Fakat, İmâm Ebû Yûsuf (B.A.) «Eli dar olan ve hapsedilmiş bulunan borçlu, namazını tamam kılar. Keza, eli geniş olsa bile yine namazını tamam kılar. Ancak borcunu ödemeye' azmetmiş ise, eli geniş olan kimse, o vakit namazı kasreder.» demiştir.

Biri mukim ve biri misafir olan iki ortağın, müştereken bir köleleri bulursa, eğer onlar o köleyi gün nöbeti ile çalıştırmakta iseler, o köle mukîmin nöbetinde namazlarını tamam kılar; misafirin nöbetinde ise kasreder.

Eğer, mezkûr ortakların bu köleyi .çalıştırmaları, söylenen şekil üzere değilse, o köleye namaz kıldığı zaman, iki rek'atte oturması farzdır. Ve o kölenin bu durumda namazını tamam kılması ihtiyata daha uygundur.

Buna göre, o kölenin gerek vaktin içinde ve gerekse vaktin . dışında, mukime iktidâ etmesi caiz değildir. Herhangi bir halife, sefere niyyet etmeden vilâyetlerini dolaşıp gezerse, diğer insanlar gibi, namazını tamam kılar. Eğer kendi vilâyetinde, sefer mesafesi kasederse, sahih kavil üzere, halife namazı kasreder. Çünkü, Nebiyyi Ekrem (Sallallahü Tea-lâ Aleyhi ve Sellemî Efendimiz ve Hulefâyı Râşidin, Medine'den Mekke'ye gittikleri zaman,, namazlarını kasretmişlerdir.

Herhangi bir kâfir, sefer müddeti kasederek, yerinden çıksa ve yolda İslâm'a gelse, bu durumda da onun maksadı olan yere üç günden az bir mesafe kalmış olsa, bu kimse namazı kas-reylemez; tamam küar.

Keza, çocuk da babası ile birlikte sefer mesâfesini kasederek çıksa ve yolda bulûğa erse, yine bu durumda varacakları yere üç günden az bir mesafe kalmış olsa, bu kimse namazını "kasretmez; yani tamam kılar.

Kâfirin müslüman olmasında, muhtar olan, onun namazı kasretmesidir. Çocuk ise, onun hilâfinadır. Bazı âlimler de «Onların ikisi de kasreder.» demişlerdir. .

Sefer mesâfesini kasederek çıkan hayızlı kadın, temizlendiği vakitte, varmak (İstediği yere üç günden az bir mesafe kalmış olursa, bu kadın, sahih kavil üzere namazını tamam kılar.

Bir namazın vakti baki oldukça, henüz o namaz eda edilmemiş olursa, kulun hâlinin değişmesi sebebi ile, o namazın da bir sıfattan'bir başka sığata değışmesi kabildir.

Fakat, vakti çıkmış olan namaz, kişinin o sırada bulunduğu hal i'tiban ile -namaz- hangi sıfatta ise, o sıfat üzere kalır. Ve o sıfat üzere, kişinin zimmetinde karar kılmış olur.

Namazın, bulunduğu sıfat üzere kişinin üzerinde karar kılması hususunda, Hanefî imâmlannca mu'teber olan vaktin sonudur. Yanî vaktin sonunda (=Allahu Ekber) diyecek kadar bir zamanın kalmış olması, bu husus için mu'teberdir.

Bu zaman zarfında, misafir ikâmete niyyet etse, onun namazı iki rek'atten, dört rek'ate mütesrayvir olmuş (değişmiş) olur¹⁵⁸

Misafirin Mukîme İktidast

Keza, iktidâ tamam olmak şartıyla, misafirin mukîme ik-tidâsı ile yine misafirin namazı iki rek'atten dört rek'ate dönüşmüş olur.

Binâenaleyh, eğer misafir mukîme vakit içinde iktida eylese, bu sahih olur ve misafirin namazı tamamlaması lâzım gelir.

Fakat, vakit hâricinde, misafir muKîme iktidâ eylese, bu sahih olmaz. Çünkü, o namazın onun zimmetinde iki rek'at olması mütekarriir olmuştur. Ve bu durum iktidâ etmiş olması ile müte-gayyir (değişmiş) olmaz.

Buna göre, vakit haricinde misafirin mukime iktidâ etmesinde, ka'de hakkında farz kılanın nafîle kılana iktidâ etmesi lâ: zım gelir. Bu ise sahih olmadığından, o dahi sahih olmaz.

Eğer, misafir,vakit içinde mukîme iktida etse, fakat sonra onun namazı fâsid olsa, iktidâ zail olmuş olduğu için, o kimse namazı iki rek'at kılar.

Mukîmin vakit içinde veya vakit dışında misafire iktidâ etmesi sahih olur.

Misafir iki rek'ati kıldıktan sonra, ona iktidâ eden mukîm kalkıp, namazını sahih' kavil üzere- kıraat etmeden tamamlar. Bazıları: «Kıraat ederek tamamlar.» demişlerdir.

Misafir imâm olunca, iki rek'atte selâm verdiği zaman, cemâate hitap ederek: «Namazınızı tamamlayınız. Biz misafir bir topluluğuz.» veya «...Ben f isaf irim.» demesi müstehaptır.

Bir kimse, mukîm olarak geçirmiş olduğu namazı, misafir olduğu zaman kaza ederse, dört rek'at kılar.

Eğer misafir iken geçirmiş olduğu namazı, mukîm olduğu halde kaza ederse, iki rek'at kılar.¹⁵⁹

Vatan Kaç Kısmıdır

Vatan üç çeşittir :

1-Vatan-ı aslî,

2-Vatan-ı ikâmet,

3-Vatan-ı sefer.

Vatan-ı aslî: .Kişinin doğduğu veya evlenmiş bulunduğu yerdir. Ki kişi orada yaşayıp geçinmek ve oradan ayrılmamak niyyetindedir.

Babası ve anası kişinin doğduğu yerden başka bir yerde bu lunsa, kendisi de bulûğa ermiş olduğu halde, bu belde evlenmemiş olsa, o belde bu kişinin vatani olmaz.

Mebsût'da «Vatan-ı" aslî, kişânin kendisinde doğup büyüdüğü yerdir. Veya, kişinin kendisini vatan edindiği veyahud da kendisinde evlendiği yerdir.» denilmiştir.

Mebsût Sahibi'nin: «...veya, kişinin kendisini vatan edindiği...» sözü, «kişinin orada durmaya azmetmiş olduğunu ve orada evlenmiş olsa da, olmasa da, oradan çıkmak niyyetinde olmadığı» ifâde etmektedir.

Bir misafir, bir şehirde evlenmiş olsa, fakat orada ikâmete niyyet etmese, bazıları: «Bu kimse, bu şehirde mukim

¹⁵⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 436-440.

¹⁵⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 440.

olmaz.» demişler; bazı-âlimler de: «...mukîm olur.» demişlerdir. Evceh olanda budur.

Eğer, bir kişinin iki beldede hanımı bulunsa, o kişi bu beldelerin hangisine girerse, girsin, mukîm olur.

Eğer, o kimsenin bu beldelerin birinde bulunan- ha vefat etse, fakat o kimsenin orada evi ve gelir getiren malları kalsa, o beldenin o kimseye vatan olarak baki olup olmayacağı hususunda ihtilâf vardır.

Bazı kimseler : «O belde, o kimseye vatan olmakta baki kalmaz, demişlerdir.

Bazıları ise : «... vatan olmakta baki kalır.» demişlerdir.

Vatan-ı ikâmet : Kişinin kendisinde doğmadığı, hanımının bulunmadığı, fakat on beş gün veya daha fazla orada ikâmet etmeye niyyet ettiği yerdir.

Vatan-ı sefer : Kişinin kendisinde on beş günden az oturmaya niyyet ettiği yerdir. Vatan-ı sefer'e, vatan-ı süknâ ismi de verilir. Fâkihler, onun vatan oluşuna i'tibar etmezler.¹⁶⁰

Konuda Bazı Mes'eleler

Vatan-ı aslî, bir başka yeri aslî vatan edinmekle, aslî vatan olmaktan çıkmış olur.

Hatta, eğer bir kimsenin bir vatan-ı aslîsi olsa ve o kimse buradan ayrılıp, bir başka yeri vatan tutsa, önceki yer vatan olmaktan çıkar.

Bu kimse, sonradan buraya gelip girmiş olsa, ikâmete niyyet etmedikçe, namazı tamam kılması lâzım gelmez.

Vatan-ı aslî, vatan-ı ikâmet ile ve-vatan-ı sefer ile, aslî vatan olmaktan çıkmaz.

Vatan-ı ikâmet ise, diğer bir vatan-ı ikâmet ile ikâmet vatanı olmaktan çıkmaz. Bu iki ikâmet vatanı arasında, sefer mesafesi olmasa bile, ikinci ikâmet vatanı ilk ikâmet vatanını ikâmet vatanı olmaktan çıkarır. «

Vatan-ı ikâmet, vatan-ı sefer ile de, ikâmet vatanı olmaktan çıkar,

Vatan-ı ikâmet, yeni bir ikâmet vatanı edinilmemiş olsa bile, sadece sefere (yolculuğa) çıkmış olmakla, vatan-ı ikâmet olmaktan çıkar.

Vatan-ı aslî sabittir; bunun için sefer (yolculuk) ittifakla şart değildir.

Zahir rivayete göre, vatan-ı ikâmet de sabittir; bunun için de sefer şart değildir. Fakat, İmâm Muhammed (R.A.)'den, vatan-ı ikâmetin sabit olması için, seferin şart olduğu da rivayet edilmiştir.

Hatta, eğer bir kimse şehirden sefer niyyeti ile çıkıp, bir köye ulaşınca, orada on beş gün oturmaya niyyet eylese, İmâm Muhammed (R.A.)'s'e göre, o köy o kimse için vatan-ı ikâmet olmaz.

Keza, eğer bir kimse sefer kasdı ile çıkıp, sefer müddeti kadar gitmeden bir köyde ikâmet etse, yine İmâm Muhammed (R.A.)'e göre, o köy o kimse için vatan-ı ikâmet olmaz.

Fakat, zahir rivayet üzere, bu iki durumda da, o köy vatan-ı ikâmet olur.

Misafirin (yolcunun) sünnetleri terk etmesine ruhsat vardır. Bazıları: «Sünnetlerin terkedilmesi konusunda misafirler için ruhsat yoktur.»- demişlerdir.

Bu hususta en âdil olan Hindi vâ'nî'nin şu kavlidir: «Misafirin inme ve konaklama halinde, namazların sünnetlerini kılması efdaldır. Fakat, seyir halinde, sabah namazının sünnetinden başka sünnetleri terk etmek efdâldır.»

Seferde olan ruhsat hakkında, asî olan misafir ile muti' (= itaat edici) olan misafir arasında, Hanefî İmamlarına göre bir fark yoktur.

Arafat'da öğle ile ikindiden başka ve Müzdelife'de akşam ile yatsıdan başka, bir vakitte iki namazın arasını cem' etmek (bir vakitte iki namaz kılmak) Hanefî İmamlarına göre, caiz değildir.

Fakat, diğer üç mezhebin imamlarına göre, Öğle ile ikindinin arasını ve akşam ile yatsının arasını, seferde veya yağmur, yağması özründen dolayı, bir vakitte cem' etmek caizdir. Ve bu cem'in de takdimi veya te'hîri arasında bir fark yoktur.

Meselâ : Sonraki namazı, önceki namazın vaktinde veya önceki namazı sonraki namazın vaktinde kılmak caizdir. Hepsinin de delilleri, Haiebi'nin Şerfr-i Kebîr'inde zikredilmiştir.¹⁶¹

Cum'a Namazı

Cum'anın şartlarını kendisinde toplayan kimsenin Cum namazını kılması farz-ı ayındır.

Cum'a namazının vâcib (farz) olması için, diğer namazların vücûbuna (farz olmasına) şart olan, îslâm, akıl, bulûğ, ha-yızdan ve nifastan tomiz olmak gibi şartların üzerine, ilâve edilen bazı şartlar daha- vardır.

Cuma'nın edası için de, diğer namazların edasının şartları olan, temizlikten ve diğerlerinden fazla olarak, bazı şartlar vardır¹⁶²

Cum'a Namazının Vücûbunun Şartları

Cum'a namazının vücûbu (farz olması) için altı şart vardır.-

1- Erkek olmak. Cum'a namazı kadınlara vâcib (farz) değildir.

¹⁶⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 441.

¹⁶¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 442-443.

¹⁶² Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 443.

2- Mukîm olmak. Misafire (yolcuya) Cum'a namazı vâcib (farz) değildir.

3- Hür olmak. Köleye Cum'a namazı vâcib (farz) değildir. Eğer efendisi, kölesine Cum'a namazını kılması için izin verirse, bazıları : «Ona Cum'a kılmak vâcib (farz) olur.» demişlerdir.

Bazıları da «O köle muhayyerdur; dilerse Cum'a namazını kılar, dilerse kılmaz. demişlerdir.

Mükâteb¹⁶³ köleye, Cum'a namazı vâcibtir (farzdır).

Keza, mu'tak'ül-ba'z ' (= bir kısmı azad olunmuş) olan köleye de Cum'a namazı vâcibtir (farzdır.)

Fakat, kendisine ticâret yapması için izin verilmiş olan köleye, Cum'a namazı vâcib (farz) değildir.

Bazı âlimler : «Müste'cirin (bir kimsenin emeğini kiralayıp onu çalıştıran kimsenin) âcirini (emeğini kiraladığı kimseyi) Cum'a kılmaktan men etmesi caizdir.» demişlerdir.

Ve fakat, esahh olan, müste'cirin âcirini Cum'a kılmaktan men, etmesinin caiz olmadığıdır.

Cami uzak olduğu takdirde, o âcirin, Cum'a ile meşgul olduğu vaktin ücreti, ücretinden düşülür.

Eğer cami yakın ise, o âcirin ücretinden bir şey düşmez; ta'-yin edilmiş bulunan ücretin-tamamına müstahak olur.

4- Sıhhatli olmak. Buna göre, hasta olan kimse, Cum'aya gitmekle hastalığının artmasından veya zor iyileşmesinden kor-karsa, o hastaya Cum'a vâcib olmaz, (farz olmaz.)

Yürümekten ve hareket etmekten zayıf düşen, çok yaşlı kimseler de, hastalar gibidir.

5- Gözlerin salim olması. Buna göre, a'rtîâ olan kimseye Cum'a namazı İmâm-ı A'zam (R.AJ'a göre mutlaka farz değildir.

Fakat, İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) ve İmâm Muhammed (R.A.) göre, eğer o a'ma kendisini .yeden (yani elinden tutup onu câmi'e götüren) bir kimse bulunursa, o a'mâya Cum'a namazı farz olur.

6- Ayakların salim olması. KÖtürüm olan ve iki ayağı kesilmiş bulunan kimseye Cum'a namazı farz olmaz.

Kendisini camiye götürecek bir kimse bulunsa bile; bu kimseye Cum'a namazı farz olmaz.

Hastaya bakan, onu tedavi eden kimse de hasta gibidir. Eğer onun câmi'e gitmesi ile hastanın ziyana uğrama ihtimâli olursa, esahh kavil üzere, o hastaya bakıp tedavi eden kimseye de Cum'a namazı farz değildir.

Buna göre hastayı tedavi etmek de, Cum'a ve cemâ'atten geri kalmayı mubah kılan Özürlerdendir.

Keza, zâlimden veya benzerlerinden korkmak; yağmur, kar, çamur ve emsali gibi şeylerin hepsi Cum'a ve cemâatten geri durmayı mübâh kılar.

Zikredilen bu altı şart kendisinde bulunmayan kimseye Cum'a namazı farz olmaz.

Fakat, bu kimseler Cum'aya hazır bulunurlar ve Cum'a namazını kılarlarsa, bu namaz onlara vaktin farzı için kâfi olur.

Nitekim, fakir bir kimse haccetse, ondan farz sakıt olur. Daha sonra zengin olursa, kendisine tekrar hacc farz olmaz.¹⁶⁴

Cum'anın Edasının Şartları

Cumanın edasının şartları da altıdır :

1- Cum'a'nın şehir veya şehir hükmünde olan bir yerde kılınması gerekir.

Hanefî İmamlarına göre, şehir veya şehir hükmünde olmayan yerlerde cum'a kılmak sahih olmaz.¹⁶⁵

Şehrin Ta'rîfi

Şehrin ta'rifinde ihtilâf vardır.

Sahih olan kavil. Hidâye Sahibi'nin söylediği şu sözdür : «Şehir, kendisinde hadleri ikâme eden bir emrin ve hükümleri yerine getiren bir kâdî'nin bulunduğu yerdir.»

Burada, hadleri ikâme etmenin, kudret olduğu Tunfetül'-Fu-kahâ'da açıklanmıştır.

Bu yerin, mahallelerinin, sokaklarının, çarşılarının .ve büyük köylerinin bulunmasının gerektiğini, yine Tuhfe sahibi açıklamıştır.

Fakat emir ve kâdî'nin şanı, hükümleri yerine getirmek ve hadleri ikâme etmek olması gâlib olduğundan, onların bulunduğu beldelerin çarşılarının, sokaklarının vs büyük köylerinin bulunması zarurî olduğundan dolayı, Hidâye Sahibi bunları tasrih etmemiştir.

Cum'a namazını edâ etmek için, mescid ve cami şart Buna göre, Cum'a namazı, finâî mısır'da da caizdir.

Finâ-î mısır : Şehre bitişik olan ve şehrin maslahatları için hazırlanmış bulunan yerdir.

Meselâ : At meydanı, ok meydanı, asker toplanan yer, ölüleri defnetmek, cenaze namazı kılmak ve benzeri şeyler için alıkonulup şehre bitişik olan yerler, finâ-î mısır'dır.

Cum'ayı hacc mevsiminde, Halife'ntn veya Hicaz emirinin yâni Mekke Valisinin mevcut olması şartı ile Mina'da kılmak, caizdir. Fakat bu rne.s'elede, yine İmâm Muhammed (R.A.)'in 'muhafefti vardır.

Fakat, eğer orada Hicaz emîri mevcut olmaz, fakat ancak mevsimin emîri olan emürü'l-hüccâc mevcut ise,

¹⁶³ Mükâteb : Tamamlandığı zaman azad edilmek üzere, efendisi ile "bir bedel üzerinde anlaşma yapmış olan köle

¹⁶⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 443-445.

¹⁶⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 445.

"orada Cum'a kılınması, bilittifak caiz olmaz.

Mina'da ittifakla bayram namazı da kılınmaz. Çünkü orada hacılar sâdece hacla ilgili işlerle meşgul olurlar ve başka bir şeyle uğraşmazlar.

Şehirde Cum'a namazını kılmak, ımkın-ı A'zam (R.A.)'dan zahir rivayete göre, sadece bir yerde caiz olur; bir şehirde birden çok yerde Cum'a kılınması caiz olmaz. I

Ve yine İmâm A'zam (R.A.)'dan, İmâm Muhammed 'in kavli gibi, şehirde, müteaddid yerlerde Cum'a kılmanın caiz olduğu da rivayet edilmiştir. Alimlerin bazıları, bu kavlin sahih olduğuna hükmetmişlerdir.

imâm Ebû Yûsuf (R.A.) 'dan, bir şehirde ancak iki yerde Cum'a kılmanın caiz olduğu ve bu iki yerin arasında ve bu iki yeri birbirinden ayıran bir nehii bulunmadıkça oralarda Cum'a kılmanın caiz olmadığı rivayet edilmiştir.

Müteaddid yerlerde Cum'a kılmanın caiz olmadığı kavline göre, eğer bir şehirde cum'a namazı, birkaç yerde kılınmış olsa, bu durumda ihtilâf edilmiştir. Bazılarına göre, sahih olan Önce bitirilmiş olan cum'adır. Fakat, esahh olan kavi şudur ki Hangisi evvel iftitah etmişse, onun kıldığı cum'a sahihtir.

Buna göre, eğer bir şehirde, müteaddid yerlerde cum'a kılınların hepsi beraber (yani aynı zamanda) kılınmış olsa veya hangisinin önce kılınmış olduğunda şüphe edilse, cümlesinin namazı fâsid olur.¹⁶⁶

Bir Şehirde Birden Çok Yerde Cum'a Kılmak

Cum'anm müteaddid yerde kılınması hususunda ve şehir kelimesinin açıklanmasında ihtilâf edilmiş olduğu için, âlimler şöyle demişlerdir : Cum'anm caiz olup olmadığı hususunda ihtilâf edilmiş olan yerde yapılması uygun olan şudur : Cum'anm farzından sonra, ahir zuhur niyyeti ile dört rek'at namaz kılınmalıdır. Ta ki, eğer bir kimsenin kıldığı Cum'a sahih olursa, mezkûr niyyet ile kıldığı dört rek'at namaz, o kimsenin zimmetinde kalmış öğle namazı var ise, onun yerine kâim olur. Üzerinde -kazaya kalmış- böyle bir -namaz- zimmeti yoksa, bu durumda kıldığı dört rek'at namaz, nafil olur.

O dört rek'at namaza şöyle niyyet etmek gerekir : «Vaktine yetişip, henüz benden sakıt olmayan, âhir zuhuru kılmaya niyyet ettim.» demelidir.

Evlâ olan : Cum'anm farzından sonra, cum'anm sünnetini kılip, sonra mezkûr niyyetle dört rek'at daha kılmaktır. Sonra da vaktin sünneti diye iki rek'at daha kılmalıdır. Ta ki, eğer kıldığı cum'a sahih olursa, onun sünnetini lâik olduğu şekil üzere edâ eylemiş olsun. Ve eğer kıldığı cum'a sahih olmamışsa, öğle namazını sünnetleri ile kılınmış bulunsun.

Üzerinde kazaya kalmış öğle namazı bulunmayan kimsenin, âhir zuhur niyyeti ile kılınmış olduğu dört. rek'atin her birinde fâti'hâ'dan sonra, bir sûre okuması uygun olur.

Çünkü, eğer kıldığı dört rek'at, öğlenin farzı yerine olursa, o sûreler namazına zarar vermez. Bu namaz, eğer nafil olursa, onun bütün rek'at'lerinde, fâti'hâ'dan sonra sûre okumak vacibtir.

Şehrin etrafında sakin olan kimsenin kendisi ile şehir arasında, bir aralık bir meydan bulunmasa, bilâkis binalar bitişik olursa, o kimsenin üzerine cum'a namazını kılmak farzdır.

Fakat, eğer o kimse ile şehir arasında, mezraalar, mer'a-lar veya bir .boşluk bulunursa, o yerde şehirden ses de işitilse bile, o kimsenin üzerine, Cum'a kılmak farz olmaz.

İmâm Muhâmmed (R.A.)'den, ses işatüdiği zaman, mn farz olacağı da rivayet edilmiştir. .

Eğer cum'a gününde, bir köylü şehire girip, orada cum'a vaktine kadar kalmaya niyyeti bulunursa, o kimsenin cum'ayı kılması lâzım olur.

Fakat, eğer o kimse Cum'a vaktine girmeden, şehirden çıkmaya niyyet. ederse, o kimseye cum'a kılmak farz olmaz.

Eğer, cum'a vakti girdikten sonra, şehirden çıkmaya niyyet ederse, o kimseye cum'a kılmak bazılarının kavli üzere lâzım

Fâkû Ebu'l-Leys : «Bu durumda o kimseye, cum'a kılmak lâzım olmaz.» demiş; Kâdihân da bunu ihtiyar eylemiştir.¹⁶⁷

Vehyyul - Emr

Cum'ayı veliyyü'l-emr'in veya onun. cum'a kıldırmak üzere izin vermiş olduğu başka bir kimsenin kıldırması da, cum'amn edasının şartlamadandır.

Eğer veliyyü'l-emr, teba'sından birini bir tarafa emir tayin etmiş bulunsan, onun da bulunduğu kavme, imâm olup cum'ayı. kıldırması caizdir.

Veliyyü'l-emr'den berâtı olmayan mü'tegallibin, eğer r'eâyâda sireti, emirlerin sireti gibi olursa, o kimsenin de imâm olup cum'a kıldırması caizdir.

Herhangi bir kâdi'ya vehiyyü'l-emr'den sarahaten veya delâletin emir ve irâde olmazsa, o kimsenin imâm olup, cum'a kıldırması caiz olmaz.

Veliyyü'l-emr tarafından nasb olunan subaşı (âsâyîş âmiri) da hüküm bakımından kâdi gibidir..

¹⁶⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 445-447.

¹⁶⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 447-448.

Fakat, îâmâm Ebû Yusuf (E.A.) 'un : «Bir şehirde subaşı n olunan kimsenin insanlara cum'a kıldırması caizdir. Fakat, kâdî-nin sarahaten veya delâleten izin almış bulunmadıkça, insanlara cum'a kıldırması caiz olmaz.» dediği rivayet olunmuştur

Eğer, bir şehirde kâdî olan kimse ölse, onun yerine bakan kimsenin, ölenin yerine, Veliyyü'l-emr tarafından ta'yin edilmiş olan kimsenin gelmesine kadar, insanlara cum'a kıldırması

Keza, bu durumda, valinin yerine bakacak bir kimse olmazsa, bu durumda, eğer kâdî veya ta'yin edilmiş subaşı namında bir zabitin imamlığı ile cum'a kılmak sahihtir.

Yine, bu sûrette sayılan, kimselerden hiç biri bulunmaz, fakat insanlar bir şahsın üzerinde ittifak ederler ve onun imameti ile cum'ayı kîm'ak hususunda anlaşılırsa ye o kimse de cum'ayı kıldırırsa, bu da sahihtir. Çünkü, bu durumda zaruret vardır.

Fakat, zikredilen kimselerden birinin bulunması hâlinde, veliyyü'l-emr'den hususi olarak izin almış olmadıkça -sayılan kimselerden başka bir kimsenin cum'a kıldırması caiz olmaz. Çünkü, bu kimselerden biri varken, başkasının cum'a kıldırmasında bir zaruret yoktur.

Halifenin vefat etmesi hâlinde, âmmenin işlerini. yürütmekte olan valilerinin ve emirlerinin bulundukları yerlerde cum'a kıldırması caizdir. Çünkü bunlar, halifenin vefat etmesi ile vazifelerinden azledilmiş olmazlar.

Eğer cum'ayı kıldırma me'mur olan kimse, cum'aya başladıktan sonra, vehiyyü'l-emr tarafından onun yerine, başka biri ta'yin edilmiş ve o kimse cum'a kılmak yere gelmiş bulursa, o kimsenin kıldıracağı cum'a sahih olur ve insanlar onunla beraber kıldıkları namazı, sonradan gelmiş olan kimse ile bir daha iade etmezler (yeniden kılmazlar).

Eğer, ikinci şahıs, birinci şahsın cum'aya başlamasından önce gelir ve hazır bulunursa., önceki şahsın cum'aya başlaması sahih olmaz. İnsanların cum'ayı sonradan gelen şahısla birlikte kılmaları gerekir.

Bir sultan- kadın olursa, cum'a kılınmasına onun emir vermesi câizdir. Fakat, insanlara bizzat kendisinin cuma' kıldırması caiz değildir.

Cum'a kıldırma me'mur olan kimsenin, yerine başkasını geçirerek, ona cum'a kıldırması caizdir. Hattâ, yerine başkasını geçirmesi için veliyyü'l-emr'den izin almamış olsa bile, yine caizdir.

Kâdî ise bunun hilafıdır; Veliyyül-emrden izin almadıkça nâib kullanmaz.

Cum'a kıldırma me'mur olan kimsenin yerine başkasını bırakmasının caiz olmasında, kendisinin özürsüz bulunması' ile özürsüz olması, veya başkasını yerine namaz için geçirmesi ile hutbe için geçirmesi arasında bir fark yoktur.

Hutbeye izin vermek, namaza da izin vermektir. Aksi dâ böyledir. ¹⁶⁸

Cum'anın Vakti

3- Cum'amn edasının şartlarından biri de vakittir.

Cum'a namazı vakitten sonra sahih olmaz. Fakat diğer namazların, vaktinden sonra kaza edilmeleri sahihtir.

Cum'amn vakti, ittifakla öğle namazının vaktidir. Zevelden önce cum'a kılmak caiz değildir.

Ancak bu, imâm Ahmed bin Hanbel'in kavline göre caizdir.

İkinci namazının vakti girdikten sonra da, cum'a kılmak caiz değildir. îâmânî Mâlik de bu kavle muhaliftir.

Eğer cum'a kılınırken vakit çıkmış olsa, namaz kılan kimse, cum'ayı bırakıp, öğle namazını kılmaya baştan başlar. Hanefî İmamlarına göre, öğle namazını, cum'a namazının üzerine bina eylemez. îâmânî Şafîî de buna muhaliftir.

4- Cum'amn edasının şartlarından biri de hutbedir.

Cum'ada hutbenin şart olduğu üzerinde cumhur-ı ulema ittifak etmiştir. ¹⁶⁹

Hutbenin Şabti

Hutbenin şartı, onun vakit içinde olmasıdır. Vakit girme den cum'a hutbesi sahih olmaz.

Hutbenin, cemâatin huzurunda olması da şarttır. Buna göre hatib, hutbeyi yalnız ..basma okur ve cemâat sonradan gelmiş olursa, o hatibin bu cemâate cum'a namazı kıldırması sahih olmaz.

Hatibin hutbeyi açıktan okuması, cemâatdn de onu dinle mek için hazır bulunması şarttır.

Hatta, eğer cemâatin tamamı hatibten uzakta bulunur veya uyursa, veyahud da hepsi de sağır olursa, bu durumlarda bile dinlemek için hazır bulunmuş olmaları kâfidir. ¹⁷⁰

Hutbenin Rükû

îâmâm-ı A'zam (R.A.)'a göre, hutbenin rükû : Hutbe ni yeti ile Allahu Teâlâ'yı mutlak zikretmektir.

¹⁶⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 448-450.

¹⁶⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 450.

¹⁷⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 450.

Diğer iki imamımıza göre ise : Hutbe ismini alan şeyin uzunca bir zikir olması lazımdır..¹⁷¹

Hutbenin Vâcibleri

Hutbenin vâcibleri : Hutbeyi, taharetle ve ayakta olarak ve de setr-i avret ile okumaktır.

Hutbenin Sünnetleri ; Hutbeyi iki kısma ayırarak, bunların arasında hafif bir oturuşla (bir teşbih veya üç âyet okuyacak kadar) oturmaktır. Böylece bu hutbeye, iki hutbe denir.

Bu iki hutbenin her biri, Allahu Teâlâ'ya hamdi, kelime şehâdeti ve Peygamber (S.A.V) Efendimize salevâtı ihtiva etmedir.

Birinci hutbe, bir âyet-i kerimenin tilâveti ile va'z ve m sihatı ihtiva etmelidir.

İkinci hutbe ise, -va'z yerine- erkek ve kadın bütün müminler hakkında duayı ihtiva etmelidir.

Sayılan bu şeylerin hepsi, İmâm Şafîi (R.A.)'ye göre farzdır,¹⁷²

Hatibin Uyması Gereken Şeyler

Tatib olan kimsenin, hutbe esnasında dünya kelâmı söylemesi mekruhtur.

Eğer hatib, bir cemâatin huzurunda hutbeyi okuyup, sonra o cemâat gidip, onların yerine başkaları geise ve hatib cum'a-yı yeni gelen cemâatle kılmış olsa, bu caizdir.

Hatibin hutbeyi okuduktan sonra, yerine gidip abdest aldıktan sonra gelerek, cum'ayı kıldırması caizdir. akat hutbeden sonra, yerinde yemek yese veya cimâl edip gusletse, bu durumda hutbeyi yeniden okur.

Bazıları ise gidip, yemek yemiş olmasından dolayı, hutbeyi yeniden okumaz.» demişlerdir.

Eğer hatib, cünüb olduğu halde hutbe okur ve sonra guslederse, önce okumuş bulunduğu hutbeyi yeniden okuması lâzımdır.

Bu tafsilatın hepsi, İmâm Sürücü'nin Hidâye Şerhi'nde zikredilmiştir.¹⁷³

Cum'a Cemâati

Cum'a'nın edasının şartlarından biri de : Cemâat bulunmasıdır.

Cemâatin en az miktarı, imâmdan başka üç kişi olmalıdır. İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'a göre ise, imâmdan başka iki kişinin olması da kâfidir.

İmâm. Şafîi (R.A.) 'ye göre ise, cum'ada cemâatin sayısı kırktır. İmâm Ahmed bin Hanbel (R.A.) 'in de zahir mezhebi budur.

Cumada cemâatin akıllı erkekler olması şarttır. Buna göre, sadece kadınlar ve çocuklarla cum'a kılmak caiz değildir.

Fakat, cum'a cemâatinin hür ve mukîm kimselerden meydana gelmesi şart değildir. Buna göre cum'anın sadece kölelerle ve misafirlerle (yolcularla) kılınması caizdir.

Cuma namazında kölenin veya misafirin (yolcunun) imameti caizdir.

Keza, hastaların ve özürlülerin üzerine cum'a farz değir. Fakat, cum'adan geri durmaları caiz olan hastaların ve benzeri özürlülerin cum'ada imamlık etmeleri sahihtir. Bu hükme İmâm Züfer muhalefet etmiştir.

İmâm Züfer (R.A.)'e göre, üzerine cum'a farz olmayan senin, cum'a namazında imamlık etmesi sahih değildir.

İmâm-ı A'zam (R.A.)'a göre, cum'a namazında cemâatin birinci secdeye kadar baki kalması şarttır.

Fakat, eğer cemâat imâmın birinci secdesinden evvel dağu-sa veya namazlarını bozsalar, böylece cemâat, cum'anın nisabından (cum'a için gerekli olan cemâat sayısından) az kalmış olsa, veya sadece imâm kalmış olsa, başından ögle namazını kumaya başlar.

Diğer iki imamımıza göre ise, cemâatin tahrîmeye (iftitah tekbirine) kadar durması şarttır.

Buna göre, eğer nisaba baliğ olan cemâat, tahrîmeden (iftitah tekbirinden) sonra, imâmın yanından dağılmış olsa ve kalanların sayısı da cum'a cemâatinin- nisabından az olsa, cum'a hatibi kalan kimselerle yine cum'ayı tamamlar.

İmâm Züfer (R.A.) 'e göre ise, cemâatin, teşehhüd miktarı kuûda (oturmaya) kadar bekası şarttır.¹⁷⁴

Cum'a İçin İzin

6- Cum'anın edasının şartlarından biri de, izni âm (umûmi izin) dir.

Sultan veya onun gibi kimseler, hanelerinin kapılarını örtüp, umûmun girmesine izin vermeseler, bilakis sadece kendi tabileri ile orada cum'a kılsalar, bu caiz olma.

Fakat, kapıyı açıp insanların oraya girmesine izin verirlerse, bu durumda insanlar o haneye girmemiş olsalar bile,

¹⁷¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 451.

¹⁷² Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 451.

¹⁷³ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 452.

¹⁷⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 452-453.

o sultanın kendi tâbi'leri ile, o hanede cum'a kılması caiz olur.

Cum'aya erken gitmek müstehabür.

Cum'a için gusletmek, güzel koku sürünmek, misvak k' lanmak ve en güzel elbiseleri giymek de müstehabtır.¹⁷⁵

Cum'a İle İlgili Bazı Mes'eleler .

Vaktin girmesinden sonra, minarede okunan ilk ezan ile kişinin cum'aya sa'y ederek gitmesi ve meşgul iye tını terk etmesi vâcibtir.

Bazıları da «Say, minber önünde okunan ikinci ezan ile vâcib olur.» demişlerdir. Fakat, esahb olan birinci kavildir.

İmâmın, mücerret! minbere çıkması ile, imâm-ı A'zam (R.A.)'a göre cemâatin nafîle namaz kılmayı ve konuşmayı terk etmesi vâcibtir. Fakat, diğer iki imamımıza göre, imâm hutbeye başlayıncaya kadar, cemâatin konuşması mubahtır. Hatib hutbe okurken, kişinin Kur'ân okuması, verilen selâma cevap vermesi, aksırana duada bulunması mekruhtur.

Keza, yemesi, içmesi veya herhangi bir iş yapması da mekruhtur,

Hatib Innellahe ve meîâiketehû yüsallûne 'ale'nnebiyyi Şühhesiz ki Allah ve melekleri, o Peygambere çok salat (ve tek-rîm ederler).¹⁷⁶ âyetini okuyunca, İmâm-ı A'zam (R.A.) ve İmâm Muhammed (R.A.) 'den rivayet edildiğine göre cemâat sükût eder. İmâm Ebû Yûsuf İB.A.) 'dan rivayet edildiğine göre de, bu durumda cemâatte olanlar, gizlice Peygamber (S.A.V.) Efen-dimize salevât getirirler. Bû hususta, bazı meşâyih İmâm Ebû Yûsuf (B.A.)'un kavlini tutmuştur. Fakat, meşâyihin ekserisi ise, dinleyenlerin susması gerektiğini söylemiş ve öyle amel etmişlerdir.

Fetevâyı Huccet'de : «O vakitte dinleyenlerin susması efdâldir.» denilmiştir.

İmâm-ı A'zam (R.A.)'dan rivayet edildiğine göre : Hutbede olan kimse aksırta, içinden ham eder. Açıkta [= el-hamdü lillah) demez. Sahih olan kavil budur.

Yine, birisi aksırınca, kişinin içinden «yerhamûke'ilah» demesi ve kendisine verilmiş olan selâmı içinden alması da caizdir.

Keza, kötü bir şey, kötü bir davranış gördüğü zaman, başı ile veya eli ile işaret etse, fakat dili ile konuşmasa, sahih olan kavle göre, bu durum mekruh değildir.¹⁷⁷

Hutbeyi Sessizce Dinlemek

Meşayıhten bazıları da : «Hatib hutbe okurken, işiteni rin sessiz durup dinlemeleri, hatib zâlimleri öğünceye kadar- vâcibtir. Fakat, hatib z-âlimleri medhetmeye başlayınca, bu durumda sessiz durmak vâcib olmaz.» demişlerdir.

Bunun içindir ki, bazı meşayih : «Zamanımızda, cum'ada hatibden, uzak olmak efdâldir. Tâ ki, hatib zâlimleri medhetmeye başlayınca, onların öğülmelerini duymaya...» demişlerdir.

Fakat, bu hususta sahih kavil şudur : Cum'ada hatibe yakın olmak efdâldir.

Cum'ada, hatibe uzak olanlar da, sahih olan kavle göre sessiz dururlar.

Bazı meşâhiy : «Hutbeyi işitenlerin, Kur'an okumaları veya benzeri bir şey yapmaları caizdir.» demişlerdir.

İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) 'un da: «Hutbeyi dinleyen.kimsenin, kitaba-bakması veya kitabı kalem ile düzeltmesi caizdir.» dediği

İmâm, cum'a günü minbere çıkıp oturunca, müezzin de onun önünde ikinci ezanı okur.

Hutbe esnasında, cemâatin .imâma dönmesi müstehabtır.

Fakat, zamanımızda, cemâatin kibleye yönelmesi şekli izdihamın çokluğundan dolayı, hutbeden sonra safların düzeltilmesinde güçlük olduğu için- uygulanmaktadır.

İmâm hutbeyi bitirdiği zaman, ma'ruf olan âdet üzere cemâate iki rek'at namaz kıldırır.

Bu iki rek'atte, öğle namazında okuduğu miktarda, Kur'-ân-ı Kerîm okur.¹⁷⁸

Cum'a İle İlgili Çeşitli Mes'eleler

Bir kimse, cum'a günü, namazda imâma nerede yetişirse yetiştiği yerden i'tibaren namazı imâm ile beraber kılıp, cum'a namazından kalan kısmı, bu kılmış olduğu kısmın üzerine bina eder.

Bir kimse, cum'a namazında imâma, teşehhüdde veya sehiv secdesinde yetişmiş olursa, yine cum'ayı imâma yetişmiş olduğu kısmın üzerine bina eder.

Fakat, İmâm Muhammed (R.A.) : «Eğer, o kimse cum'a namazında imâma ikinci rûkû'da yetişip, onunla birlikte'

¹⁷⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 453.

¹⁷⁶ Ahzâb Sûresi, âyet : 56

¹⁷⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 454.

¹⁷⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 455.

rükû'u yapmışsa, cum'anın kalan kısmını, imâmla kılmış olduğu kısmının üzerine bina eder. Fakat, eğer ondan sonra yetişmişse, öğle namazını, kıldığı kısmın üzerine bina eder; cum'ayı bina etmez.» demiştir.

Bir hatibin minbere çıkınca, cemâate selâm vermesi, Hanefî imamlarına göre lâzım değildir. İmâm Şafî (R.A.) ve İmâm Ahmed bin Hanbel (R.A.) buna muhaliftir.

Mekke gibi, kılıçla fetholunmuş bulunan her şehirde, ha-tib hutbeyi kılıç ile okur.

Medine gibi, halkı kendi isteği ile müslüman olmuş bulunan şehirlerde ise, hatib hutbeyi kılıçsız okur.

Yenâbi'de : «Hatibin ikinci hutbeyi okurken, birinci hut-bedekine nisbetle sesini biraz azaltması gerekir.» denilmiştir.

Hatibin sultanları (saltanat sahiblerini), kendilerinde olmayan, vasıflarla vasfetmesi, en şiddetli kerâhatle mekruhtur. Çünkü, o şekilde vasfetmekle, mâsiyet olan yalanı, ibâdete karıştırmış olmaktadır.

Bir kimse, özürsüz olarak, cum'-a günü öğle namazını, imâmın cum'a namazını kıldırmasından önce, kılmış olsa, bu kimsenin kılmış olduğu öğle namazı sahih olur.

Bu hükme, İmâm Züfer (R.A.)'le diğer üç mezhebin imamları muhalefet etmiştir.

Fakat, o kimse cum'a namazını terk etmiş olduğu için âsî olur.

Sonra, yine o kimse, eğer cum'a namazını terk etmiş olduğuna nadim olur ve imâm cum'a namazını bitirmeden önce, cum'a namazını kılmaya yönelirse, cum'aya yetişemese bile, sadece buna yönelmiş olması ile, o kimsenin öğle namazı batıl olur.

Hatta, eğer cum'a namazına yetişemese veya yine yolda geri dönmek iktizâ etse dahi, öğle namazını iade etmesi o kimse üzerine farz olur.

İmâm Efaû Yûsuf (R.A.)'la İmâm Muhammed (R.A.), bir rivayette : «O kimse, cum'a namazına başlamadıkça, onun öğle namazı bâtil olmaz.» demişlerdir.

Diğer bir rivayette de, yine bu iki imamımız • «Bu kimse cum'a namazını tamamlamadıkça, onun öğle namazı bâtil ol maz.» demişlerdir.

Fakat, eğer imânın cum'ayı kılmasından önce, öğle namazını kılan kimse özürlü bulunursa, mesela : bu kimse, misafir veya onun gibi bir kimse olursa, bu kimse öğleyi kılıp, sonra cum'a kılmaya yönelirse, bu durumda sâdece yönelmiş olmakla o kimsenin öğle namazının bâtil olmayacağı hususunda bâzıları ittifak etmişlerdir.

Fakat, bu durumda-, sahih kavle göre, özürlü bulunanlarla, özürlü olmayanlar arasında bir fark yoktur.

Eğer o kimse camide bulunsun ve hutbeyi dinledikten sonra, kalkıp öğle namazını kılsa, onun kıldığı öğle namazı caiz olur; bozulmuş olmaz.

Fakat, o kimse cum'ayı kılmaya başlasa, lâyük olan om öğle namazının bozulmasıdır. .

Özürlü olanların ve hapisde bulunanların cum'a günü, öğle namazını cemâatle kılmaları mekruhtur.

Bu kimselerin öğle namazını cemâatle kılmalarının imâmın cum'a namazını bitirmiş olmasından önce veya sonra olması arasında mekruh olması yönünden bir fark yoktur.

Hasta olan kimsenin, öğle namazını, imâmın cum'a namazını bitirmesinden önce kılmaması müstehabdır. Çünkü, her saatte onun hastalığının iyileşmesi ve cum'a kılmaya ehliyet ka--zanması umulabilir.

Cumâ namazını, hatib olan kimsenin kıldırması evlâdır. Hatibden başka bir kimsenin kıldırması da caizdir.

Eğer sahib-i tertib olan kimse, cum'a namazında sabah namazını kılmadığını hatırlasa, eğer vakitte genişlik varsa, cum'a namazını keser ve sabah namazını kılar.

Eğer sabah namazı ile meşgul olması sebebi ile, cum'a namazını geçirmiş olursa, o kimse öğle namazını kılar.

İmâm Muhammed (R.A.) : «Eğer o kimse, cum'anın geçmesinden korkarsa, cum'a namazını kesmez.» demiştir.

kimse, mescid cemâatle dolduktan sonra, mescide varmış olsa, imâma yakın olmak maksadı ile ileri gitmek için, cemâatin omuzlarından atlayarak geçmesi ve böylece onlara ezâ etmesi caiz değildir.

Fakat, eğer hiç bir kimsenin elbisesine ve bedenine basmaz ve onlara" ezâ etmezse, bu durumda cemâati geçip imâma yakın olmasında bir beis yoktur.

Fakryh Ebû Ca'fer, bizim ashabımızdan şöyle rivayet etmiştir : «İmâm hutbeye başlamadıkça, o kimsenin cemâatin üzerinden atlayıp geçmesinde bir beis yoktur. Fakat, eğer imâm hutbeye başlamışsa, bu zamanda camiye gelmiş olan kimsenin, cemâatin üzerlerinden atlaması mekruhtur.»

Buna göre cemâatin üzerlerinden atlamanın caiz olması şu iki şarta- bağlıdır :

1- Hiç bir kimseye ezâ etmemek,

2- İmâmın hutbeye başlamamış olması.

Fakat cemâatin üzerlerinden atlayıp ileri geçmenin bu iki şarta bağlanmış olması, sonradan gelen kimsenin, geride namaz kılacak bir yer bulabilmesi ile kayıtlıdır.

Fakat, o kimse eğer mescidin arka tarafında boş bir yer bulamazsa ve mescidin Ön tarafında da boş yer olursa, kimsenin, safları yararak ön tarafa geçmesi zaruret bulunduğu için caizdir.

Hatibin hutbeyi uzatması (tivâi-i mufassala'd an bir sûreden daha uzun okuması) mekruhtur. Özellikle kış günlerinde, hutbeyi böyle uzatmanın kerâhati daha fazladır.

Cum'a günü zevalden sonra, cum'a namazını kılmadan sefere (yolculuğa) çıkmak mekruhtur.

Fakat, zevalden önce yolculuğa çıkmakta bir kerâhat yoktur. esahh olan kavi budur. ¹⁷⁹

¹⁷⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 455-458.

Bayram Namazı

Kendisine cum'a namazı farz- olan kimsenin, bayram namazı kılması vacibdir. Sahih olan, mezhep budur.

Cum'ânın vücûbu ve edası -için şart olan şeyler, bayram. namazı için de şarttır.

Ancak, hutbe bayram namazı için şart değildir, bayram namazından sonra hutbe okunması sünnettir.

Ramazan Bayramı gününde, bayram namazından önce bir şey yemek müstehaptır. Eğer mümkün olursa, hurma yemek evlâdır. Bu mümkün olmazsa, tatlı olan başka bir şey yemek ev-ladır.

Kurban Bayramı gününde, bir şey yemeyi bayram namazından sonraya bırakmak evlâdır.

Bazıları: «...Bir şey yemeyi tehir etmenin müstehab olması, kurban kesecek kimseler hakkındadır; kurban kesmiyecekler hakkında değildir.» demişlerdir.

Fakat, mutlak olarak, zikredilmiş olan birinci kavil esahtır.

Daha esahh olan ise : Kurban bayramında, bayram namazından önce bir şey yemek mekruh olmadığı gibi, Ramazan .bayramında da, bayram namazından önce,, bir şey yemeyi terk etmek de mekruh değildir.

Ramazan bayramında, sadaka-i fitri, bayram namazından önce vermek müstehaptır.

Q Yürümeye gücü yeten kimsenin, bayram namazını kılacağı yere yürüyerek gitmesi müstehaptır. Bir şeye binerek gitmek de mekruh değildir.

Cum'a namazı da, bu hususta bayram namazı gibidir.

Kurban bayramında, bayram namazı kılacağı yere giderken, yolda kişinin yüksek sesle tekbir getirmesi, ittifakla müste

Fakat, İmâmı A'zam (R.A.)'a-göre', Ramazan bayramında, bayram namazı kılınacak yere giderken, yolda yüksek sesle tekbir getirilmez. Fakat, İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) ve İmâm Muhammed (R.A.) 'e göre, burada da yüksek sesle tekbir getirilir. İmâm-i A'zam (R.A.) 'dan bu iki imamımızın kavli gibi, başka bir rivayet de vardır.

Ramazan bayramı gününde, cami'in yolunda yüksek sesle tekbir getirmek hususundaki bu ihtilâf, hangi şeklin daha efdal olduğu hakkındadır. Yoksa, tekbir getirmek iki tarafça da mekruh değildir. sonra, meşayih tekbîrin ne zaman kesileceği hususunda da ihtilâf etmişlerdir.

Bazıları: «Tekbir getiren kimse, mücerred, namaz kılacağı yere ulaşmış olmakla, tekbîri keser.» demişler.

Bazıları ise : «Namaza başlamadıkça, kişi tekbîri kesmez.» demişlerdir.

Bayram namazından önce, nafil namaz kılmak mekruhtur.¹⁸⁰

Bayram Namazının Kılınışı

Güneşin yükselip, namaz kılmanın mekruh olduğu vakit çıktıktan sonra ve namaz kılmanın mü'bâh olduğu vakit girince, İmâm Cemâate, ezânsız ve ikâmetsiz' olarak- iki rek'at namaz kıldırır.

İftitah tekbirini aldıktan sonra, ellerini göbeğinin altında bağlar. Sübhânekeyi okur.

Sonra, her iki tekbir arasında-, üç teşbih miktarmca durarak üç defa daha tekbir alır.

Bu üç tekbirin her birinde ellerini kaldırıp, sonra salıverir. Üçüncü tekbirden sonra ise, ellerini yine göbeğinin altında bağlar.

Sonra, eûzü ve besmele çeker. Fâtihâ'yı ve ondan sonra da bir süre okur.

Sonra, tekbîr alıp, rûkû'a varır.

İkinci rek'ate kalktığı zaman, kıraat ile başlar. Yâni, fâ-tihâ ve zamm-ı sûre okur.

Sonra, birinci rek'atte ta'rif edildiği şekilde üç tekbîr daha alır.

Sonra, rûkû' için bir tekbir daha alıp, rûkû'a varır. Ve namazı, -ma'lûm olan şekilde- tamamlar.

Buna göre Hanefi İmamlarına göre- bayram namazının her bir rek'atında, üç ziyâde tekbir vardır. Birinci.rek'atte, bu tekbîrler kıraatten önce, ikinci rek'atte ise, bu tekbirler kıraatten sonradır.

Zikredilen bu husus, İmâm Ahmed bin Hanbel (R.A.)'den de rivayet edilmiştir.

Fakat, İmâm Ahmed bin Hanbel (R.A.)'in âhir rivayeti şudur, ki bu kavil İmâm Mâlik (R.A.)'den de rivayet edilmiştir:

«Bayram namazında, birinci rek'atte altı tekbir alınır. İkinci rek'atte de beş tekbîr alınır. İki rek'atte de tekbirden sonra kıraat edilir.»¹⁸¹

Bayram Hutbesi

İmânı olan kimse, bayram namazını kıldırdıktan sonra, iki hutbe okur. Hutbeye tekbîr ile başlar.

Ramazan Bayramı hutbssinde, sadaka-i fitrin hükümlerini, Kurban Bayramı hutbesinde de, kurbanın hükümlerini teşrik tekbîrlerini açıklar.

Bayram hutbeleri sünnettir.

Cum'a hutbesinde sünnet olan şeyler, bayram hutbesinde de sünnettir.

¹⁸⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 458-460.

¹⁸¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 460-461.

Cum'a hutbesinde mekruh olan şeyler, bayram hutbesinde de mekruhtur.

Kişinin, bayram namazı kılmak için gittiği yoldan dönmemesi, başka bir yoldan gelmesi müstehabtır. Çünkü, böyle yapmakla, şahidler çoğaltılmış olur.

Bayram namazını imâmla birlikte kılmaya yetişemiyen kimseler, bu namazı kaza etmezler.

Ramazan bayramının ilk gününde, zevalden önce bayram namazını kılmaya mâni' bir özür ortaya çıkarsa, bayram namazını ertesi gün zevalden önce kılarlar.

Eğer, ikinci günde de bayram namazını kılmaya mâni' bir özür ortaya çıkarsa, üçüncü gün bayram namazı kılınmaz.

Fakat, Kurban bayramı namazı bunun hilâfinadır. Kurban bayramında eğer birinci günde ve ikinci günde bayram namazı kılmaya mâni' bir özür ortaya çıkarsa, Kurban bayramı namazı, üçüncü günde, zevalden önce kılınır..

Keza, eğer Kurban bayramı namazını, özürsüz olarak ikinci güne veya üçüncü güne te'hir etmiş olsalar bile, bu esâ etle beraber caizdir.

Her hâl-ü kârda bayram namazlarının ikisi de zevalden sonra kılınmaz. 182

Bayram Namazları İlf, İlgili Feri Mes'eleler

Cami bütün insanları 'alacak genişlikte olsa bile, Bayram namazını kılmak için cebâne denilen musallâ'ya 183 gitmek sünnettir.

Meşâyih'in umûmisi, bayram namazını kılmak için, musallaya çıkmanın sünnet olduğu hususunda ittifak etmişlerdir.

Bayram namazını şehirde veya şehre bitişik olan yerlerde iki yerde veya daha fazla yerlerde kılmak caizdir.

Bayram hutbesini namazdan önce okumak da caizdir, fakat mekruhtur.

Bir kimse, bayram namazında, imâma rükû'da iken yetişse, önce iftitâh tekbirini alır. Sonra da, eğer imâma rükû'da iken yetişebileceğini zannederse tekbirlerini alır.

Fakat, eğer imâma rükû'da yetişemeyeceğinden korkarsa, hemen rükû'a varır. Ve bayram namazı tekbirlerini rükû'da iken getirir.

Bu kimsenin, bayram namazının tekbirlerini terk ederek, hemen rükû'un teşbihlerini söylemesi gerektiği de İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) 'dan rivayet edilmiştir.

Bu kimse, rükû'da bayram namazı tekbirlerini getirdiği za-, man, ellerini kaldırmaz," .

Bu kimse, rükû'da bayram namazı tekbirleri ile meşgul iken, imâm başım' rükû'dan kaldırsa, geri kalan tekbirler o kimseden sakıt olur. O kimse rükûda bu tekbirleri tamamlamaz.

Bayram namazını kılan kimse, imâma yakın olur ve onun aldığı tekbirleri kendisinden işitirse, bu durumda âmâmın tekbiri kendi re'yine (görüşüne) muhalif bile olsa. bu kimse bu tekbirde de imâma tâbî olur.

Ancak, imâm tekbirde sahabe kavillerini aşarsa, o kimse, fazla olan. bu tekbirlerde imâma uymaz.

Fakat, eğer bir kimse, imâmın tekbirini kendisinden işitmez de, sonradan -bir mübelliğden- işitirse, bu durumda imânım tekbiri sahabe kavillerini aşmış' olsa bile, yine o kimse, tekbirlerde imâma uyar.

Fakat, her bir tekbiri namaza girmek niyyeti ile alır.

Lâhık da bu mes'eleda müdrik gibidir, O da imâmın rey'i ile tekbir alır. Mesbûk ise böyle değildir.

Bir kimse, bayram namazı tekbirlerini birinci rek'atde, getirilmesi gereken yerde getirmeyi unuttur ve bunu fâtihâ'nın bir kısmını veya tamamını okuduktan sonra hatırlarsa, tekbirleri alır ve sonra fâtihâ'yı iade eder. Ctekrar okur.

Fakat, eğer fâtihâ'yı ve sûreyi okuduktan sonra hatırlarsa, tekbirleri alır; fakat kıraati iade etmez.

Bir kimse, bayram namazında bir rek'atle mesbûk olsa (birinci rek'ati geçirmiş, ikinci rek'ate yetişmiş bulunsa), yetişemediği rek'ati kaza ederken, önce kıraat eder ve sonra da tekbirleri alır.

Bazıları da: Önce tekbirleri alır, sonra kıraat eder.» demişlerdir. Fakat, birinci kavil zahirdir ve esahhdır.

Kadınlar, bayram gününde, kuşluk namazı kılmayı murad ederlerse, imâm .bayram namazını kıldıktan sonra kılarlar. Hulâsa'da böyle zikredilmiştir.

Kurban bayramı namazında acele etmek, Ramazan ba" ramı namazını ise te'hir etmek müstahabtır.

Kınye'de : «Bayram namazı, cenaze namazından, cenaze namazı da hutbeden önce kılınır.» denilmiştir.

Kurban kesmeyi murad eden kimsenin, tırnak kesmek, ve başını 'tırış etmeyi, kurban kesinceye kadar te'hir etmesi müs-tehaptır. Fakat bu vâcib değildir.

Onları te'hir etmek kırk günü gererek, kerâhati müstelzim olursa, (gerektirirse) .te'hir edilmezler.

Kınye Sahibi: «Kişinin her hafta tırnağını kesmesi, bıyığını kısaltması, avret yerini tırış etmesi ve bedenini yıkayarak temizlemesi efdâldir.» demiştir.

Kişi, bunları haftada, bir yapmazsa, on beş günde bir yapmalıdır.

Fakat kırk günden fazla te'hir etmesinde, hiç bir şekilde özür yoktur.

Buna göre, efdâli her haftadır; vasatı on beş günde birdir, uzağı kırk gündür.

182 Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 461.

183 Namazgah (- Umumiyyetle şehirlerin dışında bulunan ve ahâlinin bayram ve cum'a namazlarını hep birlikte orada kılıp, islâmî birliği, kuvveti ve halka bağlılıklarını gösterdikleri yerler.)

Kişinin bayram gününde başka bir kimseye : «tekabbela-lâhü minni ve minke» (=Allah benden ve senden kabul buyursun) . demesinde bir. beis yoktur.
Arefe günü ,bazı insanların arafat ehline benzemek için, camide veya beldenin dışında toplanarak duâ etmeleri zahir olan kavle, göre mekruhtur.¹⁸⁴

Teşriyk Tekbirleri

Teşriyk günlerinde; namazlardan sonra teşnyk tekbirleri' ni almak hususunda bazıları. «Hanefî İmamlarına göre sünnettir, demişlerdir; fakat ulemânın ekserisi "bunun vâcib olduğuna zâhib olmuşlardır.

İmâm-ı A'zam (R.A.)'a göre, teşnyk tekbirlerinin vâcib olması için şu şartların bulunması gereklidir.

1- Mukîm olmak,

2 - Hür olmak,

3 - Erkek olmak,

4 - Kılınan namazın, müstehab olan bir şekilde cemâatle kuman, farz bir namaz olması,

5- Namazın şehirde .veya şehir, hükmünde olan bir yerde kılınmış olması.

Bu durumda imâm-ı A'zam (R.A.)'a göre, misafire, köleye ve kadına teşnyk tekbirleri vacip değildir.

Ancak bu kimseler, üzerine teşnyk tekbirleri vâcib olan bir kimseye iktidâ etmeleri hâlinde, kendilerine de teşnyk tekbirleri ittifakla vâcib olur.

Yine İmâmı A'zam (R.A.)'a göre münferid'e (namazı tekbaşma kılan kimseye), cum'a gününde öğle namazını cemâatle kılan özörlü kimselere ve köylülere teşnyk tekbirleri vâcib değildir.

Vitr namazı ve bayram namazı gibi vâcib namazların sonunda ve nafile namazların sonunda teşnyk tekbirleri vâcib değildir.

İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'a ve İmâm Muhammed göre, farz bir namazı kılan kimselerin hepsine teşnyk tekbirleri vâcibdir.

Teşnyk tekbirlerinin başlangıcı, Hanefî İmamlarına göre, arefe gününün sabah namazıdır.

İmâm Mâlik (H.A.)'e göre ise, yevm-i nahr'm (Kurban bayramının birinci gününün) öğle vaktidir.

İmâm-ı A'zam (R.A.)'a göre, teşnyk tekbirinin-sonu, Kurban bayramının ilk gününün ikinci namazıdır

Fakat, İmâmeyn'e göre, teşnyk tekbirlerinin sonu, Kurban bayramının dördüncü gününün ikinci "namazıdır.

Bu durumda, teşnyk tekbirleri, İmâm-ı A'zam ("R.A.)'a göre 'sekiz vakit namazın sonunda vâcib olmuş oluyor.

İmâmeyn'e (yani İmâm Ebû Yûsuf'la İmâm Muham-med'e) göre ise, yirmi üç vakit namazında vâcib olmuş oluyor.

Teşnyk tekbirlerinde, İmâmeyn'in kavli üzere amel edilir.

Arefe gününün sabah namazından itibaren, bayramın dördüncü gününün ikinci namazına kadar, yâni bu yirmi üç vaktin her birinde farzları müteakip birer defa teşnyk tekberi getirmek,

(Allahu ekber Allahu ekberlâ ilahe ülallâhü vellahü ekber Allahü ekber ve ülâhi'l-hamd) vâcibtir.

Hasılı, Hanefî İmamlarına göre, teşnyk teberi, tehliiden önce ve sonra getirilen iki tekbirdir.

İmâmî Şâfiî' (R.A.)'ye göre ise, tehliiden önce üç tekbir.

Teşnyk tekbirini söylemeyi unutup yerinden kalkın ve giden imâm, henüz mescidden çıkmamış olduğu müddetçe, dönüp tekbir getirir. Fakat eğer mescidden çıkmışsa geri dönmez ve tekbir de getirmez. Bilâkis cemâat, kendi başlarına tekbir getirirler.

Keza, imâm teşnyk tekbirinin vâcib olduğuna inanmaz, fakat muktedî teşnyk tekbirinin vâcib olduğuna inanırsa, yine yalnız muktedî tekbir getirir.

Bir kimse teşriyk günlerinden terk ettiği bir namazı, yine o senenin teşriyk günlerinde kaza ederse, bu namazdan sonra teşnyk tekbirini getirir.

Fakat, teşriyk günlerinin dışındaki terk etmiş olduğu bir namazı, teşriyk günlerinde kaza ederse veya teşnk günlerinde terk etmiş olduğu bri namazı, teşnyk günlerinin dışında kaza ederse tekbir getirmez.

Namazdan sonra, kasden abdestini bozan kimseden teşriyk tekbirleri sakıt olur.

Fakat kasdı olmadan- o kimsenin abdesti bozulmuş olsa, abdestsiz olarak tekbir alır.

Eğer, bir namazda, sehiv secdeleri ile teşnyk tekbiri ve telbiye toplanacak olursa; önce sehiv secdeleri yapılır; sonra tekbir alınır ve sonra da telbiye'de bulunulur.

Şayet, telbiye önce yapılmış olursa, teşnyk tekbiri ve sehiv secdeleri sakıt olur. Bunlann hepsi Kâfde vardır.¹⁸⁵

Cenazeler Ölmek Üzere Olan Kimseye Karşı Vazifeler

Muhtezâr olan (Ölmek üzere bulunan) kimseyi bir güçlük yok ise sağ yanı üzerine, kibleye doğru çevirmek müste-habtır. Ayakları kibleye cıoğru, olmak üzere, başı biraz yükseltilerek, arkası üzerine yatırılır. Başı bir miktar kaldırılmak sureti ile, yüzü kibleye karşı yönelmiş olur.

Ölmek üzere bulunan kimseye (muhtezâra) kelime-i şahadet telkin edilir. Yani, onun yanında bulunanlar kelimsi

¹⁸⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 461-464.

¹⁸⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 464-466.

şehâ deti ve kelime-i tevhîd'i okurlar. Tâ ki, muhtezâr da onları işitip, kendisi de bunları söyler...

Fatcat, muhtezârın (ölmek üzere olan kimsenin) yanında kelime-i şehâdet'i zikredenler: «Sen de söyle» diye emir ve teklif etmezler.

Defnedildikten sonra, meyyite telkinde bulunanlar, bu işden men edümezler; tPkinde bulunmayanlara da, telkin etmeleri emredilmez.¹⁸⁶

Ölen Kimseye Karşı Vazifeler

Muhtezâr olan kimse ölürse, gözleri yumdurulur. Çenesi enli bir bez parçası ile ağzı kapatılarak- tepesinden bağlanır.

Gözlerini yumduran kimse, şöyle dua etmelidir:

Bismillah ve "alâ milleti resûlullah Allahümme yessir'aleyhi emrehû ve sehhl 'aleyhi mâ ba'dehû ve es'idhu bi likâike vec'aî mâ harece ileyhi hayran mimmâ harece 'anhu = Allah'ımı ismini zikr ile ve Resûlullah'ın milleti üzere ölmüş olsun. Ey Allah'ım, buna işini kolay et. Kendisini, ilerisini âsân et. Onu Cemâlimle mes'ut et. Ona, yöneldiği âlemi, içinde bulunduğu âleminden hayırlı kıl).

Ölünün üzerinde bulunan elbise çıkarılır ve o ölü tenesîre veya bir tahta üzerine konur.

Şişmesini önlemek için, karnının üzerine kılıç veya demirden başka bir şey konulabilir. Fakat, karnının üzerine mushaf konulmamalıdır.

Ölü gasledilmedikçe (yıkılmadıkça) onun yanında Kur'ân-ı Kerim okunması mekruhtur.

Ölünün teşhiz edilmesinde acele etmek gerekir. Zikredilen bu şeylerin hepsi, İmâm Sürücü'nün Hidâye Şerhi'nde yazılıdır.

Muhîyet'de de : «Ölünün yanında hayız kadın ve cünüb kimsenin bulunmasında bir beis yoktur.» denilmiştir.

Ölüyü yıkamak murad edilince, onu tenesîre veya bir tahta üzerine koymalı; içinde buhur yanan şeyi etrafında üç, beş veya yedi kere dolaştırmalıdır.

Ölü, tenesîr üzerine sırtı üzeri konmalıdır. Eğer mümkün olursa, ayakları kıbleye doğru getirilmelidir. Şayed mümkün olmazsa, nasıl mümkün olursa o şekilde konulur.

Hanefî İmamlarına göre, ölünün bütün elbiseleri çıkattır.

İmâm Şafî (R.A.) 'ye göre işe. ö)vl gömleği ile gasledilir¹⁸⁷

Ölünün. Yıkınması

Zahir rivayette, ölünün yıkınması esnasında, sâdece av-ret-i galizası Örtülür.

Bir rivayete göre de, göbeği ile diz kapağı .arası tamamen örtülür. Esahh ve mu'teber olan rivayet de budur.

Ölüyü yıkayan kimse (gasil), ölüyü istinca için, gaslettiği esnada eline bir bez sarar.

İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'a göre, ölüye dstincâ asla lâzım değildir.

Ölüyü yıkayan kimse, ona abdest verir : Önce yüzünü yıkar. Hanefî İmamlarına göre, ölüye mazmaza ve istinşâk olunmaz, (ağızına ve burnuna su verilmez). İmâm. Şafî (R:A.)'hm görüşü buna muhaliftir.

Fakat, ölünün dişlerini, ağzını, dudaklarını ve burnunun deliklerini, ölüyü yıkayan kimse, parmağına bir bez sararak mes-heder.

Zahir rivayet ve sahih kavûüzere, gasil ölünün başını da mesheder. «Meshetmez» dahi denilmiştir.

Gâsü, ölünün ayaklarını yıkamayı te'hîr eylemez.

Meyyiti gaslederken abdest vermek, -meyyit balığ veya namaz kılmaya akli yeten yaşta bir çocuk olması halinde- gerekir.

Meşâyih-i izan : «Namaz kılmaya akli yetmiyen çocuğun gasli esnasında, ona abdest vermek lâzım değildir» demişlerdir.

Ta'rif edildiği şekilde, -meyyite abdest verdikten sonra,. ölüyü yıkamakta olan kimse, ölünün başını ve sakalını hatmi de-niien güzel, kokulu bir bitki ile yıkar;- ancak taramaz. Bundan sonra da, eğer mümkün olursa, ölüyü yıkayan kimse ölünün üzerine, sedr, hatmi veya çöğen veyahut da sabun ile beraber su döker. Eğer, bunlardan hiç biri bulunmaz ve suyun içine konulması mümkün olmazsa, ölünün üzerine sadece sıcak temiz su dökülür ve üç kerre yıkanır.

Meyyit, her defasında önce sol tarafına yatırılır; sağ tarafı, altına su ulaşınca kadar yıkanır. Sonra da, sağ tarafına yatırarak, sol tarafı da aynı, şekilde yıkanır.

Ölünün sırtını yıkamak için, onu yüzü üstüne çevirmek gerekmez.

Ölüyü yıkarken, onu birinci veya ikinci defadan sonra oturtmak veya yıkayan kimsenin onu göğsüne veya eline, veyahut da dizine dayayarak karnını mülâyemetle meshetmemesi uygun olur. Eğer, o kimsenin karnından bir şey çıkarsa, sadece o şeyi izâle eder; yeniden gasletmesi veya yeniden abdest vermesi gerekmez.

Bedâyi'de «Meyyiti yıkayan- kimse, onu ilk defa hâlis ve safi su .ile yıkanmalıdır. Tâ ki, meyyitin bedeni ve

¹⁸⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 466.

¹⁸⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 467.

varsa bedenindeki necaset ıslanmış olsun.. İkinci defada ise, içine sedir katılmış veya kir çıkaran bir şey katılmış su ile yıkamalıdır. Üçüncü defada ise,-halis su ile ve bir miktar kâfur katılmış su ile yıkamalıdır.» denilmiştir. Ölünün, tırnağı ve kılları kesilmez. Bazıları: «Eğer ölünün tırnağı kırılmış olursa, onu almakta beis yoktur.» demişlerdir;

Meyyit, sünnet olmamış ise gasli esnasında sünnet edilmez.

Ölüyü yıkarken pamuk kullanılmaz. Bazıları: «Ölünün ağzına ve kulaklarına pamuk tıkanır; yüzüne de pamuk konur.» demişlerdir. Bazıları da: «Ölünün burnuna ve ağzına pamuk tıkanır.» demişler ye bazıları da, ölünün dübürüne pamuk tıkamayı caiz görmüşlerdir. Fakat, bizim meşayihimiz, bunu kabîh görmüşlerdir. Kâdihân da böyle demiştir,

Gasıl, meyyitin gaslini tamamlayınca, havlu, gibi bir şeyle başını siler; başına ve sakalına hamît denilen güzel kokulu şeylerden meydana getirilmiş ıtri kor. Zağferân ve vers erkek için mekruhtur.

Secde yerleri olan, yüz, burun, eller, dizler ve ayalde da kâfur konulur:

Ölüyü yıkamak, kefen sarmak, üzerine namaz kılmak ve -onu defnetmek farz kifâyedir.

Erkekler arasında bir kadın vefat etse, o kadın gaslolun-maz, teyemmüin ettirilir. Eğer, o 'erkekler arasında o kadının mahremi var ise, o kimse eli ile o kadının teyemmüm yerlerine dokunarak ona teyemmüm verir. Fakat, o erkeklerin içinde kadının mahremi bulunmaz, hepsi yabancı olursa, o erkeklerden biri eline bir bez parçası sararak, teyemmüm yerlerine onunla dokunup teyemmüm verir.

Kadınlar arasında vefat eden erkeğin teyemmümü de, kadınlarla ilgili söylenilen şekilde yapılır.

Suda gark olup ölen kimsenin gark olması yıkanma yerin'e kâfi değildir.

Ölüyü, insanlar içinde ona en yakın olan bir akrabasının yıkaması evlâdır. Eğer ölünün akrabası içinde, onu yıkaması uygun olan bir kimse yoksa, bu durumda evlâ olan emânet ehli ye vera' sahibi bir kimsenin yıkaması gerekir.

Ölüyü yıkayan ve yıkama esnasında hazır bulunan kimselerin, ölünün örtülmesi vâcib olan bir yerini gördükleri zaman, orayı örtmeleri uygun olur.

Ölünün, ölümünden önceki veya ölümünden sonraki -yüzünün kararması gibi- ayıplarını insanlara söylememek gerekir. Ancak, ölen kimse bid'atle meşhur bir kimse ise, insanları o kimse gibi bid'at işlemekten sakındırmak için, onun ayıbını insanlara anlatmakta bir beis yoktur.

Ölüyü yıkayan ve yıkama esnasında hazır bulunan kimseler, onda hayır emarelerinden güzel bir fiil, meselâ, "yüzünün ağarması, tebessüm ve benzeri bir hal görürlerse, bu hali açıklamaları ve halka söylemeleri müstehaptır.¹⁸⁸

Ölünün Kefenlenmesi

Ölüyü kefenlemede sünnet olan, erkeğin üç parça sevb bez- ile kefenlenmesidir: 1-Kamıys, 2-İzâr, 3-Lifâfe.

Ölü, kadın olduğu takdirde, beş parça sevb ile kefenlen-mesi sünnettir: 1- Der' 2-Humar, 3-İzâr, 4-Lifâfe 5-Göğüslerinin üzerine bağlanan bir bez parçası.

Kefenlemede erkekler için kâfi olan m'iktâr izâr ve lifâfe ile iktisâr etmektir; kadınlar içinse izâr, humar ve lifâfe ile ikti-sâr olunur.

Kadın olsun, erkek olsun kefenlenme hususunda farz olan, kefenin ölünün bedenini örtecek bir sevb (elbise, çamaşır, bez) olmasıdır.

Lifâfe : Baştan ayağa kadar bedeni örten sevbdir.

İzâr ; Lifâfe gibi bir örtüdür.

Kamıys: Omuzdan ayağa varıncaya kadar bedeni örten bir sevb'dir.

Der': Bu da bir nevi Kamıys'tır. Fakat bunun yakası göğüs üzerine açılır. Yakası omuz üzerine açılana kamıys denir.

Kadınlara bağlanan hırka (bez parçası)nın, memelerin dibinden göbeğe varıncaya kadar olan yeri kaplayacak genişlikte, olması gerekir. Bazıları; «Bu bezin genişliğinin dizlere kadar uzanması lâzımdır.» demişlerdir. Bu şekil, örtünme bakımından daha uygundur.¹⁸⁹

Ölü Nasıl Kefenlenir

Lifâfe, bir kilim, hasır veya bunlara benzer bir şey üzerine serilir. Lifâfe üzerine güzel kokulu şeyler serpilir. Sonra izâr lifâfe üzerine serilir. Ona da güzel kokulu şeyler serpilir. İzâr'ın üzerine de kamıys serilir ve aynı şekilde güzel koku ile kokulanır. Sonra da, ölü silindiği sevb ile kamıys üzerine konur ve kamıys ölüye giydirilir. Hamut denilen güzel koku ölüye sürülür. Sonra, izâr sol tarafından durulur. Sonra da, izâr sağ taraftan durulur. Lifâfe'de aynı şekilde dürülür.

Eğer kefenin açılıp dağılmasından korkulursa, kefen kuşakla bağlanır.

Ölü kadın ise, kamıys (kefen gömleği) giydirildikten sonra saçı iki bölük halinde, göğsü üzerine konur. Sonra,

¹⁸⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 468-470.

¹⁸⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 470-471.

humar denilen bez, başına Üuvak gibi .açık olarak, izârın üstüne örtülür. Sonra da izâr ve lifâfe zikredildiği şekilde dürlür. Ve kefenlerin üstü bir bezle bağlanır. Bazıları da : «İzâr ile lifâfe arasında bir bez ile bağlanır.» demişlerdir.

Kefenlenme hususunda cariyeler de hür kadınlar gibi

Bulûğ çağına yaklaşmış bulunan mürâhık ile mürâhıka dahi, balığ ile balığe gibidir.

Eğer çocuk, henüz mürâhık değilse, sadece izâr ve lifâfe ile tekfin olunur. Hatta, çocuğun yalnız bir kat sevble tekfin olunması da kâfidir.

Bazıları.: «Küçük erkek çocuk bir sevb ile, küçük kız ço-sa iki sevb ile tekfin olunur.» demişlerdir.

Kâdîhân: «En güzeli, çocuğun da bulûğa ermiş kimseler

gibi tekfin edilmesidir. Ancak, bir kat sevb ile tekfin edilmesi de caizdir.» demiştir.

Düşük olan ve ölü olarak doğan bebekler sına sarılarak defnedilir.

bir bez parçasına sarılarak defnedildi.

Hünsâyî müşkil (erkek mi, kadın mı olduğu anlaşılmayan kimse) ölünce yıkanmaz; teyemmüm ettirilir.

Kefenlenme hususunda ise, kadir gibidir.

Kefenin yeni olması veya yıkanmış eski bir bezden olması, caiz olması bakımından müsavidir. Kefenin beyaz olması müstehabdır;

Kefenin pamuktan, ketenden veya berd denilen bezden olması caizdir. Kefenin üzerinde bazı alemler, işaretler bulunmuş olsa, bunlar suret olmadıkça onunla tekfin caizdir.

Erkekler için zâferân ve usfûrlarla bovanmış bezlerle ve ipekle kefenlenmek mekruhtur. Fakat, bunlar kadınlar için iriek-rûh değildir.

Eğer, erkeği kefenlemek için ipekten başka kefenlenme-ye müsait bir bez bulunmazsa, onu da ipekle kefenlemek caiz olur. Ancak, bu durumda bdr katdan fazla sarılmaz.

Kefenler mümkün olduğu kadar güzel ve her ölünün hâli ile mütenasip olmalıdır. Şöyle ki-: Erkeklerin keferleri, hayatta oldukları zaman cum'a ve bayram günlerinde giydikleri elbiselere kıymetçe denk olmalıdır. Kadınların kefenleri ise ailelerini ziyarete gittikleri zaman giydikleri elbiselerinin kıymetine denk kıymette olmalıdır. Bazıları ise, bu hususta: «Kefen ölünün, ha^ yatta iken giydiği iş elbiselerinin ortalaması değerinde olması mul teberdir.» demişlerdir.

DrMerğînâni: «Eğer ölen kimsenin malı çok ve vârisi az ise, onun sünnet olan şekilde kefenlenmesi evlâdır. Durum böyle değilse o kimsenin kefen-i kifâyet ile kefenlenmesi evladır. Ancak kefen-i sünnet ile kefenlenmesi de caizdir.» demiştir.

Ölü kefenlenmeden önce, sayıca tek olmak üzere, meselâ: Bir defa veya üç defa veyahud da beş defa, kefenler buhur üzerinde tutulup döndürülür. Bu hususta, ihramlı olanlar da Hanefî îmâmlarına göre ihrâm olmamaları gibidir.

İmâm Şafîi CA.R.) ve Ahmed bin Hanbel (R.A.) ise «İhram-lı olan erkek, ölünce başı örtülmez ve ona güzel koku sürülmez. demişlerdir.

Kefen, ölünün kendi malı ile tedârik edilir. Kefen masrafı, borçtan, vasiyet ve mirastan önce gelir. Ancak, ölen kimsenin bıraktığı tereke, cinayet işlemiş bir köle veya kendisine rehin olarak bırakılmış bir mal olursa, bu durumda cinayetin velisinin hakkı veya rehin bırakmış olan kimsenin hakkı, ölünün kefenlenmesinden önce gelir.

Malı bulunmayan ölünün kefenini temin etmek, hayatta iken nafakasını temin etmesi kendisine vacip olan kimse üzerine vacip olur. (Böyle bir kimse de bulunmazsa, kefen beytülmal tarafından temin edilir. Buda mümkün olmazsa, kefeni müslüman-lar kendi aralarında tedârik ederler.)

İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'a göre, eli dar olan kadının kefenini temin etmek kocası üzerine vacip olur. Bazıları: «Kadın varlıklı olsa bile, onun kefenini te'min etmek Ebû Yûsuf (R.A.)'a göre kocası üzerine vaciptir.» demişlerdir.

İmâm Muhammed (R.A.) ile İmâm şâfîi (R.A.) «Eğer, kadın arkasında hiç bir mal bırakmadan ölmüşse, onun kefeni, hayatta iken nafakası kime vacip idi işe, ona vaciptir.» demişlerdir.

Eğer, meyyiti kendisine vâris olan bir kimse kefenlemiş-se, o kefenin kıymeti ile, meyyitin terekeseine rücu eder. Yani, ke fen için harcadığı miktarı, ölen kimsenin bıraktığı maldan alır. Fakat eğer, ölen kimsenin akrabalarından, kendisine vâris olmayan bir kimse, varis olanlardan -bu hususta- emir almadan ölüyü kefenlemiş olursa, kefenin kıymeti terekeye edemez. Başta, terekeye rücu, edeceğine şahid tutmuş olsa bile yine edemez.¹⁹⁰

Cenaze Namazı

Meyyit üzerine namaz kılmanın sahih olmasının şartı, mutlak namazın şartları gibidir.

Ayrıca, namazı kılınacak ölünün müslüman olması, yıkanmış bulunması ve namazın kılacak kimsenin önünde olması da şarttır.. Bundan, gaibin üzerine cenaze namazı kılınmayacağı, ayrıca, binek hayvanı veya başka bir şeye yüklenmiş bulunan ölü için de namaz kılınmayacağı anlaşılmıştır. Çünkü, mekân ihtilâfı var.

Ölü yere konmuş olsa ve namazı kılacak kimse ondan daha ileriye durmuş bulunsa, bu namaz da caiz olmaz.

¹⁹⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 471-473.

Cenaze namazının rûknü kıyam (ayakta durmak) tır. Bu durumda, özürsüz olarak oturduğu yerde cenaze namazı kılmak da caiz değildir. Keza, bir şeye binmiş olarak cenaze namazı kılmak da caiz değildir. Cenaze namazında ilk tekbirden başka diğer bütün tekbirler rûkündür; ilk tekbir ise şarttır. Cenaze namazında duâ da bir rûkündür. Ancak, mesbûk olan kimse, duâ ile meşgul olması sebebi ile Ölünün kaldırılmasından korkarsa, duayı terk edip, tekbirler ile iktifa eder. Bu husüsü mesbûk adına imâm yüklenmiş olur.¹⁹¹

Cenaze Namazını Kim Kıldırır?

Cenaze namazında imamlik yapmaya evlâ olan, sultandır. Sonra kâdi, ondan sonra Cum'a imâmı, ondan sonra mahallenin imamı ve ondan sonra da -veraset tertibi üzere- ölen ' kimsenin velisidir.

Yukarıdaki sıra üzere namaz kıldırma sırası kendisine geldiği zaman, velinin cenaze namazını kıldırarak için başkasına izin vermesi caizdir.

Yukarıda sayılan kimselerden başka, hiç bir kimsenin veliden izin almadan cenaze namazını kıldırarak için öne geçmesi caiz değildir. Eğer, öyle bir kimse öne geçip cenaze namazını kıldırarak olursa, bu durumda veli dilerse o namazı iade eder.

Fakat, cenaze namazını meyyitin velisi kıldırarak olursa, bu namazı gerek sultan,, gerek başka bir kimse, sonradan bir daha kıldırarak.

İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) 'a göre, ölünün velisi onun namazını kıldırarak herkesten daha evlâdır. İmâm Şafî (R.Â.)'nin kavli de böyledir. Bu kavil İmâm-ı A'zam (R.A.)'dan da rivayet edilmiştir.

Fetâvâyî Kâdîhân'da Fâkıyh Ebû Ca'fer (R.A.)'den rivayet edilerek şöyle denilmiştir : «Bir cenaze namazında sultan hazır bulunsun, onu veliler namaz kıldırarak için öne geçirirler.

Eğer cenaze namazında şehrin valisi ile kâdisi hazır bulunurlarsa, valinin öne geçirilmesi daha evlâdır.

Cenaze namazında şehrin valisi ve kâdisi hazır bulunmaz ve fakat mahallenin imâmı ile emniyet âmiri olan beldenin âmili hazır bulunsun, emniyet âmirinin -cenaze namazını kıldırarak üzere öne geçirilmesi evlâdır.

Eğer, şehrin valisinin vekili hazır bulunursa, onun öne geçirilmesi kadıdan da emniyet âmirinden de evlâdır.

Bu sayılan kimselerden hiç biri hazır bulunmaz ve fakat ancak velilerle mahallenin imâmı hazır bulunurlarsa, ölünün ve illerinin mahallenin imamını Öne geçirmeleri evlâdır.

Mahallenin imâmı hazır bulunmaz, ancak müezzin hazır bulunursa, ölünün velilerinin onu öne geçirmeleri gerekmez.

Eğer vâlî veya onun vekilleri cenaze namazında hazır olurlarsa ve fakat veliler, sayılan kimselerden binini öne geçirmekten kaçınırlar ve kendilerinden birinin öne geçip namaz kıldırarakını murad ederlerse, bu durumlar onlar için caiz olur. Ayrıca, veliler mezkûr şahıslardan diledikleri bir kimseyi de öne geçirebilirler. Ölünün velilerinden izin almadan hiç kimse öne geçip namaz kıldırarak. İmâm-ı A'zam (R.A.) 'in İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'un ve İmâm Züfer (R.A.)'in kıyâsları da böyledir. Hasan da bununla amel etmiştir.»

e Veliden başka bir kimsenin, veliden sonra cenaze namazını kıldırarakının caiz olmaması, bizim imamlarımızın kavilleridir. İmâm Mâlik (R.A.) de böyle demiştir.

İmâm Şafî (R.A.) ise : «Cenaze namazını kılmamış ola kimse bu cenaze için namaz kılınıldıktan sonra, cenaze namazı kılabilir. Yani, o kimse ölünün velisi olmasa bile, veliden sonra cenaze namazını kılması caiz olur.» demiştir.

Cenaze namazını kılmış olan kimsenin -aynı cenâz için-'tekrar cenaze namazı-kılması konusunda İmâm Şafî (F A.) 'den iki kavil rivayet edilmiştir; fakat bu kavillerin en sahihi cenaze namazını tekrar kılmamanın müstehâb olduğudur.¹⁹²

Cenaze Namazı Nasıl Kılır?

Cenaze namazı dört tekbirdir.

Birinci tekbirden sonra, cenaze namazını kılan kimse, îf-titah dûâsını (Sübhâneke'yi) okur.

İkinci tekbirden sonra da, et-Tahiyyat'tan sonra okuduğu şekilde -Salavât-ı şerifeleri okur.

Üçüncü tekbirin peşinden de, namaz kılan kimse kendi ie, ölüye, diğer mü'min erkek ve kadınlara duâ eder.

Dördüncü tekbirden sonra, zâhirü'r-rivâyetde hiç bir şey demeden, hiç bir şey okumadan selâm verir.

Bazıları: «Dördüncü tekbir ie selâm arasında :

Rabbimiz, bize dünyada bir iyilik ver; âhirette de bir iyilik ver. Ve bizi cehennem azabından koru), âyet-i kerîmesini okur.»¹⁹³ demişlerdir.

Bazıları da «Dördüncü tekbir ile selâm arasında:

Herşeye gâlib olan Rabbin, onların isnad etmekte oldukları vasıflardan yücedir, münezzehtir.»¹⁹⁴ âyetini okur.»

¹⁹¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 473-474.

¹⁹² Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 474-475.

¹⁹³ Bakara Sûresi, âyet : 201

¹⁹⁴ Saffât Sûresi, âyet ; 180

demişlerdir.

Cenaze namazı kılan kimse, her iki selâm verişinde de cemâatle birlikte ölüye -selâm vermeye- niyyet eder. Bazıları da: Ancak, birinci selâmda ölüye selâm vermeye niyyet eder.» demişlerdir.

Üçüncü tekbirden soma okunacak duâ şudur:

Allâhümme'ğfir lihayyînâ ve meyyitînâ ve şâhidînâ ve gâibînâ ve zekerin A ve ünsânâ ve sağîrına ve kebirinâ.

Allâhünime men ahyeytehû minna fe ahyihi 'ale'l-islâmi. ve men teveffevtehû minnâ fe teveffehû ale'l-îmânî ve hussa hâze'l-meyyiti bi'r-revhi ve'r-râhati ye'l-mağfireti ve'r-ndvânî.

Allâhünime. in kâne muhsinen fezi'd fi ihsânîhi ve inkâne müsîen fe tecâvez 'an seyyi'âtihî ve lekkihî'l-emne ve'l-büşrâ ve'l-kerâmete ve'z-zülfâ bi rahmetike yâ Erhame'r-Râhimin.)

MANASI: Allah'ım; Bizim dirilerimizi, ölülerimizi, hazır olanlarımızı, gâib olanlarımızı, erkeklerimizi, kadınlarımızı küçüklerimizi ve büyüklerimizi afv-û mağfiret buyur.

Ey Allah'ım! Bizim içimizden yaşattığın kimseleri İslâm üzere yaşat. Ve bizim içimizden öldürdüklerini imân üzere Öldür. Bilhassa bu ölüyü, kolaylığa, rahata mağfirete ve rızâna erdir.

Ey Allah'ım! Eğer bu ölü, muhsin ise, ihsanını artır. Ve eğer o yaramaz bulunup kötülük yapmışsa, onu afvet. Ona emniyet, müjde, ihsan ve yakınlık nasîb 'et; rahmetinle ey Erhame'r-Râhimin.

Cenaze namazının muayyen bir duâşı olmadığı için bu duadan başka bir duayı okumak da caizdir.

Eğer ölen kimse mükellef değilse, ve men teveffeytehû minnâ fe teveffehû ale'Hmân) dikten sonra şu şekilde duâ edilir:

Allâhümme'c'alhü lena ferata. Allâhümme'c'âihü lena ecranve zührâ. Allâhümme'c'alhü îenâ şefa'an müşeffeâ.)

MANASI: Ey Allah'ım! Onu bize takdim edilmiş bir ecir kıl Ey Allah'ım Onu bize sevap, bir zahire kıl. Ey Allah'ım! Oni bizlere şefaâtçi kıl ve şefaatinı kabul edilmiş eyle.

Bundan sonra da ölüye ve bütün mü'minlere duâ ederek, duasını ve namazını tamamlar.

Müfid'de : «Cenaze namazını kılan kimse, ölen çocuğun babasına ve an&sına da duâ eder.» denilmiştir. Bazıları da şu duayı okur demişlerdir :

Allâhümme sekkü bihi mevâzînihimâ ve a'zım'bihî 'ucû-rehümâ. Allâhümme'c'alhü fi kefaleti ibrahîme ve elhikkü bi sâlihî'l-mü'minin.)

MANÂSİ : Ey Allah'ım, çocuk sebebi ile anasının ve babasının mizanlarını ağır kıl ve onların ecirlerini-bu sebeple-büyükleştir. Ey Allah'ım; O çocuğu Hz. İbrahim in kefaletinde eyle ve onu sâlih mü'miniere ilhak eyle.

Mecnun olan kimseye de, küçük çocuğa edilen duâ gibi duâ edilir. Ancak, mecnûna çocuğa edildiği gibi duâ edilmesi için, onun cünümün aslî cünûn olması gerekir; bülûğa erdikten sonra arız olmuş olan bir cünûn olmaması lâzımdır.

Bir kimse, cenaze namazının ilk tekbirinde hazır olamasa da, sonradan yetişmiş bulunsa, o kimsenin hazır olmasından sonra imânî tekbir almadıkça, o kimse namaza başlamaz. Fakat, ilk tekbirde hazır olup, imânî ile birlikte tekbir almayan ve imâm kendisinden önce tekbir almış bulunan kimse, -imâmın diğer tekbirleri almasını-beklemeyip. hemen namaza başlar.

İmâm Ebû Yûsuf (R.A) : «Mesbûk da, hâzır gibi beklemeyip tekbir alır.» demiştir. Bu durumda, imâm dördüncü tekbiri aldıktan sonra gelen kimse, iftitâh tekbirini alır. İmâm selâm verince de, Ebû Yûsuf (R.A)'a göre, sonradan gelen kimse, üç. tekbir daha alarak, tekbiri dörde tamamlar. Fetva da Ebû Yûsuf (R.A.)'ın kavli üzeredir. Diğer iki imâma göre ise, o kimse cenaze namazını f ey t etmiş (yetişmeyip geçirmiş) olur. Muhryt'te İmâm Muhanîmed (R.A.) 'in bu hususta İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) la müttefik olduğu zikredilmiştir.

Cenaze namazına sonradan yetişen (mesbûk kimse, geçirmiş olduğu tekbirleri, birbiri ardına kaza eder ve aralarında duâ okumaz. Tâki, duâ ve tekbirleri tamamlamadan cenazenin kaldırılması ile, o kimsenin namazı bâtil olmasın. Eğer o kimse tekbirleri tamamlamadan, insanlar cenazeyi omuzlarına kaldırır-larsa, o kimsenin namazı bâtil olduğu için tekbiri keser. Fakat insanlar sâdece cenazeyi yerden kaldırmakla, henüz omuzlarına koymadan, o kimsenin namazı bâtil olmaz.

Cenaze namazında, zâhir-i rivayete göre ilk tekbirden başkasında eller kaldırılmaz.

Belh meşâyihinden pek çoğu, her tekbirde el kaldırmayı ihtiyar etmişlerdir. Eimme-i selâse'nin kavli de böyledir. Ölü kadın olsun erkek olsun, zâhir-i rivâyedle imâm ölünün göğsü hizasında durur. İmâmın, kadının ortası hizasına duracağı da İmâm-ı A'zam (R.A)'dan rivayet edilmiştir. Bir rivayette de, İmâmın erkeğin de ortası hizasına duracağı nakledil, mistir. Fakat, muhtar olan, zâhir-i rivayettir.¹⁹⁵

Cenaze Namazında Nasıl Saf Tutulur

Cenaze namazında cemâatin üç saf olması müstehaptır Hatta, cemâat yedi kişi olsa, biri imamet için Öne geçmeli, onun ardında üç kişi saf tutmalı onların arkasında da iki kişi saf tutup kalan bir kişi de en sona durarak, cemâat üç safı tamamlamalıdır.

Cenaze namazında efdâl olan saf son saftır. Diğer namazlarda ise efdâl olan saf ilk saftır.¹⁹⁶

¹⁹⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 476-479.

¹⁹⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 479.

Cenaze Namazı İle İlgili Muhtelif Mes'eleler

Eğer, insanlar cenazenin konulmasında hata edip, ölünün başını imâmın sol tarafına koymuş olsalar, cenaze namazı yine caiz olur. Eğer, insanlar kasden cenazeyi hatalı koymuş olsalar; esâet etmiş olurlar; fakat yine de cenaze namazı caiz olur.

Hanefî İmamlarına göre mesci'din içinde cenaze namazı kılmak mekruhtur. İmâm Şâfi ile İmâm Ahmet bin Hanbel (R.A.) ise : «Buna bir beis yoktur.» demişlerdir.

Fakat, cenaze mescidin dışına konulup, imâmın-ve cemâ atin bir kısmı ölü ile birlikte mescidin dışında bulunsalar; cemâatin kalan kısmı da mescidin içinde olsa, saflar da birbirine muttasü bulunsa, bu durumda -mescidin lanlann bu namazları-'mekruh olmaz

Fakat, cenaze mescidin kapısına konsa ve imâmla cemâat de mescidin içinde bulunsalar, bu durumda kılman cenaze namazının caiz olup olmadığına meşâyih arasında ihtilâf vardır..

Bir meyyit, namazı kılınmadan defnedilmiş olsa, onun bozulmuş olduğuna zarın-ı gâlib olmadıkça, o ölünün kabri üzerine namaz kılınır.

Sadece bir uzuv üzerine cenaze namazı kılınmaz. Ancak Ölünün ekserisi veya başı ile birlikte yansı bulunup, tamam hükmünde olursa, bu cenazenin namazı kılınır. Aksi takdirde bu cenazenin namazı kılınmaz. Yarısı uzunluğuna yarılmış olan kimsenin de cenaze namazı kılınmaz.

Bâği olup Emire' mü'minine bas kaldırıp) yol kesen kimseler harb halinde öldürülürlerse bunlar yıkanmazlar ve cenaze namazları kılınmaz. Fakat, bunlar harb kendi aleyhlerine neticelendikten sonra katledilmiş olsalar, cenaze namazları kılınır.

Arablar arasında meşhur olan asabiyet (kavmiyet) tariki ile ödürülenlerle, geceleri şehrin, bir yerinde durup masum kimselere saldırırken öldürülenler' hakkında hüküm de yol kesiciler hakkındaki, hüküm gibidir.

Ebeveyninden (babasından veya anasından) birini öldür

İmüş olan kimselerin de cenaze namazları kılınmaz.

Nefsini katleden (kendisini öldüren, intihar eden) kimsenin cenaze namazı kılınır. Bu hükme imânı Ebû Yûsuf muhalefet etmiştir.

Sesinin duyulması veya bir hareketinin görülmesi sebebi ile doğum esnasında canlı olduğu anlaşılan gasledilir ve cenaze namazı kılınır.

Keza, canlı olarak doğan çocuk da, öldüğü zaman yıkanır ve cenaze namazı kılınır. Aksi takdirde yıkanmaz ve namazı kılınmaz.

Eğer bir çocuk, dârü'l-harbde esir alınsa ve dârü'l-islâm'-da ölse, ebeveyninden biri onunla birlikte esir edilmiş değilse, o çocuğun cenaze namazı kılınır. Fakat, ebeveyninden biri o çocuk olursa, yine o çocuğun¹⁹⁷

Cenazenin Taşınması

Hanefî İmamlarına göre, cenazenin taşınmasında sünnet olan onu dört tarafından dört kimsenin tutup götürmesidir.

Cenazeyi yüklenip taşımakta olan kimsenin, onu her tarafından onar adım götürmesi müstehabtır. .Zîrâ, Resûlüh (S.A; V.) Efendimiz :

Bir kimse, bir cenazeyi kırk adım götürürse, bu onun kırk büyük günâhına keffâret olur.» buyurmuştur.

Cenaze taşıyan kimsenin şu' şekilde hareket etmesi uygun olur : Cenazeyi taşımaya onun ön tarafından başlamalıdır. Cenazenin ön kısmını sağ omuzuna alır. Daha sonra ayak kısmını sağ tarafına alır. Sonra da cenazenin baş tarafını sol omuzuna alır.

Sabi (küçük çocuk) olan ölüyü el üstünde (kucakta) götürmek binek üzerinde götürmekten daha evlâdır. Yalnız olan bir kimsenin çocuğunu el üzerinde götürmesinde veya bir hayvan üzerinde binmiş olduğu halde yine çocuğunu elleri üzerinde taşımasında bir beis yoktur.

Ölüyü sırtta veya bir hayvan üzerinde götürmek mekruhtur.

Ölüyü taşıyan kimseler, ölüyü-sarsıp muhtarip etmeden, sür'atlice yürürler. Fakat koşar gibi sür'atli gitmezler ve adımlarını geniş atmazlar.

Cenazenin önünde yürümek mekruh değildir. Fakat, ce-nâze'nin ardında yürümek Hanefî İmamlarına göre daha efdâldir. Bir şeye binmiş olan kimse, cenazenin ardından yürür; onun önüne geçmez. Ancak, ona uzak bir yerden giderse önüne geçmesi de caizdir. Çünkü, bu durumda insanlara toz ile eziyyet etmesi söz konusu değildir.

Cenazenin teşyi'inde yaya yürümek efdâldir.

Bir kimsenin oturmakta olduğu yerin yakınında cenaze geçerse, o kimsenin cenaze için ayağa kalkması lâzım gelmez. Ancak, o kimse cenaze ile birlikte gitmeyi murat ederse o vakit ayağa kalkar. Cenaze için ayağa kalkmak hakkında vârid olan hadisler mensûhtur

Cenazeyi teşyi eden kimsenin, cenaze namazını kılmadaü dönüp gelmesi uygun değildir. «Cenaze namazını kıldıktan sonra, ölen kimsenin velîsinden izinsiz olarak dönüp gelmek de uygun değildir.» demişlerdir.

¹⁹⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 479-481.

Muhiyt'ie zikredildiğine göre bazıları .: «Halka mülayim olan, veliden izin almadan dönüp gelmenin caiz olduğudur. Ev-ceh olan da budur.» demişlerdir.

Cenazenin peşinde giden kimsenin, huşu' üzerine olması ve kendi hâlini düşünmesi uygun olur. Ölümden ve ölünün varacağı yerden korkması ve dünya kelâmı konuşmaması, gülmemesi ve bilâkis sükûtu uzatması uygun olur.

Cenazede, Kuran okurken veya .zikrederken sesi yükseltmek, kerâhat-e ile mekruhtur. Bazıları : «Sesi .yükseltmeyi terk etmek evlâ olduğu için, insanlar Kur'an'ı içinden okumalı ve zikri içinden yapmalıdır.» demişlerdir.

Kadınların cenaze ile birlikte çıkmaları uygun değildir. Zamanımızda ise bu, kerâhat-i tahrimiyye ile mekruhtur. ölü için, feryad ederek ağlamak, yaka yırtmak, yüzünü tırmalamak, yüze bir şeyler vurmak veya bunlara benzer her hangi bir şey yapmak haramdır. Zira, Resûlullah (S.A.V.) Efendimiz :

«Meyyit için, yüzünü tırmalayıp, yakasını yırtarak, cahi-liyye çağırıp bağırması ile çağırıp bağırın kimse, bizim milletimizden değildir.» buyurmuştur.

Bir kimsenin, cenazenin yanında veya kendi evinde gözyaşları dökerek ağlamasında bir beis yoktur. Zira; Resûlullah (S.A.V.) Efendimiz :

«Muhakkak ki, Hak Tebârek ve Teâla, göz yaşı ile ve kalb hüznü ile azab etmez. Fakat, feryad ile ağlamakla ve bunun benzeri şeyler sebebi ile azab eder veya merhamet eder.» buyurmuş ve mübarek dilini de işaret etmiştir.

Cenazenin yanında bağırarak veya teğannî ederek ağlayan bir kadın bulunursa, bu kadının ağlaması men edilip sustu-turulur. Eğer bu kaçım, susmazsa, cenazenin peşinden giden kimse/ o kadından dolayı, cenazenin peşinden gitmeyi terk etmez. Ancak, onun bağırıp çağırarak .ağlamasını kalbi ile kınar-kabul ve tasvip emiez.

Cenaze kabre ulaştığı zaman, insanların omuzlarından indiribneden önce, o cenazeyi takip ederek gelmiş olanların oturmaları mekruhtur. Cenaze, omuzlardan yere konulduğu zaman da, haceti olmayan kimselerin oturmaları gerekir. Bu durumda, bu kimselerin zarûretsiz oturmamaları da mekruhtur.¹⁹⁸

Kabir Nasıl Olmalıdır

Eğer mümkün olursa, kabirde efdâl olan lahiddir. Eğer yer yumuşak olduğu için lahid mümkün olmazsa, kabri şakket itek (yeri yarmak) efdâidir,

Lahid, kabrin kible tarafında kazılan çukurdur. Ki ölü onun içine konur. Lahid kerpiç 'ile yapılır.

Şakketmek, yarmak ise, kabirde ırmak gibi çukur kazıp, onun iki tarafını kerpiç veya bir başka şeyle örmek ve ölüyü bu duvarların arasına koymak ve üzerini de kerpiç veya tahta ile örtmektir. Bu Örtünün, ölüye dokunmayacak kadar yüksek olması gerekir.

Menâfi'de Bizim diyarımızın yerleri yumuşak olduğu için âlimler, zamanımızda şakki (yarmayı) ihtiyar etmişlerdir. Hatta, .tuğlayı ve ağacı kabre koymayı da caiz -gördükleri gibi demirden bile olsa, tabut yapıp kabre koymayı da caiz gördüler.» denilmiştir. Mebsûfta da bu şekilde' zikredilmiştir.

Yer yumuşak ve yaş olduğu zaman, tabut ölünün zaruri ihtiyacından sayılır.

Zikredilen bu gibi yerlerin dışında, bütün âlimlerin kavillerine göre, mezara ölüyü tabutla koymak mekruh olur.

Tabutun içine toprak döşeyip, toprağın üst tabakasının ölünün yanlarına getirilmesi ve bu tabutun lahid yerine olması için ölünün sağ ve sol taraflarına hafif kerpiç konulması daha uygun olur.

Uyt'te Yer olmasa bile, bizim meşayihimiz kadınlar için tabut yapmayı yâni onları mezara tabutla koymayı istisnah etmişlerdir. (Güzel görmüşlerdir.)» denilmiştir.

Kabrin derinliği bir adam boyunun yarısı kadar olmalıdır. Zehiyre'de : «Kabrin derinliği, bir adamın göksüne kadar veya beline kadar olmalıdır. Daha derin eşilmiş olması da efdâldir. Eğer, bir adam boyu kadar derin eşmiş olsalar, bu da ahsendir.» denilmiştir. Bundan, kabrin en aşağı yarım boy, en çok da tam bir boy miktarında olması gerektiği anlaşılmaktadır.¹⁹⁹

Ölü Kabre Nasıl Konur

Ölü, mezara kible tarafından konmalı ve konduğu esnada kibleye döndürülmüş bulunmalıdır.

Hanefî İmamlarına göre, ölü kabrin ayak tarafından yere-konup sonra da başı tarafından aşağıya doğru çekilmemelidir. Buna, Şafiî (R.A.) ve Ahmed bin Hanbel (R.A.) muhaliftir. Onlara göre ölünün kabre bu şekilde konulması sünnettir.

Ölüyü kabre koyan kimse, Cbismillâhi ve ıalâ millet-i Resûlullahi)

MANÂSI : Allahu Teâlâ'nın. ismi üe ve Resulüllâh'm milleti üzerine Cseni defnediyoruz.) der.

Ölüyü kabre koyanların adedinde ve bunları sayılarının veya çift olmasında ta'yin edilmiş olan bir şey yoktur.

Büâds, bu hususta mu'teber olan kâfi miktarda şahsın bulunmasıdır.

Kadını kabre, nesep yönünden akrabası olan bir kimsenin koyması evlâdır, Kadının nesep yönünden akrabası yoksa, onun yabancıardan salâh ehli bir kimsenin kabre koyması evlâdır.

Ölüyü kabre koymak maksadı ile kadının ve kâfirin kabre girmesi caiz değildir. Bu kimseler meyyitin mahremi

¹⁹⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 481-483.

¹⁹⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 483-484.

olsalar bile yine de kabre giremezler. Bu hususda ölünün erkek veya kadın olması da müsavidir.

Kabre konulduğu zaman, kadının bedenini bir şeyle örtmek, lahдинin kerpiç ve benzeri bir şeyle örtülmesine kadar müs-tehabtır. Erkek içinse bu şekilde yapmak müstehâb değildir.

İmâm Şâfî (R.A.) buna muhaliftir.

Ölü kabre sağ yânı üzerine ve kibleye döndürülmüş olarak konulur. Sadece arkası üstü kabre bırakılmaz.

Ölü kabre indirilince, kefeninin bağı çözülür.

Yenâbi'de : «Kabrin su sızıntısı olan yerine toprak döşen-melidir.» denilmiştir.

Sürûcî : «Şafî ve Hanbelî kitablarında, ölünün başı altına bir kerpiç veya bir taş konulur» denilmektedir; fakat bizim ashabımızdan gelen böyle bir rivayete ben vâkıf olmadım.» demiştir.

Ölünün altına, pamuklu ve astarlı bir şey sermek ve başının altına yastık koymak mekruhtur,

Ölünün arkası toprak veya benzeri bir şeyle onun kibleden dönmemesini temin maksadı ile takviye edilir.

Lahdin üzerine kerpiç, dizilir ve aralarındaki açıklıklar oralardan ölünün üzerine toprak dökülmemesi için kapatılır.

İmâm Pezdevî : «Lahde kerpiç, kâmiş ve kuru ot koymak müstehabtır.» demiştir.

Kerpicing üstüne hasır konulması hususunda ihtilâf edilmiştir. Bazıları : «Bu mekruhtur.» demişler; bazıları ise : «mekruh değildir.» demişlerdir. «Fakat, tuğla ve ağaç koymak mekruh değildir.» demişlerdir. Ve, «Yer yumuşak olduğu zaman tuğla ve ağaç koymakta bir beis yoktur.» demişlerdir.

Meşru olan şekilde lahîd örtüldükten sonra, kabir toprak ile doldurulur. Fakat, kabirden çıkmış olan topraktan fazla olarak başka bir yerden toprak getirilmez. Eğer getirilir ve bu fazla toprak da kabre atılırsa mekruh olur. İmâna Muhammed (R.A.) 'den bu şekilde fazla toprak getirip atmanın mekruh olmadığı hakkında bir rivayet vardır.

Kabre toprak atan kimsenin, üç defa atması müstehâb tır. Kabrin üzerine su serpmekte de bir beis yoktur.

Kabrin üzerindeki toprak, yükseltip düzeltilerek deve hörgücü gibi yumru bir şekilde yapılır. Hanefî İmamlarına göre, kabir yassı bir şekilde yapılmaz. İmâm Şafî (R.A.) buna muhaliftir.

«Kabrin üzerindeki toprak dört parmak veya bir karış yükseltiyle deve hörgücü hâline getirilmelidir.» denilmiştir.

Bedâ'î'de de : «Kabir, bir kanş veya bir karıştan daha fazla bir miktarda yükseltilmelidir.» denilmiştir.

Kabri kireç veya çamur ile sıvamak mekruhtur. Zira Re-sûlulâh (S.A.V) Efendimiz, kabirleri kireç ile sıvamayı, üzerlerine yazı yazmayı ve bina yapmayı, kabirlere ayak basıp çiğnemeyi yasaklamıştır.

Münîyetü'l - Müftî'de : «Muhtar olan kavle göre, kabirleri çamur ile sıvamak mekruh değildir.» denilmiştir.

İmâm-ı A'zam (E.A.) «Kabirlerin üzerine ev veya kubbe veyahud da bunlara benzer bir şey yapılması mekruhtur.» buyurmuştur. Keza, kabri ayakla çiğnemek ye" üzerine oturmak da mekruhtur.²⁰⁰

Şehidleb

Burada' şehidden kasıt, hükmi şehiddir. Dünyada bütün mükellefler için câri olan. şer'î hükümlerden hükmi şehide özel bir nev'i tealluk eder.

Hakikî şehid ise, Allahu Teâlâ'nın kendisine özel bir sevap va'd etmiş olduğu kimsedir. Dünyada mükellefler için câri olan hükümler ona tealiuk etmez. Bu kimselerin Allah yolunda katledilmiş olduklarına itikat olunur. Gerçekten kimin Allah yolunda katledilmiş olduğunu Allahu Teâlâ bilir. göre hükmi şehid : Mükellef ve tâbir olduğu halde, kendisine vuku' bulduğu bilinen bir tecâvüzle zulmen öldürülmüş olan ve bundan dolayı vârislerine diyet olarak bir mal verilmesi vacip olmayan, yarası bulunan ve canı olmayan herhangi bir müslümandır. İmâmey'mn kavillerinde ise, hükmi şehidin ta'rifinde mükellef olmak ve tâhir (temiz) bulunmak kaydı terk edilmiştir. Diğer özellikler ise zikredilmiş ve mu'teber görülmüştür.

Bu ta'rif, ehli harbin ve bağıferin, hangi sebep ve hangi vasıta ile olursa olsun, katletmiş bulundukları kimseleri içine almaktadır.. Ayrıca, bu ta'rif harbilere ve bağılerden başka kimselerin katletmiş bulundukları ye bu ölümden dolayı ölenin vârislerine, diyet olarak bir mal verilmesi vacip olmayan kimseleri de içine almaktadır Bu da, öncekilerin aynıdır. Bu durumda gerek mal asla vacip olmasın, gerekse bir arızdan dolayı mal vacip olsun, hüküm yine aynıdır. Meselâ : Bir esirin darü'l-harbde kendisi "gibi bir diğer esiri öldürmesi ile İmâmı A'zamı (R.A.)'a göre, bu durumda diyet için mal vacip olmadığı gibi...

Ve efendinin kölesini öldürmesi hâlinde Hanefî İmamlarının hepsine göre, diyet olarak mal vacip olmadığı gibi..

Bir arızdan dolayı mal vacip olması ise : Babanın oğlunu katletmesi hali gibi...

Ve, kasden öldürme halinde mal ile sulhda olduğu gibi

Bağı, yol kesici ve kavmiyet (asabiyet) ehlinde olup kat olunanlarla had ve kısas ile maktul olan kimseler, zulmen öldürülmedikleri için şehid ta'rifinin dışındadırlar; yâni şehid değil-

Kati olunmasından dolayı, diyet olarak vârislerine mal vacip olan kimseler de şehid ta'rifinin dışındadırları Meselâ : Kasıt olmadan meydana gelen kati de olduğu gibi... Kati ile kassâme vacip olan da böyledir.

Şehidin ta'rifinde bulunan «bilinen» kaydı ife, katili bilinmeyen kimseler de, şehid ta'rifinin dışında bırakılmıştır.

Katili meçhul olan kimselerin öldürülmelerinden dolayı kassâme vacip olsa da, olmasa da hüküm aynıdır. Bu

²⁰⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 484-486.

gibi kimselere şehid denilemez. Sahih olan kavi de budur. Çünkü, o kimsenin, öldürölme-sini mubah kılan bir sebepten dolayı öldürölmiş olması, ihtimâli vardır.

Şehidin tarifinden, çocuk, mecnûn, cünûp, hayızlı, nifası olanlar da, İmâra-ı A'zam (K.AJ'm kavline göre hâriçtirler. Bu kavle İrnâmeyn muhaliftir.

Haneffî İmamlarının ittifakı ile mürtes olan. kimse de, şehidin tarifinden hâriçtir. Mürtes : Gayri müslimlerle veya yol kesicilerle savaşırken yaralanıp, harb bittikten sonra, bir tarafa çekilip, biraz yiyip içen veya konuşan, uyuyan, ilaç kullanan, ölmeden önce üzerine çadır veya benzeri bir şey kurulan, hayatta iken yaralandığı yerden bir başka yere nakledilen veyahud da akli başında olduğu halde üzerinden bir namaz vakti geçen ve sonra vefat eden müslüman bir kimsedir.

Mürtes olan bir kimsenin, dünya işlerinden bir şey vasiyyet etmesi, ittifakla irtisastır. Vasiyyet ettiği şeyin âhiret işlerinden olması dahi İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) 'a göre irtisastır. İmâm Mu-hammed (R.A.) ise buna muhaliftir.

Bazıları : «Bu ihtilâf, o kimsenin dünya işleri ile ilgili vasiyyet etmesi halindedir. Fakat, âhiret işleri ile ilgili vasiyyet ederse, ittifakla o kimse mürtes olmaz.» demişlerdir.

Bazıları da : «İrnâmeyn'iri asla ihtilâfı yoktur. Çünkü, imâm Ebû Yûsuf (R.A.) 'un cevabı, o kimsenin dünya işleri ile ilgili bir vasiyyette bulunması halindedir. İmâm Muhammed (R.A.) rin cevabı ise âhiret işleri ile ilgili vasiyyet etmesi halindedir.» demişlerdir.

Bu durumdaki bir kimsenin alış. veriş yapması ve pek çok söz ile konuşması da irtisastır.

İmâm Muhammed (R.A.) 'in : «Eğer o kimse, yaralandığı yer de bir gün ve bir gece, sağ olarak durmuş olsa, akli başında olmasa bile mürtes olur.» dediği rivayet olunmuştur.

İrtisâs hakkında söylenen bütün bu kaviller ancak harbin sona ermesinden sonra mu'teberdir. Savaş henüz bitmemişse, herhangi bir kimse, sayılan hususların hiç biri ile mürtes olmaz.²⁰¹

Şehidin Hükmi

Şehîd olan kimse, yıkanılmaz. Bilakis, kanı dle ve içinde şehid edildiği elbisesi ile defnedilir. Ancak, kefen cinsinden olmayan kürk, çizme ve silâh gibi şeylerden üzerinde bulunan ne varsa hepsi çıkarılır. Keza, ayağında şalvar gibi şey varsa, o da çıkarıldıktan sonra defnedilir.

Eğer üzerinde bulunan- elbisesi, sünnet olan kefenden noksan olursa; meselâ : İzâr ve lifâfe bulunmazsa, mevcûd elbisesinin üzerine bunlar ilâve edilerek kefen-i sünnet tamamlanır.

Ve eğer, şehidin üzerinde bulunan elbise, kefen-i sünnet-den daha fazla ise, fazla olan şeyler çıkartılarak, sünnet olan kefen miktarındaki elbise üzerinde bırakılır.

Haneffî İmamlarına göre, şehidin üzerine cenaze namazı kılınır. İmâm Şafiî (R.A.) ile İmâm Mâlik (R.A.) buna muhaliftir.²⁰²

Cenaze Hakkında Mütferrik Mes'eleler

Ölünün, velisinin cenaze namazını kıldırması için başkasına izin vermesinde bir beis yoktur. Bu husus, bazı nüshalarda, «izin» yerine «ezan-duyurma, ilân etme» şeklinde vâki' olmuştur. Yâni, «insanların bazısının, diğer bazısına, bu cenazeyi -ölünün hakkını edâ etmeleri için duyurmasında bir beis yoktur», demek olur. Hirtâye'de de böyledir.

Bir müslümanın akrabası olan bir kâfir ölse, o müslüman kimse, akrabası olan kâfiri, sünnet olan şekle bakmaksızın necis bir elbise yıkar gibi yıkayarak bir bez parçasına sarar. Ve bir çukur kazıp, o kâfiri bu çukurun içine bırakır. O müslümanın, kâfir olan bu akrabasını, kendi dininden olan kimselere verip, defnini onlara havale etmesi de caizdir.

Ancak, o kâfirin kendisi gibi kâfir olan bir velisi varsa, onun işlerini, bu müslüman kimsenin kendi üzerine alması uygun, olmaz. Bilakis onların aralarından çekilmelidir. Ancak, onlar âyinlerini icra ettikten sonra, defnetmek için götürürlerken, o müslüman dilerse, kâfir akrabasının cenazesini uzaktan takip edebilir.

Fakat, zikrettiğimiz bütün bu hususların hepsi o kâfirin küfrünün irtidâd neticesinde olmaması şartına bağlıdır.

Fakat, eğer o kâfir mürted ise (müslüman olduğu halde sonradan kâfir olmuş ise), 6 müslüman, akrabası olan bu mürtedi yıkamayrp, kefenlemediği gibi, sonradan girmiş bulunduğu dinden olan kimselere de vermez. Onu köpek gibi bir çukura atar.

Bir kimse öldüğü zaman, hiç malı bulunmasa ve onun tekfin edilmesi üzerine vacip olan bir kimse de olmasa, o kimsenin kefeni, bütün insanlar üzerine kefen-i kifayet miktarı ile vâ-cib olur. Bu durumda, bu kimsenin kefeni beytül'mâle vacip olur, demektir.

Eğer beytül-mâî'de bulunmaz veya bulunduğu halde zulmen men' olunur ve" verilmezse, o kimsenin teşhiz ve tekfini için kâfi gelecek şey insanlardan talep edilir.

Bu kimsenin teşhiz ve tekfinin hercandıktan sonra, bir miktar şey artarsa ve bu şeyin sahibi de belli olmazsa, o artan şey başka bir ölünün kefenine sarf edilir. Fakat, artan bu şeyin sahibi belli ise, bu şey kendisine İade edilir.

²⁰¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 486-488.

²⁰² Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 488.

Eğer, kalan bu şeyin sahibi belli değilse ve kullanılabileceği bir başka ölü de yoksa, bu şey tasadduk edilir. (Sadaka olarak bir fakire verilir.)

Henüz taze iken, kefeni soyulmuş olan bir ölü, bütün mâlinden tekrar kefenlenir. Eğer o kimsenin malı vârisler arasında taksim edilmişse, ikinci defa kefenlenmesi varisleri üzerine vacip olur. Fakat,, bu kimsenin malı borçlu olduğu kimseler arasında taksim edilmişse, bu kimseler üzerine, o ölüyü ikinci defa kefenlenmek vacip olmaz.

Bir kimse, bir ölüyü kendi malından kefenlenmiş olduktan sonra, o kefeni, başka bir kimsenin elinde görse veya o kimsenin, kefenlenmiş olduğu ölüyü yırtıcı bir hayvan parçalamış olsa da, kefeni kalmış bulursa, o kefen, ölüyü kefenlemiş bulunan kimsenindir Çünkü, ölü o kefenin mâliki değildir.

Bir ölü kefene sarıldıktan sonra, kendisinden herhangi bir şey çıkmış olsa, Hanefî imamlarına göre, o ölüden herhangi bir şeyin yıkanması gerekmez.

İddet beklemekte olan kadının, ölmüş olan kocasını yıkaması ittifakla, câ-iz görülmüştür. Fakat, bize göre, kocanın ölen karısını yıkaması caiz değildir. Diğer üç mezhebin imamları ise buna muhaliftirler.

Fakat, çocuk doğurması sebebi ile iddet beklemesi kesilen kadının ölü kocasını yıkaması da caiz değildir. Bu kavle de İmâm Mâlik (R.A.) ve İmâm Şafîî (R.A.) muhaliftir.

Keza, eğer kadın kocasının ölümünden önce taiâk-ı baine ile boşanmış olsa veyahud onun ölümünden önce veya sonra irtidâd etse, veyahud da kocasının başka bir kadından olan oğlunu veya kocasının babasını öpse veyahud da şüphe ile bu kocası ile cima' etmiş oısa, bu kadının da ölmüş kocasını yıkaması caiz olmaz,.

Talâk-ı ricî' ile boşanan kadın, ölmüş olan kocasını yıkayabilir, imâm Şafîî (R.A) buna muhaliftir.

Ümm-i veled, efendisini iddet beklemekte olsa bile yıka-yamaz. Sahih olan kavil budur. İmâm-ı A'zam (R.A.)'dan gelen bir rivayette de, ümm-i veledin efendisini yıkamasının caiz olduğu, nakledilmiştir. İmâm Züfer'in, İmâm Mâlik (R.A) 'in ve İmâm Aivnied bin Hanbel (R.A.)'in kavilleri de böyledir.

Eğer, Ölü yıkanıp kefenlendikten sonra, bir uzvunun tamamına su değmemiş olduğu anlaşılırsa, kefeni açılarak o uzvu yıkanır Ve o ölünün cenaze namazı kılın iniş olursa, onu da tekrar kırlarlar.

Keza, bu uzvun yıkanmadığı, ölü kabre konup üzerine toprak atıldıktan sonra hatırlanmış ve anlaşılmış olursa; kabir açılmaz ve o cenaze çıkarılmaz; O uzvun yıkanması sakıt olmuş olur. Bu durumda, o Ölünün cenaze namazının tekrar kılınması da caiz olmuş olur.

Mebstût'da : «Ölü defnedildikten sonra, yıkanması unutulmuş olan uzvun yıkanması sakıt olur. Fakat, bu kimsenin kabri üzerine cenaze namazı kılınır. Ezhar olan kavil budur.» denil iniştir.

Keza, ölü yunmadan veya kefenlenmeden, defnedilmiş bulursa ve üzerine de toprak atılmış olsa, bu -durumdan sonra onun kabri de açılmaz.

Eğer, kefenlendikten sonra, ölünün bir parmağının veya buna benzer bir uzvunun yıkanmamış olduğu anlaşılmış olsa, bu uzvu yıkmak için kefeni bozulup açılmaz. İmâm Muhammed İR.A.3 bu kavle muhaliftir.

Fakat, eğer parmak miktarınca bir yerin yıkanmamış olduğu, kefenlenmeden anlaşılmış olursa, ittifakla o yer yıkanır.

Eğer ölü, başka birinin elbioesi ile veya parası ile defn-oTunursa veyahud gasbedilmiş bir yerde ve şuf a, ile alman bir yerde defnedilmiş bulunursa, bu gibi şeylerin sahihlerinin dâva etmesi hâlinde, ölü mezardan çıkartılır. Ölüyü defneden kimselerden, kabre bir meta' düşmüş oısa ve bu durum üzerine toprak örtüldükten sonra anlaşılmış olsa, kabir açılarak o şey çıkarlar.

Zikredilen bu şeylerden başka bir sebep ile 'kabrin açılması caiz değildir.

Bir kimse öldüğü zaman, su bulunmadığından dolayı o ölüye teyemmüm verdirilerek namazı kılınmış olsa ve daha sonra da su bulursa, onun su ile yıkanılıp, cenaze namazının tekrar kılınması gerekir. Bazıları ise : «Cenaze namazı tekrar kılınmaz.» demişlerdir.

ile ölü arasında müşterek olan veya ölüden, diriye miras kalmış bulunan bir elbise bulursa, eğer diri soğuktan veya telef olma korkusundan dolayı o elbiseye muhtaç ise, onu dirinin kullanması daha evlâdır. Fakat, böyle bir ihtiyacı yok ise o elbiseye ölü daha evlâdır; yani onunla ölünün kefenlenmesi daha uygundur.

Keza, su da böyledir. Susuzluğu sebebi ne diri ona şiddetle muhtaç olursa, onun biz ihtiyacı, mevcut su ile ölünün yıkanmayıp, dirinin durumunun öne alınmasını gerektirir. Aksi. takdirde bu su, ölünün gasledümesine sarfedür.

Zarûretsiz olarak, iki ölüyü bir kabre defnetmek caiz değildir. Zaruret anında bir kabre iki kuş defnedilirse, aralarına topraktan bir perde yapılır.

Bir kefen içinde iki ölüyü bir araya getirip kefenlemek de Hanefî İmamlarının tamamına göre caiz değildir. Ancak, Şâfiîler ve Hanbelîler zaruret halinde bunu caiz görmüşlerdir.

Bir kimse, ben öldükten sonra cenaze namazımı filân kimse kıldırısın diye vasiyyet etse, bu vasiyeti bâtıldır. Namaz kıldırması vasiyyet edilmiş olan kimsenin, ölen kimsenin velîlerinden izin almadan, cenaze namazını kıldırma üzere öne geçmesi caiz değildir.

Keza, bir kimse yıkanmasını ve kabre konulmasını belli bir şahsa vasiyyet etmiş olsa, bu vasiyyeti de bâtıldır. Fakat, bu şekildeki vasiyyet İbn-i Rüstem'in rivayetinde caizdir.

Bir cenazenin namazını, sadece kadınlardan meydana gelmiş olan bir topluluk kılmış olsa, bu caizdir. Ve kadınların kılmış olduğu bu namazla, farz sakıt olur..

Kadınların bu durumda cenaze namazını toplu halde durarak ve fakat tek başlarına kılmaları müstehabtır. Cemâatle kılmış olsalar bu da caiz olur.²⁰³

Birden Çok Cenaze İçin Bir Namaz

Şayed, bir çok cenaze bir arada toplanılmış olsa, bunların hepsi için tek bir cenaze namazı kılınması da caizdir. Bu durumdaki cenazeleri, erkekler imâmdan tarafa konulmak üzere, ard arda sıralamak gerekir. Bu erkeklerin hür veya köle olmaları da müsavidir.

Bu sıralama esnasında, erkeklerden sonra çocuklar, onlardan sonra hüsnâlar, onlardan sonra da kadınlar konulur. Eğer dilerlerse, bütün bu cenazeleri bir saf hâlinde dizerler. Bu durumda, o cenazelerin her biri için bir cenaze namazı kılmak efdâldir.

Eğer, imânı bir cenaze namazına tek bir alıp başladığı sırada, başka bir cenaze daha getirilmiş olursa, birinci cenazenin namazını 'tamamladıktan sonra, ikinci cenazenin namazını kılmaya başlar.²⁰⁴

Mü'min Cenazeleri İle Müşrik Cenazeleri Karışır

Müslüman ölüleri ile müşrik ölüleri karışmış olursa, eğer aralarını fark ve temyiz edecek bir alâmet varsa, bununla amel edilir. Bazıları: «Müslümanların alâmeti, sünnetli olmaları, saç ve sakalına kına yakmış bulunmaları, bıyıklarını kısaltmaları ve siyah giyinmeleridir.» demişlerdir. Fakat, sünnetli olmanın müs-lümanın alâmeti olabilmesi, o ölüler arasında yahudî bulunmaması şartına bağlıdır.

Siyah elbise giymek ise, kâfirlerde de daha çok olduğundan, bu müslümanın alâmeti olamaz. Bıyığı kısaltmak da, keza alâmet olmaya lâıyk değildir. Çünkü, gâzüerin dârü'l-harbde bıyıklarını uzatmaları mendûbtur.

Eğer, bu ölülerin aralarını fark edebilecek bir alâmet bulunmazsa ve müslümanların sayısı çok ise, o ölülerin tamamı yıkanır ve üzerlerine cenaze namazı kılınır. Ancak, namaz kılınırken müslümanlara niyyet edilir.

Eğer, karışmış bulunan bu ölüler arasında kâfirler çok ise, bu cenazelerin hepsi de yıkanır fakat üzerlerine cenaze namazı kılınmaz.

Eğer, karışmış olan ölüler arasında müslümanlarla kâfirlerin, sayısı eşit olursa, bazıları: «Bu ölülerin üzerine namaz kılınır.» demişlerdir. «Kılınmaz» da denilmiştir.

Karışık olan ölüleri defnetmek hususunda bazıları: «İslâm kabristanına defnolunurlar.» demişler, bazıları da: «Müşriklerin kabristanına defnedilirler.» demişler ve bazıları ise: «Bunlar için müstakil bir kabristan yapılır; bu kabirlerin üzerleri de ve hörgücü gibi yükseltilmez; üzerlerindeki topraklar yassıdır.» demişlerdir.

Bu ihtilâfın aslı ehl-i kitap olan bir kadınla ilgilidir. Bu kadın bir müslümanın nikâhı altında olduğu halde ye hamile iken ölmüş olsa, onun cenaze namazı ittifakla kılınmaz. Fakat defni hususunda, sahabe ihtilâf etmişlerdir. Bazıları: «Ehl-i kitap olan o kadın müslüman kabristanına defnedilir.» demişler; bazıları ise: «Müşriklerin kabristanına defnedilir.» demişlerdir.

Utbe bin Âmir ve Vasile bin Eski: «O ehl-i kitâb kadın için ayrı bir kabir ittihâz olunur.» demişlerdir. Ehvât olan da budur.

Mâlikî kitablarının bazısında, bazı âlimler : «O kadının sırtı kıbleye doğru konur. Çünkü, karnındaki çocuğun yüzü, kadının sırtın?, doğrudur. Böylece, çocuğun yüzü kıbleye karşı-gelmiş olur.» denilmiştir. İmâm Sürücü de «Bu kavil ahsendir.» demiştir.²⁰⁵

Kim Olduğu Bilinmeyen Ölü

Dâr-ı islâm'da kim olduğu bilinmeyen bir kimse, öldürülmüş olarak bulursa, eğer bu kimsenin hangi millettendinden- olduğuna delâlet edecek bir alâmet bulunursa, onunla amel edilir. Eğer, üzerinde böyle bir alâmet bulunmazsa, bir rivayette «c maktul gasledilir ve fakat üzerine cenaze namazı kılınmaz.» denilmiştir.

Fakat, esahh olan kavil, dâr'e tabî olarak, o kimsenin cenaze namazlarının kılınmasının gerektiğidir.

Nitekim dâr-ı harbde bulunup, üzerinde hangi millettenden (hangi dinden) olduğuna dair bir alâmet bulunmayan kimse hakkında en sahih olan kavil, dar'ın hükmüne tâbî olarak, ona kâfir hükmü verilmesidir.²⁰⁶

Cenaze Ne Zaman Defnedilmeli

Eğer cenaze, akşam namazı vaktinde hazır olursa, önce akşam namazının farzı kılınır; sonra cenaze namazı kılınır; ondan sonra da akşam namazının sünneti kılınır. Bazıları: «Akşam namaz mn sünneti de, cenaze namazından öce kılınır.» demişler

Cenâze, eğer bayram "namazı vaktinde hazır olursa, önce bayram namazı kılınır; sonra cenaze namazı kılınır;

²⁰³ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 489-492.

²⁰⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 492-493.

²⁰⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 493-494.

²⁰⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 494.

bayram namazının-hutbesi de cenaze namazından sonraya bırakılır.

Cuma' o günü sabah vaktinde teşhiz olunan cenazeyi, üzerine büyük bir cemâat namaz kılsın diye, cunVa vaktine te'hî etmek mekruhtur.

Fakat, eğer ölüyü defin ile meşgul olmak sebebi ile, cumanın geçmesinden korkulursa, ölünün defni cum'adan sonraya tehir edilir.²⁰⁷

Cenazenin Peşinde Yürümek

Eğer bir kimsenin cenazeye komşuluğu, akrabalığı veya. onun meşhur bir iyiliği v.arsa, cenazenin peşinden gitmesi. nafile ibâdetle meşgul olmaktan efdaldır.-Aksi takdirde cenazenin peşi sıra gitmeyip nafile ibâdetle meşgul olması daha efdâldır.²⁰⁸

Cenazede Ücretle Yaptırılabilir Ve Yaptırılmayacak İşler

Cenazeyi taşımak veya mezar kazmak üzere ücretle adam tutmak caizdir,

Fakat, ölüyü yıkaması için, ücretle adam tutmak caiz değildir. Meşâyihi'nin bazıları, bunu da caiz görmüşlerdir.²⁰⁹

Ölü Nerede Defnedilmelidir

Ölen veya öldürülen kimselerin bulundukları yerdeki kabristana defnedilmeleri mûstehâbtır.

Ancak defnedilmeden önce. bir mil veya iki mil miktarında uzak olan bir yere nakl olunmalarında da bir beis yoktur. Bu kavi, cenazenin bir "beldeden diğer bir beldeye nakledilmesinin mekruh olduğuna delâlet eder.

Bazıları ise : «Sefer mesafesinden daha aşağı olan bir yere cenazenin nakledilmesi caizdir.» demişlerdir.

Bazılar, da : «Sefer mesafesine, cenazenin nakledilmesi mekruh değildir demişlerdir.²¹⁰

Ölü Kabirden Çıkarılır Mî?

Fakat, definden sonra ölüyü kabrinden çıkarmak caiz olmaz. Ancak, defnedildiği yer başka bir kimsenin hakkı olursa, cenazeyi kabrinden çıkarmak .caiz olur.

Bu durumda, ölünün defnedilmiş olduğu yerin sahibi dilerse ölüyü kabirden çıkartır; dilerse kabri düzeltip üzerine ekin eker.

Kınye'de: «Ceyhun Irmağının yakınında bulunan kabirlere, Ceyhun'un yıkıntısı ulaşırsa, o kabirlerde bulunanları başka bir yöre nakletmek caiz olmaz.» denilmiştir.²¹¹

Çeşitli Mes'eleler

Bir kimseyi öldüğü evin içine defnetmek mekruhtur. Bu hususta, ölen kimsenin büyük veya küçük olması da müsavidir ve hepsinin hakkında da kerâhat vardır. Çünkü ev içinde defnedilmek Peygamberler (aleyhimü's selâm)'a mahsustur.

Bir yere bir ölü gömülmüşken, o yere ba-şka bir ölü daha defnedilmez. Ancak, birinci ölü çürümüş ve kemiği kalmamış olursa, bu.durumda ikinci cenazenin de oraya gömülmesi caiz olur.

Kabir yapmaya elverişli bir yer bulunmayınca, zaruret vaktinde, o yere ikinci bir ölünün defnedilmesi de caiz olur. Fakat, bu durumda önceki ölünün kemikleri bir yere toplanır ve o kemiklerle ikinci ölü arasına topraktan bir perde yapılır.

Bir kimse, gemi içinde ölse ve yakınında kara bulunmasa, o ölü gasledilir ve kefenlenir; üzerine cenaze namazı kılındıktan sonra denize bırakılır.

Kabir üzerinde bulunan taze otları kopannak mekruhtur. Fakat, kurumuş otları kesmek mekruh değildir.

Bir kimse, bir yolu yeni zannetse ve bu.yolun altında da kabir bulunduğunu zannetse, o kimsenin bu yolda yürümesi ve onu çiğnemesi mekruhtur.

Kabir ister yeni olsun, ister köhne bulunsun, kabrin yanında uyumak ve kazâ-i hacet etmek mekruhtur.

Kabrin yanında, sünnet olduğu bilinmeyen herhangi bir şeyi yapmak da mekruhtur.²¹²

Kabir Ziyareti

²⁰⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 494-495.

²⁰⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 495.

²⁰⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 495.

²¹⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 495.

²¹¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 495-496.

²¹² Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 496.

Bilinen ve maksûd olan ise, kabri ziyaret etmek ve onun yanında ayakta durarak duâ etmektir.-Kabrin, yanında şöyle dua edilir:

Es-selâmü 'aleyküm dâre kavmin mü'minine ve ene inşâ ellâhü biküm lâ hıkûne es'elü'llâhe ve lekümül'l-'afiyete). Mânâsı :Selâm size, ey mü'minler yurdunun sakinleri! Bizler de, inşallah sizlere kavuşacağız. Allâhu Teâ,lâ'dan bizim ve sizin için afiyet, uhrevi Siyanet ve selâmet dilerim.²¹³

Çeşitli Mes'eleler

Kabrin yanında Kur'ân okumak için, çok sayıdaki şahsın topluluk hâlinde oturması hususunda ihtilâf vardır. Muhtar olan kavle göre bu durum mekruh değildir.

Ölüyü gece defnetmek mekruh değildir; fakat müstehab olan ölünün gündüz defnedilmesidir.

Hâmile iken ölen bir kadının karnındaki çocuk hareket etse.ve onun canlı olduğuna zann-ı gâlib bulunsa, o kadının karnı yarılıp çocuk çıkarılır.

Fakat, bir kadın inci yutsa veya başka bir kimsenin malını yutsa ve sonra da ölse, bazıları: «Yuttuğu şeyi çıkartmak içiş, o kadının karnı yarılmaz» demişler; bazıları da: «...Karnı yarılr.» demişlerdir. İbn-i Hümân da : «Bu son kavil evlâdır.» demiştir.

Yahudilerin veya diğer kâfirlerin kabirlerinde bulunan kemiklerini ihâneten kırmak caiz değildir. Çünkü, hayatta iken onlara ezâ haram olduğu gibi, öldükten sonra da kemiklerini kırılmaktan korumak vâcibtir. Kâdîhân'da da böyledir.

Erkeklerin kabirleri ziyaret etmesi müstehâbtır; fakat ka-dınlann kabirleri ziyaret etmesi mekruhtur.

Kabri ziyaret eden kimse, kıbleye karşı ayak üzerinde durup duâ eder. Bazıları da: «...Ölünün yüzüne karşı durur.» demişlerdir. İmâm Şafî (R.A.) 'hin kavli de budur.

Peygamber (S.A.V) Efendimizin ziyaret edilmesi hakkındaki kavil de böyledir.

Kınye'de Ebûl-Leys'in şöyle dediği zikredilmiştir: «Kabir ziyaretinde bulunan kimsenin elini kabir üzerine koyması sünnet ve müstehab bilmem. Ve fakat, böyle yapılmasında bir beis de görmem.»

Şerefü'l-Eimme'nin de : «Kabir üzerine el konulması bid'at-tir. Bunun hristiyanların âdetlerinden olduğu İhyâ'da bildirilmiştir.» dediği yine Kınye'de zikredilmiştir.

Kabir üzerine el koymanın bid'at olduğunda, bunun Resulullah'ın ve sahabelerden hiç birisinin sünneti olmadığına şüphe yoktur.

Bir musibetten dolayı kabirde üç gün oturmak caizdir; fakat bunun hilafını yapmak evlâdır. Musibet vaktinde mescidde oturmak ise mekruhtur.²¹⁴

Ta'ziyede Bulunmak

Ölü sahibine ta'ziyede bulunmak müstehâbtır. Ta'ziye esnasında şöyle demek uygun olur:

A'zame'llahü ecreke ve ahsene 'azâeke ve gaf ere li meyyitike)

Manası: Allah ecrini büyük etsin; sabrını güzel kılsın ve ölünü de affetsin.

Eğer ölü mükellef ise, bu cümlenin tamamı söylenir. Fakat ölü mükellef değilse, sadece, Cvâğfir li meyyitike Allah ölünü affetsin denilir.

Ölünün ehlinin ziyafet hazırlaması mekruhtur. Ancak ölünün komşularının ve uzak akrabalarının, meyyitin ehli için yemek hazırlamaları ve yemeleri için onlara işaret etmeleri müs-tehâb olur.

Bezzazı: «Bir kimsenin ölümünün birinci gününde, üçüncü gününde ve yedinci gününde, ölünün ehlinin yemek yapması mekruhtur. Bazı mevsimlerde kabre yemek götürmek ve Kur'an okumak için da'vet ittihâz etmek; Kur'ân hatmi için veya En'am Sûresini, İhlâs Sûresini okumak için sâlih kimseleri ve kurrâla-n toplayıp onlara yemek yedirmek mekruhtur. Fakat, yemeği fakirler için hazırlarsa, bu güzeldir.» demiştir. Bu konu, üzerinde düşünülmesi gereken bir husustur.²¹⁵

Mezarla İlgili Bazı Mes'eleler

Bir kimse, mülkiyeti altında bulunan bir yeri kabristan yapsa; başka bir kimse de oraya, tabut, teneşir, kerpiç ve bunlara benzer şeyleri koymak için bir ev yapmış olsa, eğer bu yer geniş bir yerse, evin yapılmasında bir beis yoktur. Fakat yer geniş değilse, yapılan ev yıkılır ve yerme mezar kazılır. Çünkü, o yerin sahibi orayı kabristan yapmıştır; kabristanda ise, zaruret olmadıkça başka bir şey yapılmaz.

Bir Kimsenin kazmış olduğu kabre, başka bir kimse ölüsünü defnetmek istese, bu durumda eğer kabristan geniş ise, bu ölünün o kebre gömülmesi mekruh olur. Fakat, eğer kabristan geniş değilse, bu ölünün o kabre konulması caizdir.

Fakat, bu mezarı ilk kazan kimsenin, mezar kazdırmak için harcadığı parayı tazmin etmesi serekir.

²¹³ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 496-497.

²¹⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 497-498.

²¹⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 498.

Bu mes'ele, şu kimsenin mes'elesine benzer Bir kimse bir namazgaha veya bir mescide veyahut da bir meclise, bir döşeme yapsa, yer geniş olduğu takdirde, başka bir kimsenin o döşemeyi ortadan kaldırması mekruhtur. Fakat, yer geniş değilse, döşemeyi sökmek de mekruh olmaz.

Bir kimsenin ölmeden önce; kendisi için mezar kazıp ha--zırlamasında bir beis yoktur. Ve o iş ile me'cûr olur. Bazıları ise: «Bir kimsenin, kendisi için mezar hazırlaması mekruhtur. Fakat, kefen gibi şeylerin hazırlanması mekruh değildir. Çünkü, mutlaka buna ihtiyaç hissedilecektir. Fakat kabir bunun gibi değildir. Çünkü, Allahû Teâlâ:

«Bir kimse nerede öleceğini bilmez»²¹⁶ buyurmuştur.» demişlerdir.

Bezzazı, imâm Siğâr'dan naklederek: «Eğer bir kimse ölünün alnına veya sarığına veyahut da kefenine-ahidnâme yazmış olsa, Allahu Teâlâ'nın bu ahidnâme sebebi ile o ölüyü affetmesi umulur.» demiştir.

Mütekaddimi'nin bazılarının rivayetine göre : Bir kimse, öldükten sonra kendisinin alnına ve göksüne (=Bismillâhi'r-rah mâni'r-rahîm) yazılmasını vasiyyet etmiş ve ölünce bu yasıyye-tı yerme, getirilmiş. Daha sonra bu kimse rüyada görülmüş ve halinden sorulmuş, o şu cevabı vermiş:

Beni kabre koydukları zaman, azâb melekleri geldi ve bana azâb etmek istediler. Fakat, ne zamanın ainında ve göksün-de Bismi'Uahi'r-rahmâm-ramru yazılmış olduğunu' gördülerse, oesmele-i şerif hürmetine bana azâb etmediler.²¹⁷

Mescidlerle İlgili Hükümler; Pîs Koku İle Mescide Girmek

Mescidi kötü kokuların girmesinden korumak vâcibtir. Zira, Peygamber İS.A.V.) Efendimiz:

«Sarımsak, soğan ve pırasa yiyen kimse, bizim mescidimize yaklaşmasın. Çünkü, melekler de, insanların eziyet duydukları şeylerden eziyet duyarlar.» buyurmuştur.²¹⁸

Mescidde Yapılması Yasak Olan Şeyler

Ayrıca, mescidi dünya kelâmından korumak; orada alış veriş yapmaktan, - şiir söylemekten, kendisine had tatbik edilmesi lâzım gelen kimselere mescid içinde had tatbik etmekten; mescidde yitik aramaktan; mescide zarûretsiz uğrayıp, içinden geçmekten, mecnunları ve çocukları namaz kılmaktan veya benzeri bir şey yapmaktan başka bir maksatla mescide-sokmaktan; mescidde sesini yükseltmekten; mescidde hır Kimse ile husumet edip çekişmekten : sakınmak ve bu fiillerden mescidieri korumak vâcibtir. Bütün bu failer hakkında Peygamber (S.A.V.-) Efendimizden nehiy vârid olmuştur.

Fakat, i'îkâfta bulunan kimsenin, ihtiyacı miktarmca alış veriş yapması mubahtır. Ancak, ticaret ve kazanç için, mu-tek'îfin alış-veriş yapması da mübâh değildir.

Şiir söylemenin yasaklanmasında maksat, zikir ve ibâdet olmayan şiirdir. Fakat, zikir ve ibâdet olan şiiri mescidde okumak mubahtır.

Mescidde abdest almak mekruhtur. Ancak, mescidde ab-dest almak için ayrılmış bir yer varsa, orada abdest almak mekruh, değildir,

Mescidde dikiş dikmek, mekruhtur. Ancak mescidde çocuklardan ve diğerlerinden koruyan kimseve. zaruret olmaksızın mescidde mekruh değildir.

Mescidde içinde ücretle katiplik yapmak veya çocuklara ücretle muallimlik etmek mekruhtur. Fakat bunlar tasbi olarak yapırsa, bazılarının göre mekruh değildir. Ancak, zaruret olmadıkça mescidde talîmin (öğretmenin) mekruh olduğu kavli daha uygundur.

Mescidin içinde insanlardan bir şey dilenmek haramdır; dilenen kimseye bir şey-vermek";ise mekruhtur. Bazıları: «Mescid içinde insanlardan bir şey dilenen kimse, insanların omuzlarından atlamaz ve namaz kılan kimselerin önünden geçmezse, ona bir şey vermek mekruh değildir.» demişlerdir. Ancak, bu hususta önceki kavil ahvattır.

Mescidin duvarına, yerlerine, hasırlarına tükürmek ve süm-kürmek mekruhtur. Ancak, bunlar galebe ederse, elbisenin bir ucu ile alıp, ovalar. Eğer bunları' zarurî olarak ağızından veya burnundan dışarı atmak icâb ederse, onu taş altına gömer. Hasır, mescidden bir parça olmadığı için, -zaruret hâlinde hasırın üzerine atmak daha hafiftir.

Ayağına veya başka bir uzvuna çamur bulaşmış olan bir kimsenin, o çamuru mescidin duvarına veya direğine sürmesi mekruhtur. Fakat, bu çamurlu uzvu mescidde birikmiş olan toprağa veya oraya konulmuş bulunan bir ağaca sürmesinde beis yoktur. Bu çamurlu uzvu, mescidde bırakılmış plan,"Fakat üzerinde namaz kılınmayan bir hasır parçasına sürmesinde de beis yoktur. Fakat, evlâ olan böyle yapmamaktır.

Eğer, mescide toprak döşenmişse, çamurlu uzvu o toprağa sürmek de mekruhtur.

Mescidde su kuyusu kazmak caiz değildir. Ancak, mescidde eskiden su kuyusu varsa, hâli zere bırakılır.

Mescide ağaç dikmek de mekruhtur. Ancak mescidin yeri sulu olur ve bu sebeple orada, direk durdurulamazsa,

²¹⁶ Lokman Süresi, âyet : 34

²¹⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 498-499.

²¹⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 500.

mescide direk olması için, orava ağaç dikmek caizdir.

Mescidin hasırlarını ve diğer eşyasını koymak üzere, mescide bir ev yapılmasında bir beis yoktur.

Rir.kim özürsün alarak mescidi yol ittihaz.edip, oradan geçmeyi istese, mescid içinde bir miktar .yürüyün, sonra üsman olsa, mescidi yol etmiş olma hatasını telâfi edebilmek için, derhal geri dönüp girdiği kamdancıkmasıgerekir.

Pis çamurla mescidi sıvamak veya aydınlanmak için- mescidin kandillerinde tis yağ vakmak mekruhtur.

Mescidde, mübâh olan kelâmla da konuşmak mekruhtur.

Mescidde uyumak da mekruhtur. Fakat i'tikâfa olaiilar mescidde uyumaları mekruh değildir. Bazıları: «Garîb olan kim senin mescidde uyumasında bir beis yoktur.» demişlerdir. Fakat mescidde uyumak hususunda ihtilâf edilmiş olduğundan, orada uyumayı isteyen kimse için evlâ olan, önce i'tikâfa ıııyyet etmesi ye sonra uyumasıdır. Böylece ihtilâflı bir şeyi yapmaktan kurtulmuş olur.

Mescidde olan bir kimse, kendisinden bir koku ve benzeri şeylerin çıkmasından sakınmalıdır.

Mescidde, namazdan başka bir şey için oturmakta da beis yoktur. Ancak, musibet içiri oturmak mekruhtur,

Mescidde yapılması mekruh olan bir şeyi, mescidin üstünde yapmak da mekruhtur.²¹⁹

Hangi Mescid Daha Faziletlidir

İçinde ibâdet edilmesi bakımından mescidlerin en faziletlisi sonra,

1- Mescid-i Haramdır. Ondan sonra,

2- Medine'deki Mescia-i Nebi'dir. Ondan sonra,

3- Kudüs'teki Beyc-i Makdis (= Mescidi Aksa) dır. Ondan

4- Kubâ Mescidi'dir. Ondan sonra da,

5- Hangi mescid daha eski ise, odur. Ondan sonra da,

6- Hangi mescid daha büyükse odur.

Kâdihân ve diğerleri: «Mescidlerin en eski olanı en fazi-letlisidir. Eğer eskilik bakımından iki mescid müsavi olursa, daha yakın olanı efdâldir. Eğer yakınlık itibariyle de bu iki mescid mü-sâyî olursa ye bunlardan birinin cemâati fazla bulunursa, fakıyh ve muktedî olan kimsenin cemâati az olan.mescide gitmesi gerekir, Fakıyh olmayan kimse ise, muhayyerdır; hangisini dilerse ona gider Fakat, hangisinin imâmı' daha sâlih ve daha fakıyh isero mescide gitmesi efdâldir.²²⁰

Kisinin Kendi Mahallesinin Mescidinde İsamaz; Kıtması

Cemâati bile, kişmm Kendi kabilesinin mescidine gitmesi, camie gitmesinden daha efdâldir; Gâmi'in cemâati pek çok olsa bile, kişinin kendi kabilesinin mescidine gitmesi daha eictâldir.

Bir kimse kendi mahallesindeki mescidin cemâatine yeti-şemese ve fakat başka bir mescide gittiği takdirde, orada cemâate yetişecek olsa, o" ikinci mescide gitmesi efdâldir.

Ancak, Mescid-i Haram (Ka'bei ile Medine'deki Mescid-i Nebi'de cemâate yetişmeyen Kimsenin başka bir mesciae gitmeyip namazını, bu mescidlerde kılması daha efdâldir. Mescid-i Ak-sâ'nın da bu iki mescid gibi müstesna olması daha uygundur.

Bir kimse, başka camideki cemâate yetişemeyecekse, kendi mahallesinin mescidinden ayrılmayıp, bu mescidin hakkını yerine getirmek için namazını, mahallesinin mescidinde kılması daha, evlâdır.

Kişinin mahallesinin mescidinin hakkını yerine getirmesi bakımından, bir mescidde müezzin ezan okuyunca, cemâat gelmese, bu müezzin, camiinde tek basma namaz kılar, cemâati olan başka bir mescide gitmez.

Keza, bir mescidin müezzini, ezan okuduktan sonra gibi olsa, fakat bu mescide cemâat gelmiş bulunsa, bu cemâat başka bir .mescide gitmez. Cemâatten biri öne geçip imâm olur ve namazı kendi mescidlerinde. kılarlar.

Keza, cemâatten biri; bir mescidde iftitâh tekbirine-veya birinci rek'ate veyahud da ikinci rek'ate yetişemese^ve fakat başka bir mescidde onlara yetişmesi mümkün, olsa, bu şahıs başka bir mescide gitmez,

Eğer bir mescidin imâmı yatsı namazını, şafak tarafındaki beyazlık kaybolmadan önce kaldırmakta ise, efdâl olan, bir kimsenin, yatsı namazını; beyazlık Kaybolduktan-'sonra, yalnız başına kılması ve o imâmın yanına varmamasıdır,

Nazm'da : «Bir kimsenin ders almak için veya hadis dinlemek maksadı ile namazını üstadının.mesciarnde kılmayı ihtiyar etmesi, Duittifâk efdâldir." denilmiştir.

Kâdihân'da da: «Mahallenin imâmı olan şahıs, zâni olur veya riba yemekte bulunursa, cemâatinden"olan kimselerin başka olur mescide gitmeleri caizdir.» denilmiştir.

Keza, Mahallenin imamında, kendisinin imamlık yapmasını-mekruh kılacak bir özellik bulunursa cemâatin başka bir mescide gitmeleri uygun olur²²¹

²¹⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 500-502.

²²⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 502.

²²¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 502-503.

Mescidden Çıkmanın Doğru Olmadığı Haller

Bir kimse, cemâatle namaz kılmak için, bir mescide girdiği zaman, başka bir mescidde kamet getirilse, o kimse namaz kılmadan, girmiş bulunduğu mescidden çıkmaz.

Bir kimse, bir mescidde iken, o mescidde ezan okunsa, o kimsenin ezanı okunan bu vaktin namazını kılmadan, o mescid çıkması mekruh olur.

Ancak, o kimse başka bir mescidde imâm veya müezzin bulunur da-, görevli bulunduğu mescidin cemâatinin işlerini nizâma koymak ancak onunla mümkün olursa, bu kimsenin ezandan sonra, bulunduğu mescidi terketmesi mekruh değildir.

Keza, o ezanın okunduğu vaktin namazını, mescid içinde bulunan kimse kıldıktan sonra, bu mescide cemâat toplanmış olsa, önceden namaz kılmış olan kimsenin toplanan cemâatle tekrar namaz kılmadan mescidden çıkması mekruh değildir.

Ancak, bu durum ögle ve'yatsı'namazlarında meydana gelirse; yani bir kimse mescidden çıkmadan bu vakitlerin namazı için kamet getirilirse, bu iki vakitte nafil olarak namaz kılmak mübâh olduğu için, nafil olmak üzere imâma uyarak yeniden namaz kılar. Çünkü, o kimse imâma uyarak namaz kılmadan, mescidden çıkarsa, râfdzilikle itham edilebilir. Zîrâ râfiziler, namazı cemâatle kılmazlar.²²²

Namaz Gâhla:

Ebu Leys'e göre, bayram namazı kılınan yerlerle, cenaze namazı kılınan yerler (namazgahlar) de mescid hükmündedir. Fakat, imâm Serahsî'ye göre ise, esah olan bu yerlerin (namazgahların) mescid hükmünde olmayışıdır,

Kâdihân ise bu iki kavli birleştirerek Namaz kılınması bakımından Duralar (narhazgâhiarj .mescid hükmündedir! er. Saflar birbirine muttasıl olmasa bile, buralarda imâma uymak sahih olur. Fakat, buralardan (namazgahlardan) geçilmesi bakımından ise, buralar mescid hükmünde değildir. Cünûp ve hayızlı olanların buralardan geçmesi haram' değildir.» demiştir.²²³

Finâ-i Mescid

Finâ-i mescid. (Mescide bitişik olan yer) de mescid hükmündedir. Bir kimse, finâ-i mescidden imâma uysa, saflar muttasıl olmasa ve mescid cemâatle dolu bulunmasa bile, yine imâma uyması sahih olur.

Fakat, finâ-i mescid sadece imâma uymak bakımından mescid hükmünü taşır, cünûp ve benzerinin girmesi bakımından ise finâ-i mescid için mescid hükmü yoktur. Yani, temiz olmayanların buralara girmesi haram değildir.

Finâ-i mescid Mescide bitişik olan ve mescidle arasında bir yol bulunmayan yerler demektir. Ayrıca yol başlarında bulunan ve muayyen bir cemâati olmayan mescidler de finâ-i mescid sayılırlar. Aslında buralar mescid hükmündedir!er; fakat buralarda i'tikâfa girilmez.²²⁴

İçerisinde Mescîd Bulunan Ev

İçerisinde mescid bulunan bir evin kapısı örtülse ve evde bulunan kimseler de bu mescidin cemâati olsalar ve bu kimse' ler o mescidde namaz kılmaktan hiç bir kimseyi men etmeseler, o evde bulunan mescid, cemâat mescidi hükmündedir. Yukarıda söylediğimiz hükümlerin tamamı bu mescid hakkında da sabit olur ve o mescidde i'tikâfa girmek de sahîttir.

Fakat, eğer o evin kapısı örtülünce, o mescide cemâat toplanmazsa ve ancak açıldığı zaman dışarıdan cemâat gelirse, o evin halkı o mescidde namaz kılmaktan kimseyi men etmemiş olsalar bile, yine de o mescid cemâat mescidi olmaz. Bilakis yol kenarlarında bulunan mescid menzilesinde olur. Ve o mescidde i'tikâfa girilmez. Fakat, diğer hükümler-yine onun için sabit olur.

Bir kimse, evinde namaz kılmak için husûsî bir yer yapmış olsa, bu diğer yer için asla mescid hükmü yoktur.²²⁵

Mescidin Mumu

Mescidin mumunun gecenin üçte birine kadar yamh bırakılmasında bir beis yoktur

Fakat, gecenin üçte birinden daha fazla yanar halde bırakılmaz. Ancak, daha fazla yanması vâkıfın şartlarından olursa veya gecenin üçte birinden fazla mumun yanık bırakılması, o yerinâdetinden ise, o zaman gecenin üçte

²²² Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 504.

²²³ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 504.

²²⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 505.

²²⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 505.

birinden fazla mescidin mumunun yanılı olarak bırakılması caizdir.

Namaza önce ve namazdan sonra, mescidin mumunun ışığı ile kitap mütâlâa etmek ve ders yapmak, -o mescidde namaz kılan bir kimse olduğu müddetçe caizdir.²²⁶

Bir Mescidde Ve Aynı Vakitte Cemâatin Tekrarlanması

Bir mescidin muayyen bir imâmı ve müezzini olmazsa, o mescidde, ezan okuyup ikâmet getirerek tekrar cemâat olmak mekruh değildir; belki efdâldir.

Fakat, bir mescidin ta'yin edilmiş imâmı ve müezzini bulunursa, Hanefî imamlarına göre, o mescidde ezan okuyup, kamet getirerek tekrar cemâat olmak mekruhtur.

İmâm-ı A'zam Ebû H-anîfe (R.A.) 'nin : «Eğer ikinci cemâat üç kişiden çok olursa, tekrar cemâat olmak mekruh olur; aksi takdirde mekruh olmaz.» dediği rivayet olunmuştur.

İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'un ise : «Eğer ikinci cemâat, birinci cemâatin şekli üzere olmazsa, tekrar cemâat olmak mekruh olmaz. Aksi takdirde mekruh olur.» dediği rivayet olunmuştur. Sahih olan Ebû Yûsuf (R-A.)'un kavlidir.

Eğer, ikinci cemâatin imâmı, mihrâbda durmaz da mihrab dan ayn bir yerde durursa, ikinci cemâat birinci cemâatin şekli üzere olmuş olmaz; seki değişmiş olur.²²⁷

Gasbedilmiş Olan Bir Yerde Yaptırılan Mescid

Bir kimse, gasbetmiş olduğu yerde mescid yapmış olsa, o mescidde namaz kılmakta bir beis yoktur. Bu husus Ecnâs'da zikredilmiştir.

Vâkıât'da ise «Bir kimse şehir duvarı (suru) üzerinde mescid yapmış olsa, orada namaz kılmak uygun değildir. Çünkü o duvar ammenin hakkı olduğu için, o mescid ihlası ve Allah'u Teâlâ için yapılmış olmaz Gasbedünüş bir yerde, yapılmış olan mescid de böyledir.» denilmiştir.²²⁸

Dar Gelen .Mescidi Genişletmek

Herhangi bir cemâate mescid dar gelse ve o mescidin yanında da, bir kimsenin mülkü bulunsa, mescidi genişletmek için, kıymeti ödenerek, o kimseden bir miktar yer cebren alınır. Bu husus Muluýt'te zikrolunmuştur.²²⁹

Mescid Yaptıran Kimselerin Bazı Hakları

Bir kimse, Allah için bir mescid yaparsa, onu ıslâh etmekte, imâr etmekte, ona hasır ve benzeri şeyler sermekte, kandillerinde, ezan ve ikâmetinde ve eğer ehil ise imametinde o kimse başkalarına nisbeten daha çok hak sahibidir. Ehil olmasa biñe, yine rey onundur; kimi dilerse vazifeyi ona verir.

Kezâ.bu kimsenin çocuğu ve kabilesi de, kendisinden sonra bu gibi hizmetler için diğer insanlardan daha evlâdır. Ancak, imâm ve müezzin seçilip tayin edilmesinde, mescidin banisi (yaptıran kimse) mahalle halkı üe nızal ederse, mahalle halkının seçtiği kimse, baninin seçtiği kimseden daha evlâ ise, mahalle halkının seçtiği kimse imâm ve müezzin olmaya daha evlâdır.

Fakat, her iki tarafın seçtikleri de müsavi olursa, mescidi bina eden kimsenin seçtiğinin görev yapması daha evlâdır.²³⁰

Mescide Yapılan Hizmetlerden Hangisi Efdâldir

Ebûl'-Kâsım'dan sormuşlar:

Mescidin kandili için yağ almak veya onu döşemek için hasır almak, bunlardan hangisi efdâldir? Şu cevabı vermiş :

Fazilet i'tibariyle ikisi de eşittir.

Ebu'l'-Leys «Mescid, onlardan hangisine muhtaç ise o daha efdâldir. Eğer ihtiyaç olma bakımından ikisi müsâvî ise, sevap bakımından da müsavidir.» demiştir.²³¹

Mescidin Kapısını Kitlemek

²²⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 505-506.

²²⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 506.

²²⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 506.

²²⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 507.

²³⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 507.

²³¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 507.

Mescidin kapısını kitlemek mekruhtur. Fakat, zamanı mızda mescidin mallarını hırsızdan korumak için, mescidin kapı sini kitlemenin mekruh olmaması daha sahihtir.²³²

Mescidi Süslemek

Mescidi kireçle, abanos ağacı ile altın suyu ve benzeri şeylerle nakışlamakta bir beis yoktur. Nitekim, mushafı süslemekte de bir beis yoktur.

Fakat, bu şekilde süslemeyi terk etmek daha evlâdır. Çünkü, o şekilde nakıştmeyi bazı âlimler mekruh görmüşlerdir.

Mekruh görülmesinin sebebi ise, namaz kılan kimsenin nakışların inceliği ile meşkûi olması ve benzeri şeylerdir. Özellikle bu nakışların kible duvarında bulunması namaz kılan kimseye teşviş verir.

Mescidi nakışlamada bir beis olmaması, bir kimsenin onu kendi malından yapmış olduğu zamandır.

Fakat, mütevellinin vakıf maldan, binanın ahkâmına râcî' olan şeyden, başka bir şey yapması caiz değildir. Hatta,, mescidin kararmış olan duvarının üstüne, beyaz badana yapmış olsa bile, bunun bedelinin zamiri (zimmetine geçirmiş) olur. Gây'e'de de böyledir²³³

NAMAZLA İLGİLİ MUHTELİF MES'ELELER

Ka'be'nin İçinde Namaz Kılmak

Ka'be'nin içinde -farz olsun, nafil olsun- namaz mak caizdir. İmâm Mâlik (R.A) Ka'be'nin içinde farz namaz kılınmasına muhaliftir.

Ka'be içinde namaz kılanlar cemâat olsalar da, onlardan bir kısmı arkasını, imâmın arkasına dönmüş olarak namaz kılsalar bu namaz caiz olur.

Keza, cemaattan bir kısmı yüzünü veya arkasını imamın yanına dönmüş olarak veyanuo aa, yuzunü imâmın yüzüne dönmüş olarak kusa, yine namazları caiz olur. Fakat, haüsiz (perdesiz) olarak, imamla yüzyüze gelmeleri mekruh olur,

Ka'be'de cemâatle namaz kılanlardan birinin arkası, imâmın yüzüne doğru olursa, bu caiz değildir.

Keza, bu durumda namaz kılan kimselerden biri, imâmın yönelmiş olduğu duvara yönelir ve fakat bu kimse duvara imâmdan daha yakın bulunursa, bu yine caiz olmaz.

Ka'be'nden dışında ve fakat Mescid-i Haramın içine girer imâm namaz kıldırır ve ona uyanlar da Ka'be'nin çevresinde halka olmuş olsalar, imâmın bulunduğu tarafta olmayan kimselerin, Ka'-be'ye imâmdan daha yakın bulunmaları caizdir. Fakat, imâmın bulunduğu tarafta bulunan kimselerin Ka'be'ye imâmdan daha yakın bulunmaları câiz değildir.

Ka'be'nin üzerinde namaz kılmak, Hanefî imâmiarına göre -mekruh olmakla birlikte- caizdir. İmâm Mâlik (R.A.) «Asla caiz değildir.» demiştir. İmânî Şafiî (R.A.) ile İmâm Ahmed bin Hanbel (R.A.) ise : «Burada namaz kılan kimsenin önünde bir sütre bulunmadıkça, namazı caiz olmaz.» demişlerdir. Bunu, Zahidi Kudürî Şerhi'nde zikretmiştir.²³⁴

Kaç Çeşit Secde Vardır

Beş çeşit secde vardır:

1- Namaz içinde olan Sulbiye Secdesi, farzdır.

2- Sehv secdesi, vâcibdir.

3- Tilâvet secdesi, vâcibdir.

4- Nezredilen Cadanan) secde. Bu secde, bir kimsenin: «Allah için, tilâvet secdesi üzerine olsun.» demesi ile yapılması gerekli bir secde olur. Sevde-i nezr Cadanan secde) de vâcibtir. Fakat, bir kimse nezrederken bu secdeyi «tilâvet»le kaydetmezse, İmâm-ı A'zam (R.A.) 'a göre bu secde vâcib olmaz; İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) ise, bu kavle muhaliftir.

5 - Şükür Secdesi: İmâm Tahâvî (R.A.), İmâm-ı A'zam (R.A.)'in şöyle dediğini nakletmiştir: «Şükür secdesini, ben bir şey olarak görmem.»

Ezû Bekir Râzi şöyle demiştir: «İmâm-ı A'zam (R.A.) in bu kavlinin manası: Şükür secdesi, vâcib de değildir, sünnet de değildir; belki mübâhdır; bid'at değildir, demektir, imâm Muhammed (R.A.)'in şükür secdesini kerih gördüğü de rivayet edilmiştir. Fakat, o şöyle demiştir: «Bir kimseye ni'metin husule gelmesinden veya kendisinden bir hikmetin uzaklaşmasından dolayı, sevineceği bir şey gelirse, o kimsenin şükür secdesi yapmasını

²³² Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 507.

²³³ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 508.

²³⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 509.

müstehâb görürüz. İmâm Şafî (R.A.) de bununla amel etmiştir.²³⁵

Şükür Secdesi Nasıl Yapılır

Şükür secdesi yapacak olan kimse~ kıbleye karşı döner; tekbir alır. ve secdeye varır. Secdede de, Allah-u Teâlâ'ya hamd eder, şükreder ve onu teşbih eder. Sonra da tekrar,tekbir alarak başını secdeden kaldırır.

Sebepsiz yere şükür secdesi yapmak, kurbett yakınlık) olmadığı gibi. mekruh da değildir.

Namazdan sonra yapılan secde ise mekruhtur. Çünkü, câhil kimseler onu sünnet veya vâcib i'tikâd ederler.

Câhillerin bu şekilde i'tikâdma seben olacak, her, mubah şeyi yapmak mekruh olur.»

Velhasıl, şükür secdesi hakkındaki fetva şudur Şükür secdesi caizdir; belki müstehâbdır Bu secde vâcib olmadığı gibi mekruh da değildir.²³⁶

Secde Hakkında Uydurulan Şeyler

Secde ile ilgili uydurulmuş bazı hadis ve haberler vardır.

Şöyle ki:

Müzmerât'da zikredilmiş olan şu hadis de bunlardan biridir Hz. Nebî (S.A.V.) Efendimiz, Fâtıma (radiyallahü Teâlâ anhâ) ya Mümin ve mü'mine olan kimselerden hiç bir kimse yoktur ki, iki defa secde edip, secdelerde beş defa Sübbûhun Kud-dûsün Rabbünâ ve Rabbü'l-melâiketi ver-Kûh) dese, sonra başını kaldırıp, bir kerre Âyete'l-kürsî okuyup sonra,yine secde etse ve yine beş kerre aynı şeyi söylese, Muhammed'in nefsi kudret elinde olan Allah hakkı için, muhakkak ki o kimse, günâhı mağ-•fired olunmadan makamından kalkmaz. Ve Allah'u Teâlâ ona yüz hac ve yüz umre sevabı verir. Ve yüz şehîd sevabı verir. Ve onun hasenatını vazraak için, bin melek gönderir. Ve o kimse yüz köle azâd etmiş gibi olur. Onun duasını kabul eder. Kıyamet gününde. Cehennem ehlinen altmış kimse hakkında, onun şefaatinı kabul eder, Öldüğü; zaman şehid. olarak ölür.» demiş olduğunun rivayet edilmesi uydurma bir hadistir-ve bâtildir; aslı yoktur ve bununla amel etmek caiz değildir.- Bu hadisi nakletmek de caiz değildir. Ancak -burada olduğu gibi- bâtil olduğunu beyân etmek için nakledüebilir. Bu hadîsin rekâketi şer'a ve akla uygun olmaya mübalağası mevzu' (=uydurma) oktuğu-nun delilidir Zira, ecir meşakkat miktarıncadır. Amellerin fazi-letlisidir. Bazı mülhidler, bu gibi hadislerle dinî ifsâd etmek ve halkı dalâlete düşürmek isterler. Onları ciddiyet ve ihtimamla İbâdet etmekten uzaklaştırarak, fiska düşürmek istemişlerdir.²³⁷

Döşeme Ve Döşek Üzerinde Namaz Kılmak

Kâdîhân: «Kişinin döşeme, döşek ve keçe üzerinde namaz kumasında beis yoktur. Fakat, yer üzerinde ve yerde Diten şeyler üzerinde namaz kılması daha efdâldir.» demiştir.²³⁸

Başkasının Evinde Namaz Kılmak

Bir kimse, başka bir kimsenin evinde namaz kılmak isteyince efdâl olan, ev sahibinden izin almasıdır; İzin almadan kılmasında da bir beis yoktur.

Bir kimsenin evinde'namaz kılan-kimse, ev sahibinin izni ile imâm olabilir.²³⁹

Namazla İlgili Çeşitli Mes'eleler

Rükû ve sücûddan imâmdan önce başım kaldıran kimsenin rükû'a veya sucuda tekrar avdet etmesi lâzımdır. Ta ki, bu şekilde imâma uymuş olsun ve önceki muhalefeti zail olmuş bulunsu

Bir kimsenin yanında, temiz bir ipek elbise ile keten bezinden olan ve fakat üzerinde namazın caiz olmasma mâni olacak miktarda necaset bulunan, bir elbise bulunsu ve bu necaseti giderecek bir şeyi de bulunmasa, o kimse ipek elbise ile namaz kılar.

Bir kimse, açıktan okunacak bir namaza tek başına başlamış olsa, Fâtihâ yi gizli okuduktan sonra, başka bir kimse, o kimseye uymuş olsa, eğer imâm olmayı kasederse, sureyi açıktan okur; aksi halde açıktan okuması lâzım gelmez.

Münferid olan (tek basma namaz kılan) kimse, gizli okunacak yerde açıktan okusa, isâet etmiş olur. Bu kimse,sehven açıktan okumuş olsa bile, sehiv secdesi lâzım olmaz.

Tek başına namaz kılan Kimsenin, .gündüz kıldığı nafîle namazlarda, açıktan okuması mekruhtur.

²³⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 510.

²³⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 510.

²³⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 511.

²³⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 511.

²³⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 511.

Şa'bi'nin kifâye'sinde de : «Kişi, gündüz kılman nafilelerde sessiz okur. Ancak, namaz kıldığı yerde, konuşan bir kimsenin olması veya namaz kılan kimseye uykunun galebe çalması özründen dolayı, açıktan okuması dahi caizdir.» denilmiştir.

Namaz kılan kimsenin, namaz esnasında kara sinek veya sivri sinek kovması mekruhtur. Ancak, bir hacetten dolayı ve amel-i kalil ile bunları kovması mekruh değildir.

Fetâvâyı Hıccet'de : ' «Kişinin pabuçları ile namaz kılması, Yahudilere muhalefet bulunduğu için. valin avak kılmasından kat kat efdâldir.» denilmiştir. ²⁴⁰

Namazda Kıraatle İlgili Bazı Mes'eleler

İmâm sevhevederek, açıktan okunması gereken bir namazda, Fâtihâ'yı gizlice okusa ve sonra da hatırlasa sûreyi açıktan okur ve Fâtihâ'yı îade etmez.

Eğer, Fâtihâ'nın bir âyetim veya ekserisini sessizce okuyup sonra hatırlarsa, Fâtihâ'nın kalan kısmını açıktan okuyarak tamamlar ve yine Fâtihâ'yı iade etmez.

Bir kimse, zamm-ı sûre okuması hâlinde, vaktin çıkacağından korkarsa, o kimsenin farzın en aşağı derecesi ile iktifa etmesi caizdir. Fahrül-İslâm ise, bu kavli sabah namazına tahsis etmiş ve diğer vakitlerde caiz görmemiştir. Bazıları da : «ö kimse sabah namazının dışında, sünnet olan kıraate riâyet eder. Vakit çıksa da, çıkmasa da bu böyledir.» demişlerdir. Fakat, ezhar olan, sabah namazının dışındaki namazlarda yâcib olan miktara riâyet etmektir.

İmâm, kıraat ederken, başka bir yere intikâl etse ve oradan da bir veya iki kelime okusa; mesel :

alleküm teşkürün) yerine kalile'mmâ teşkürün) dese, o kimse önceki tertibe avdet eder ve yine önceki yerden okur.

Keza, intikâl ettiği yerden bir âyet veya daha fazla okumuşsa, eğer intikâl ettiği yer, onun okuduğu yerden yukarıda ise, yine önceki tertibe avdet eder. Eğer, intikâl ettiği yer okuduğu yerden yukarıda değilse, önceki tertibe avdet' etmez, intikâl ettiği yerden okumaya devam eder.

Bazıları ise : «Her hâl-ü kârda, kirâatindeki eder.» demişlerdir. Kmye'de de böyledir. tertibe avdet²⁴¹

Dişi Ağrıyan Kimsenin Ne Şekilde Namaz Kılacağı

Bir kimseye diş ağrısı isabet etse, de, ağzında bir şey tutmadıkça, ağrıya takat getiremese, namaz vakti de daralmış bu lunsu ve vaktin geçmesinden korksa, o kimse bir başkasına iktida ederek, namazını öylece kılar. Eğer, iktidâ edecek bir kimse de bulamazsa, namazı kırâatsiz olarak kılar, hâli kendisi için .bir ötür olur. ²⁴²

Fatihayı Okuyup Okumadığı Hususunda Şüpheye Düşen Kimse

Bir kimse, fatihayı okudum mu, okumadım mı diye şüpheye düşse, eğer sûreyi okumadan şüpheye düşmüş olursa, Fâti-hâ'yı okur; sonra sûreyi okur. Fakat, eğer sûreyi okuduktan sonra Tpu şüpheye düşmüşse, Fâtihâ'yı okumaz. Çünkü, hâlin zahiri onun Fâtihâ'yı okumuş .olduğunu iktizâ..eder.. Fakat,, bu durumda kendisinin bir re'yi varsa., onunla amel eder. ²⁴³

Namazla İlgili Çeşitli Meseleler

Bir imâm, secde âyetini okuyup, secde için tekbir alınca, ona uyanlar, kendisinin rükû ettiğini zannedere, rükû etseler ve secdeye vârsalar, bu kimselerin namazları fâsid olmaz; fakat ikinci secdeyi de yapsalar namazları fâsid olur.

Bir kimse, abdest alırken, abdest azalarını üçer kerre yıkayınca, cemâatin bir rek'at kılacağından ve ilk rek'ate yetişemi yeeeğinden korkarsa, onun cemâate yetişmesi, abdest azalarını üçer kerre'yıkamasından efdâldir. Abdest âzâlanı üçer kerre yıkamak ise, onu terkederek birinci tekbire yetişmekten daha evlâdır.

Bir kimse geçmiş namazını kaza etmeye başlayınca, cemâatle namaz kılmak üzere kamet getirilse, o kimse sâhib-i ter-tib olmasa bile, kaza namazını kesemez.

Namazda tumâninet (gönlü- rahat-olmak) etmeyen imâma uymakta, kişi ma'zûr değildir; tumâninet eden imâma uymak gerektir.

Bir İmâm kunut dualarını unutup rükû'a varınca-, cemâat ona uymasa, sonra imânî başını kaldırıp kunût etse ve tekrar rükû'a varınca, cemâat kendisine uymuş olsa, hem imâmın ve hem de cemâatin namazları fâsid olur, İmâma rükû'da iken yetişen kimse, son safta durunca rek'ate yetişip, önceki safa yetişemeyeceğini bilirse, öndeki safa gitmeyip, son safta durur.

²⁴⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 512.

²⁴¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 512-513.

²⁴² Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 513.

²⁴³ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 514.

Fakat, bu kimse safa giderse rek'ati geçirecek, yalnız durursa rek'ate yetişecek bir durumda olursa, o kimse safa gider; yalnız durmaz.

Kınye'de : «İmâm olan kimsenin, köyde olan akrabasını ziyaret etmek için veya musibet sebebi ile yahud da istirahat için, imameti bir hafta miktarı terk etmesinde bir beis yoktur. Bu gibi şeyler âdette ve şeriatte affolunmuş tur.» denilmiştir.

Bunun zahiri şudur : Bundan murad, bu söylenen şeyin senede bir kerre vâki' olmasıdır. ²⁴⁴

İmâm Abdestsiz Namaz Kıldırıldığını Hatırlarsa

İmânı olan kimse, namazı abdestsiz kıldırılmış olduğunu sonradan anlarsa, mümkün olduğu kadar, bu durumu cemâate haber vermesi vacıbtir. Bâzı âlimler de.: «Vacip değildir.» demişlerdir. ²⁴⁵

Yine Çeşitli Mes'eleler

Bir kimse, sabah namazının'sünnetini Fatiha ve zamm-ı sûre ile kılarken, cemâate yetişemeyeceğinden-korksa, yalnız Fâtihâ'yı okumakla veya rükû' ve sücûdda teşbihleri birer defa söylemekle cemâate yetişeceğini bilse, bu kimsenin mezkur şekilde kısaltması caizdir. Keza bu kimsenin sübhâneke'yi ve eûzüvü terk etmesi de caizdir. Zikrettiğimiz bu hususta, öğle namazının sünneti de, sabah namazının sünneti gibidir.

İmâm sabah namazının sünnetini kılmadan, müezzin kamet getirmiş olsa, o imâm sabah namazının sünnetini kılar; bundan sonra da, -kamet iade olunmaksızın- farza başlar.

Bir kimse, vakitte genişlik vardır zann-ile nafilâ namaz kılmaya başladıktan sonra, iki rek'att namaz kılınca farzın geçeceği açıklık kazanırsa, yine nafilâ namazı kesmez; iki rek'at olarak tamamlar.

Nitekim, cum'a günü, bir kimse nafilâ namaza başladıktan sonra, hatib minbere çıksa, o kimse nafilâ namazı kesmez; belki iki rek'at olarak tamamlar.

Bir kimse, ayakta olduğu halde nafilâ bir namazı kılmaya başlasa, sonra otursa, sonra da o namazı bozsa, onu oturduğu yerde kaza etmesi caizdir. Fakat, eğer oturmadan önce, namazı bozmuş olursa, onu oturduğu yerde kaza etmesi caiz olmaz.

Nâfüe olarak dört rek'at namaz kılan kimse, üçüncü rekate kalktıktan sonra, ikincî rek'atte oturmamış olduğunu hatırlasa, kuûda avdet eder.-CYâni tekrar dönüp oturur.) Kıldığı namaz, öğle namazının sünneti bile olsa, tekrar kuûda (oturmaya) döner.

Pezdevî'nin: «O kimse, kuûda avdet etmez.» dediği nakl olunmuştur. Bazıları da: «Kuûda dönmemesi, imâm-ı A'zam (R. A.)'m kavlidir.» demişlerdir. Önce'ki kâvil, İmâm Muhammed (R.A.)'in kavlidir.

Bu kimse, her hâl-ü kârda sehiv için secde yapar.

Eğer bu kimse, dört rek'at namaz kılmak için niyyet etmemişse, ittifakla avdet eder: eğer avdet etmezse, namazı fâsid olur. Kınye'de de böyledir.

Namaz kılan kimse, herhangi bir rükû'a veya sücûdu tamamlamamış olursa, o namazı vakti içinde kaza etmesi emredilir. Fakat, vakitten sonra kaza etmekle me'mûr değildir. Bazıları da: «O kimse, o namazı kılmakla mutlaka me'murdur.» demişlerdir Bu kâvil esahtır. ²⁴⁶

Nağme Yapan İmâmın Arkasında Kılınan Namaz

Bir kimse, lahin eden (nağme yapan) bir imâmın arkasında namaz kılmış olsa, o kimsenin bu namazı iade etmesi (yeniden kılması) uygun olur. ²⁴⁷

Çeşitli Meseleler

Çıplak bir kimse, ölmüş bir hayvanın tabaklanmamış derisinden başka bir şey bulamasa, onunla örtünmez. Çünkü, o-deri aslından necistir. Necis elbise, bunun hilâfımadır ve onunla örtünmesi caizdir.

Pabucunun zayı olmasından korkan kimsenin, pabucunda necaset olmaması hâlinde, onu namaz kılarken yanında taşıması caizdir. Fakat, efdâl olan, o kimsenin namaz kılarken pabucunu önüne koymasındır, Böylece, kalbi onunla meşgul olmamış olur.

Bir kimse, namaza ihlâs ile başlasa da, sonradan ona riya karışsa, sabıka (yani başladığı zamana) i'tibar olunur.

Bir kimsenin, gündüz ilim mütâlâa edip, gece nâfüe namaz kılması mümkün olursa, öyle yapar.

Ancak, eğer o kimsenin zihni tam olup, mütâlâa ile ilminin artacağını bilirse, o kimsenin gece gündüz ilim mütâlâa etmesi nâfüe namaz kılmasından efdâldir. ²⁴⁸

²⁴⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 514-515.

²⁴⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 515.

²⁴⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 515-516.

²⁴⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 516.

²⁴⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 516-517.

Kul Hakkına Bedel Olarak Namazların Sevabından Alınacağı

Hasımlarını razı etmek için namaz kılmanın bir fâidesi yoktur. Namazı yalnızca Allah için kılmak gerekir. Hasımın onun cürmünden geçmezse (yani onu afvetmezse), onun hasenatından alınıp, hasmına verilir. Bâzı kitaplarda yazılmıştır ki : Bir dânik miktarı kul hakkı için, cemâatle kılınmış yediyüz rek'at namazın sevabı alınır. Bunların hepsi de Bezziye'dedir.²⁴⁹

Kunut Tekbîrini Terk Eden Kimse

Kunut tekbirini terk eden kimse hakkında ihtilâf edilmiştir. Bazıları : «O kimseye sehiv secdeleri vâcib olur.» demişler, bazıları ise : «... vâcib olmaz.» demişlerdir.²⁵⁰

Kaza Namazları İle Meşgul Olmak

Geçmiş namazların kazası ile meşgul olmak, nafil namazlardan daha evlâdır ve mühimdir. Ancak, beş vakit namazın sünnetleri ile kuşluk namazı teşbih namazı ve hakkında rivayet bulunan namazlarla meşgul olmak, geçmiş namazların kazasından daha evlâdır. Bu durumda zikrettiğimiz bu namazlar ise kaza niyyeti üe kılınır. Fetâvâyı Huccet'de de böyledir.²⁵¹

Tilavet Secdesi İle İlgili Bazı Meseleler

Bir kimse, secde âyetinin başından yarım âyetten fazla okuyup, secde olan harfleri terk etse, o kimse secde etmez. Bu kimse, secde olan harfleri okusa, eğer onun. evvelinden veya sonundan yarım âyetten fazla okumuş olursa, o kimseye tilâvet secdesi vâcib olur. Aksi takdirde, vâcib olmaz.

Fakıyh Ebû Ca'fer: «Her hangi bir kimse, secde harflerini okuyup, onlarla birlikte, baş tarafından veya son tarafından, secde etmek emrolunan kelimeyi de okusa, o kimse tilâvet secdesini yapar. Ancak, zikredilen bu miktardan az okursa, tilâvet secdesini yapmaz.» demiştir. Ebû Ca'fer'in bu kavli gerçeğe daha yakındır.

Mültekât'da : «Tilâvet secdesini te'hîr etmek caizdir. Uzun müddet te'hîr etmiş olmakla bile, kişi günahkâr olmaz.» denilmiştir.

İmâm Tehâvî ise : «Onun te'hiri mutlaka mekruhtur.» demiştir;

Fetâvâyı Huccet'de: «Okuyan ve dinleyen kimselerin hemen tilâvet secdesini yapmaları mümkün olmazsa, onların duâ olarak şu âyeti okumaları müstehâbtır:

Semi'nâ ve eta'nâ gufrâneke Rabbena ve ileykel-masıyr.)²⁵² denilmiştir.²⁵³

Cemaate Yetişebilmek İçin Bir Çare

Her hangi bir kimse, dört rek'atlı bir farz namazın üçüncü rek'atini secde ile' kaydetmiş olsa, ekserisini kılmış bulunduğu bu sırada, cemâat için kamet getirilse, o kimse kıldığı namazı nafil hâline getirip, farzı cemâatle kılmak isterse, bunun çâresi şudur: O kimse, ka'de-i âhireyi (C=son.oturuşu) terk edip, beşinci fek'ate kalkar ve oha altıncı rek'ati de ekler. Veya, dördüncü rek'ati oturduğu yerde kılar! Böylece, o kimsenin namazı İmâm-ı A'zam (R.A.) ve İmâm.Ebû Yûsuf (R.A.)'a göre nafilaye dönüşmüş olur.²⁵⁴

Namazla İlgili Bazı Nezirler

Bir kimse, abdestsiz olarak iki rek'at namaz kılmayı nez-retse (adaşa), İmâm Muhammed (R.A.) 'e göre bu kimsenin nezri bâtıldır. İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) «O kimsenin, bu namazı ab-dest alarak kılması lâzımdır.» demiştir.

Bir kimse, kırâatsiz olarak (Kur'ân okumadan) namaz kılmayı nezretmiş olsa, bizim imamlarımıza göre, bu namazı kırâat ile kılması lâzım gelir. İmâm Züfer (R.A.) 'de : «O kimsenin bir şey kuması lâzım gelmez.» demiştir.

Bir kimse, secdede bir rek'at namaz kılmayı nezretmiş olsa, bizim Hanefî İmamlarımıza göre; o kimsenin iki rek'at namaz kılması lâzım gelir, Yine, İmâm Züfer (R.A.) : «Bir şey kılması lâzım gelmez.» demiştir.

Bir kimse, eğer üç rek'at namaz kılmayı nezretmiş olsa, yine Hanefî İmamlarına göre, o kimsenin dört rek'at

²⁴⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 517.

²⁵⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 517.

²⁵¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 517.

²⁵² Bakara, sûresi, âyet : 2'es 518

²⁵³ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 517-518.

²⁵⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 518.

namaz kılması lâzım gelir. İmânî Züfer ER.A.3 ise: «O kimsenin iki rek'at namaz kılması lâzım gelir.» demiştir. Eğer hir kimse: «Allah için, Mescid-i Harâm'da şu kadar namaz kılmak üzerime nezr olsun.» dese, o namazı dilediği yerde kılması caizdir. İmâm-ı Züfer (R.A.) ise : «O kimsenin nez-rettiği bu namazı, Mescid-i Hâram'da kılması lâzımdır.» demiştir.

Eğer bir kadın: «Yarın şu kadar namaz kılmayı veya yarın oruç tutmayı nezrettim.» dese ve o gün de hayız görse, temizlendiği zaman o namazı veya o orucu kaza etmesi lâzım gelir. İmâm Züfer CR.A.), buna muhaliftir.

Çocuğu Namaza Başlatmak

Bir çocuk yedi yaşma ulaşınca, ona namaz kılması emredilir. Çocuk on yaşma ulaştığı halde eğer namaz kılmazsa, dövülür. Hadîs-i Şerif'de böyle vârid olmuştur.

Keza, esah olan kavle göre, bir kocanın karısını, namazı terkettiğd için ve guslü terkettiği için döğmesi caizdir. Nitekim, kocası süslenmesini ister de, kadın süslenmeyi terk ederse; koca, hanımın yatağa da'vet ettiği halde, kadın bu da'-vete icabet etmezse; kadın, kocasından izinsiz olarak dışarı giderse, bu durumlarda kocanın karısını döğmesi caizdir.

Bu durumlarda, kadın eğer döğmekle huyundan vaz geçmezse, nikâhını vermeye kadir olmasa bile, kocası onu boşar. Allah'u Teâlâ şöyle buyurmuştur:

Ehline namazı emret, kendinde ona sebatla devam et. Biz senden bir rızık istemiyoruz. Seni, biz rızıklandırırız. Güzel akıbet takva sâhiblerininindir.²⁵⁶

Allah'u Teâlâ'dan, kendimiz için, kardeşlerimiz için, dostlarımız için, bütün mü'min erkekler ve bütün mü'min kadınlar için hüsn-i âkibet niyaz ederiz. Çünkü, Allah'u Teâlâ, kendisinden bir şey istenilenlerin en hayırhsıdır; kendisinden bir şey umulanların en kerimi O'dur; evvel, âhir; zahir, bâtın, gizli, aşikar .ve. her hâl-û kârda yapılan bütün hamdler Allah'a mahsustur.

Allah'u Telâ, Efendimiz Muhammed Aleyhisselâm'a O'nun âline ve ashabına haşır gününe kadar dâima ve kesintisiz olarak salât ve selâm etsin.²⁵⁷

YEDİNCİ BÖLÜM

NAMAZ SÛRELERİ ve NAMAZ DUALARI

Dikkat!.

Tarafımızdan eklenen bu bölümde Namaz Sûreleri ve Namaz Duaları aslî harfleri ile yazılmış olmakla birlikte, eski yazıyı bilmeyenlere kolaylık olması İçin- okunuşları yeni harflerle de yazılmıştır.

Fakat, Kur'ân-ı Kerîm âyetlerinin ve bu duaların yeni harflerle yûnlıssız yazıl amıyacağı ve okunamıyacağı bilinmeli ve eski yazıyı bilmeyenler, bunları, ezberlemeden Önce Kur'-ân-ı güzel okuyan bir zâttan iyice öğrenmelidirler. Hatta, bunları önceden bilenlerin bile, bir ehl-i Kur'ân önünde okuyarak, hatalarını düzeltme gayretinde olmaları ve namazı hatasız kılmaya çalışmaları gerekir.²⁵⁸

FATİHA SÛRESİ

Okunuşu:

El-hamdû lillahi Rabbil-âlemîn. Er-Rahmânî'r-Hahîm. Mâlikî yevmî'd-dîn. İyyâke na'büdü ve İyyâke nasteıyn. İhdinâ's-sırâ-tal-mustekıym. Sirâta'llezme en'amte aleyhim ğayril-mağdûbi aleyhim ve la'd-dâllin.²⁵⁹

Meali:

Rahman ve Kahîm olan Allah'ın adı üe.

Hamd (her türlü övgü) âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.

O, Rahmân'dır, Rahîm'dir.

O' Din gününün (âhiretin - hesap ve ceza gününün tek sahibi ve mutasarrıfıdır.

(Ey Allah'ım) Biz yalnız Sana ibâdet (kulluk) ederiz, yalnız Senden yardım dileriz.

²⁵⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 518-519.

²⁵⁶ Tâhâ sûresi: âyet, 132-520

²⁵⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 519-520.

²⁵⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 521.

²⁵⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 522.

Bizi doğru yola hidayet et (ilet).

O yol ki, kendilerine ni'met verdiklerinin yoludur. (Bizi o yola ilet.) Gazaba uğrayanların yoluna da değil.

(Amîn...) ²⁶⁰

Açıklaması:

Bilindiği gibi, Kur'an-ı Kerîm 114 süreden müteşekkildir. Bu sûrelerin birincisi ise Fâtihâ Sûresi'dir. Fatiha Sûresi muhtar olan kavle göre Mekke'de nazil olmuştur. «Medine'de nazil oldu.» diyenler de vardır. Bazıları da: «Biri Mekke'de biri de Medine'de olmak üzere, bu sûre iki defa nazil olmuştur.» demişlerdir. Bir rivâyete göre, ilk nazil olan sûre de budur.

Kur'an'm başlangıç sûresi olduğu için, bu sûreye Fâtihâ Sûresi denilmiştir. Bu sûrenin Ümmü'l-Kur'an (= Kur'an-m anası!). Aslül-Kitab C = Kitabın aslı, özü) gibi isimleri de vardır. Keza, bu sûre yedi âyetten ibaret olup, namazların her rek'atında de okunduğu için Seb'ul-Mesani ismi ile de anılır. Namaz kılan her müslüman, bu şerefli sûreyi günde en az kırk defa okuyor demektir.

Fatiha Sûresi, Besmele-i Şerife üe yedi âyettir. Besmele Kur'-ân-ı Kerim'de 114 yerde geçmektedir. Besmele-âyet-i celîlesinde Hâlık-ı Kâinat Hazretlerinin üç Mukaddes ismi bulunmaktadır

Allah: Cenâb-ı Hak'a mahsus, bütün, kemâl sıfatlarını ifâde eden, ilâhi bir isimdir. Bu isimle, başka hiç bir varlık anılamaz.

Bahmân : Rahmet sahibi, esirgeyen, acıyan manalarını taşır. Bu ism-i şerifin şümülü, mü'min, kâfir, canlı, cansız bütün mah-lûkâtı içine almaktadır. Yani Rahman, dünyada Allahu Teâlâ'nın herkese ve her mahlûka acıması, onları esirgemesi ve onlara karşı merhamet göstermesi demektir.

Rahim : Bu ism-i şerif de, Rahman ism-i şerifi gibi merhamet sahibi... demektir. Ancak, bu ismin ifâde ettiği husûsi bir mânâ da vardır. Yanî Rahim: Allahu Teâlâ'nın âhirette sadece mü'-minleri esirgemesi, onlara karşı merhamet göstermesi demektir.

Besmele'nin mânası: Rahman ve Rahîm olan Allahu Teâlâ'nın ismi ile başlarım.

Yer yüzünde en çok okunan kitâb, Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'-an'dan en çok okunan sûre: Fâtihâ Sv^resi, en çok okunan âyet ise : Besmele Âyeti'dir.

Her müslümanm, her hayırlı ve meşru işine besmele ile başlaması lâzımdır. Besmele, Cenâb-ı Hak'dan yardım dilemektir ve muvaffakiyetin sebebidir. Şimdi de, Fâtihâ'da geçen bâzı kelimelere bakalım:

Hamd: Bir nimetten dolayı ulûiayarak, şükür ve senada bulunmak, övmek demektir. Allahu Teâlâ: lütfedip bütün niahlû-kâtı yaratmış; onlara sayısız ni'metter ve kabiliyetler vermiştir. Özellikle insanlara Peygamberler, Kitaplar göndermiş; onları hidâyet ve saadet yoluna dâ'vet etmiştir. Elbette, bütün yaratılmışların Allahu Teâlâ'ya hamdetmeleri gerekir ve hamd sâdece ona mahsustur.

Rab : Cenâb-ı Hak'm yüce isimlerinden ve şerefli sıfatların-, dan olan bu lafız, Mâlik, Seyyid, Müslîh gibi pek çok mânâları ifâde ettiği gibi, bütün mahlûkatm yaratıcısı, terbiye edicisi, koruyucusu mânâlarına da gelmektedir. Elbette Allahu Teâlâ, bütün yarattıklarını terbiyenin gerektirdiği her şeye Mâlik olarak- terbiye eden, herşeye gücü yeten ve hiç bir noksanlığı bulunmayan bir Rab'dır.

Alemin (âlemler): Cenâb-ı Hak'ın varlığına, birliğine delâlet ve(şehâdet eden, O'nu bilmeye ve tasdik etmeye vesile olan bütün yaratılmışlar demektir. Mahlûkât'ın her birine bir «âlem» denir. Semâ Âlemi, Arz Âlemi, Hayvanlar Âlemi, Nebatlar Âlemi, Ruhlar Âlemi, Dünyâ Âlemi, Âlûret Âlemi gibi... Bir rivâyete göre de on sekiz bin âlem vardır. Bizim dünyamız ise, bu âlemlerden sâdece biridir.

Bu âlemlerden her biri birer mahlûktur ve elbette hepsinin yaratıcısı da Cenâb-ı Hak'tır. Bütün,bu-âlemler, Allah Teâlâ'nın varlığına, kuvvet ve azametine birer delildir.

Yevmi'd-din: Ceza günü, hesap günü, âhiret günü, korku ve haşyet âlemi demektir. Kıyamet gününde bütün tasarruflar, bütün mükâfat ve cezalar Allâh'u Teâlâ'ya mahsustur. Âhiret gününde Allah'u Teâlâ'nın hâkimiyet ve irâdesine aykırı olarak hiç bir kuvvet bulunamaz.

İbâdet: Allahu Teâlâ'nın emirlerine hakkıyla uymak ve bağlanmaktır. Allahu Teâlâ'ya gösterilecek hudû, huşu ve tezellülün en son gayesi de budur.

İstiâne : Yardım istemek demektir. İbâdet ve tâatte, ve diğer işlerde lütuf ve inayetine sığınmak demektir.

Ni'met : Refâhe erme hâli ve nefsin lezzet aldığı şeyler demektir. Bizim için en büyük ve istenilmesi en uygun olan ni'met ise Allah'ın rızâsına nâû olmaktır. Allahu Teâlâ'nın sâlih ve seçilmiş kullarının yoluna girebilmektir, İlâhî gazaba uğramış, sapıklıklar içinde kalmış, kötü ruhlu insanların yollarından uzak kalmak da en büyük ni'metlerdendir.

Hidâyet : İnsanı, taleb ettiğine kavuşturacak olan bir şeye delûlik etmek ve bu hususta yardımda bulunmak demektir. Yani hidâyet, hayırlı bir rehberliktir. Hidâyet edene «Hadi», hidâyet bulana «mühtedî» denir. «İhtida» ise, doğru yolubulmak demektir. Müslümanlık şerefi ile şerefienmek gibi...

Dalâl : Sapıklıkta helak olmak, doğru yoldan çıkmak, insanı matlûbuna ulaştıracak şeyin olmaması, matlûba kavuşturmayacak olan bir yola girmek demektir. İslâmiyetten ayrılmak gibi...

Sırât-ı müstekîym : Doğru yol, insanı dünyada ve âhirette selâmet ve saadete kavuşturacak yol demektir. Bu

²⁶⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 522-523.

sebeble, Kur'an-ı Kerîme, İslâm Dînine, sünnet ve cemâat ehlinin yoluna ve Cennete hak kazananların yoluna sırat-ı Tnüstekiym denilmiştir. Bütün bu açıklamaların ışığında, Rabbimiz Allahu Teâlâ Hazretleri, Fâtihâ Sûresinde, bizi uyanmaya, kendisine dua ve niyazda bulunmaya ve yükselmeye da'vet ederek - sanki - şöyle bu-yuruyor : Ey İnsanlar!... Her işinize ve Kur'an okumaya Rahman ve Rahim olan Allahu Teâlâ'nın ismi ile başlayınız... Şu nihaysiz kâinatın yaratıcısını düşününüz... O, ne büyük bir yaratıcı ve ne muazzam bir besleyicidir. Bütün mahlûkatma merhamet eder; mü'minleri içinse âhirette daha bağışlayıcıdır. Bütün âlemlerin maliki, hakimi ve mürebbisi yalnız O'dur. Artık : «Yâ Rabbi. Yalnız Sana kulluk eder ve yalnız Sen'den yardım lûtûf ve ihsan bekleriz.» diyerek -Allahu Teâlâ'ya kulluğunuzu arzediniz. Doğru yolda gitmenizi, sâlih ve mümtaz kulların izlerini ta'kibe muvaffak olmanızı Cenâb-ı Hak'dan riyyâz ediniz. Küfür ve isyan ile doğru yolu kaybetmiş, delâlet içinde kalmış; insanlık için bir fitne, korkunç bir belâ hâline gelmiş, dinsiz, ahlâksız, sapık kimselere uymaktan ve onların aldatmalarına kapılmaktan emin olmanızı da rahmet ve ihsanı hudutsuz olan Kerîm ve Rahim Ma'bûdunuzdan talep etmeye devam ediniz. Bütün beşeriyet için bundan başka bir kurtuluş ve saadet yoktur. Fatiha Sûresi okunup bitirilince Âmin demek sünnettir. Âmin : (Duamızı) kabul et, öyle olsun, mânâsına gelir.²⁶¹

AYETE'L-KÜRSİ

Okunuşu

Allâhü lâ ilâhe illâ hüve'l-hayyül-kayyûm, lâ te'huzühü sine-tü'v-velâ nevm, lehü mâ fi's-semâvâtî ve ma fil-ard. MenzeUeza yeşfe'u indehü ulâ bi iznihî yeclemü mâ beyne eydîhim ve ma halfehüm ve lâ yühıytüne bi şey'in min ilmihi ulâ bi maşa' vesı a kürsiyyühû's-semâvâtî ve'l-ardâ ve lâ yeûdühü haf zuhümâ ve'l-âüvyü'l-azıym.²⁶²

Meali :

Allah (öyle bir AUahdır İri, kendisinden başka hiç bir ilâh yoktur.) (O, zâtına mahsus, ezeli ve ebedî bir hayat diridir (ve kâkıydir.) Zâtiyle ve kemâliyle kâimdir. (Her an yarattıklarını koruyup gözetmektedir.) Onu (hiç bir zaman) dalgınlık gibi bir uyuklama da tutmaz, uyku da. Göklerde ne varsa ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. O'nun izni olmadıkça nezdinde, kim nez-dinde edebilir? O, (yarattıklarının) Önlerindeki de, arkalann-dakini de (yaptıklarını, yapacaklarını, bildiklerini, bilmediklerini, açıkladıklarını, gizlediklerini, dünyadaki hallerini, âhiretteki hallerini, velhasıl herşeylerini) bilir. (Yaratılmış olanlar ise) Allah'ın diledeğinden başka -onun ilminden- hiç bir şeyi kavra-yamazlar. O'nun kürsüsü (saltanat ve kudreti) gökleri ve yeri (kaplamıştır. O kadar) geniştir. Bunların gözetilmesi O'na ağır da gelmez. O çok yücedir, çok büyüktür.²⁶³

Açıklaması :

Bu âyet-i kerîme Âyetü'l-Kürsî unvanını taşır. Allâhu Teâlâ'nın yüce vasıflarını muhtevidir. Bu âyete Kur'an'ın en büyük âyeti denir.

Bu âyet-i kerimede beyan edilen Hay ve Kayyûm sıfatlarının Hâni isimlerin en büyüklerinden olduğu rivayet edilmiştir. Bunlara isnvi âzam da denilmiştir.

Kürsü : Lügatte üzerine bir zâtın çıkıp oturacağı makam demektir. Cenâb-ı Hakk'ın ise, bir mekâna, oturacak bir yere ihtiyacı yoktur; O, bunlardan münezzehtir. Bu âyetteki Kürsü'den muradın ne olduğunu biz bilemeyiz; onu Allahu Teâlâ'hm ilmine havale ederiz. Yalnız mevcudiyetine inanırız. Bununla beraber «Kürsü» konusunda din âlimlerimizin bazı kavilleri vardır : Kürsü'den murat : «Arştır.» veya «Arşın altında ve göklerin üstünde yüce bir makamdır.» Veyahud da, «Kürsü'den murat : «Allahu Teâlâ'nın saltanatıdır; yüce kudretidir ve sınırsız hâkimiyetidir.», «Bütün yaratılmışları kuşatan ilâhi ilim demektir.», «Allah'ın büyük düğünü tasvir için kullanılmıştır.» gibi...

Âyetül-Kürsî'nin genişçe mânası şöyledir :

«Allahu Teâlâ: O zat-ı akdes ve O Halik-ı Zîşân'dır ki On'dan başka bir hâhk ve O'ndan başka bir mabud yoktur. Uluhiyet ve Ma'bûdiyyet yalnız O'na mahsustur. Hay ve Kayyum plan O'dur. Ezeli ve ebedî olan hayat sâdece O'nun hayatıdır. O'na adem (yokluk) ve zeval (bitip tükenme) <asla ulaşamaz. O, bizatihi kâimdir, vacibi'l-vücûddur; varlığı kend'indendir. Var olması için

Hiçbir kimseye ve hiçbir şeye muhtaç değildir. Bütün varlığın, yaratılması, idare edilmesi ve korunması O'na aittir. O'nu ne uyuklama ve ne de uyku tutmaz. O'na, -nâşe gaflet ânz oimaz. O dâima mükevvenâtm hallerini bildir. Göklerde ne varsa ve 'yerde ne varsa hepsi O'nundur. Hepsi O'nun mülküdür ve O'nun yarattığı şeylerdir. Ve hepsi O'nun'tasarrufu altındadır. O'nun izni olmaksızın, O'nun yanında, mânevi huzurunda .şefa'at edecek olan kimdir? Buna kim cesaret edebilir? Buna kimin selâhiyeti oîabi: lir? Ancak, Cenâb-ı Hakk'ın müsâadesine

²⁶¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 523-526.

²⁶² Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 527.

²⁶³ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 527-528.

mazhar. olmuş bulunan yüce Peygamberler ile bir kısım sâlih ümmetleri, şefa'at etme imtiyazını hâiz olacaklardır. O, Yüce Yaratıcı mahlûkatın geçmişlerini ve geleceklerini ne varsa hepsini bilir. Herkesin; bütün işlediklerini ezeli İ3mi ile bilmektedir. Her kulunun düşüncelerini, düşünecekleri şeyleri, dünyaya ve âhirete ait bütün işlerini, Allahu Teâlâ ezeli ilmi ile ihata eder. Ve O.yüce Ma'bud'un yarattıkları, O'nun dileyip.takdir buyurmuş olduğu şeylerden baş1: ka, O'nun ilminin ihata ettiği.malûmatından, hiç bir şeyi ihata edemezler, kavnyamazlar. Yaratılmışların malûmat ve bilgileri sınırlıdır. Onlar, ancak Cenâb-ı Hakk'm dilediği kadar bilgi ve malûmat sahibi olabilirler. Hal böyle olunca, insanlar, Cenâb-ı Hakk'm Zâtı hakkında ve O'nun pek çok gizli hikmetleri hakkında, kendi kendilerine nasıl hüküm verebilirler. O'nun kürsüsü göklerden ve yerlerden daha vâsidir. Yâni .O'nun arş-ı kibriyası, O'nun Şanının Yüceliği, O'nun ilminin ihatası, bütün yaratılmışların üstündedir; hepsini içine alır. Hiçbir şey O'nun ilminden, kudretinden ve hâkimiyetinden hâric kalamaz. Göklerin ve yerin hıfzı, bunları muhafaza buyurması, O'na, O Kudret Sahibi Yaratıcıya asla, ağır da gelmez. O'nun Yüce Zâtı, teessürden ve bir güçlüğü uğramaktan münezzehtir. Ve en yüce ve en uru olan da, ancak O'dur. O Ma'bud-u Azim, ve Hâhk-ı Hakîm'dir. O'nu bilmek ve O'na inanmak; O'nun gösterdiği yoldan gitmek, O'na ibâdet ve itaatle kalbi ve vicdanı nurlandırmaya çalışmak, beşeriyetin birinci ve tek vazifesidir.»

Şimdi de Âyetel-Kürsi'nin fazileti ile ilgili bir kaç hadîs-i şerifi kaydedelim.

Peygamber (S.A.V.) Efendimiz. Hz. Alî (R.A.) ye hitaben :

Kur'an'da en büyük âyet Âyete 1-Kürsî'dir. Bunu her kim okursa, Allah o saat bir melek gönderir; o melek ertesi güne kadar, o kimsenin hasenatını yazar ve seyyiâtını mahveder.

Bu âyet, bir evde okunursa, şeytanlar otuz gün o evi bırakırlar. O eve kırk gün sihirci erkek- ve sihirci kadın giremez. Yâ AJi. bunu evlâdına, ehline ve komşularına öğret; bundan büyük -bir âyet nazil olmadı.» buyurmuştur.

Bir başka hadîs-i şerif de dePeygambei (S.A.V.) Efendimiz:

«- Her kim, farz olan namazlardan birinin arkasında Âyeto'l-Kürsî'yl okursa, ölünce doğru cennete gider. Ve onu okumaya ancak siddık ve âbid olanlar devam ederler. Ve bunu her kim yatağına yatarken okursa, AHah onu kendisine, komşusuna, komşusunun komşusuna ve etrafındaki hanelere emin kılan? buyurmuştur.

Başka bir hadîs-i şerif'de. de Resûlullah (S.A.V.) Efendimiz:

Günlerin efendisi Cum'a; kelâmın" (sözün) efendisi Kur'-ân; Kur'-ân'm efendisi Bakara Sûresi; Bakara ^ûresi'nia efendisi de Âyetü'l - Kürsî'dir.» buyurmuştur.²⁶⁴

ÂMENE'R-RESULÜ

Okunuşu

Âmene'r-rasüü bi'mâ ünzile ileyhi mi'r-rabbihî ve'l-mü'mi-nun. Küllün âmene billahi ve melâiketihî ve kütübihî ve resülih. Lâ nüferriku beyne ahadi'm-mi'r-rusülih. Ve.kâlû semi'nâ ve 'eta-'na gufrâneke Rabbena ve ileyke'l-maslr. La yükellifü'llahü nefsen illâ vüs'ahâ İshâmâ kesebet ve âleyhâ. me'ktesebet Rabbena lâ tüâhıznâ. in nesînâ ev ahta'nâ Eabbenâ ve lâ tahmil'aleynâ isran kernâ hameltehû 'ale'l-lezîne nıİB kabıma Rebbenâ ve tühammünâ mâ lâ Takate lenâ bih. Va'fü 'annâ va'firlenâ ve'r hamnâ ente Meviânâ fe'n surnâ ale'l-kavmil-kâfirin.²⁶⁵

Meali :

Peygamber de, kendisine Rabbinden indirilene îman etti; mü'minler de îmân ettiler. Onların hepsi de Allah'a, meleklerine, kitablanna, peygamberlerine inandı. «O Allah'ın Peygamberlerinden hiç birisini diğerlerinden ayırdetmeyiz. (Hepsine inanırız.!. Dinledik (işittik ve kabul ettik. Emrine) itaat ettik. Ey Rab-bimiz! Mağfiretini dileriz. Dönüş (son varış) ancak Sanadır.» dediler.

Allah, hiçbir kimseye gücünün yeteceği şeyden başkasını yüklemez. (Herkesin) kazandığı (hayır) kendi faydasına, yaptığı (şer de) kendi zarannadır. «Ey Rabbimiz! Unutduk yahud yanıldıysak, bizi tutup sorguya çekme. Ey Rabbimiz»... Bizden önceki (ümme) lere yüklediğin gibi, bizim üstümüze de ağır bir yük yükleme. Ey Rabbimiz! Gücümüzün yetmeyeceği şeyi bize taşıtma. Bizden (sâdır olan günahları sil, bizi bağışla, bizi esirge; (Bizi affet ve bize acı, merhamet et.) Sen bizim Mevlâımızsm. Kâfirlere karşı da bize yardım et.»²⁶⁶

Açıklaması :

Bu sûre-i celüenin 284. âyet-i kerimesinde Allahu Teâlâ Hazretlerinin «... Eğer siz içinizdekini açıklar, yahud gizlerseniz Allah onunla sizi hesaba çeker...» buyurması üzerine Ashâb-ı Kiram büyük bir endişeye kapıldılar. Biz bir takım şeytani hatıralardan, vesveselerden kendimizi nasıl koruyabiliriz? Bunlar bizim isteğimiz olmadan aniden kalbimize doğuyor; bunlardan dolayı mes'ul olursak vay hâlimize!...» dediler. Fakat, yine de, Allahu

²⁶⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 528-530.

²⁶⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 531.

²⁶⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 532.

Teâlâ'run emirlerine itaat edici olduklarını göstererek : «İşittik ve itaat ettik» dediler.

Bunun üzerine, Bakara Sûresi'nin bu âyetten sonra gelen, son ilci âyeti nâzî oldu.

Bu iki âyet, mü'minlerin samimi bağlılıklarına ve itaatlerine bir mükâfat olarak, Mi'râc gecesinde Peygamber (S.A.V.) Efendimize vasıtasız olarak - arada Cebrail (A.S) bile bulunmadan - bir Mi'râc hediyesi olarak vahyedüdi. Mü'rhinler için kolaylıkları ve hafifletilen teklifleri haber veren bu iki âyetin son kısmı aynı zamanda, Cenâb-ı Hak tarafından bize öğretilen en büyük dualardan biridir. Kısaca açıklaması şöyledir:

«Bütün Nebilerin ve Resullerin Sonuncusu olan O, Peygamber Muhammed Mustafa (S.A.V.), kendisine Rabbinden indirilen Kur'an-ı Mubîne ve onun bütün beyanlarına îmân etti. Müminler de, Allahu feâlâ tarafından indirilen o Mukaddes Kitabı bildiler ve tasdik ettiler.

Hepsi de Peygamber (S.A.V.) de, O'nun ümmeti olan mü'minler de Allahu Teâlâ'ya, O'nun bhiîğine, Yaratıcılığına, azamet ve kudretine îmân ettiler.

Ve O'nun meleklerine de îmân edip, onların birer mükerre kul olduklarına; ilâhî kitapları Peygamberlere getirmeye vasıta bulunduklarına-, diğer ulvî hizmetleri yaptıklarına inandılar,

Onlar, Allahu Teâlâ'nın Kitablanna da îmân ettiler. Ve, bu kitapların beşeriyeti irşad ve onlara vazifelerini tebliğ ve ta'lim için Cenâb-ı Hak tarafından- gönderilmiş bulunduğunu kabul ve i'tiraf ettiler.

Ve Peygamberlerine de îmân ettiler. Peygamberlerin insanları aydınlatmak, onlara dinin hükümlerini tebliğ, etmek- ve öğretmek için Allahu Teâî tarafından gönderilmiş bulunduklarını bildiler ve tasdik ettiler. Hasılı Peygamber (S.A.V.) de, O'nun ümmeti olan mü'minler de bu gibi dini esaslara îmân ettiler vs bu güzel inançlarını «Biz Allah Teâlâ'nın Peygamberlerinden hiç birisinin arasını ayırdetmeyiz.» diyerek göstermiş oldular.

Ve onlar : Ve biz, Allahu Teâlâ tarafından gelen emir ve ne-hiyleri dinledik, anladık ve itaat de ettik; onlara bağlandık ve gereklerine uyduk, dediler ve «Mağfiretini dileriz ev Rabbimiz»' biz kusursuz değiliz, kulluk vazifelerimizde kusur edebiliriz, diye niyaz, ettiler.

Şimdi Bakara Sûresi'nin son âyetine gelmiş bulunuyoruz :

Bu âyet-i kerime de, Allah Teâlâ'nın kullarına gösterdiği kolaylıkları bildiriyor ve, kullarının kendi Yüce Zâtına nasıl dua ve niyazda bulunmalarının gerektiğini beyân ediyor.

Allahu Teâlâ, kulları içinden hiç bir kimseye vüs'atinden, kuvvet ve kudretinin müsâid olduğu şeylerden, başkasını teklif buyurmaz. İlâhî bir lütuf olmak üzere, hiç bir kimseye meşakkatli şeyleri emretmez. Hastanın oruç tutmakla, fakirin de zekât vermekle mükellef olmaması gibi... herkesin kazandığı kendi faydasıdır. İbâdet ve tâatin-den herkes kendisi istifâde eder.

Herkesin yaptığı şer, de kendi zararıdır. Kişi nefsinde uyup işlediği günâhların zararını da kendisi görür.

Buna göre, her insan bu hakikatleri düşünmeli ve hareketlerini buna göre tanzim, etmeli ve dâima Cenâb-ı Hakk'ın korunmasına sığınarak, şöyle duâ etmelidir :

Ey B-abbimiz ..., Eğer unuttuk ise ve hata ettik ise bizi muâ-haze etme. Ey Rabbimiz!... İfrat ve tefrit sebebiyle veya dikkatsizlik ve benzeri şeyler sebebi ile bizden sadır olan ve nisyân ve hataya dayalı işlerden dolayı bizi hesaba çekme, azaba'düşürme.

Ey Rabbirözl... Ve bize, bizden evvelkilere yüklemiş olduğun gibi, ağır yük yükleme.

Ey Rabbimiz!... Ve .bizden, günahlarımızı da af büyür. Ve bizi mağfiret et. Günahlarımızı ört, insanlar içinde bizi perişan etme.

Ve bizlere merhamet kıl. Senin rahmetin olmadıkça ne güzel ameller işliyebilüiz, ne de kötü fiillerimizi terk edebiliriz.

Sen, bizim Mevlâmızsm; bizse kuilarmız; her şekilde sana bendeyiz ve Sana muhtacız. Bütün muvaffakiyetler Sendendir!

Artık kâfir olan kavim üzerine, bizlere nusiet ver. Bizleri, onlara gâlib eyle. Bizleri il'lâyi keiimetullaha muvaffak kıl... İslâm diyarım ve İslâm Milletini himaye buyur. Onları, madde ve mânâ. sahasında düşmanlarına karşı zafere erıştır.»

Mi'râc gecesinde, Peygamber (S.A.V.) Efendimize vasıtasız olarak vahyedilen bu iki âyet, pek çok hadis-i şerîfde övülmüş ve çok çok okunması tavsiye buyurulmuştur. .

Peygamber Efendimiz :

«- Her kim ki, Bakara Sûresi l "nin sonundaki iki âyeti geceleyin okursa, ona kifayet eder.» buyurmuştur. Yani, bu âyetleri okumak, o kimseyi zararlı hayvanlardan, şeytanlardan korur veya o kimse geceyi ibâdetle ihya etmiş gibi olur.²⁶⁷

SABAH NAMAZINDAN SONRA OKUNAN AYET HÜVALLAHÜLLEZİ

Okunuşu

Hüva'ilâhü'llezi la ilahe illâ hû âiimü'l-ğaybi ve's-şehâdeh. Hüve'r-rahmânü'r-rahîrn. Hüvallahü'llezi lâ ilahe illâhü. El-Meli-kü'l-Kuddûs'üs Selâmül Mü'minül Müheymînül 'azîzü'l-Cebbârül-Mütekebbir; Süthânallâhü

²⁶⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 532-534.

'amma yüşrikün. Hüvellâ-hü'l hâliku'l. Bâriü'l - Müsavvirul-ehûlEsmâü'l - Hüsnâ Yüsseb bihu lehû mâ fi-'s-semâvâtî ve'l-ard. Ve hüve'l-âzizü'l - Hakim.

O, öyle bir Âlâh'dır ki, kendisinden başka hiç bir il âlî yoktur. O, gizliyi de bilir, âşikân da. O, Rahmandır, rahmeti bütün yarattıklarını içine akr. Rahimdir. Âhirette ozeîikie sü'min kullarına merlramet edicidir.

O, Öyle bir Allah'dır M, kendisiaden başka hiç bir O, Meîik'dir. (O mülkûn ve melekûtnn yegâne sahibidir; O'nun mülkü de, hâkimiyeti de devamlıdır,) O, (noksanlığı gerektirecek

her şeyden münezze olup) Kuddûs'dür. O, selâm ve selâmetin tâ kendisidir. O, (eman ve emniyet veren) Mü'min'dir. O, (her şeyi gözetip koruyan Müheymin'dir. O, (her şeye gâlib olan bir) Azîz'dir. O, (kulların hallerini düzeltip, ihtiyaçlarını gözetken varlığı çok yüce bir) Cebbâr'dır. O, (azamet ve yücelik sahibidir ve) Mütekebbir'dir. O, müşriklerin (kendisine koşmakta oldukları ortaklardan münezzehtir.

O, öyle bir Allah'dır ki, vücûde getireceği her şeyi, hikmetine uygun olarak takdir eder. Her şeyi yoktan yaratan O'dur. O, varlıklara şekil verendir. En güzel isimler O'nundur. Göklerde ve yerde ne varsa, hepsi O'nu tesbîh (ve tenzih) ederler. Ve O, (her şeye mutlak gâlib olan)Azîz'dir; Hakîm'dir. (Yegâne hüküm ve hikmet sahibidir.)²⁶⁸

Açıklaması :

Şüphe yok ki, O, Kur'an-ı Kerim'i indiren ve Âlemlerin Rab-bi olan O Allah'dır ki, O'ndan başka hiç bir ilâh yoktur. Yaratıcı ancak O'dur ve yalmz O'na ibâdet edilir. O'nun hiç bir eşi, ortağı ve benzeri yoktur.

O, gizli olanı da, âşikâr olanı da bilendir; O'nun ilmi karşısında açıkta olan da, sır ve gizli olan da eşittir. Bugün mevcut olanları bildiği gibi, gelecekte meydana çıkacakları da tamamen bilir.

İlmi ve hikmeti sonsuz olan, O Allah Rahmân'dır. O'nun rahmeti, dünyada bütün kullarını. ve bütün-mahlukatını içine alır. Ve, O Rahîm'dir. O'nun merhameti ityâmet gününde sâdece mü'minlere mahsustur. Esirgeyicidir; merhameti, lut/u ve ihsanı bütün- mahlûka ti içine alıp, Kuşatır.

O, Rahman ve Rahim olan Hâhk-ı Kerim, O Allah'tır ki ken: dışından başka hiç bir ilâh yoktur. Bütün kâinatta hükmü geçen sadece O'dur. Herşeyin Mâlik'i O'dur. Yarattıkları tamamı O'nun hâkimiyeti altındadır. Ve, Mukaddes olan O'dur. Onun yüce Zâ4a, her türlü noksanlıklardan münezzehtir. O, Selâm'dır ve bütün taü'ininleri selâmete'erdiren.de ancak O'dur. O'nun. Yüce Zâtı da, her türlü âfet ve noksandan selâmette bulunmaktadır. emniyyet ihsan eden de ancak O'dur. Asla kullarına zulmetmez.-Kendisine imân edenleri cehennem azabından emin kılar.

Kulları hakkında murakıb olan da O'dur. Kullarını korur ve gözetip, amellerini müşâhade eder.

Ve, her dilediğine gâlib olan da, ancak O'dur.

Ve, Âlemlerin Rabbi, dilediğini cebren var eden, Yüce Yaratıcıdır. O'nun. ezeli irâdesine hiç bir şey mâni olamaz. Yarattığı şeylerin hallerini islâh eden, noksanlarını tamamlayan da ancak O'dur.

Kibriyâsı çok azîm olan da ancak O'dur, O, her türlü ihtiyaçtan uzak ve bütün büyüklüklerin ve yüceliklerin sahibidir.

Bunlar gibi nice ulvî sıfatların sahibi olan Allah, bazı kâfirlerin Bir olan Yüce Zâtına, şerik koştıkları şeylerden münezzehtir. Göklerde ve yerde bulunan hiç bir şey, O'nun şeriki, benzeri, ortağı olamaz; her şey O'nun mahlûkudur.

O, şeriki ve benzeri olmayan, her şeyi hikmetine uygun olarak yoktan var eden Yaratıcı, bütün mahlûkatı ortaya çıkaran, Vücûda Getirici ve her şeyi kendisine has bir özelliğe sahip kılan ve her şeye ayrı bir suret, şekil, renk, hassa veren, eşyaya suret verici olan Allahu Teâlâ'dır. Bütün bu mahlûkât, varlığının, birliğinin, kudretinin ve büyüklüğünün birer delili ve şahididirler.

En güzel isimler Allahu Teâlâ'nımdır. Allahu Teâlâ'nın Yüce Zâtını tavsif eden nice mukaddes esmâ-i hüsnâsı vardır. Ki bunların sayısını ancak, Allahu Teâlâ'nın kendisi bilir. (Bu, esmâ-i hüsnânın doksan dokuzu, bir hadis-i şerif'de bildirilmiştir.) Göklerde ve yerde ne varsa, hepsi Allahu Teâlâ'yı tesbîh eder. Li-sân-i halleri ile veya lisan-ı kâlleri ile O'nu anarlar.

Ve, Aziz olan, her şeye gâlib olan, düşmanlarından şiddetle intikam alan, Hâkim olan, her türlü kâmil sıfatların sahibi ve noksanlıklardan münezze bulunan da ancak O'dur.»

Bir hadis-i Şerif'de :

Allahu Teâlâ'nın İsm-i A'zam'ı, Haşr Sûresi'nin sonundaki (veya sonundaki altı) âyettedir.» buyurulmuştur.

Başka bir hadis-i şerifte ise :

« Kim sabahleyin üç defa «Eûzü billahi's - semî'il - alîmi mine's-şeytânî'r-racîm.» dedikten sonra, Haşr Sûresi'nin sonundaki üç âyeti okursa, Allahu Teâlâ ona, kendisi için akşama kadar istiğfar edecek yetmiş bin melek tevkil eder. O kimse, o gün ölürse, şehid olarak ölür. Akşama ufaşmca -bu âyetleri - okursa, yine böyle olur.» buyuru! muştur.²⁶⁹

el-ASR SÛRESİ

²⁶⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 535-536.

²⁶⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 536-537.

Okunuşu :

Ve'l-asri, inri'e-insâne le-fî husr. İlle'llezine âmenû ve âmi-lu's-sâlihâti ve tevâ sav bi'l-hakkı ve tevâ sav bi's-sabr.²⁷⁰

Meali :

Muhakkak insan kat'î bir hüsrandır.

Ancak, îmân edenlerle, sâlih amellerde bulunanlar, bir de birbirine hakkı tavsiye edenler ve sabrı tavsiye edenler böyle (hüsrana düşmüş) değillerdir. (Onlar hüsrana düşmekten müstesnadırlar.)²⁷¹

Açıklaması :

Andolsun asır denilen vakt-i mahsusa ki, şu beyan edilecek hususlar hakikatin tâ kendisidirler. I Asır kelimesinin -mânâsı, dehir yani uzun müddet demektir. Veya, asır, ikinci namazıdır. Veyahud, zevâl'den güneşin batmasına kadar olan zamandır. Veyahud da, Peygamber (S.A.V.) Efendimizin mübarek asrıdır.

Şüphe yok ki insan kat'î bir ziyan içindedir. O, bir noksan içindedir. Her an ömrünün bir parçasını elinden çıkarıp durmaktadır. Hayatını boş yere sarfetmekle ve gerçek istikbâlini te'min etmekten mahrum bulunmaktadır. Ancak, o kimseler ki, o uyanık kalbli, akıllı ve dirayetli olan o insanlar ki, îmân ettiler, Ailahî Teâlâ'nın varlığını, birliğini, büyüklüğünü, kudretini kabul ettiler; ve namaz kılmak, oruç tutmak, zekat vermek gibi ibadetleri yerine getirerek ve emredilen ve güzel görülen diğer işleri yaprak sâlih amellerde bulundular.

Ve, gerek itikâd, gerekse anied yönünden İnkârı doğru olmayan hakikatları, ameli güzellikleri ve ahlâkî faziletleri haber v rerek, birbirlerine hakkı tavsiye ettiler.

Ve birbirlerine, ibadet ve itaate devamda, masiyet ve yanlış telkinlere karşı direnmede, sabrı tavsiye ettiler.

İşte, hayatlarını bu ilâhî emirlere uygun olarak tanzim eden kimseler, müstesnadırlar; onfar, hüsrana, zarara ve ziyana uğramaktan kurtulmuşlardır.

Görüldüğü gibi, üç âyetten meydana gelmiş bulunan bu kısa sûre, pek mühim ve derli toplu mânâları ifâde etmektedir. Bu sûre, beşeriyetin kurutuluşu için gerekli olan her şeyi bildirmekte ve insanlığın kurtuluşu için bir rehber olmaktadır. Bu sebeptendir ki; Resûlullah (S.A.V.)'in Ashabından iki zât birbirleri ile karşılaşınca, rnutlakâ Asır Süresi 'ni okurlar, daha sonra da- selamlaşarak ayrılırlardı. İmâm Şafî Hazretleri : «Kur'an'da başka hiç bir pe nazil olmasaydı, şu pek kısa olan Asır Süresi bue - insanlar- dünya ve âhiret saadetlerini te'min için yeterdi. Bu sûre, Kur'an-ı Kerîm'in bütün ilimlerini kucaklıyor.» demiştir.²⁷²

HUMEZE SURESİ**Okunuşu :**

Veylû'l-li küllü "htimezet'i-Hümezeh. Ellezî ceme'a mâlen ve 'addeden, yahsebû enne;mâlehû ahledeh, Kellâ leyünbezenne fi'l-hutameti, mâ edrâke me'l-hutameh. Nârü'llahî'Imûkadeh. Elletî tettalî'u'ale'l-ef'ideh. İnnehâ a'leyhim mu'sadetün, . ffamedû'm-mümeddedeh.²⁷³

Meali:

Arkadan çekiştirmeyi, yüze karşı el, kaş., göz işaretleriyle eğlenmeyi ve ayıbmamayı âdet edinen her kişinin vay hâline :

Ki o kimse, malı yığıp biriktirerek, onu tekrar tekrar sayan kimsedir.

O kimse, gerçekten malı kendisini dünyada dâima yaşatacağı sanır.

Hayır. Andolstm ki o, hor ve hakir olarak Hutame'ye atılacaktır.

Hutame'nin ne olduğunu sana bildiren nedir?

O, Allah'ın tutuşturulmuş bir ateşidir .

Ki o, tırmanıp yükselerek, yüreklerin ta üstüne çıkacaktır.

Şüphe yok ki bu ateş, onların üzerine kapatılmıştır. Ve onlar, uzatılmış sütunlarda bağlı bulunacaklardır.²⁷⁴

Açıklaması :

²⁷⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 538.

²⁷¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 538.

²⁷² Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 538-539.

²⁷³ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 540.

²⁷⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 540.

Bu sûre, insanlarla alav eden; servetine güvenerek, dünyada ebedî yaşıyacağını sanan kimselerin, ne şiddetli azaba mâruz ka lacaklarını ihtar etmektedir :

^Arkadan çekiştiren, onu bunu gıyabında zemmeden, gözü ile kaşı ile eğlenen, ona buna gizlice işaretler yaparak alay eden, maskaralıkta- bulunan, her bir kimsenin vay haline, ki o kimse her'ürlü zillete ve azaba müstahaktır. Ayet-i Kerime'de geçen Hûmeze kelimesi, onun bunun kusurlarım ardından söyleyen, haysiyetini kırmak isteyen, gıybetçi kimse demektir. Hûmeze ise, ayıb arayan, tenkit eden, kötüleyen, kaşla gözle, küçümseyici, alay edici işaretler yapan kimse demektir.

Öyle olan kimse ki, kendi varlığına güvenmiş ve bir malı lanıuş, cimrilik ederek biriktirmiş ve o malı, lezzet almak maksadı ile tekrar tekrar saymakta olmuştur. Ve, bu servetine mağrur olarak, başkalarının kadrini, kıymetini düşürmeye çalışmak cüretini göstermiştir. Kendisinin -o fânî serveti sayesinde- büyü l bir mevki sahibi olduğunu zannetmiştir.

Servetine mağrur olan o gafil şahıs zaneder ki, kendisini o de etmiş olduğu malı, dâima yaşatacaktır. O, serveti sayesinde, ölümden kurtulacağını, dünyada ebediyyen yaşıyacağını sanır. Ve sanki ölüp de başka bir âleme gitmiyeceğini sanmaktadır. Ne büyük gaflet ve cehalet!...

Hayır hayır, asla öyle değil!... O şahsın düşüncesi tamamen yanlıştır; onun elindeki serveti, kendisini dünyada ebedî olarak asla yaşatamaz. Elbette ki o şahıs, bir gün ölecek ve sonra da ha-fceme ye atılacaktır. Ve böylece, lâıyk olduğu, o büyük cezaya uğramış olacaktır.

Hatame'nin, o müthiş ateşin ne olduğunu sana bildiren nedir? Elbette ki, onu insan dünyada iken tamamen bilemez. Onu insanlar, ancak Cenâb-ı Hakkın kendilerine bildirmesi ile bilebilirler.

İşte, Hak Teâlâ. Hazretleri onu bize haber veriyor : Hatame denilen şey, Allah'ın tutuşturulmuş bir ateşidir. O, cehennemlik-ier için, ebediyyen sönmeyecek olan, dehşetli bir azâb ateşidir.

O hutame, öyle bir ateştir ki, tırmanıp yükselerek yüreklerin tâ üstüne çıkacaktır. Kalblerin üzerini kaplayarak, onları kesip atacak ve k ah re d ec ektir. Kalbler, insan vücudunun en latif ve en hassas uzuvdur. Kalb, bu azaba muhatab olunca, o kalbin bağlı bulunduğu vücûdun ne çekeceği düşünölmelidir.

Şüphe yok ki, bu azâb ateşi, azaba uğrayanların üzerine kapatılmış ve onları iyice içine almıştır. Ve, bu azaba uğrayanlar, kendilerini bu ateşten asla kurtaramazlar.

O cehennem ateşine atılmış olanlar, orada uzatılmış sütunlarda bağlı bulunacaklardır. Yâni, cehennemin kapısı, üzerlerine kapatılmış, ayaklarına da zincir vurulmuş gibi olacaklardır. Oradan çıkmaya asla güçleri yetmiyeceklerdir.

Böyle bir akıbete uğramamak için, her türlü kötü itikat ve amelle, arkadan çekiştirmek, gıybet, yüze karşı elkol, kaş-göz hareketi yapmak, (kötü) isim takmak, başkaları ile alay etmek ve küçümsemek kasdı ile başkalarını takîid etmek, maîa -güvenip böbürlenmek gibi çirkin .huylardan kaçınmak ve güzel itikad, amel ve ahlâkla kişinin kendisini tezyin etmesi gerekir.²⁷⁵

FİL SÛRESİ

Okunuşu :

.Elem tera keyfe fe'ale Rabbike bi-eshâbi'l-fil. Elem yec'al key-dehüm fî tedliî. Ve ersele aleyhim tayran eabil. Termîhim bi hi-câretinvmın siccîl Fece'alehüm ke'asfi'm-me'kûl.²⁷⁶

Meali :

(Ey Resulüm), Rabbinin (Kâ.'beyi yıkmak maksadı ile gelen) fil sâhiblerine nasıl (muamele) yaptığını görmedin mi?

Allah, bunların üzerine sürü sürü kuş (ebabil kuşu) gönderdi. Ki bu kuşlar, onlara pişkin tuğladan (yapılmış) taş atıyordu.

Derken (Allah) onları yenik ekin yaprağı gibi (helak) ediverdi.²⁷⁷

Açıklaması :

Habeşistan kralı tarafından Yemen'e Vali ta'yin edilmiş bulunan Ebrelie, Yernen'in San'a şehrinde Kulleys ismini verdiği bir kilise yaptırmıştı. Ve insanları Mekke'deki Ka'be"yi ziyaretten vazgeçirerek, kendi yaptırdığı, kiliseye çekmek istiyordu. Fakat, kimse bu kiliseye rağbet etmiyordu.

Hatta, bir gece Kinâne Kabilesinden bir kimse, bu kiliseye hakaret olacak, fena bir muamelede bulundu. Ebrehe buna çok kızdı ve Kabe'yi yıkacağına yemin etti. Bunun için de ordusunu hazırladı;' Mekke'ye geldi. Ordusunun önünde giden Mamud adlı bir fili ye başka filen de vardı. Mekke'ye gelen ordudaki bu filler, Ka'be istikâmetine

²⁷⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 541-542.

²⁷⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 543.

²⁷⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 543.

gitmiyorlar di. Başka istikâmetlere koşarak giden bu filleri, Ka'be tarafına yürütmek mümkün olmuyordu. Cenâb-ı Hak, Beytini korudu ve bu ordunun üzerine sum sürü eabil kuşları göndererek, ağızlarındaki ve ayaklarındaki taşlarla onları helak etti. 'Bir kısmı ölmüş bir kısmı da yararlanmışta. Ebrehe de yaralılar arasında idi ve San'a'ya- dönünce o da öldü.

Bu olayın geçtiği seneye araplar «Fil Senesi» derlerdi. Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'in doğumları da bu senede vâki' olmuştur.

Bu hâdiseyi haber veren Fil Sûresi'nin kısaca şöyle açıklaması

Ey Habibim !.., Görmedin mi? (yani tevâtüren için görür gibi bilmedin mi?) Elbette, Rabbinin fil sahibi olan ve Ka'be'yi yıkmak-maksadı ile Yemen tarafından gelen inkarcı zümreye, ne yaptığını, onları nasıl helak ettiğini biliyorsun.

Her şeye Kadir olan Allah, o fil sahihlerinin, tuzaklarını, kötü plânlarını, hilelerini boşa çıkarmadı mı?

O fil sahihlerini mahvetmek için, üzerlerine sürü sürü, bölük bölük kuşlar gönderdi.

O kuşlar, onlara, siccil'den yâni katı, sert, taş kesilmiş çamurdan taşlar atıyorlardı.

Hak TeâJâ, artık Ka'beye düşmanlık besleyen o hain topluluğu darmadağan.etti ve yenilmiş ekin yaprağı gibi kıldı. Böylece, lâyık bulundukları gazaba uğradılar ve mukaddesata düşmanlığın cezasını çektiler.

Bu sure, bize mukaddesat düşmanlarının mutlaka cezalarını bulacaklarını ve İslâm'ın bakî' kalacağını bildiriyor.

Ve bu sûre, Peygamber (S.A.V.) Efendimizin, Peygamberliğini de te'yid ediyor. ²⁷⁸

KUREYŞ SÛRESİ

Okunuşu

Li îylâfi Kurayşin iylâfihim rihlete's-şitâi ve's-sayf. Felya'bü-dû Rabbe hâze'l-beyt Ellezî eT'amehum mincû'in ve âmenehum min havf. ²⁷⁹

Meâlî :

Kureyş (Kabilesinden olanlar) emniyet ve selâmete, kış ve yaz kendilerini -yolculukta- huzura ve korkusuzluğa kavuşturduğundan dolayı,

Şu Beytin (Ka'be'nini Rabbihe ibadet etsinler.

Onları aşıktan (kurtarıp) doyuran, kendilerine Eo müthiş) iorkudan emînlik veren O AllahÜ Teâlâdu. ²⁸⁰

Açıklaması :

Bu sûre, Kureyş Kabilesinin ticâret ve seyahat bakımından Cenâb-ı Hakk'm siyanetine nail olmuş bulunduklarını ve bu sebeble şükran vazifelerini yerine getirerek, Allahu Teâlâ'yâ ibâdet etmelerinin gerektiğini beyan ve ihtar ediyor.

Kureyşler Ka'be'nin sakinleri ve bekçileri oldukları için, komşu memleketlerin halkları bunlara hürmet ederlerdi. O devirde, ülkeler ve bütün arap kabileleri, devamlı birbirlerine saldırdıkları halde, Kureyş bu tecâvüzlerden uzak bulunurdu. Ku-reyş'liler ticâret maksadı ile kışın Yemen'e. yazın da Şam tarafına serbestçe gidip gelirlerdi. Bu emniyet sebebiyle, diğer kabilelere nisbetle daha çok ticâretle uğraşırlar ve daha bol nızık temin ederlerdi.

Elbette ki bu, hürmet ve emniyet onları Beytu'llah'da meskûn olmalarından ve Ka'be'nin hizmetinde bulunmalarından geliyordu. Dolayısı ile, en çok Kureyş'in Ka'be'nin kıymetini bilmesi ve Beyt'in sahibi olan Aîlahu Teâlâ'nın kendi, aralarından seçip gönderdiği Peygamber CSjA.VJ'e en çabuk onların inanıp itaat etmesi gerekiyordu.

Şimdi kısaca sûrenin açıklamasına bakalım :

Kureyş Kabilesinden olanlar, ticaret için başka beldele emniyet ve selâmetle gönderildiklerinden" dolayı ve Onların kış ve yaz diledikleri beldelelere gidip gelmelerinde kolaylık, huzur ve korkusuzlukla kavuşturulmaları sebebi ile, şu Beytin yani Ka'be'nin Rabbi olan Allahu Teâîâ'ya ibâdetde bulunsunlar; Allahu Te-âîâ'nın birliğini kabul ve tasdik ederek, O'na şükür vazifelerini yerine getirmeye çalışsınlar.

Şunu da düşünsünler ki, O yüce yaratıcı, onları aşıktan kurtarıp, nice ni'metlere nail etti ve doyurdu. Ve onları korkudan emin kıldı. Beldelerini de bir dârü'l-emân küarak, onları kendilerini helak edip, Ka'be'yi yıkmaya gelen Ebrehe gibi bir düşmandan kurtardı ve Ebrehe'nin ordusunu helak etti.

Allahu Teâlâ'nın bunca lütuf ve inayetine mazhar olmuş, düşmanlarından ve korkularından emin kılınmış, kış ve yaz seyahatleri kolaylaştırılmış, emniyetleri sağlanmış, bu sayede rızık ve ticâretleri bollatılmış bir toplumun, bütün bu ni'metlerin şükâr-nesi olarak, Allahu Teâlâ'yı bilmesi, O'na kulluk etmesi ve O'nun Resûlü'nü tasdik edip, ona itaat etmesi gerekmez mi? Elbette gerekir. Fakat, Kureyş'den bazıları bu şükür vazifesini edâ etmediler.

²⁷⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 543-544.

²⁷⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 545.

²⁸⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 545.

Putperestlikte ısrar ve Peygamber (S.A.V.) Efendimize düşmanlık ettiler.

İnsanlığa yakışan ni'mete. karşı nankörlük etmemektir. Her ni'met Allahu Teâlâ dandır. Ve insanın vazifesi Allah'a inanmak ve sadece O'na kulluk etmektir.²⁸¹

MÂÛN SÛRESİ

Okunuşu :

Eraeyte'llezi yükezzibü bi'd-dîn. Fezâlike'llezi yedu ui-yetîm. Ve lâ yehuddu ala Taâmil-misKın. Fe veylû'l-lil-musaUin Ellezî-nehüm 'aî salâtihim sâhûn. Ellezînehüm yürâûne. Ve yemnel-ûne'l-mâ'ûn.²⁸²

Meali :

Âhiret güüjne inanmayıpî Dinî-yalan sayanı gördün mü?

İşte yetimi şidetle itip kakarak (kovan!,

Yoksulu doyumayan (ve doyurmaya aa teşvik etmeyen) odur.

İşte (bu vasıfları taşıyarak) namaz kılan (bu münafıkların vay haline ki.

Onlar, namazlardan gafildirler. Gereği gibi ciddiye alıp, vaktinde kılmazlar).

Onlar, riyakarların bir şeyi gösteriş için yapanların! tâ. kendileridir.

Onlar, zekât' (ve şâir yardımları) da men'ederler. (Hiç bir kimseye hayır için hiç bir şey vermezler).²⁸³

Açıklaması

sûre, Dini yalan sayan yetimlere ve muhtaçlara yardımdan kaçman, gafletinden namaza aldırış etmeyen, son derece cimri, ibâdetlerinde, bütün amel ve hareketlerinde halkın övgüsünü kazanmak hevesi ile gösterişe kapılan, herhangi bir şahsın bu çirkin durumlarını ortaya koymaktadır. Şöyle ki :

Gördün mü, yanî hâline vakıf olup bildin mi, dini yalan sayan o kimseyi? O kimse, apaçık bir din olan islâm'ın hakikat olduğunu kabul ve tasdik etmez; küfür içinde yaşayıp gider.

Kur'an-i Kerîm'de görmedin mi tarzında vaki' olan ifâdeler, beyân olunacak hususlara, işitenlerin dikkatini çekmek ve onları iyice anlamaya teşvik etmek içindir.

islâm Dînini inkâr eden o kimse ki, yetimi şiddetle itip kakarak kovar. Ona hakaretle bakar ve onun hiçbir ihtiyâcını gidermeye çalışmaz.

Ve o kimse, öyle cimridir ki hayır işlemekten o derece uzaktır ki, yoksulu doyurması, ona yemek yedirmesi hususunda, başkalarını da teşviyk etmez. Hayra aracılık etmediği gibi, başkalarının iyilik etmelerini bile kıskanır. işte, bu çirkin vasıfları taşıyarak namaz kılan, münafık ve gafil kimselerin vay hâline !... Onlar, beden ve lisânen namaz kıldıkları halde, o namazdan ruhen istifâde etmezler, gafletten uyanmazlar; güzel huylarla ahlâklanmaya çalışmazlar; yetimlere ve yoksullara şefkat ve merhamet duyguları beslemezler.

Onlar, namazı gereği gibi ciddiye alıp, vaktinde kılan kimseler değildirler. Gafletlerinden dolayı namazlarında yanılırlar. Lisanen okuduklarından kalben gafildirler. Ne için namaz kıldıklarını, ne için rükû ve secde ettiklerini hiç düşünmezler. Namazlarını vaktinde de kılmazlar.

Burada gaflete düşüp yanılmak, namazın vakitlerini, şartlarını gözetmemek; bütün namazları, sehiv ve gaflet içinde kılmak demektir. Yoksa, her mü'minin namazda sehvetmesi ve bunu sehiv secdesi veya namazın iadesi ile telâfi etmesi mümkündür. Ve bu surete kasededüen, bu sehiv değildir.

O kimseler riyakarların tâ kendüeridir. insanlara gösteriş için namaz kılarlar. Sırf .Allah'ın Rızasına ermek için ibâdet etmezler. Gösteriş için yaşayan, gösteriş için ibâdet eden bu kimseler, elbette azaba uğrayacaklardır.

Ve onlar, zekâtı da diğer yardımları da ve hatta menedilmesi mûtad olmayan, bir içim suyu, bir tutam tuzu, bir parça ateşi, bir kap - kaçağı, bir el âletini bile men'ederler.

Bu derece cimri olan bu kimseler, artık zekât verirler mi? Yetimlere, yoksullara yardımda bulunurlar mı? Onların namazları bile riya içindir; riya ise şirkin bir sûbesidir.

Bu sûre, insanın samimi ve ihlâş bir şekilde müslüman olması gerektiğini: yetimlere ve yoksullara elden geldiği ölçüde yardım etmenin lüzumunu; dinî vazifelerin severek, isteyerek, şevkle ve uyanık bir hâl ile yapılmasının gerektiğini beyan buyuruyor. Bize düşen, bu ilâhi emirleri yerine getirebilmek için Cenâb-ı Hakk'm lütuf, ihsan ve hdmayesine sığınarak, her hususta muvaffakiyeti Allah-u Teâlâ'dan niyaz etmektir.²⁸⁴

²⁸¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 545-546.

²⁸² Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 547.

²⁸³ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 547.

²⁸⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 548-549.

KEVSER SÛRESİ

Okunuşu:

Innâ e'taynâke'l-kevser. Fe saîli li rabbike venhar. İnne şâ-nieke hüve'l-ebter.²⁸⁵

Meali

(Habîbim) hakîkaten biz sana (cennetteki) Kevser (havzmTı) verdik.

O halde Rabbin için namaz kıl. Kurban da kesiver.

Doğrusu, Sana buğzeden (yok mu? İşte asili ebter oîan (zür-riyeti kesilmiş ve hayırdan da mahrum bulunan) odur.²⁸⁶

Açıklaması :

Bu sûre-i celilin nüzul sebebi şöyle :

Resûl-i Ekrem (S.A.V) Efendimizin mübarek oğulları Hz. Kasım vefat edince As bin Vâil : «Artık Muhammed'in nesli kesildi: kendisini yâd ettirecek evlâdı kalmadı.» demişti.

Mekke müşriklerinin bir kısmı da aynı mahiyette konuşmuşar ve : «Onun nesli kesildi : kendisi ebter güzelliğe yâd edilmekten mahrum) oldu.» demişlerdi. Müşrikler erkek evlâd sahibi olmamayı kusur sayıyorlar ve bu sebeble, insanları Peygamber (S.A.V.) Efendimize tâbi' olmaktan men'etmek istiyorlardı.

O din düşmanları, müslümanîlara kötü bir hâl isabet edince, bir şiddet ve darlık arız olunca seviniyorlardı, islâm'ın zeval bulmasını bekliyorlardı.

Bu sûre, kafirlerin bu gibi bâtil düşünce ve pözlerini red için nazil oldu. Kısa olmasına rağmen pek büyük hakikatlere işaret etmekte; Peygamber (S.A.V.) Efendimiz Cenâb-ı Hakk'ın himay esine mazhar olduğunu bildirmekte, mü'minlerin felaha ereceğini ve kâfirlerin de ilâhi kahra uğrayacağını beyân etmektedir. Şöyle ki :

Ey Şanlı Peygamber Ey Yaratılmışların En Şerefli !.., Şüphe yok ki, Biz özel bir lütuf olmak üzere Sana kevseri verdik,.. Eu Kevser'le senin şanına yücelttik."

Kevser lâfzının şu mânâları vardır :

Kevser : Alimlerin ekseriyetine göre Cennet'te bir ırmak veya bir havuzdur. Kevser'in vasfı bir hadîs-i şerîf'de şöyle beyân buyruluyor. «... Rabbim onu bana va'detti. Onda pek çok hayır vardır. Suyu baldan tatlı, süttten beyaz, kardan soğuk, kaymaktan yumuşaktır. İki kenarı zeberceddir. Bardakları gümüşterirHr ve semâ'daki yıldızlardan daha çoktur. Ondandır bir kerre içen bir daha susuzluk hissetmez; ancak onu zevk ve inşirah için içmeye devam ederler.» Kevser nakkmda daha pek çok Sünîh hadisler vardır.

Kevser : Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an dünyevî ve uhrevî hayırları içinde toplayan, feyiz menbâi olan, manevî bir âb-ı hayattır.

Kevser : Peygamber (S.A.V.) Efendimizin hâiz olduğu nübüvvet şerefidir. Efendimiz (S.A.V.)'in Peygamberliği insanlık için bir kurtuluştur.ve saadet sebebidir.

Kevser : Peygamber (S.A.V.) Efendimizin haiz olduğu faziletlerdir ki, O bunlarla mahlûkâün.en şerefli olmuştur..

Kevser : Peygamber (S.A.V.) Efendimizin makâm-ı mah-, mûd'a kavuşması, ümmetine şefaât etmesine izin verilmesi, dünyada ve âhîrette Kendisinin güzel bir tarzda anılma şerefine nail olmuş bulunmasıdır.

Kevser : Peygamber (S.A.V.) Efendimizin evlâdının çok olması demektir. Peygamber (S.A.V.) Efendimizin mübarek nesli, Muhterem Kerîmeleri Hz. Fâtima'tüz-Zehra vasıtasıyla dünyayı şereflendirmiş ve yayılmıştır. O'nun mübarek sülâlesi kıyamete kadar devam edecektir.

Kevser : Peygamber (S.A.V.) Efendimizin Ashabı ve ümmetinin âlimleridir, Bunlar İslâm'ın yayılmasına hizmet etmâşler ve bu sebeble de mü'rrünierin mânevi feyizleri ve ruhani lezzetleri tatmalarına vesile olmuşlardır.

Kevser : İslâm dinin diğer bütün dinlere gâlib gelmesi ve Peygamber (S.A.V.) Efendimizin pek çok fetihlere nail olup; dünyada ve âhîrette hayırla yâdedilmesidir.

Hasılı, kevser hakkında pek çok rivayetler vardır; bunların hiç birisi, diğerlerine mânâ bakımından aykırı değildir. Şanı Yüce Peygamber (S.A.V.) Efendimiz, bu ni'metlerin hepsine nâü olmuştur.

O halde, Ey Resûl-i Kibriya !. Sen bu kadar nimetlere, ilâhi hituflara, nail oldun; Sana bunları ihşân etmiş olan Rabbin için namaz kıl ve kurban da kesiver. Böylece şükran vazifeni yerine getir. Kestiğin kurbanın etinden, muhtaçlara -onları itip kalkanların, iyilik yapmadıkları gibi her türlü yardım ve iyiliğe de mâni olanların hilâfına- dağıt ve insanlara yardım et.

Bazı zevata göre, buradaki namazdan murad, sabah namazı veya kurban bayramı namazıdır. Kurbandan murad ise, tekbir alırken elleri yukarı kaldırmaktır. Veya, namazda göğüs ve boyun ile kibleye yönelmektir.

²⁸⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 550.

²⁸⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 550.

Ey Yaratılmışların en şerefli olan Peygamber Muhakkak ki, Sana buğz eden, sana ebter deme alçaklığında bulunan kimse yok mu, işte gerçekten ebter olan, o alçak heriflerin tâ kendileridir. Senin, Şerefli Zâtın her türlü hayra ve iyiliğe kavuşmuştur. Senin zürriyetin kıyamete kadar devam edecektir. Senin dinin de kıyamete kadar devam edecek, ve müslümanlar seni dâima güzellik ve hayırla yâd edeceklerdir²⁸⁷

KÂFİRÜN SURESİ

Okunuşu :

Kul yâ eyyühe'l-kâfivûn, Lâ e'büdü mâ te'büdün. Ve lâ, entüm âbidüne mâ e'büd. Ve lâ ene 'âbüdü'm-mâ 'abedtüm. Ve lâ entüm 'âbidüne mâ 'abüd. Leküm dinüküm ve üye din.²⁸⁸

Meâlî

(Habîbim) Pe ki : «Ey kâfirler».

«Ben, sizin tapmakta olduklarınıza (putlarınıza) tapmam.»

«Benim kendisine ibadet (e devam) edeceğime (Bir olan Al-lahü Teâlâ'yal da siz kulluk ediciler değilsiniz.

«Ben (zâten) sizin tapdıklarınıza (hiçbir zaman) tapmış değilim.

«Siz de benim kulluk etmekte olduğuma (hiçbir zaman) kulluk ediciler değilsiniz.»

«Sizin dininiz size, benim dinim de bâna.²⁸⁹

Açıklaması

Mekke müşriklerinin ileri gelenlerinden bir grup, bir gün Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'e gelerek : «Yâ Muhammed Sen bu davadan vazgeç, istediğin kadar mal verelim, seni kendimize reis yapalım. Eğer bunu kabul etmezsen, seninle bir anlaşma yapalım : Sen gel, bir sene bizim dinimize tâbi ol; biz de bir sene senin dinine tâbi olalım. Sen bizim putlarımıza tap, biz de Senin Allah'ına tapalım. Senin getirdiğinde bir hayır varsa, biz ona ortak olmuş oluruz; bizim elimizdeki hayır ise, sen de ondan nasibini almış olursun.» dediler. Peygamber (S.A.V.) Efendimiz

ise : «Ben, Allah-u Teâlâ'ya hiç bir şeyi şerik koşmam; O'ndan başka ibâdete lâayık hiçbir şey yoktur.» diyerek müşrikleri reddetti.

Bu olay üzerine, bu sûre-i celile nazil oldu. Peygamber (S.A. V.) Efendimiz, Mescid-i Haram'a giderek insanlara karşı bu sûreyi okudu ve artık kâfirler ümitlerini kestiler.

Sûre'nin kısaca açıklaması şöyle

Ey Allahu Teâlâ'nın birliğini beşeriye telkin etmekle görevli bulunan Şanlı Peygamber !... Küfürlerinde ısrar etmekte olan o müşriklere de ki : Ey Kâfirler !... Ben sizin tapmakta olduğunuz putlara tapmam. Vahdaniyeti terk edip sizin şirkinize iştirak etmem. Sizin taptığınız şeylerin ma'bûd olma vasıfları yoktur. Ve onlar birer âciz mahlûkturlar.

Ey küfür ve şirk içinde yaşayanlar !... Siz de, benim kendisine ibâdet ettiğim ve ibâdet edecek olduğum, bir olan Allahu Teâlâ'-ya ibâdet ediciler değilsiniz. Siz batıl tanrılara, putlara tapıyorsunuz.

Ve Ben, zaten sizin taptıklarınıza hiçbir zaman tapmış değilim; tapmam ve tapmıyacağım da. Ben, ancak bir olan Allah'u Teâlâ'ya kulluk ederim.

Ey küfürlerinde ısrar edip duranlar!... Siz de benim kulluk etmekte olduğum Allah'u Teâlâ'ya hiçbir zaman kulluk ediciler değilsiniz. Siz hiçbir zaman Allah'u Teâlâ'nın Birliği inancını kabul ederek, İslâm şerefi ile şereflenmiyeceksiniz.

Ey müşrikler!... Artık, sizin dininiz size aittir. O bâtıl yolda ısrar etmenin cezasını da siz çekeceksiniz.

Benim dinim de bana aittir. Allah'u Teâlâ'nın Birliği esasına dayanan şerefli İslâm Dini de benim dinimdir. Onun mükâfatı da bana aittir.

Peygamber Efendimiz, dâima yumuşak ve güzel bir dille hitab ederdi. Bu sûre'de «Ey Kâfirler!...» diye hitap etmekle emredilmiş bulunması, Mekke müşriklerinin küfürlerinde ısrar etmeleri ve daha da ileri giderek Allah'ın Resûlü'nü kendi batıl yollarına da'vet etmeleridir. Ayrıca bu sûre, kafirlere karşı bir meydan okuma mahiyetindedir.²⁹⁰

NASR SÜRESİ

²⁸⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 550-552.

²⁸⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 553.

²⁸⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 553.

²⁹⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 553-554.

Okunuşu:

İzâ câe nasru'l-l-ahi ve'l-feth. Ve raeyte'n-nâse yedhulûne fi dîni'llahi efvâcâ. Tesebbih bi hamdi Rabbike ve's-tagfirh. İnnehû kâne tevvâbâ.²⁹¹

Meâlî:

Allah'ın (vaad buyurduğu) nusratı (yardımı) gelince ve fetih gelince,
Sen de insanların fevc fevc Allah'ın Dinine gireceklerini görünce,
Hemen Rabbini, hamd ile teşbih (ve tenzih) et. Allah'ın bağışlamasını dile. Şüphesiz ki O, tevbeleri en çok kabul edendir.²⁹²

Açıklaması:

Bu sûre Mekke fethedilmeden önce hâzil oldu. Ve bilindiği gibi. bu sûre-nin nazil olduğu sıralarda henüz İslâmiyet inkişaf etmemişti. Her taraf düşmanla çevrili idi ve Medine-i Münevve-re'deki -kâfirlere nisbeten -bir avuç müslüman, müşriklerin devamlı tehdidi altında bulunuyordu. Zafer müjdeleri veren bu sûre işte böyle bir ortamda nazil oldu. Ve Kur'ân-ı Kerim'in bu moreizesı kısa zamanda tahakkuk etti; Şanlı İslâm Ordularına fetih kapıları açıldı.

Sûre nin kısaca mânâsı şöyle :

Ey Peygamberlerin Efendisi!... Sana, Allah'ın nusreti, yardımı gelip, kâfirler üzerine gâlib geldiğin vakit, ve Mekke'nin fethi veya diğer İslâm fetihleri yüz gösterdiği zaman;

Ve, Allah'ın dini olan İslâmiyet'e, arab olan ve olmayan nice kavimlere mensup insanların fevc fevc, bölük bölük gireceklerini, girmekte olduklarını gördüğün ve göreceğin vakit;

Ey Allah'ın Resulü, sana bu zafer ve muvaffakiyetleri ihsan eden Rabbine hemen hamdederek, onu tesbîh ve tenzin et. O Kerim olan, her türlü noksandan münezze bulunan Rabbine şükret. O'nu devamlı takdis ve tebail et.

Ve, O Rahim ve Gafur olan Allah'u Teâlâ'nın af ve keremine dâima sığınarak, O'ndan mağfiret dile. Ümmetinin kusurlarının bağışlanmasını da niyaz etmeye devam et.

Şüphe yok ki, O Yüce Hâlık, Rahman'dır. Rahîm'dir ve tev-beleri en çok kabul edici olan O'dur. O, bütün kullarının tevbe ve istiğfarlarını kabul eder. Kul ne kadar ibâdet ve tâatde dikkatli bulunursa bulunsun, yine kendi amelini noksan görmelidir. Elinden geldiği kadar, hamd ve senada bulunmalı, Allah'u Teâlâ'nın af ve mağfiretine dâima muhtaç bulunduğunu bilmelidir.

Peygamber (S.A.V.) Efendimiz, her türlü günâhtan korunmuş bulunmasına rağmen, gece gündüz istiğfarda bulunurdu. Bu sûrenin nüzulünden sonra, Resûlullah (S.A.V.) Efendimiz : «Süb-hânallahi ve bihamdihi estağfirullâhe ve etûbü ileyh.» demeyi çoğaltmıştı. Çünkü bu sûre, Resûl-i Kibriya'nın irtihâlini haber veren bir sûredir.

Peygamber (S.A.V.) Efendimiz bu sûreyi okuduğu zaman Muhterem amcaları Abbas (R.A.) ağlamıştı. Resûlullah (S.A.V.) O'na:

«Niçin ağlıyorsun?» diye sordu. Hz. Abbas (R.A.) da:

«Bizzat veda haberini veriyorsun.» dedi. Daha çok istiğfar etmesi de irtihâünün yaklaştığının delili idi.

Bu sûre nazil olduktan sonra Hz. Ömer (R.A.) de ağlamış ve:

«Kemâl, zeval demektir.» demişti.

Ve, Peygamber (S.A.V.) Efendimiz, bu sûrenin nazil olmasından sonra, ancak iki sene yaşamıştır.

Bu sûre'nin İlesûl-i Ekrem (S.A.V.) Efendimize müjdelediği nusret ve fetihler, az bir zaman sonra tahakkuk etmiş ve Kur'an-ı Kerim'in ebedî bir mu'cize olduğu ortaya çıkmıştır.²⁹³

TEBBET SÛRESİ

Okunuşu

Tebbet yedâ Ebî Lehebin ve tebbe. Mâ aġnâ 'anhû mâîühû ve mâ keseb. Seyaslâ nâren zâte Leheb. Vemreetühû hammâlete'l-hatabı fi cidihâ hablû'm-mhn-mesed.²⁹⁴

Meali:

Ebû Leheb'in iki eli kurusun. (Kendisi de) kurudu (helak ol-du ya).

²⁹¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 555.

²⁹² Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 555.

²⁹³ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 555-556.

²⁹⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 557.

Ona (babasından miras kalan) malı da, kendi kazandığı (malı) da fayda vermedi.

O, (benzeri dünyada görülmemiş olan) alevli bir ateşe girecek.

Kansı da (girecek). (Hem de) odun hammalı olarak. (Karısının) boynunda (hurma liflerinden) bükülmüş bir ip de olduğu halde (bu alevli ateşe girecek).²⁹⁵

Açıklaması:

Şuarâ Sûresi'nin 214. âyet-i kerimesi nazil olunca. Peygamber (S.A.V.) Efendimiz, en yakın akrabasını, açıkça dine da'vet etmişti. Bu ilk açık da'vet Safa Tepesine vuku' bulmuştu. Peygamber (S.A.V.) Efendimiz, da'veti üzerine etrafında toplanan Kureyşlilere:

Size, bir düşmanın sabahleyin-veya akşam gelip hücum edeceğini haber versem, beni tasdiyk eder misiniz? diye sordu.

Onlar da:

Evet, tasdiyk ederiz. Çünkü, Sen Muhammedü'l-Emîn'sin, dediler. Bunun üzerine, Peygamber (S.A.V.) Efendimiz:

Ben, sizi ilderde meydana gelecek bir azabdan dolayı korl kutucuyum. Böyle bir azaba uğramamak için İslâm Dinini kabul ediniz, buyurdu.

Amcası olan Ebû Leheb de, Peygamber (S.A.V.) Efendimizi dinleyenler arasında bulunuyordu. Ve .-

Vah sana!....Sen bizi bunun.için mi da'vet ettin? diyerek inkâra başladı; oradan çekip gitti.

Sûre'nin genişçe mânası şöyle :

Ebû Leheb adlı İslâm düşmanının iki eli kurusun, yâni kendisi helak olsun, hüsrana uğrasın. Ve kendisi-de hakikaten hüsrana uğradı, helak olup gitti. (Burada, bir hâdise vukuundan önce haber verilmiş olmaktadır. Bu ise, Kur'ânî bir mu'cizedir.

O Peygamber düşmanı olan Ebû Leheb'e babasından miras kaian malı da, kendi kazandığı malı da, çocukları da, dostları da bir fayda vermedi.

O İslâm düşmanı, bu dünyada çektiği azabdan başka, ayrıca bir alevli ateşe de girecektir.

Ebû Leheb'in Ümmii Cemile adındaki karısı da, odun yüklenmiş olarak cehennem ateşine atılacaktır.

O kadın, boynunda bükülmüş bir ip olduğu halde cehennem ateşine girecektir. Çünkü, o da Peygamber (S.A.V.) Efendimize eza ve cefâ etmeye çalışırdı. Peygamber (S.A.V.) Efendimizin geçeceği yollara, geceleyin dikenli ağaçlar, otlar getirip dökerdi. Ayrıca, Resûl-i Ekrem (S.A.V.) aleyhine koğuculukta bulunur ve her fırsatta İslâm'a zarar vermeye ve onu söndürmeye çalışırdı.

Bu.sûrede haber yerilen hususlar gerçekleşti. Şöyle ki;

Ebû Leheb, Bedir Savaşı'nın Müslümanların zaferi ile neticelendiğini duyunca, üzüntüsünden hastalandı. Hastalığı Adese i- kabarcık) denilen bir sivilce hastalığı idi. Birkaç gün içinde öldü. Vücudu üç gün evinde kaldı ve koktu. Kendisine, serveti, çocukları ve dostları hiç bir fayda veremedi. Hatta, hastalığının bulaşıcı olması sebebi üe onun yanına bile yaklaşmadılar. Ücretle tutulan adamlar tarafından gömüldü.

Bu sûre'den anlaşılıyor ki, Allah'ın Dinine ve Resulüne düşmanlık gösterenler, İslâm nurunu söndürmeye çalışanlar, sonunda kendi çirkin düşünce ve amellerinin cezalarını çeceklerdir. Üstelik, bu dünyada çektikleri, onların âhiretteki azablarını da hafifletmeyecekür.

Dünyada ve âhirette azabdan kurtulup saadet ve selâmete ermenin tek yolu İslâm'a sarılmak ve .Peygamber (S.A.V.) Efendimizin izinden yürümektir. Allahu Teâlâ'nın rızasına ve lûtfu-na ermenin tek yolu da budur.²⁹⁶

İHLÂS SÛRESİ

Okunuşu:

Kul hüve'llahü ehad. Allâhü's-samed. Lem yelid ve lem yûled Ve lem yekûn lehû küfüven ehad.²⁹⁷

Meali :

De ki: O, Allah'dır, bir tekdir,

O Allah'dır, Sameddir. (Zeval bulmaz, Bâkıy'dır, dâimdir. Herkes ve herşey doğrudan doğruya O'na muhtaçtır.

En büyük. O' doğurmamıştır: doğrulmamıştır

Hiçbir şey O'nun dengi ve (benzeri) değildir.²⁹⁸

²⁹⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 557.

²⁹⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 557-559.

²⁹⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 560.

²⁹⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 560.

Açıklaması:

Bu sûre-i celile, âlemlerin yaratıcısı olan Allah'u Teâlâ'nın vahdaniyyetini ve her türlü ihtiyaçtan uzak bulunduğunu, bütün mahrukâtın kendisine muhtaç olduğunu bildiriyor. Ve Cenâb-ı Hakk'm doğurmaktan ve doğurulmuş olmaktan münezzehe olduğunu, şerikinin ve nazirinin bulunmadığını beyan ediyor. Şöyle ki

«Ey Peygamber, Allah'u Teâlâ'nın Zâtı vo mukaddes sıfatları hakkında Senden ma'lûmât isteyenlere de ki: O, Ma'bud-u Azî-mü's-şan olan Allah birdir; Ehadiyyet sıfatının sahibidir. Zâtında da, sıfatlarında da, fiillerinde de birdir. Onun ilâhî zâtında çokluk veya parçalara bölünme hâli veyahud da başkaları ile ortak olması asla düşünülemez. O, asla maddî veya maddî olmayan cevherlerden, asıllardan mürekkebe değildir.

Allah'u Teâlâ sameddir. Yâni, bütün mahlûkâtın kendisine yöneleceği ve iltica edeceği, tek ve yüce olan Allah'dır. Yaratılmış olanların hepsi, kendi ihtiyaçlarından dolayı Kerîm olan O Yaratıcıya hacetlerini arzederler; duâ ve niyazda bulunurlar.

O'ndan üstün hiç bir şey yoktur. O, hiç bir şeye muhtaç değildir. Bütün mahlûkattan müstağnidir.

Ezelî olan o yüce Yaratıcı -haşa- doğurmadı. Hiç bir kimsenin -hâşâ- pederi, babası değildir. O, Ezelîdir; ebedîdir. O ev-lâd ve iyâle muhtaç olmaktan da münezzehtir. Dilediği şeyleri ve dilediği kimseleri dilediği zaman yaratır; mevcûd eder. Herkesin ye her şeyi ve herkesi yaratan, mutlak kudret-sahibi. Allai'dir. Bir kimsenin babası veya anası olmak, mahlûkâta ait bir sıfattır; aralarında bir cinsiyet ve bir ortaklık olmasını gerektirir. Cenâb-ı Hak ise bu gibi şeylerden münezzehtir. Hiç bir şey Allah'u Teâlâ ile hemcins olamaz ve aynı mertebede bulunamaz. Hâlık-ı Zü'l-Celâl olan Allah'u Teâlâ doğrulmamıştır da. Herhangi bir kimsenin doğurması ile hayat bulmuş değildir. Böyle bir şey, başlangıçta bulunmamış olmayı, başkasına muhtaç olmayı, başkası ile hemcins olmayı gerektirir ki, Allah'ü Teâlâ, bütün bunlardan münezzehtir. O, Kadîm'dir; sonradan vücûd bulmuş değildir. Ve hiç bir kimseye muhtaç bulunmamaktadır.

Ve, O'na hiç bir şey denk, mümasil ve müşabih değildir. O.-nun Yüce Zâtı her türlü tasavvurların üstünde bir azamet ve ulviyete sâhibtir. O'nun kuvvet ve hâkimiyeti, bütün mahlûkâtın üstündedir. Hiç bir mahlûk, Kadîm olan O Halika müşabih değildir; O'nun evlâdı veya babası olamaz.

Cenâb-ı Hakk'm bildirdiği bu hakikatler, O'nun yüce Zâtına şerik ve nezir isnâd eden, yaratılmışlardan bazılarını O'nun evlâdı zanneden müşrikleri reddetmektedir. Meselâ : Yahudiler Uzeyr Allah'ın oğludur, derler. Hristiyanlar da, İsâ, Allah'ın oğludur, demektedirler.

Bâzı müşrik arablar da, melekleri Cenab-ı Hakk'ın kızı zannederlerdi. Sâbie denilen guruh da yıldızlara tapardı. Seneviye taifesi de Nur'u ve zulmeti ayrı ayrı birer ilâh kabul etmişlerdi. Bazı filozoflar da Allah-u Teâlâ'nın varlığını kabul ederler, fakat sıfatlarını ve bizzat yaratıcı olduğunu inkâr ederler. Bir takım sapıklar da Allah'u Teâlâ'nın insanlara hulul edeceğini iddia ederler.

Bu kısaca dört âyetten meydana gelmiş bulunan îhâs Sûresi,- bütün bu batıl inanç ve iddiaları reddetmekte ve gerçeği bütün açıklığı ile ortaya koymaktadır.

Abdü'l-aziz Dehlevî, Tefsir-i Azizi'sinde, îhlâs Sûresini tefsir ederken şirk ve batıl inançlar hakkında şöyle demektedir

«Şirk, yâni Allah'a eş koşmak şu dört yönden olur:

1 - Sayıda Şirk: Allah'u Teâlâ, zât ismi olan «Ehad» lafzı ile, bu şirki ortadan kaldırmıştır.

2 - Mertebede Şirk: Cenâb-ı Hak «Ssöned» ismi ile de bu şirki ortadan kaldırmıştır.-

3 - Nisbet'e Şirk «Lem velid ve.lem yûled» kavli şerifi ile de bu şirk ortadan kaldırılmıştır."

4 - Fiilde ve.Te'sirde Şirk: «Ve4em vekûn iehû küfüven ehad» âyet-i celilesi de bu şirki ortadan kaldırmıştır.

İslâmî olmayan bâtil mezhebler (yollar)rbeş bölümde topla, lanır:

1- Dehriyye : Bunlar: Âlemin bir yaratıcısı yoktur; o bir tesadüf eseri olarak, kendi kendine toplanıp meydana gelivermiştir.» derler.Müslümanlar Allah lafzını dillerine teşbih etmek sayesinde, onların bu sapık inançlarından kurtulmuşlardır.

2- Filozoflar: Bunlar: «Âlemin bir yaratıcısı vardır; fakat O'nun sıfatı yoktur. Yâni, âlemdeki te'sirler hep vasıtalarla ibarettir, Yaratıcısının zâtından değildir.» Aslında Hindeilerin inanç yolları da budur. Mü'minler «Allah» lafzını söylemekle bu sapık inançtan kendilerini kurtarmışlardır. Çünkü «Allah lafzı Cenâb-ı Hakk'm bütün kemâl- sıfatlarını içinde toplamaktadır.

3- Seneviyye Bunlar ise : «Bir yaratıcı-bütün âleme kâfi gelmez. Çünkü, bu âlemde olup bitenlerin bazıları «hayır» dir; bazıları da «şer» dir. Hayrı yaratan .hayır yapar, şeri yaratan da şer işler; -bu zaruridir. Bundan dolayıdır ki iki yaratıcının olmasa lâzımdır. Hayrı yaratan Yezdan Hüzmüz, şerri yaratan da Ehremen. Müminler «Ehad» lafzı ile de bu şirkden kurtulmuşlardır.

4 - Putlara Tapanlar: Bunlar, dünyevi ve uhrevî hacetlerinin kabulü için putların birer vesile olduğu .bâtıl inancına saptılar. Mü'minler ise Samed ismi sayesinde, bu batıl inançtan temizlenmiş oldular. Bu sapıklardan Yahudiler Uzeyr (A.S.) e, Hristiyanlar da îsâ (A.S.) ya «Allah'ın oğlu» dediler. Müslümanlar lem yelid ve lem yûled» tarzındaki inançları ile, bu bozuk inançtan kurtulmuş oldular.

5 - Mecûsüer: Bunlar: Ehremen de.te'sir ve icâdları bakımından Yezdan'a eşittir. Aralarında daimî savaşlar olur. Bazen, Yezdânın hükmü geçer; âlemde hayır ve iyilik gâlib olur. Bâzen.de Ehremenin ordusu gâlib gelir;

cihanda kötülük ve çirkinlik ortaya çıkar; Müslümanlar :«Ve lem yekun İhû küfüven ehad» akidesi ile bu yanlış inançtan da halâs bulmuşlardır

Bunun içindir ki, bu mübarek lâfızları ihtiva eden, bu sûre-nûv.adına..«İhlâs Sûresi» - denilmiştir

İhlâs Sûresinin nüzul sebebi hakkında şöyle bir rivayet vî dir:

«Müşrik araplar, Resl-i Ekrem (S.A.V.) Efendimize Âmr bin üfeyl'i göndermişlerdi. O müşrikler adına Âmir:

Sen bizim asamızı yardım, yâni bizleri (tefrikaya düşürdün. Tanrılarımıza sövdün. Babalarının dinine muhalefette bulundun. Eğer, sen fakirsen, seni zengin kılalım. Eğer mecnun isen, seni tedavi ettirelim. Eğer, bir kadına düşkün isen, onu sana alalım.» dedi. Bunun üzerine Peygamber (S.A.V.) Efendimiz :

Ben fakir de değilim; mecnûn da değilim.' "Bir kadına düşkünlüğüm de yok. Ben, Allah'ın Resulüyüm. Sizi putlara tapmaktan kurtarıp,- Allah-u Teâlâ'ya kulluk etmeye da'vet ediyorum; buyurdu.

Bu cevaptan sonra, müşrikler Âmir'i tekrar Peygamber (S. A.V.) Efendimizin huzuruna göndererek, şöyle demişlerdi:

Sen, kendi ma'budunun emsini bize beyan et; O, altından mıdır yoksa gümüşten midir?

Câhil ve müşrik arapların bu sualleri üzerine, bu'sûre-r celf-le nazil-olmuştur.

İhlâs^Sûresi, İslâmiyet'in rûkûnlerinden en mühimi olan Allah'ın Birliğine ve O Yüce Yaratıcımıza hiç bir şeyin eş ve ortak olamayacağını, doğurmadığını doğrulmaüğini, O'nun hiç bir şeye muhtaç olmadığını, her şeyin O'na muhtaç bulunduğunu en bfeliğ ve veciz bir şekilde açıklamaktadır: Bu sebeble, İhlâs Sûresi'nin kadrinin ve kıymetinin yüceliği hakkında pek çok hadîs i şerifler yârid olmuştur Örnek olmak üzere bir kaçını burada zikreliim.

«Ebû Saîd Hudrî (R.A.) den rivayet olunduğuna göre bir ki-şii başka bir kişinin bütün gece tekrarlayarak «Kul hüva'llahü ehad» sûresini okuduğunu işitir. Sabah olunca Resûlullah (S.A. V.) e gider. Ve bütün gece -sadece- İhlâs okumasını arzularak Resûl-i Ekrem'e arzeder Resûlullah da cevaben:

Hayatım yed-i kudretinde olan Allah'a yemîn ederim ki bu sûreyi okumak, bütün Kur'ân-m üçde birisini (okumaya) muâdildir, buyurur.»

İhlâs-ı Şerif Sûresi'nin kıraatinin Kur'ân'm üçte birisini okumaya eşit olması keyfiyetini tevcih ederek bazı âlimler bu muadeletin "(eşitliğin) sevap yönünden olduğunu bildirm işi erdir. Münzîri ise: «Kur'ân'm muhtevisyatı 1- Sıfâl'ı İlâhi, 2 - Ahkam, 3 - Kıssalar olmak üzere üç kısma ayrılır. Bu sûre-i şerî-fe bunlardan özellikle Cenâb- Hakk'ın sıfatlarını ihtiva ettiği için, Peygamber (S.A.V.) Efendimiz tarafından sevap ve fazilet-çe Kur'ân'ın üçde birisine muâdil olduğunu bildirmiştir.» demiştir.

Bununla birlikte şöyle de denilmektedir: «Allah'u Teâlâ, kullarının bâzı ibâdetlerini -bunlar kolay da olsalar- diğer bir çok ibâdetlerden daha fazla sevaba vesile kılabilir. Cenâb-ı Hakk'-ın fazlına ve keremine nihayet yoktur.

Nitekim, bâzı zamanlarda ve bâzı mekanlarda yapılan ibâdetleri, diğer zaman ve mekânlarda yapılan ibâdetlerden daha çok sevaba vesile kılmıştır. Bu ise, Cenâb-ı Hakk'm hikmeti ik-tizâsıdır. Ve hikmetin neden ibaret olduğunu da ancak Allah'u Teâlâ bilir.

Bir başka hadîs-i şerif'de de:

«Yine Ebû Saîd Hudrî (R.A.'den rivayete göre Nebî CS.A. V.) Efendimiz Ashabına

Ashabım! Kur'ân'ın üçde birisini bir gecede okumak size güçlük verir mi? diye sormuştu. Bu teklif Ashâb'a güç gelerek:

Yâ Resûlurallah! Bizim hangimizin buna gücü yetişir demişlerdi. Bunun üzerine Peygamber (S.A.V.) Efendimiz:

Kul hüvallahü ehad Sûresi Kur'ân'ın üçde birisidir; buyurdu.»

Bu sûre'nin fazileti ile ilgili pek çok hadis-i şerifler vardır. Bize düşen, İhlâs-ı Şerifi çok çok okumaya devam etmektir.²⁹⁹

FELAK SURES

Okunuşu:

Kul eüzü bi-rabbi'l-Felak, Min şerri mâ halak. Ve nün şerri ğâsikm izâ vekab. Ve min şeri'n-neffâsâti fil-'ukad. Ve min şerri hâsidin izâ hased.³⁰⁰

Meali:

De ki: Felâk'm (sabahın, aydınlığın, şafağın) Rabbine sığınırım:

Yarattığı (bütün) şeylerin şerrinden,

Ve Karanlığı çöküp bastığı zaman gecenin şerrinden,

Ve Düşümlere üfürülenlerin (büyücülerin, üfürükçülerin, nefeslerinin) şerrinden,

²⁹⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 560-564.

³⁰⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 565.

Ve hased edenin, -içindeki hasedi dışına vurduğu zaman- şerrinden.³⁰¹

Açıklaması:

Bu şerefli sûre, ne gibi şeylerden Allah'u Teâlâ'nın hıfz ve himayesine sığınılacağını beyân ediyor:

«Ey Resullerin En Şerefli!... Duâ ve niyazda bulunarak De ki: Felâkm yâni : Sabah vaktinin veya yaratılıp vücûde getirilmiş olan şeylerin Rabbine, Yüce Yaraticısına sığınırım, O'na iltica ederim.

Elbette, sabah vaktini zuhûre getirerek, gecenin karardığını gideren; yeryüzünü yarararak, onda nice yiyecekleri, mahsulâtı bitiren; dağları, dereleri yarararak, aralarda nice gözeleri, nehirleri madenleri meydana çıkaran, bulutlardan yağmurları indiren; bildiğimiz ve bilmediğimiz'dana nice güzellikleri, hârikaları yaratıp, beşeriyetin istifâdesine veren, Âlemlerin Rabbi Alîah'u Teâlâ'ya sığınmalıyız ki, selâmet ve saadete erelim.

O Hâhk-ı Âzîm'in yaratmış olduğu şeylerin şerrinden, bütün insanların, cinlerin, dünyadaki her şeyin, kötü telkinlerinden ve zararlı, te'sirlerinden emin' bulunmak için, Allah'u Teâlâ'ya sığınmalıdır.

Aslında, Allah'u Teâlâ'nın yarattığı her şeyin-bir-hikmeti ve maslahatı vardır. Cenâb-ı Hak boş ve abes yere hiç bir şey yaratmamıştır. Ancak, yaratılan şeylerin pek çok faydalı olduğu gibi, hikmet gereği olarak bazılarının zararları da vardır. Bu imtihan 'dünyasında, bunlar da gereklidir. Bizim vazifemiz ise, faydalı olan şeylerden, meşru olarak istifâdeye çalışmaktır.

Zararlı olan şeylerden kaçınıp, Allah'a sığınmakla vazife

Ve, Ey Habibim!... Özellikle de ki: Gecenin, o karannk vaK-tin, zulmeti çöküp, ortalığı kapladığı zaman şerrinden Âlemlerin Rabbi'ne sığınırım. Çünkü, bu şekildeki karanlık pek korkunçtur.

Ve, Ey Şanlı Resul!... Yine de ki: İplik düğümlerine üfleyip sihir yapmak isteyen büyücülerin, bu gibi şerli ve ifsâd edicilerin şerlerinden Allah'u Teâlâ'ya sığınırım.

Ve Ey Habîb-i Kibriya!... Haset ettikleri zaman, haset edicilerin şerrinden de Allah'u Teâlâ'ya sığınırını; Hâsîd, başkasının ni'metini kıskanan, o ni'metin zevalini isteyen ve bu hususta elinden gelen her türlü kavli ve fiilî çâreye baş vuran, alçak tabiatlı şahıs demektir. Varlıkları beşeriyet için zararlı olan, bu gibi kimselerin, şerlerinden Allah'u Teâlâ'ys sığınmak gerekir.³⁰²

NÂS SÛRESİ

Okunuşu :

Kul eûzü bi-rabbi'n-nâs Meliki'n-nâs. ilâhi'n-nâs. Min şerri'l-vesvâsi'l-hannâs. Eilezi yûvesyisü. fi sudûri'n-nâs. Mine'l-cinneti ve'n-nâs.³⁰³

Meali

De ki: Sığınırım insanların Rabbine, İnsanların (yegâne) mâlikine. İnsanların ma'bûduna? O vesvese veren sinsi şeytanın şerrinden, o, insanların göğüslerine dâima vesvese verendir. tO vesvese veren - şeytanî gerek cinden olsun ve gerekse insandan.³⁰⁴

Açıklaması:

Ey İnsanların ve Cinlerin Peygamberi ve Peygamberlerin sonuncusu olan Habibim, de Ben nâsın Rabbine sığınırım. Ki, bütün insanları yaratan, besleyen koruyan, terbiye eden O'dur.

Ey Habibim!... Dua ve niyazda bulunup de ki: Nâsın Melikine sığınırım. O, bütün insanların mâliki, hükümdarı, işlerini yürüten, bütün insanlığı selâmet ve saadete kavuşturacak olan hükümleri gönderen Allah'u Teâlâ'ya -sığınmayı bir yazıfe bilirim, de.

Ve, insanların ilâhına sığınırım, de. O, kendisinden baş] hiç bir ilâh ve maİDÜd bulunmayan Allah'u Teâlâ'chr. fice vesvese veren, kalblere. yanlış düşünceler yerleştirmeye çalışan şeytânın ve şeytan tabiatlı insanların şerrinden. (Sana sığınırım de.)

Evet... O şeytandan Allah'u Teâlâ'ya sığınmahd. Çünkü O habîs, insanların göğüslerine dâima vesvese verir. Bâtıl şeyleri süslü göstererek gafilleri, düşünmekten ahkor ve aldatır.

Böyle vesvese veren İslâm düşmanları; gerek cinden ve gerek insandan olsun, şerlerinden kaçınmalı ve Allah'u Teâlâ'ya sığın-mahdır. Kurtuluş için başka çâre yoktur.

Görülüyor ki, insanları kandırıp delâlete düşürmeye çalışan iki grub vardır: Biri cinler; diğeri ise insanlardır. Şeytan tabiatlı bu insanlar daha kurnaz ve daha tehlikelidirler. Bunlar, bir bakıma gizli düşmandırlar. İyilik

³⁰¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 565.

³⁰² Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 565-566.

³⁰³ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 567.

³⁰⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 567.

maskesi alımda insanları kandırırlar. Bunlara karşı, çok uyanık bulunmak gerekir.

Bunlar, sadece insanın geçici dünya hayatını değil, ebedi hayatını da yıkmak istemektedirler. Bilhassa, aşırımızda bu şeytan -tabiatlı insanlar, sözleri ile, yazıları ile, sesleri ile, görüntüleri ile, fikirleri ile, fiilleri ile... velhasıl bütün imkânlarını seferber ederek, mü'mini vesveseye düşürmek, onu imânından uzaklaştırmak, İslâm'ı zayıflatmak istemektedirler... Mü'min gafil olmamalı, oyuna gelmemeli, İslâm'a sarılmalı ve cin .şeytanlarından da, insan şeytanlarından da Allah'a sığınmalıdır.

Allah'u Teâlâ tarafından gönderilen, emirler, yasaklar, hükümler, hasılı Dînimiz ölçü olarak elimizde bulunduğu göre, bize düşen her şeyi bu mizan ve miyâr'a vurarak değerlendirmek ve böylece de, onların vesveselerinden ve her türlü şerlerinden korunmaya çalışmaktır.

Hız. Âişe Cradiyallahu anhâ) şöyle nakletmiştir:

Nebi (S.A.V.), her gece yatağına geldiği zaman iki elini birleştirerek bunlara nefes etmeye başlayıp: Kul hüvallahü ehad ve Kul eûzü bi-Rabbî'l-Felak ve Kul eûzü bi-Rabbî'n-nâs sûrelerini okurdu. (Ellerine üflerdi.) Sonra, iki eliyle vücudundan eli yettiği yerleri sıvazlardı. Elleriyle başım,- yüzünü, vücudunun ön kısmını meshetmeye başladılar. (Sonra vücûdunun arka tarafını mesheaerdi.) Ve böyle okuyup üfleyerek vücûdunu mesnetme-yi üç defa tekrarladılar.»³⁰⁵

EZAN

Allahü Ekber. Allahü Ekber.

Allahü Ekber. Allahü Ekber.

Eşhedü en lâ ilahe illallah.

Eşhedü en îâ ilahe illallah.

Eşhedü erme Muhammeden Resûlullah.

Eşhedü erine Muhammeden Resûlullah.

Hayye 'ale's-selâti, Hayye 'ale's-selâh,

Hayye 'aîe'l-felâhi, Hayye 'alel-felâh.

Allahü Ekber. Allahü Ekber.

Lâ ilahe illallah

Allah en büyük. Allah en büyük.

Allah en büyük. Allah en büyük.

Şehâdet ederim ki, Allah'tan başka ilâh yoktur.

Şehâdet ederim ki, Allah'tan başka ilâh yok.

Şehâdet ederim ki, Muhammed Allah'ın Resulü. Şehâdet ederim ki, Muhammed Allah'ın Resulü.

Haydi namaza. Haydi namaza.

Haydi felaha. Haydi felaha.

Allah en büyük. Allah en büyük.

Allah'tan başka ilâh yok.

ezanında, «Hayye 'ale'l-Felah»dan sonra, iki kerede:

Es-salâtu hayrım mine'n-nevm (Namaz uykudan hayırlı.) cümlesi eklenir.³⁰⁶

KAMET

Allahü Ekber. Allahü Ekber.

Allahü Ekber. Allahü Ekber.

Eşhedü en lâ ilahe illallah.

Eşhedü en lâ ilahe illallah.

Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah.

Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah.

Hayye 'ale's-salâti, Hayye 'ale's-salâh.

Hayye 'ale'l-felâhi, Hayye 'alel-felâh:

Kad kâmeti's-salâtü, Kad. kameti's-saJâh.

Allahü. Ekber. Allahü Ekber.

Lâ ilahe illallah

Allah en büyük. Allah en büyük.

Allah en büyük. Allah en büyük.

Şehâdet ederim ki, Allah'tan başka ilâh yok.

Şehâdet ederim ki, Allah'tan başka ilâh yok.

Şehâdet ederim ki, Muhammed Allah'ın Resulü.

³⁰⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 567-568.

³⁰⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 569-570.

Şehâdet ederim ki, Muhammed Allah'ın Resulü-
Haydi namaza. Haydi namaza.
Haydi felaha. Haydi felaha.
Namaz başladı. Namaz başladı.
Allah en büyük. Allah en büyük.
Allah'tan başka ilâh yok.³⁰⁷

SÜBHANEKE

Sübhâneke Allâhümme ve bi hamdık, ve tebâreke'smük, ve teâlâ ceddük, ive celle senâük] ve lâ ilahe gayrük)³⁰⁸

Kısaca Manası:

Ey Allah'ım! Sen, her türlü eksik sıfatlardan münezzehsin, paksın ve uzaksın. Seni dâima böyle takdis eder ve dâimâ Sana hamdederim. Senin ismin mübarektir. Azamet ve Celâlin -Senden başkalarının azametinden- yüksektir. Seni Öğmek de yücedir. Ve senden başka bir ilâh yoktur.

Bu duâ her namazın başında okunur:

Metinde parantez içine aldığımız (Ve celle senâük) cümlesi, cenaze namazlarında okunur.³⁰⁹

ET-TAHİYYAT

et-Tahiyyâtü lillahi ve'ssalavâtü ve't-Tayyibâtü es-selâmü aleyke eyyühe'n-nebiyyü ve rahmetu'llâhd ve berekatüh. Es-Se-lâmü aleynâ ve âlâ 'ibâdiliâhi's-sâlihîyn. Eşhedü en lâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden 'abdühü ve resulün.)³¹⁰

Kısaca Manası:

Dil ile yapılan, beden ile yapılan, mâl ile yapılan bütün ibâdetler sadece Allahu Teâlâ'ya mahsustur.

Ey Sâni Yüce Peygamber! Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi Senin üzerine olsun.

Selâm bizim üzerimize ve Allahu Teâlâ'nın sâlih kulları üzerine olsun.

Ben şehâdet ederim ki, Allah'tan başka ilâh yoktur ve yine ben şehâdet ederim İd, Muhammed (S.A.V.) O'nun kuludur ve resulüdür.³¹¹

Allâhumme Salli

Allâhümme Şallı 'alâ seyyidinâ Muhammedin ve 'alâ âli seyyidiB.â Muhammed. Kemâ salleyte âlâ İbrâhîme, ve aîâ âli İb-râhîm. İnneke hamûdü'n-mecîd.)³¹²

Kısaca Manası:

Ey Allah'ım! Efendimiz Muhammed'e rahmet et ve Efendimiz Muhammed'in âline (ev halkına) da rahmet et, İbrahim (A.S.)i ve İbrahim (A.S.)'in âlini rahmet ettiğin gibi... Şüphesiz ki, hamde-dilniş olan ve hamde lâyük olan yalnız Sensin ve gerçekten şan ve şeref sahib olan da sâdece Sen'sin.³¹³

Allâhümme Barik

Allâhümme bârik 'alâ şeyyidina Munanunedin ve alâ âli seyyidinâ Muhammed. Kemâ bârekte 'alâ İbrâhîme ve alâ âl- İb-râhîm. İnneke hamûdü'n-mecîd).³¹⁴

Kısaca Manası:

Ey Allah'ım! Efendimiz Muhammed'i mübarek kıl ve Efendimiz Muhammed'in âlini (ev halkını, evlatlarını ve

³⁰⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 571-572.

³⁰⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 572.

³⁰⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 572.

³¹⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 573.

³¹¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 573.

³¹² Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 574.

³¹³ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 574.

³¹⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 574.

yakınlarını) de mübarek kıl. İbrahim (A.S.)'i mübarek kıldığım gibi ve İbrahim (A.S.)'m âlini mübarek kıldığın gibi...
Şüphesiz ki Sen, hamdedümiş (öğülmüş) olansın ve hamde-dilmeye (öğülmeye) lâyık olansın. Ve yalnızca Sen, şan ve şeref sahibisin.³¹⁵

ALLÂHÜMME RABBENA

Okunuşu:

Rabbena âtinâ- fi'd-dünyâ haseneten ve fil'âhireti haseneh. Ve kına 'azâbe'n-nâr.
Rabbena'ğfirli ve li vâlideyye ve li'l-mü'minine yevme yekû-m.ü'l-hisâb. Bi rahmetike yâ erhame'r-râhimin.³¹⁶

Kısaca Manâsı:

Ey Rabbimiz!.. Bize dünyâda bir güzellik (ni'met ve saadet) ver ve âhirette de bir güzellik ver. Ve bizi Cehennem ateşinin azabından koru.
Ey Rabbimiz!.. Hesabın ikame edileceği Kıyamet gününde; beni, anamı-babamı ve bütün mü'minleri bağışla Rahmetinle ey merhamet edicilerin en merhametlisi...³¹⁷

KUNUT DUALARI

Okunuşu

Allâhümme innâ neste'ynüke ve nesteğfirüke ve nestehdik ve nü'minü bike ve netübü âleyk. Ve netevkelkû aleyke ve nüs-ni aleyke'l-hayre küllehü neşkürüke ve lâ nekfürük ve nehla-u ve netrukü men yefcürük.
Allâhümme iyyâke ne'büdü ve leke nusalli ve nescüdü ve ileyke nes'â ve nahfidü, nercû rahmeteke ve nehşâ'azâbeke inne azâbeke bi'l-küffâri müünk.³¹⁸

Kısaca Manâları:

Ey Allah'ım! Biz muhakkak sadece Sen'den yardım dileriz; Sen'den günâhlarımızın mağfiret edilmesini dileriz; Sen'den hidâyet isteriz. Sana inanırız; bütün işlerimizde Sana güveniriz, Sana dayanırız. Bütün hayırlarla Seni sena eder, Sana hamdede-riz; Seni zikrederiz. Bütün ni'metlerim Sen'den olduğunu bilerek Sana şükrederiz. Seni asla inkâr etmeyiz. Sana isyan etmekte olanlarla olan bağlarımızı çözer; Sana ibâdet etmiyenleri terk ederiz. Yâ İlâhi!.. Biz ancak Sana ibâdet ederiz; Senin mânevi yakınlığına kavuşabilmek için çalışır, namaz kılar, secde ederiz. Senin yüce rahmetini umarız ve Senin azabından da korkarız. Şüphe yok ki, Senin âzâbın kâfirlere erişicidir.³¹⁹

³¹⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 574.

³¹⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 575.

³¹⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 575.

³¹⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 575-576.

³¹⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 576.